GEORGII PHRANZÆ PROTOVESTIARII CHRONICON.

A D
LECTOREM.

HAbeo nonnulla, erudite Lector, quæ te pro munere meo prius monendum statuo, quam ad Chronicon istuc volutandum aggrediare. Georgius hic Protovestiarius, qua tempore, postremus numerari potest eorum, qui rerum Byzantinarum memoriam prodiderunt. Quanquam Byzantinis etiam Peloponnesiacas adiungit, & in iis non modicam voluminis sui partem consumit. Fides illi prompta, & præcipua idcirco tribuenda est, quia quæ exponit, eorum pleraque vidit, egit, omnibus pœne præsens interfuit, multis etiam præfuit. Oppugnationem, propugnationem, expugnationem, direptionem, vastationem, cladem denique & funera τῆς τῶν πόλεων βασιλίδος (ut creberrime a græcis scriptoribus honoris amplissimi caussa appellatur) urbis, inquam, regalissimæ Constantinopolis, nemo, quod mihi compertum sit, descripsit dispositius, accuratius, copiosius, credibilius: cui vel soli, vel maxime cum Virgiliano Ænea illa carmina de secundo augustissimi operis paululum immutata de se usurpare licet.

Infandum cupitis me nunc renovare dolorem,
Constantini ut opes, & lamentabile regnum
Eruerint Turcæ, quæque ipse miserrima vidi,
Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
Osmanidum ipsorum, truculentorumue Getarum
Temperet a lachrymis?

Multa affert in medium nec dum lecta iis, qui legerunt plurima, eaque ad perspiciendam rerum humanarum varietatem, & inconstantiam tum utilia. Non pauca alibi sparsim & frustulatim, & confuse extantia, ipse uno in loco, plenius ac distinctius explanat. Ad scribendum se dedit senecta ætate, annum agens circiter octogesimum, & conscripsit sive hos Annales, sive istud Cronicon, sive hanc Historiam (licitum est enim quovis honorum nominum hunc Comentarium appellare) anno post Christum natum M.CCCC.LXXVII. post captam Constantinopolim quinto supra vicesimum, in quo etiam definit. Neque vero sponte sua, sed quorundam virorum nobilium auctoritate & precibus adductus id oneris sucepit.

Opus autem ab auctore suo hunc in modum distributum est. Primo libro de quatuor (tot enim fecit) sex Imperatores Palæologos complectitur, quorum Princeps est Michael, quem Comnenum cognominat (fuerunt quippe Palæologi materno genere Comneni, ut ex initio historiæ apparebit) is, qui Constantinopolim per annos sexaginta, plus minusve a Latinis obtentam recuperavit. Ultimus illorum sex est Manuel, in quo liber finitur. Secundo res Joannis filii Manuelis persequitur. Genuit autem Manuel filios senos, Joannem, Andronicum, Theodorum, Constantinum, Demetrium, Thomam. Tertium fratri & successori Joannis Constantino dat: quo imperante, & quidem paucissimis annis Costantinopolis vi & armis devicta, in Turcarum impiorum ditionem concessit. Quartum, eundemque postremum in dis-

fidiis, & inteftinis duorum fratrum Palæologorum, Demetrii puta, & Thomæ bellis in Peloponnefo, & Maometis II. qui Conftantinopolim fubegit, fraudibus ac rapinis ibidem defcribendis potiffimum ponit, univerfamque narrationem paulo fupra annum Chrifti M.CC.LIX. quo Michael Palæologus imperium inivit, exorfus, ad annum M.CCCC. LXXVII. producit, atque ita annos minimum CC.XXIII. comprehendit, tantillo libro, chartis tribus: utinam vero etiam ita doctis & laboriofis, ut is, de quo iftud poeta Veronenfis eum admiratione affirmavit.

At enim quoniam fcriptor ifte παρεκβάσεων feu digreffionum refertior eft, & earum multæ ad hiftoriam ipfam prorfus nihil pertinent, quin potius ejus gravitati & dignitati officiunt: ac proinde non fine jactura modo, verum etiam commode, & utiliter abeffe poffunt, confilium fuit, iis prætermiffis, totum corpus (tametfi per fe haud ita magnum) compendo quodam cogere, quæque libro quarto infigniora, magifque memorabilia repetiuntur, ea tanquam acceffionem ad ædes cum tertio conjungere, & hac ratione ipfum tertium cumulatiorem efficere. Quem enim, obfecro, fecta Mahometana ex Joannis Cantacuzeni contra eandem fectam orationibus tot paginis defcripta & reprehenfa delectet? Odio plufquam Vatiniano Mahometifmum odit Protoveftiarius, atque hoc propter Turcas. Ideo fe tenere non potuit, quin repertorem illius, & fane pluries exagitaret, ejus genealogiam, mores, incrementa, dogmata infectaretur. Sed nunc non erat hic locus, ait Flaccus. De cometa vifo cum agit, quid illic complura meteora, ut, fulgur, fulmen, tonitru, terræmotum, ipforum cometarum generationem, elementorum quoque rationem, philofophica, inquam, ἢ πάνυ φιλοσόφως explicare attinet? Res fuas, eafque minutas fæpe, & quas magnopere fcire nullus cupiat, frequentius, & ambitiofius adducit. Non fchifma, & defectionem Græcorum ab Ecclefia Romana (quod tamen toti occidenti eft perfuafiffimum) fed peccata, ut Ninivitarum, aliorumque populorum, & oraculum de Ifmaelitarum (unde Turcæ fint propagati) imperio augendo, qua de re fcriptum eft in Genefi, hæc, inquam, in caufla fuiffe cur perierint, Latinofque a Græcis a Latinis defciviffe, longa difputatione contendit. De quatuor monarchiis, etiam ex Prophetis Daniele, Zacharia fufius differit. Symbolum item Nicænum, fecundum fingula verba e fcriptura facra tam novi, quam veteris Teftamenti contextum & conflatum demonftrat. Tandem capita quædam fidei profitetur, quod follemne fuit ad monachorum ordinem fefe aggregantium, in quibus ipfis quædam non Romana, & Catholica cernuntur. Hæc & hujus farinæ alia ad hiftoriam nihil facere, lectorique moleftiam magis creatura, qui non videt, nihil videt. Porro quæ libro primo de Ofmanidarum Imperatorum origine, fucceffione, rebus geftis, de infula Creta, & adverfum barbaros propter eam perpetratis differuntur, ac præterea alios quofdam locos, etfi hiftoriæ minus proprios, minus tamen ab ea alienos, nec inutiles, & graves reliqui. Nec vereor, ne quis factumhoc meum fecus interpretetur, qui clariffimos utriufque linguæ hiftoricos, aliofque fcriptores egregios fimiliter ob folam longitudinem in epitomas contractos non ignorat, quos in præfentia nominare nihil neceffe eft. Quod lib. 3. ex narratione fenis cujufdam de rebus Indicis parum cre-

dibilia referet, sciendum apud Plinium & Diodorum Siculum haberi similia. Adhæc quædam obscura & intricata, scribæ, an auctori vitio danda, detraxi, nullo rerum notabili detrimento, in quorum intelligentia, ut quis diu se torqueret, operæpretium non est visum. Prudenter enim Nicetas in vestibulo, seu præfatione operis sui, qua historiam eximie, si quisquam alius, commendavit. *Quidquid enim non apertum est, atque in promtu positum, historia abominatur: quidquid simplex & naturale est, & intelligentiæ obvium, libenter admittit.* Protovestiarius ipsemet undecim libros Nicephori Gregoræ in sex prima capita libri primi, quasi in angustissimum carcerem nimia propemodum brevitate coarctata compegit. Quæ ipsa capita, quod erant longiuscula, nos in multa diduximus; & alioqui in capitum numero longitudineque per totos libros constituenda ac definienda nostro judicio patuimus. Et quoniam epitomen conficiebamus, adhuc alia quædam omisimus, cum præsertim involutiora essent, de quibus suo loco. Ter quater libro primo ad supplementum pauxillum verborum ex Gregora & Laonico aspersimus. Atque hic te, lector, monitum volo, ad ea quæ libro jam nominato traduntur uberius cognoscenda, lectionem Gregoræ, nec hujus tantum, sed & Joannis Cantacuzeni, superiore anno a nobis in latinum conversi, multaque aliter, quam ille narrantis magnopere profuturum. Utinam edi in lucem potuisset historia Georgii Pachymerii, quam a Michaelis Palæologi tyrannide inchoatam, usque ad Catelanorum ab Andronico defectionem perduxit. Quantum enim ea ipsa Gregoræ profuerit, & nobis ad hæc illustranda prodesse potuisset, patet ex capitum summis, & cujusque libri locis memorabilibus a VVolfio excerptis e codice Augustano, quem ait alicubi carie confectum, & aliquot foliis passim exsectis mutilum esse. Quas ob caussas converti in latinum non potuerit.

Possem jam quamvis longus esse in exponendis, quæ mihi Protovestiarium interpretanti molesta, tantumne? immo & perdifficilia occurrerunt. Sed faciam breve, animus enim meminisse horret. Non scripturam duntaxat codicis, sed sermonem etiam mirabiliter depravatum & corruptum, magnisque toties obscuritatibus implicitum inveni, ut ad sensum eliciendum multa agitatione mentis, & quasi quibusdam machinis opus fuerit. Cui rei idoneus testis esse poterit Jacobus Gretserus noster, qui hærentem me, conjecturis suis non semel expedivit, cum sæpe horas plures συζητοῦντες una sederemus. Nec solum voces portentosas, veterisque Græciæ inauditas, & nusquam fortasse inveniendas, aliasque immutatas, & truncatas, sed consecutionem quoque casuum, temporum, modorum, quid multis opus est? Grammaticam ibi neglectam, aut certe ignoratam perspicias. Quæ quanquam ita sunt, nihilominus desiderium non vulgare res ad cognitionem præclaras in publicum proferendi, me in hoc velut ergastulum, & in pristinum detrusit. Quod in me fuit, quantumque hac prope jam decursa ætate præstare potui, id fideliter impigreque a me præstitum tibi confirmare possum. Alius codicem sinceriorem, ac meliorem nactus, aut etiam cui cum neoterismis, barbarismis, ac solœcismis, & istiusmodi ornamentis orationis, & omnino cum tenebris hujusmodi palpabilibus arctior consuetudo, & amicitia diutur-

 nior

niot intercessit, mea corrigat. Apud æquos rerum æstimatores ad veniam impettandam satis mibi reor fore, nullam curæ & diligentiæ partem prætermisisse. Utinam inveniretur, qui Lexicon ἑλληνοβάρβαρον conficeret; magnum utique scriptores Græcorum recentiores legentibus & interpretantibus lumen præferret, apud quos non solum vocabula multa nova, sed antiqnorum etiam notiones, & significata alienata, & detorta videas.

Duo cum te adhuc monuero, caput istud finiam. Unum, Græcos initium anni, non ut nos a Januario, sed a Septembri ducere, quo tempore, autumnali nimirum, quidam mundum a Deo conditum opinantur. Alterum, nos anno mundi annum Christi semper adscripsisse, quoties vel in contextu, vel in margine a lectore quopiam adscriptum reperimus. Ex quo curiosior qui fuerit, sibi eundem ratiocinando deducere poterit, ubi adscriptum non reperiet. De perpetua autem adscripti veritate nihil affirmo, præsertim cum annos alii aliter digerant. Cæterum annos ab orbe condito longe plures Græci, quam Latini faciunt, ut videbis, nec ea de re mihi nunc disputandum censeo. Annos item Palæologorum alii aliter numerant, ac digerunt.

De auctore, ex scriptis ejus.

GEorgius Phranzes Byzantii, loco nobili natus est, Imperatore Manuele Palæologo, Joannis F. anno mundi, ut Græci numerant 6909. die Augusti mensis tricesimo. E sacro fonte susceptus est a Thomaide religiosissima fœmina, cujus vitam lib. 2. percurrit. Manuelis primum puer honorarius, postea Cubicularius, & Secretarius fuit; eidem perfamiliaris & dilectus, quem proinde sub mortem Joanni filio & successori præ cæteris ministris ut fidelissimum commendavit. Dilexit eundem deinde etiam Joannes, & ab se disjungi ægre passus est. Charissimus tamen extitit Constantino, qui Joannem fratrem excepit. Omnium ejus, etiam intimorum consiliorum particeps, functus est legationibus creberrimis, præfecturas gessit multas: ut uno complectar verbo, prora & puppis, manus ejus dextra, ut vulgus loquitur. Quamvis autem homo esset πολιτικώτατος, tamen armorum quoque tractandorum haud imperitum, & spiritus in eo militares animadvertes. Ac tum præsertim periculorum contemptorem animum demonstravit, cum objectu corporis sui Constantinum ad Patras in prælio servavit, ac pro eo & ulnera excepit, & captus, atque in carcerem teterrimum projectus, multorum dierum ærumnam fortiter sustinuit. Vxorem habuit e familia imperatoria nobilissimam, Alexii Palæologi Examplaconis Præfecti Canielei filiam, nomine Helenam, quæ & Constantinum de sacro fonte sucepit; σύντεκνον enim ejus appellat, quo vocabulo Compatres, & Commatres indicantur. Ex hac tres filios, unam filiam sustulit. Mortuis autem duobus filiis, & Constantinopoli a Turcis debellata, cum conjuge, & Joanne filio, & Thamar filia, viro summæ nobilitatis jam desponsa, in hostium potestatem venit. Conjugem postea, ipse liber factus (qua ratione, nusquam commemorat) Adrianopoli redemit. Filia in Saraio Bizantii (quo nomine palatium Principis, aut alioqui am-

plum ac splendidum ædificium vocatur) ubi in obsequio Sultaninæ scilicet pro pedissequa erat, ut conjicimus, peste extincta est, annos nata quatuordecim & menses quinque, Joannem adolescentulum pudicitiam sibi prosternere constantissime recusantem, Mahometes Sultanus sua manu obtruncarat. Vixit annos quatuordecim, & menses decem. Protovestiarius denique fortunis erepris, amissa patria & liberis, reliquam ætatem in Peloponneso apud Palæologos contrivit. Quibus insuper a Mahomete eversis, in Italiam venit. Venetias lustravit: quam urbem propter cujusque generis magnificentiam satis laudare & obstupescere nequit. Lustravit item Romam, exactis ibi diebus sex supra quinquaginta, sanctorumque sepulchra, & sacros cineres veneratus est. Inde in Græciam rediens, cum uxore monachismum est complexus, & quod more fiebat, pro Georgio Gregorium se nominavit, illa se Eupraxiam dixit. In tanta autem rerum necessariarum egestate & ante, & post susceptum monachatum versatus est, ut ne panis quidem quantum naturæ sufficeret, inveniret. Toto corpore senio & morbis fracto ac debilitato decessit, octogenarius propemodum. Etenim lib. 1. cap. 21. se perscripturum promittit, quæ ab anno mundi 6910. (quo natum affirmare possumus, quando non nisi biduum inter hunc, & præcedentem interfuit, si a Septembri annum novum inchoari ponamus) usque ad octogesimum sextum memoranda contigerint. Post quem unum adhuc, alterumve in vivis mansisse, non est incredibile. Vir fuit, quod cognosces, πραγματικώτατος, rerum agendarum scientissimus. De tribus autem Imperatoribus, Manuele, Joanne, Constantino, quibus servivit, ita meritus, ut nemo magis.

EXPLICATIO DIGNITATUM,

ET OFFICIORUM, ETIAM TURCICORUM,

Quorum in his libris fit mentio, ex Curopalata & aliis.

PRotovestiarius regio vestitui præerat. Sæpe rebus maximi momenti adhibebatur, & per eum res haud vulgares gerebantur. Non fuit thesaurarius, seu thesauri præfectus, quia βεστιάριον sit ærarium, seu thesauri repositorium, ταμεῖον, quod quidam voluerunt, quibus nondum extante Curopalata & aliis, ista dignitatum vocabula adhuc ignota fuerunt: quanquam ne nunc quidem omnia satis nota sunt: quædam etiam ignorari penitus necesse est.

Despota. Hoc nomen Imperatori, filiis ejus, fratribus, & generis tribuebatur generatim. Proprie ab Imperatoria majestate secundus sic dicebatur, qui in Galliis olim Major domus. Græcorum Impp. exemplo se quoque Despotas vicini Principes, & uxores Despœnas appellari voluerunt, præsertim Bulgari & Servii.

Magnus Domesticus. Varia hujus officia apud Curopalatam videas licet. Nomen Domestici ad plures dignitates pertinebat, quæ adjuncto discernebantur. Domesticus mensæ, Domesticus regionum, Do-

mesticus scholarum, &c. Magni autem Domestici præcipuum fuisse munus, nomen ipsum Magnus declarat: quale est hodie Præfectorum aulæ, aut si quod est in aula officium insignius.

Sultanus est Dominus seu Princeps, quem penes est universum imperium, & rex regum. Mahometo II. hunc titulum Laonicus tribuit libro nono. Itali in quotidianis sermonibus Turcarum Principem il gran Signor vocant. Græcis recentioribus est Aphentis, vel megas Aphentis, veteri vocabulo nonnihil corrupto, quod est αὐθέντης, de quo infra: Apud Persas & Tartaros reges & principes etiam minorum gentium Chanes dicuntur, Kerai Chanes, Kriuski Chan, Precop Chan. Maximus autem Tartarorum Chan, cui subiectis Chanes cæteri, propter excellentiam qua cuncti præstat Ulu Chan, hic est magnus, vel potius excelsus Chan nominatur.

Magnus Contostaulus. Comes stabuli. Ubi, si stabulum pro equili accipias, erit Comes stabuli, vel qui præest omnibus copiis equestribus: vel qui præest equitatui Imperatoris aulico. Apud recentiores Græcos est dux copiarum auxiliarium, quæ ex Gallia, Sicilia, Italia factura stipendia orientem petebant.

Cæsar. Dum Imperator βασιλεὺς, σεβαστὸς, καῖσαρ dictus est, uno eodemque hos omnes titulos obtinente, dignitates officiis, non titulis æstimatæ sunt. Postea vero Imperatores luserunt titulis, & honoraria dignitatum nomina impertiti sunt, sine officiis, arbitratu suo. Ac primum quidem secundus ab Imp. Cæsar fuit appellatus (ut hodie rex Romanorum est in occidentali imperio) & obtinuit hoc ad Alexium Comnenum usque. Postea Sebastocrator secundus ab Imp: & Cæsar tertius esse cœpit, cum Alexius Comnenus Isaacium fratrem diceret Sebastocratora. Postremo Despotes, sive Dominum ab Imp. secundus esse cœpit Alexius Palæologus, cum idem Alexius Comnenus filiis maribus carens Irenen filiam primogenitam ei despondit, eumque titulo Despotæ ornavit, futurum nempe hæredem imperii, nisi prius morte sublatus esset.

ΑΥΘΕΝΤΗΣ, & αὐθεντόπωλος idem sunt, nec aliud quam Dominum significant. Hesychio est ἐξουσιαστὴς qui pro arbitrio & auctoritate sua quidvis agendi potestatem habet. Budæo αἴτιος, αὐτουργὸς ἐπιστάτης.

Chartophylax, Præfectus chartis, qui tabulas habet chartaceas, ad jura Ecclesiæ pertinentes, chartarum custos, qui privilegia & similia asservat, Præfectus scriniorum, judex idem caussarum ecclesiasticarum, & quæstionum matrimonialium; defensor in clericorum caussis, veluti manus summi sacerdotis dextera. Hinc μέγας χαρτοφύλαξ.

Magnus Dux. Quemadmodum Magnus Domesticus Princeps & caput est ad universum fossatum (exercitum terrestrem) sic etiam hic ad universum mare. Habet subjectos sibi Mag. Drungarium classis, Ameralium, &c. Vide Curopalatam:

Protostrator absente magno Domestico fert Imperatoris spatham. Cum itaque Imperator est conscensurus equum, Comite equorum Imperatoris adducente, & tenente equum, postquam ascendit Imp. Protostrator prehendens fræno deducit equum ad quartam, aut quintam usque portam aulæ palatii. Deinde recipiens eum Mag. Chartularius, deducit fræno ad portam usque aulæ. Plura Curopalata.

Logotheta. Cancellarium vocari Latinis, qui Græcis λογοθέτης, ait Nicetas.

Nicetas. A quibusdam exponitur magister rationum, qui expensas & reditus computat: Oeconomus sive Procutaror, quod magnum etat officium & politicum.

Ameras. Emir cognominatus est Soleimanes primogenitus Baiazeræ Gilderunis, sive Lælapis auctoritatis majoris gratia. Emires enim appellati sunt Præsides ac propagatores imperii Maometis, quasi superiores (Gulielmus enim Tyrius Satrapas, seu principes majores interpretatut) quos Græci Amires, & Amiradas vocarunt, de quibus non recte Ametes, vel Amerades, vel Amiratos, vel Admirates, vel Admiraldos fecerunt Beluacensis, Cedrenus, & alii, nec hodieque nomen istue ipsi Turcarum Sultani aspernantur.

Despoena. Despota & Despœna est quod apud nos; *Ihr Majestet*, *ihr Durchleucht*. Tituli eorum perperui quibus tribuuntur, etiam si κύριοι, aut κύριαι, aut aliis insuper nominibus simul appellentur.

Zelebis. Apud Turcas Zelebis significat nobilem. Quam vocem eorum monarchæ honoris caussa in successoribus suis nominandis, imitatione Romanorum usurparunt, quorum successores appellabantur Cæsares, & nobilissimi Cæsares: Mahometi autem II. & successorum filii non Zelebes, sed Sultani cœpti sunt nominari, quo nomine ab Agarenis dominus indicatur.

Bassa Turcis est caput. Hoc tempore iis primum datur hoc nomen, qui Vezirum dignitatem obtinent, deinde Beglerbegis Bassæ præcipui bellorum duces sunt. Filii Christianorum hodie, ut pntaent.

Magnus Archirriclinus Franciæ) Non ipsius regni, sed regiæ potius in Francia officium significari puto: ejus scilicet, qui victum regium curat. Germani *Ruchelmeister*, vocant.

Sebastocrator. Quæ hujus dignitas fuerit, satis poterit intelligi ex his, quæ supra de Cæsare dicta sunt.

Vezires sunt consiliarii secreti, vel arcani. Supremus autem Vezirazem nominarur, quæ, quæ dignitas apud Saracenos etiam in usu, & existimatione præcipua fuit. Cedrenus & alii Prorosymbulum interpretantur.

Drungarius. Drungus est globus. Vopiscus in Probo. Triumphavit de Germanis & Blemiis, omnium gentium drungos usque ad quingenarios homines ante triumphum duxit. Vegetius lib. 3. cap. 16. Scire debet dux hostium, contra quos drungos, hoc est globos hostium quos equites oporteat ponere. Hinc Drungarius Biglæ, Drungarius classis, qui præsunt globis vigilum, & classiariorum.

Begus est dominus. Ostendit hoc Beglerbegus, quod interpretantur dominus dominorum.

Protosparharius. Officium fuit in aula Constantinopolitana, cui qui præerant, judicandi munere fungebantur. Vide plura apud Brissonium de signif. verborum juris.

Comites. Quam late patuerit Comitum dignitas, docebit optime Brissonius, in eo libro, quem jam nominavi.

Protosebastus. Primaugustus latine, nullam functionem habet, quia non est ministerinm, palario militans: sed dignitas honoraria, quam non ministerii, aut ordinis necessitas facit, sed Imperatoris εὐδοξία.

Magnus Protosyngelus. Per syncopen dictum est syngelos, pro συγ-

γγελος, nempe (quod hodie magis receptum est, cœnobita. Sed in eis cœnobiis Archimandritæ sunt Abbates seu Patres, Protosyngeli vero senes quique in suo ordine. Ita Scholiastes Curopalatæ.

Ηγούμενος τῆς σεβασμίας βασιλικῆς. Quid dignitatis fuerit, nondum comperi. Latine reddas, Præfectus venerandæ regiæ.

Janitzari. Quidam scribunt Genisari, a pago nomine Saro appellatione derivata. In Annalibus Turcicis de eorum origine & nomine ita legimus. Fuit & ab Eurenose Bego postulatum, ut in usum magistratus supremi quintum quodque mancipium Christianum a suis repeteret, ac Imperatori traderet. Si quis vero non quinque, sed quatuor duntaxat mancipia possideret, ut ab eo singulorum nomine aspri 25. exigerentur, eaque pecunia fisco Imperatoris cederet. Hac nimirum occasione deinceps ille mos inolevit, ut ex omni mancipiorum numero liberalioris formæ pueri pro Sultano delecti retinerentur, quæ quidem in hunc modum exacta tenerioris ætatis mancipia, deinde ad Imperatoris portam deducta, Murati offerebantur. Is vero pueros in Anatoliam transportatos, inter Turcas distribui jubebat: ut apud eos disciplinæ pariter, ac laboribus assuescerent, & Turcice discerent. Exactis autem duobus apud illos, vel tribus annis, jam ad labores condocefacti, linguæque Turcicæ periti ad Portam reducebantur, Cenitzarorum ordinibus adscribendi. Genitzari vero Turcarum sclopetarii sunt, & inde ab illis usque temporibus nomen hoc Genitzarorum adepti retinent. Quidam ajunt, Janitzarorum nomen ad notionem revocatum a janua deduci, cum Turcicis januam aulam dici constet, adeoque vulgo notum est, aulam Sultani (Romani veteres comitatum Principis appellabant) a Turcis vocari portam Osmanicam, quod portæ nomen, idem est fere cum janua. Sed hi cogitare debebant, Turcis portam dici suam Capi, de quo vocabulo derivari non Janitzarorum vel Genitzarorum nomen potest, sed Capisilarorum. Verum etymon hoc est. Genizeri Turcis novos homines, seu novos milites significat, seu latina voce veteri Tyrones, cujus etymi ratio patet ex iis, quæ ex annalibus adduximus. Paulus Jovius lib. de viris bellica virtute illustribus, Amurates II. inquit, Othomannorum primus phalangem peditum instituit, imitans veteres Macedonas, quod equites oppugnandis oppidis parum sint idonei. Janitzaros appellavit (ex partibus Christianis ereptum genus) hoc est novæ gentis milites. Quos in aula educatos prætoriæ cohortis perpetuos corporis sui custodes & stipatores effecerat. Hi jam sunt boni sclopetarii. Summus eorum dux vocatur Aga id est baculus. Videt Laonicum etiam lib. 5.

Drungarius biglæ. βίγλαν ex latino vigiliam appellant Græci recentes. ἡμεροβίγλιον diurnas vigilias. Etiam verbis βιγλίω & βιγλίζειν utuntur. De Drungario supra dictum est.

Præfectus Caniclei Curopalata. ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἦν ὁ συμπένθερος τοῦ βασιλέως ὀχούμενος. *Canicleo socer Imperatoris præerat, atque vehebatur.* Erat autem Canicleum arx & monasterium in urbe Constantinopoli, cujus præfectura illustris admodum, fuitque alterum palatium Constantinopoli, quod soceto Imper. si esset, honoris ergo dabatur incolendum. Et is coram Imperatore genero vehebatur, nec tenebatur coram eo in pedes procidere, & ire pedibus, ut alii omnes,

qui in dignitate erant, Imperatoris beneficio. Ita Scholiastes Curopalatæ.

ΜΕΣΑΖΟΝΤΕΣ, mediatores, quorum opera Imperatores utebantur plurimum, & qui ab eorum latere pœne nunquam discedebant. Frequens vocabulum in Cantacuzeni historia, nec recte exponitur Præfectus aulæ, aut Comes rerum privatarum: quamvis nos quorumdam errorem secuti, ita reddiderimus. Quidam eruditus μεσάζοντες οἱ μεσῖται intercessores, διοικηταί, μελεδωνοί, μεσάζοντες, curatores, qui semper in conspectu regis versantur, jussa ejus exequentes. In eandem sententiam Protovestiarius noster lib. 3. Verba sunt Constantini Imperatoris ἐπεὶ χρὴ ποιῆσαι κἀμὲ δύο τῶν ἀρχόντων συμβούλους, ὡς καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ ἀδελφός μου εἶχεν, ἵν' ὦσι μετ' ἐμοῦ δι' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν τῷ παλατίῳ, τοῦ προβλέπειν, διορθώσειν, καὶ πράττειν τὰ ἀναγκαῖα δουλείας τε, καὶ ὑποθέσεως τῆς βασιλείας. *Nam me quoque exemplo fratris mei duos de nobilitate creare consiliarios oportet, qui toto die mecum sint in palatio, qui provideant, constituant & agant, quæ ad imperii gubernationem spectant.* His verbis τοὺς μεσάζοντας descriptos existimo.

Magnus Logotheta. Disponit mandata & bullas aureas, quæ ab Imp. mittuntur ad Reges, Sultanos, Toparchas. Atque hoc quidem proprium est magni Logothetæ ministerium. Addunt alii, esse etiam libellorum magistrum archivi Præfectum: aut tale quippiam. Potest etiam intelligi quem nos vocamus Cancellarium.

Magnus Stratopedarcha. Magnus castrorum Præfectus. Est curator earum rerum, quæ exercitui sunt opus, videlicet alimentorum, instrumentorum, & necessariorum omnium. Exponitur etiam princeps exercitus, ut sit idem, quod στρατάρχης; nam στρατόπεδον aliquando est στρατὸς exercitus.

Magnus Primicerius. Hujus duplex est officium, unum in palatio, alterum in fossato. Sceptrum ab Imper. accipiebat. In fossato caput erat ordinum astantium Imperatori. Cætera ex Curopalata adscribere non libet. Libet autem addere quæ sunt de voce Primicerius apud Brissonium de significat. verborum juris. Primicerius, ut quibusdam videtur, junctum verbum. Non enim aliud in eo verbo notandum est. Itaque bene Suidas, πριμικήριον interpretatur τὸν πρῶτον τῆς τάξεως. Nam qui in quocunque loco primum ordinem obtinet, primicerius vocatur. Proinde non notariorum tantum primicerius dicitur, sed & primicerius fabricæ, primicerius domesticorum, protectorum, equitum, mensorum, exceptorum, Augustalium, scriniorum, deputatorum, sacri cubiculi, legionum, defensorum, scholæ cantorum. Eadem figura Secundicerius, Tertiocerius dicebatur. Hæc strictim ex Brissonio.

Magnus Protopapa. Sacerdos primus, cujus munus duplex, in caussis cognoscendis, & in Ecclesia procuranda. Secundas a summo sacerdote seu Patriarcha obtinebat.

Lampadarius die natali Salvatoris ante Imp. auream divini cultus ampullam ferebat, cum accensa lampade. Die palmarum similiter Imper. præcedebat cum lampade, melos quoddam peculiare psallens.

Primicerius. Vide supra in Magnus Primicerius.

Beglerbegus est ἄρχων ἀρχόντων, dominus dominorum, seu princeps principum, sub quo præter gregarios milites Spachii, Subbassi, Sangiaci, Begi. Horum primus & maximus est Græciæ Beglerbegus,

Georg. Phranz. b ij

ſub quo ſunt omnes regiones, quas Turca in Europa habet. In Aſia ſex Beglerbegi ſunt. 1. Anatoliæ. 2. Caramaniæ. 3. Amaſiæ & Cappadociæ. 4. Anandulæ ſeu Aladnlæ, montium Armeniæ. 5. Meſopotamiæ. 6. Cairi ſeu Ægypti. Beglerbegus ſub ſe triginta Sangialer, aut Sangiacos habet, id eſt, equitum magiſtros. Sub his tricies mille Spachii ſunt: quorum quilibet metet tribus, aut quatuor equis, ſalario CC. ducatorum annuorum. Et omnes ſunt Azanaglan, id eſt, infantes tributarii, ac ſervi magni Principis. Quidam ajunt eorum officium reſpondere Stratopedarchis, & eſſe Generales campi.

SUMMÆ CAPITUM PER LIBROS.

Libri Primi.

I. A*Lexii Comneni filiæ neptisque nuptiæ. Michaelis Palæologi genus, virtus, gratia. Reus majestatis, factum juratus inficiatur. Probandæ innocentiæ ferrum ignitum, & prunas postulat. Recusantur ut crudelia. More Romano interrogari petit.*

II. *Vanitas accusatorum deprehenditur, quam Michael dato sacramento convellit. Dignitatem cum auctario recuperat. E Bithynia propter malevolorum obtrectationes, & metum Imperatoris ad Sultanum Iconiensem perfugit: a quo benevole exceptus, Christianis militibus præficitur; quorum impressione perculsi Scythæ, fugam capessunt. Ab Imp. revocatus, honoratur, vicissimque fidelitatem concepto jurejurando spondes.*

III. *Theodorus Imp. moriens, Arsenium Patriarcham, & Muzalonem Protovestiarium filio, & imperio curatores præficit. Hic nobilitati invidiosus, in ipso templo inter justa augustalia trucidatur. Arsenius Michaelem Palæologum sibi collegam ascissit. Qui ad imperium paulatim prorepit, & Despota legitur.*

IV. *Michael Augustus salutatur. Arsenius Patriarcha eum, & salutatores anathemate a se percussos absolvit, jusjurandum adigit, suis manibus eidem coronam imponit, tempus imperii definit. De Aetolis, & Epirotis victoria. Peloponnesi Princeps libertatem tribus urbibus redimit. Quantum eæ Romanis commodarint. Constantinopolis per cuniculum inducto milite, cum cædibus incendiisque Latinis eripitur.*

V. *Admiratio & lætitia Imperatoris de recepta Constantinopoli. Aguntur Deo gratiæ. Cæsar dux immortali afficitur gloria. Palæologus Imp. spreto jurejurando, & superbia ex successibus turgidus puerum Imperatorem pupillum curat excæcari. Patriarchæ ob id dolor, & lamentatio; in reos Ecclesiastica animadversio: in monasterium secessio.*

VI. *Legatio ad Papam de redintegranda concordia Ecclesiarum. Capita concordiæ tria. Ecclesiastici seditionem commovent. Imperator in contumaces animadvertit. Francorum adversum Byzantios conatus irriti. Insulas aliquot Latini amittunt. Successio Patriarcharum. In Paphlagonia male pugnatur. Turcæ Romanas provincias depopulantur, & in satrapias dispertiunt. Liberi Paleologi mares & fœminæ, mors, ætas, imperii spatium, sepultura.*

VII. *Turbæ Andronico ineunte. Ad statum Ecclesiæ in meliorem formam redigendum incumbit. Becco exauctorato, Athanasius patriarchatum capessit. Episcopi a Michaele stantes, dignitate multantur. Andronicus Joannem Lascarim luminibus orbum visit, & consolatur. In orientem pergit. Fratrem tyrannidis suspectum, cum sodalitio in vincula contradit. Progenies Andronici. Mores Irenæ Augustæ, ambitiosæ fœminæ.*

VIII. *Turcarum Satrapæ provincias Asiæ lacerant, in Cheronesum Thraciæ irruunt. Rogerius Latinus pirata, & Piceriotetza cognatus, societate pacta cum Imp. adversus Turcas, Romanos nihilominus vexant in transitu incredibiliter. Rogerius cum comitibus jussu Michaelis Imp. trucidatur. Latinorum perfidia, & cum Turcis conspiratio. Michaelis pugna infelix. Inter hostium duces dissidium, & in partes discessio.*

IX. *Michael denuo infeliciter pugnat. Tertio prælio vincit. Athanasio Patriarchæ abdicanti, Joannes sublegitur. Idem secundum facienti succedit Niphon, & illi Joannes Glycys, & huic Gerasimus, & huic Esaias. Terræmotus horribilis. De triremibus nec parandis, nec reficiendis stolidum consilium.*

X. *Michaelis filii & filiæ. Mors indigna Manuelis minoris natu filii, & subinde ipsius Michaelis. Avo Andronicô nepos arma infert, ad quem Theodorus Marchio, senioris filius impie deficit. Osmanes Turcarum rex in Bithynia fines suos propagat. Nepos Byzantium avo superstite capit.*

XI. *Cura nepotis super avo. Metochitæ facultates in fiscum redactæ. Prælium Romanorum & Turcarum ad Nicæam. Hostes Romanis tumultuarie fugientibus, & prædæ imperatoriæ, & urbis compotes fiunt.*

XII. *Chius Martino Genuensi extorquetur. Phocæenses fiunt tributarii. Nicomedia fame subacta, Orchani se dedit. Expeditiones diversæ. Monstrum Constantinopoli. Barlaami monachi cum Græcis digladiatio. Imperatoris duæ uxores, & ex posteriore proles quatuor, Moriens Joannem Cantacuzenum Joanni filio tutorem dat. Laus & studia defuncti.*

XIII. *Cantacuzenus sibi, & filiis monarchiam conatur asserere, unde clades & calamitates. Orchanes reliquum Bithyniæ Romanis eripit. Nobilitas & vulgus in partes scinduntur. Ab Orchane Joannes adjutus, socerum in exilium pellit, quem tamen imperii rursus attrahendi cura non deserit.*

XIV. *Epistola Joannis Imp. qua Cantacuzenum a tyrannide quam occuparat, prudenter & graviter deterrere nititur, magnam illius iniquitatem & scelus ante oculos ponens.*

XV. *Cantacuzenus in bello struendo per-*

Janitzaros quomodo formarit. Ejus summa severitas & justitia.

XXXIII. Vezires adolescenti Mahometi tantum onus totius imperii committendum negant. Ejus prudentia militaris, eruditio, lectio historiæ Augustorum Romanorum. Byzantium, & Trapezuntem occupat. Aliis provinciis & insulis imperium exaggerat. A Rhodo rejicitur. Decem regna, urbes ducentas subigit. Quinque linguas præter suam novit. Digressionis super origine, & rebus gestis Sultanorum Othmanidarum conclusio.

XXXIV. Manuel in Peloponneso instaurat Hexamilium, sive Isthmum, Aliquando reædificatum a Justiniano Imp. Promissio narrationis de Creta. Successores Mahometi quomodo regna provinciasque distribuerint.

XXXV. Agareni Hispania egressi, ex insulis prædas agunt. Cretæ laudes: quam primum depopulati, postea incassum a Romanis defensam occupant.

XXXVI. Cretę insulę descriptio. Gnossum, Gortynam, Cydoniam tres præcipuas civitates Minos construxit. Apochapsus e Creta profectus, insulas, & Peloponnesum vexat, cui Nicetas patricius cladem apportat.

XXXVII. Barbarorum novi motus. A Nicephoro duce Romano longo intervallo in Creta sub jugum mittuntur, & insula recuperatur. Divisio Romani imperii inter Latinos capta Constantinopoli. Marchio Montisferrati Cretam sortitus, eam Venetis prætio vendit.

XXXVIII. Isthmum instaurat Manuel Imp. Ejus latitudo, & longitudo. Scriptura in marmore reperta. Pestis in Ponto, & quorundam affinium Protovestiarii funera. Luctus parentum ejus. Inauguratio Joannis filii Manuelis, & nuptiæ cum Sophia Marchionis Montisferrati filia.

XXXIX. Manuel pravum consilium aversatur. Ameras honorifice ab eo excipitur. Ad ejus animum explorandum legatio Imp. in occidentem. Mors Ameræ celatur. Difficilis super ea nuntius Constantinopolim. De Mustapha Imp. cum filio deliberat, utrum occidentem illi ab Amurate petat.

XL. Calliopolitæ Romanis subesse nolunt. Mustapha Beglerbegum prælio congressus occidit. In Oriente ab Amurate vincitur, perimiturque. Ejusdem Amuratis ira in Romanos, & injuria in Legatos. Byzantium nullo effectu oppugnat. Imperatoris morbus. Mustaphopulus a fratre in Asia jugulatur.

XLI. Isthmus capitur. Fuga Thomæ Despotæ. Joan. Imp. Hungariam petit. Legati III. ad Amuratem. Joannes ex Hungaria redit. Manuel diem extremum claudit. Anni vitæ, imperii, fueris celebritas. Joannem Imp. Sophia uxor quare deseruerit.

Libri Secundi.

I. JOannes Patri succedit. Mariam Trapezuntii regis filiam ducit. Quare in Peloponnesum cum Constantino fratre profectus. Manuelis jussio de palatii instrumento distribuendo, & de ministris, præsertimque de ipso Phranze. Ejus apud Constantinum locus. Qua conditione eundem in Peloponnesum secutus sit. Pactio cum Carolo dynasta, cui pars Peloponnesi parebat.

II. Theodorus Despota monachi habitum differt. Constantinus Caroli consobrinam sibi jungit. Theodorus personam deponit. Tria oppida recepta. Joannes Imp. Constantinopolim redit. Theodorus Constantino Bostizam donat, & jus suum in alia multa, quæ Nicephori Protostratoris fuerant. De eodem Nicephoro, ejusque testamento. Quare Melisseni in historiis ςρατηγοπῶλοι, id est, duces cognominati.

III. Mors Andronici filii Manuelis. Consilium Constantini de Patra incolenda. Patrensium Cleri, & vulgi in Constantinum voluntas. Præfecti instituuntur. Deliberationes, & machinationes de Patra occupanda. Patrenses mittunt exploratores, & ad urbem tutandam viriliter accinguntur.

IV. Ramos gestant milites die Palmarum. Equites eruptione facta repelluntur. Constantinus fugit: equo ex ictu teli lapso, a Protovestiario contra hostes defenditur. Idem Protovestiarius cum equo vulneratur. Capitur, in turrim compingitur, vinculis arctatur, habeturque pessime.

V. Thomais Asiatica mulier Constantinopolim ducta, a sorore Cabasilæ educatur. Cum ea Thessalonicæ monasterium S. Theodoræ incolit. Palæologinæ laus. Cypriani cujusdam uxor fit monacha, Thomaidi subest, vitam sancte traducit. Monasterium Cipriani Constantinopoli. Thomais Lemnum abit. Ejus & sociarum paupertas Constantinopoli. Augetur ibidem ejusdem exemplo monacharum numerus. Earum disciplina rigida. Thomais in quanta veneratione. Pie moritur.

VI. Somnium Protovestiarii, & liberatio a carcere. Qua conditione Patrenses cum Constantino amicitiam pepigerint. Protovestiarius squalore pæne confectus, humanissime, & cum multis laudibus a Constantino accipitur, & donatur.

VII. Nuntius infaustus de Patra. A Constantino responsum. Constantinus cum fratre Patram tendit. Camenizæ claves oblatas recusat. Incolæ S. Andreæ eundem auguste venerantur. Factio Metropolitæ ut hostem e superiore loco appetit. Indigenæ sacramento subjectionis ei se adigunt. Protovestiarius oppidi Præfectus renunciatur.

VIII. Protovestiarius cum duobus Turcis Legatis ad Constantinum redit ex itinere. Metropolita Patrensis de re Patrensi certior fieri studens, Naupacto succedit. Protovestiarius ibidem cur diem amplius manserit. A Præfecto urbis convenitur, & cum vulpe vulpinatur: qui astus fabella quadam declaratur. A Legatis vino sepultis litteras aufert. Quid ref-

ponsum ab Amera. A collega ut inutilis, & damnosus reprehenditur.

IX. Caroli dynastæ obitus. Sponsalia Thomæ Palæologi cum filia Principis Zachariæ Centurionis. Regina Theodora spiritum finit. Nuptiæ Thomæ. Protovestiarius ad dissidium componendum advocatur. Capitur, & venditur. Imp. Ameram ab obsidione Thessalonicæ conatus revocare, surdo canit. Constantinus Patram subigit; Catelani Glarentzam, quam ei vendunt. Legati Joannis Imp. a Papa redeunt. Protovestiarius Præfectus Patrensis decernitur. Macarius moritur. Ejus elogium. Muri Isthmi evertuntur. Patræ pestilentia conflictantur.

X. Legatio Protovestiarii. Ditiunculas Constantinus & Thomas permutant. Mors Cleopæ reginæ. Rursum triplex legatio. Imprudentia puerorum Deiparæ templum Constantinopoli incenditur. Antonii Comneni Dynastæ abitus e vita. Mariæ illustrissimæ fœminæ dos, & patrimonium, a qua locorum quorundam commutatio petitur. Turachanes Turcicus Satrapa Thebas capit. Constantinus Venetas triremes exspectat. A Turchane responsum. Incommoda apud Euripum noctu a Constantino & sociis tolerata.

XI. Demetrius Despota jungitur uxori. Theodorus Constantinopolim quare venerit. Constantinus in Peloponnesum redit. Theodorus cum copiis sequitur. Magni bellorum motus inter fratres. Legati Imp. ad arma compescenda iterum missi. Constantinus Constantinopolim ex pactis conventis contendit.

XII. Disputatio Hebræi cum Imperatore Joanne, & Matthæo Hieromonacho super his capitibus. De partu Virginis. De morte Christi voluntaria. Adhuc de partu virgineo, explicatio loci Isaiæ. Caussa adventus Eliæ, & Enoch ante diem judicii. De Antichristo. Quatenus Christus mortalis. De descensu ad inferos, resurrectione, ascensione, adventu ad judicium. Judæi ad Christianam legionem transitus, baptismus, nomen Emmanuel.

XIII. Joannis Imp. profectio in Italiam propter Synodum. Manuelis ad Joannem filium oratio de timore Turcarum, & Synodo non cogenda. Eam filius parvipendit. A patre arrogantiæ reprehenditur. Ameræ humanitas in Joannem. De itinere Imp. deliberatio. Constantinopoli oppugnationem Halimbassa dissuadet. Thomas Palæologus ad Imp. nuntius legatur.

XIV. Joannes Venetias appellitur. A Duce & Senatu perhonorifice salutatur. Singulari magnificentia in urbem introducitur. Descriptio bucentauri navis Venetorum. Alia descriptio quadriremis, quæ regia dicebatur. Laus Venetiarum, Civium plausus & gratulatio ad Imp. ingressum. Iterum laus urbis a splendore ædificiorum. Admirationes denique quibus hoc caput refertum est.

XV. Ferrariam disceditur. Imperatori ab equitatu obviam misso salus dicitur. Urbem eques cum nobilissimo comitatu intrat. A Pontifice Rom. honorifice & paterne excipitur. Cum eo secreto de pace Ecclesiarum agit. In diversorium regifice instructum deducitur.

XVI. Navis Patriarchæ deducendo missa. Pompa item, qua Ferrariæ exceptus fuerit. A Pontif. Rom. cum osculo pacis salutatur.

XVII. Protovestiarii connubium. Filius ejus primogenitus Joannes. Principum fœminarum interitus. Græcorum a Synodo ex Italia Constantinopolim reditio. Josephus Patriarcha, & Gardiensium Metropolita in Italia defuncti. Bessario Romæ remanens, Cardinalibus allegitur. Filius alter Protovestiario Alexius, & filia Thamar nascuntur. Demetrius Despota invitis fratribus, & matre uxorem ducit. Legatio ejus ad Imp. super reditu Constantini in Traciam. Arma in Imp. comparat, Constantinopolim a Turcis adjutus obsidet. Filia ejusdem. Constantinus cum conjuge Constantinopolim petit. In Lemno a Turcis invaditur. Conjux partu abjecto extinguitur. Filius Protovestiarii tertius, Alexius. Selybria Constantino datur, cui regendæ, & contra insidiatores tuendæ, Protovestiarius mittitur.

XVIII. Protostratoris Francopuli Constantinopolim adventus. Constantinus, Joannes Imp. Theodorus germani ad pactionem veniunt. Constantinus in Peloponnesum navigat Theodorus Constantinopolim: a quo Protovestiario præfectura locorum Peloponnesi defertur. Papæ Legatus ad Imp. Protovestiarii propter bellum regis Hungarorum in Turcas legationes. Marci Episcopi Corinthiorum laudatio. Hungarorum cum Turcis conflictus. Rex a pugna pee se conferenda deterretur. Janci summi ducis animosa pollicitatio. Rex ipse fortissime præliatur. Cadit. Hungari dissipantur. Virtus Janitzari. Ab Amera honoribus colitur.

XIX. Calores maximi. Greg. fit Patriarcha. Filio Protovestiarius beatus, creaturque Præfectus Spartani Principatus. Testimonium de ipso Constantini, & præcepta politica. Filia Thomæ Lazaro Serviæ Despotæ nubit. Ameras Isthmum occupat, Patras igni vastat. Legatio Protovestiarii Constantinopolim. Mors Theodori Despotæ apud Selybriam. Mors filii Protovestiarii. Mors Joannis Imp. ætas, tempus imperii.

Libri Tertii.

I. Thomæ Despotæ adventus Constantinopolim. Demetrii ambitionem comprimit, cui populus minime favet. Constantinus imperio dignus judicatur. Populi judicium Ameræ suffragio confirmatur. Legati ex Peloponneso cum Thoma. Legati rursum in Peloponnesum ad Constantinum coronandum, qui Byzantii summa lætitia & gratulatione excipitur. Thomæ fratri Peloponnesi despotatum tradit. Thomas & Demetrius de finibus mutuo non invadendis, inter se fidem & jusjurandum dant. Protovestiarius in Iberiam, & Trape-

zunteus

zuntem legatur cum illustri comitatu, & variis generis musicis. Insularum quarundam in Indiæ ex coeli temperamento fertilitas. De origine & incremento Nili. De alio fluvio, & bellua ejusdem vastissima. De variis illorum locorum bestiis: omnia ex narratione senis, qui ibidem captivus fuerat, & quomodo evaserit.

II. *Naufragium Protovestiarii. Obitus Irenes Augustæ, uxoris Manuelis. Mors Ameræ Amuratis. Pax inter regem Trapezuntis, & Ameræ filium Mahometem. Dolor & lamentatio Protovestiarii de successione Mahometis, propter tyrannicos ejus spiritus, & timorem futuræ obsidionis Constantinopolitanæ. Ejusdem dona, & litteræ ad Imperatorem Trapezunte. Cum Amerissa conjugium Imperatori suadet, & quatuor oppositiones dissolvit. De Legato ad Despotam Serviæ conjugii nomine mittendo.*

III. *Aprorum venatio. Ex ejus litteris tristitia & lætitia Imp. Manuel Palæologus ad Despotam Serviæ Legatus super nuptiis filiæ Amerissæ. Ejus votum castitatis. Protovestiarius redit Constantinopolim. Mos Iberorum nuptialis. Locus Cæsarii de legibus scriptis, & non scriptis apud varias gentes. Dos amplissima, una cum filia ab Iberiæ rege Constantino promittitur. Filiam Protovestiarii filiæ suæ adoptat.*

IV. *Constantini in Protovestiarium, ut administrum fidissimum animus gratissimus, & eximia ejus commendatio. Narratio Constantini de connubio Serviano. Bulla aurea super ducenda regis Iberiæ filia, quam Protovestiarius sit adducturus. Timor Ameræ Constantinopoli. Consilium de advocando fratre ex Peloponneso, qui ad Principes Christianos in occidentem pro corrogandis auxiliis mittatur, si res ita flagitet.*

V. *Dantur mandata Protovestiario de navigatione in Peloponnesum. Denuntiantur aliæ binæ in Cyprum, & Iberiam. Faceta illius propter uxorem excusatio. Imp. responsio humanissima. Dignitatem vicariatus illi promittit, qua Notaras Magnus Dux cedit. De filia Protovestiarii cum Nicolao Melisseno dynasta Peloponnesi conjungenda promissio Imp. De sequestro fratrum in Peloponnesum mittendo anceps Imp. cogitatio. Caussa in Cyprum mittendi Protovestiarii.*

VI. *De Phranze novis honoribus ornando. Deliberatio ejusdem cum amicis de filiæ connubio. In Peloponnesum & Ciprum abire parat, adjuncto filio duabus de causis. Fit Magnus Logotheta invitis æmulis. Mentio honoris ejus in literis Imperatoris facienda. Imeras Adrianopoli contra Byzantium ducit.*

DE EXPUGNATIONE, ET VASTATIONE CONSTANTINOPOLIS.

VII. Q*uid moverit Mahometem ad hanc obsidionem. Propositum tegens, juxta Asomatum in faucibus castellum construit tribus de caussis. Imperatoris consilium de impedienda ædificatione quare non processerit. Suburbani a Turcis capiuntur. Castellum absolvitur. In eo tres turres: earum latitudo. Præsidium impositum. Exercitus in Peloponnesum ad Despotas ab auxilio ferendo impediendos. Isthmum Turachanes occupat. Magna utrinque strages. Ad Corinthum, & sinum Messeniacum, & Mantineam progrediens, obvios capit, spoliat, servitute multat. Matthæus Asanes a Despotis missus, multos interficit. Turachanis filius capitur. Thomas Princeps filio augetur.*

VIII. *Urbs obsidetur. Turres extra urbem, & in vicis ante evertuntur. Ibidem latentes quid passi. Apparatus bellicus advehitur. Adventus Ameræ, locus tabernaculi, castrorum situs, multitudo navium, catena portui obtenta. Naves intra catenam hostibus oppositæ, & aliæ auxiliares. Oppugnantium, & resistentium ardor. Magna helepolis diffracta in frusta dissiliens multos necat. Dolor Ameræ. Plurium navium accessio. Earum statio. Numerus navium & militum in terra. Propugnatorum paucitas. Subductus a Protovestiario defensorum armorumque numerus.*

IX. *Imperatoris gemitus. Laus Joannis Justiniani Genuensis. Honor ei habitus ab Imp. Sævitia oppugnantium. Industria propugnantium. Fossæ complentur. Turcæ multi a suis vivi operiuntur. Cuniculus infœlix. Descriptio novæ machinæ. Labor utrinque certantium. Justiniani laus. Imperatoris in fossa evacuanda labor. Ameræ ex machina inflammata tristitia & pudor. Iterum ejus, consiliariorumque ex constantia & invicta virtute Byzantiorum mœstitudo.*

X. *Quatuor onerariæ a Turcicis invasæ, fortissime se tuentur. Magnanimitas Phlantanelæ navarchi qua dictis, qua factis. Ameras suos de ignavia e litore increpans, in undas cum equo procurrit. Militum in ejus periculo timor, & ausus imitatio. Redintegrata pugna, & quatuor onerariarum præclarissima victoria. Drungarii classis pœna. Ira, dolor, furor Ameræ de sinistris eventibus. Quædam machinæ novæ, & pons ab eo constructus.*

XI. *Timor civium. Ad defensionem urbis regionum distributio. Imperatoris in prospiciendis necessariis indefessus labor. Sacra vasa Ecclesiæ in pecunias ad solvenda stipendia re-*

digaatar. Coaatus ad triremes Turcicas, & poatem incendendum irritus. Quadraginta fortissimi, & pulcherrimi juvenes Ameræ jussu trucidantur. Constantinopolitaai Turcis captivis præcipitandis par reponunt cum fœnore.

XII. *Dissidentes inter se Ligures & Venetos, ad concordiam revocat Imperator. Ameræ arrogantia, & voluatas perdendarum aavium, pro quibus Galatæi supplicantes frustra sunt. Incassum tamen, & classiariis incolumibus quanquam infestissime oppugaantur. Mœnia a propugnatoribus deserta, unde a Turcis corbes detrabnatur. Purgatio desertorum. Ad contumelias patientia Imper. Ejusdem in muris redintegrandis sedulitas. Magni ducis, & Justiniani alterna convitia. Oratione Imp. recoaciliati, officio funguntur. Justiniani inconstantia & timiditas, qua sua decora fœdavit.*

XIII. *Falsi rumores per Turcas dissipati de auxiliis summissis ex Italia, & Hungaria. Maledicta in Ameram, Ejus, & consiliariorum mœstitia ex tribus caussis. Luminis supra urbem noctu apparentis duplex augurium. Ejusdem postremu apparentis verum augurium. Halimbassa cur mœrorem simularit foris, cam gauderet intus. Ejus oratio ad Ameram de obsidione relinquenda. Sogambassæ contrarium consilium, cum insectatione stultitiæ & inconstantiæ Principum occidentaliam. Ameras dicta probat cum voluptate. Galatam, ad Galatæos trajectu ad urbem tuendam probibeados custodiam mitti imperat.*

XIV *Dolor Halimbassæ de repudiato consilio. Imp. Constantiao rem significat, eum a fortunæ mutabilitate ad spem cohortatur. Turcæ jejunaates, & aqua se expiantes Deum victoriam precantur. Oratio Ameræ ad ultimam impressioaem bortatoria. Voluptates ex Alcoraao in prælio cadentibus: vivis, & victoribus duplicatum stipeadium ac prædam pollicetar. Clamores lætantis exercitus. Supplicationes per urbem ad Deum cum lacbrymis. Oratio Imp. ad fortiter pugnandum, cam laudatione Deiparæ, Constantinopolis, Venetorum, Genuensium.*

XV. *Fletus Imperatoris & militum, promissa item atrorumque. Ultimum vale inter milites, Imperator, & multi præterea in templo S. Sopbiæ Eucbaristiam sumunt. Veniam ab omnibus ia palatio petit. Lamenta, & lacrymæ ibidem. Obit mœnia; custodias perlustrat. Strepitus extra urbem, unde expugnationis initiam, circa secundum gallicaatam. Cur Ameras belli inexpertos, juvenes, ac senes primam facere impressionem jusserit. Fervor pugnantium, Eodem tempore, & bora, terra marique urbs oppugnatur. Cbristiani prævalent. Hostes fessi a suis respirare probibentur. Audacia ascendentium per præcedentium bumeros. In aditu murorum atrox pugna. Tbeopbili Palæologi, & Demetrii Cantacuzeni virtus.*

XVI. *Imperator milites ad pugaam confirmat. Justinianus accepto vulnere turpiter a se deficit, & certamine excedit. Ad preces Imp. surdus Galatæ moritur. Cbasanis Janitzari strennitas. Propagnacalo capto, Turcæ turmatim in muros evadunt. Imperatoris lacbrymæ, & obsecratio ad Deum, & milites. Leoni comparatur, sua manu fortiter dimicans. Francisci Toledi, Tbeopbili Palæologi, & Joaanis Dalmatæ virtus, & mors gloriosa. Apud portam S. Romani prima in urbem irruptio.*

XVII. *Cretensium nautarum pro turribus propugaantium laus. Ameræ in eos beneficium. Duo fratres Itali commendantur. Eorum capta urbe gemitus. Tempus captæ Coastaatinopolis. Enumeratio calamitatum, quas a Turcis pertulit. Templi S. Sopbiæ epitbeta.*

XVIII. *Ameras serio de vita Imp. requirit. Cadaver repertam bonestissime sepeliendum curat, Aetas ejus. Notaram simulatorem & meadacem quomodo deluserit, & cum filiis duobus capite puniverit, ut item alios viros aobiles. Veaeti quidam pecunia numerata, ac promissa necem effugiunt. Galatæi multi trucidantar; contra fidem datam fiuat tributarii: Halimbassa propter consilium de Constantinopoli non oppagaanda uecatur.*

XIX. *Annorum numerus a Constantino Magno ad Heraclium, sub quo Mabometus extitit. Turcarum tria nomiua. Tempus ab Heraclio ad Constantinum Palæologum. Quamdiu is, & quamdiu Palæologi imperaverint, & quamdiu imperii Romani domicilium Constantinopoli fuerit. Ameræ capta urbe triumpbus, Cbristianis bene cupit. Patriarcba novus eligitur. Imperatores quid novo Patriarcbæ, & qua cærimonia donare soliti. Eam ex parte servat Ameras, & Patriarcbam tractat bumaniter, ac bonorifice. Synodus in Trallo. Cur Mabometes tantam in Cbristianos bumanitatem finxerit. Colonias Constantinopolim deducit. Prærogativas & immuaitates Patriarcbæ impertit.*

XX. *Protovestiarius, uxor & liberi capti, venditique. Liberos Ameras ab Hippocomo emit. Ameræ ad Priucipem Serviæ de pace inter Hungaros & ipsum Ameram concilianda legatio. Connubium filiæ Ducis Veneti cum Constantino a nobilitate Constantinopolitana quare contemptum. Cur a Venetis auxilium negatum. Cardinalis Russiæ patriarcbatum recusat. Quæ pro patria tuenda fecerit Imp. & a quibus ei fides servata non fit. De divina providentia locus Cometæ visi augurium. Noctibus serenis fulgura. Terræmotus, æstus ingentes.*

XXI. *Motus Albanitarum in dominos, quibus Turacbanis filius suppetias venit, fratreque captivo in munus accepto abit. Filium Protovestiarii muliebria perpeti nolentem Ameras interficit. Protovestiarius fit domesticus Tbomæ Despotæ. Iter ejus in Serviam impeditur. Alia itinera. Uxorem pecunia redimit. Turacbanes Albanitas Principibus legitimis subjicit. Filius Tbomæ aascitur. Protovestiarii filia captiva perit. Prospera ejus ad Venetos Legatio. Ameras a Janco & aliis pellitar.*

XXII. *Mortes Principum. Amerissa quare ad Ameram confugerit, qui subdere sibi Serviam conatur. Loca ab eo vastata & occupata. Corintbus ei traditur. Plura oppida a Tbo-*

ma Ameræ deduntur. Demetrii filiam uxorem petit. Thomas ad bellum Demetrio faciendum sollicitatur. Quæ oppida illius invaserit. Discordiæ fraternæ molitorum reprehensio.

XXIII. Quæ oppida fratrum alter alterius obsederit, quosque consiliorum socios habuerit. Albanitarum improbitas, & infidelitas. Inter eos, & Romanos prædationes mutuæ. Turcarum insolentia. Nicolai Melisseni junioris deploranda conditio. Georgius Raulus vir illustris Demetrio se adjungit. Vota pro pace, & concordia fratrum. Ameras Dei carnifex. Irruptio Turcarum, a quibus Thomas obsidetur. Ad Demetrium amicum Spartam abeunt. Fratres Despotæ pacem sacrificio durante sanciunt, quam Demetrius frangit. Mutua rursum bella.

XXIV. Ameras utrumque Despotam oppugnatum venit. Demetrius cum Sparta capitur. Dicterium Ameræ in captum. Ejus filiam ducit, omnia suo arbitratu administrat. Monembasiotæ deditionem detrectant. Eorum virile ac pium responsum, cum laude urbis uberiore, a natura, a civium & magistratuum præstantia, ab honoribus quos ei Imperatores impertiverint. Privilegium ab Andronico juniore.

XXV. Ameras Demetrii filiam sibi desponsam mittit Constantinopolim. Bordonicensium primorum timiditas. Castritzensium deditio, & Ameræ perfidia. Leontarim a civibus desertam occupat, quos Gordica recepta, quo confugerant, omnes cum uxoribus & liberis interficit. Buchaleorum in Beylerbegum animus ingratissimus. Georgii Palæologi fortuna adversa. Crocontelus Toparcha se cum duobus filiis dedit. Thomas despota, & ejus uxor, & liberi quo loco. Cujusdam Palæologi misera mors. Ameras urbes occupat: Peloponneso excedit. Iter Protovestiarii in monasterium, quo Despota cum aliis concesserat. Ameræ in Præfectum Calabrytæ, & urbanos crudelitas. Alia loca ab eodem subacta.

XXVI. Ameras cum Thoma Despota pacem facere cupit. Nuntius ad Papam. Expectatio Despotæ. Legati ab Amera vincti, & soluti rursum. Ameras ad se mitti vult Despotæ filium, cui benefaciat. Thomas Despota ad Pontif. Rom. navigat: caput S. Andreæ offert: ab eo monasterium ad habitandum, & redditus accipit. Desperato auxilio comites, & apud Corcyram domestici ejus flentes disperguntur. Melissenus in Cretam fugiens, uxorem ducit. Thomas Venetiis Romam redit, filia Epidaurum proficiscitur; uxor Corcyræ diem obit.

XXVII. Sinopium, Cerasus item & toparchiæ a Turcis occupantur. Demetrius Adrianopoli vivit, attributis ab Amera locis aliquot pro redditibus. Similiter fit regi Trapezuntis, quem ex caussa non vera facultatibus denuo spoliat. Lesbum occupat, Turachanis filius Naupactum in circuitu vastat, Venetis damnum dat, qui se ulciscuntur. Isthmum capiunt, & muniunt. Frustra Corinthum oppugnant. Monembasiam subjugant. Lemni oppidum Palæocastrum traditur Venetis. Lauredanus Lesbum frustra conatur occupare. Thomas Despota liberos ad se Romam vocat, ubi, antequam eos videret, de vita exit.

XXVIII. Filii Thomæ Despotæ accitu Papæ Romam veniunt, paternis vectigalibus fruuntur. Andreas primogenitus ab eodem honoratur. Mors Dorothei Patris spiritualis. Itinera Protovestiarii inopia cogente. Romæ sanctorum sepulchra visit, & colit. Vastatur Epirus & capitur Scanderbegus. Veneti Imbrum insulam, & Athenas occupant, Patrensem agrum populantur, Turcas subsidia accurentes cum strage repellunt. Temeritas Præfecti Veneti in hostibus persequendis. Ejus & collegæ supplicium. Metropolita Patrarum suspectus Turcis, palo suffigitur. Jacobus Lauredanus fit navarchus.

XXIX. Matthæi Asanis mors. Despota vacationem petit. Ameras parte pensionum, & famulorum ei relicta, reliquos Constantinopolim transfert. Suspicio Ameræ de despota, & pœna inflicta. Obviam sibi procedentem miseratur, in equo secum Adrianopolim ducit, redditus restituit. Pestilentia sævit multis locis. Multæ myriades pereunt, in his Amerissa Despotæ filia. Protovestiarius victum annuum quærit. Albanitiæ partem regulo mortuo occupant Veneti, partem ex sorore nepos. Protovestiarius fit monachus, appellaturque Gregorius. Similiter uxor jam monacha, dicitur Eupraxia. Fidem orthodoxam pro consuetudine recepta uterque profitetur. Symbolum Nicænum ad verbum e sacris literis haustum Protovestiarius demonstrat.

XXX. Helena Palæologa Venetiis prædatores accusat. Terræmotus ingentes. Aenum Veneti capiunt, Bostitzam instaurant. Nivium copia in Peloponneso. Turcæ Lemnum occupant. Navarchus Venetorum de Euboea deserta reprehenditur. Insulam Turcæ armis, vicinas præterea deditione voluntaria accipiunt. Beglerbego urbes Peloponnesi se dedunt. Nicolaus Decanalis cum filio, & scriba vinctus mittitur Venetias. Mors Demetrii Despotæ & uxoris. Gravis morbus Protovestiarii. Bessario in reditu e Francia moritur, corpus Romæ sepelitur. Zuchasanes Ameram vincit, & ab eodem vincitur. Helenæ Palæologæ, & Hierothei Patris spiritualis obitus. Ameras Capham subjugat, in Valachia rem infeliciter gerit. Catarrhus & gravedo Protovestiarii: ejus querimonia super miseriis suis, & humilis confessio peccatorum, & precatio ad Deum. Ameras contra Naupactum, & S. Mauram nihil proficit. Operis totius conclusio.

PROOEMIUM

SCRIPTORIS.

QUam esset eximius, & multiplex historiæ fructus, complures ante nos historici declararunt, & quæ illis dicenda occurrerunt, eadem nobis quoque in medium afferre liceret. Quid enim novi super eo excogitemus, de quo jam adeo multi disseruerunt, & quidquid de ejus laudibus præclare conscribi potuit, id omne literis suis comprehenderunt? Quod porro nos suscepimus & dignius est, de quo verba faciamus, de eo sane agamus. Suscepimus vero res novas ac recentiores, a nemine adhuc hominum memoriæ commendatas, quarum incorruptæ veritati per vulgus dimanans fama non respondet. Eæ ubi sincere, penitusque perceptæ fuerint, etiam novæ utilitatis fructum conciliabunt. Qui igitur res Byzantinas explicare instituerunt, alii aliunde principium cœperunt. Quidam etenim inde usque ab orbe condito, nonnuli ab imperio quopiam illustri ac memorabili, Persarum, Græcorum, Romanorum, aut alius gentis cujuspiam videlicet exordium duxerunt, singuli opus suum ad finem & scopum animo destinatum accommodantes. Quam viam in hac rerum gestarum commemoratione nos similiter tenere omnino decrevimus: quando quidem prima illa nascentis mundi sæcula nec a paucis, & sæpe tractata sunt, de quibus perscribere haud est animus. Jam, qui regum Imperatorumque historias ad posteros monumentis evulgarunt, eorum plerique opinionum dissensione in diversa abierunt, mutationes regionum atque urbium, præliorum contentiones, servitutes, victorias, pugnas infœlices, & quæcunque similia confunderunt. Et magna inest profecto in rebus Principum varietas, quam nec ipsi fortasse qui gerunt satis cognitam perspectamque habent: nedum ut eas perquirentibus facile sit veri notitia ad liquidum potiri: qui quæ communi fama feruntur ac prædicantur, ea solum coguntur ad scribendum sumere, nisi male de veritate meruisse videri velint: ut qui nummos circumcidunt, aut adulterinos cudunt. Nec quenquam vel ad gratiam, vel ad invidiam, vel ad odium, vel ad amicitiam scribere oportet: sed res ipsas tantummodo exponere, ea mente, ut ne oblivione (quam longinquitas temporis inducere consuevit) deleantur: & ut historiam tanquam vivam & animatam, loquentemque linguam, & citharam dulci strepitu innumerabilium annorum spatia penetrantem relinquat. Ad hunc modum ego quoque Georgius Phranzes, & Protovestiarius, & Gregorius cognominatus (ubi ad monachos me aggregavi) ista conscripsi de iis, quæ memoria mea acciderunt, & de nonnullis calamitatibus speciatim, quæ partim ante, partim post subactam Constantinopolim nos exercuerunt. Ac primum quidem de occasionibus, & caussis imperii Palæologorum ab initio narrationem contexam, dicamque quot, & qui, quæve ex ea domo, quam penes hucusque sceptra fuerunt, Despotæ, ac Despœnæ extiterint: & de bello quod in Peloponneso inter fratres Despotas, Demetrium, inquam, & Thomam conflatum est. Alia insuper non parvi momenti, & memoratu egregia non silebo.

LIBER PRIMUS,

SEX IMPERATORES PALÆOLOGOS

COMPLECTENS,

I. MICHAELEM.	IV. ANDRONICUM JUN.
II. ANDRONICUM SEN.	V. JOANNEM.
III. MICHAELEM F.	VI. MANUELEM.

SUMMA LIBRI I.

MICHAELIS *Palæologi genus, laus, accusatio de tyrannide, quam arripere moliatur. Defensionem adversarii rejiciunt, litem perdunt, Michaeli dignitas redditur. Sultano Iconensi salutem suam credit, ab eo Hypostrategus dicitur. Scythæ Christianorum manu perterriti fugiunt. Palæologus humanissime ab Imp. revocatur, & tractatur. Mors Imp. Tutoris filii Arsenius Patriarcha, & Muzalo Protovestiarius: atque hujus ob invidiam misera cædes. Palæologus pro eo imperii rectionem capessit, largitiones facit, & viam invadendo imperio paulatim sibi munit. Despota, mox Imperator appellatur. Arsenii mutabilitas. Peloponnesi Princeps tres urbes libertatis recuperandæ donat. Byzantium Græci a Latinis, favente fortuna, recipiunt. Alexius Cæsar vindex, exquisitissimis honoribus decoratur. Palæologus fortuna secunda ebrius, creditum sibi pupillum, Lascaris filium, & designatum Imp. luminibus exuit. Patriarchæ dolor, questus, lacrymæ, vindicta in auctores sceleris. In monasterium se abdit. Michaelis ad Papam legatio de Ecclesiarum consensione. In tria capita conveniunt. Refractarii graviter puniuntur. A Francis Byzantii frustra lacessuntur. Insulæ receptæ. Pro Arsenio Germanus Patriarcha consecratur, quem excipit Josephus, & hunc Becus. In Asia res Romana pessumit. Filii & filiæ Palæologi, obitus, sepulchrum. Andronici successoris de Ecclesia tranquillanda, & emendanda sollicitudo. Episcopi honoribus spoliantur, milites donativa accipiunt. Andronici in Joannem Lascarim cæcatum mira humanitas, & benignitas. Cur in Orientem processerit. Constantinum fratrem, ut insidiatorem imperii cum conspiratis custodiæ tradit. Liberi Andronici e binis uxoribus. Turcarum per Asiam, & Cherronesum incursiones & latrocinia. Duorum Catelanorum in Romanis vexandis atrocitas. Rogerii & comitum in Thracia cædes. Latinorum a Romanis defectio. Michaelis And. F. & collegæ conflictus infaustus. Discordia inter duces hostium. Secundus & tertius Michaelis conflictus. Athanasius Patriarchatu abit, eumque rursus init. Terræ tremor inusitatus. Triremium neglectus male evenit. Michaelis liberi. Manuel minor filius, & pater ipse qua occasione perierint. Cur Andronicus nepos avo bellum fecerit. Theodori Marchionis erga patrem impietas. Osmanes occasione ad fines prolatandos utitur. Constantinopolis ab Androaico nepote occupatur. Ad Nicæam Romanorum cum Turcis congressus. Imperatoris vulnus. Romani fugiunt. Nicæa concedit in potestatem. Urbes & populi, quos subegerit Imp. Monstrum quoddam. Barlaami monachi Calabri dogma, & cum eo disputationes. Imperatoris uxores, liberi, mores, elogium. Cantacuzeni dominatio. Diversæ populi, & nobilitatis voluntates. Orchanes Joannem armis adjuvat. Depulsus imperio Cantacuzenus, exercitum novum in generum conficit. Epistola dehortatoria Joannis ad eundem nihil impetrat. Amurates pee caussam auxilii sibimet in Thracia complura subigit. Cantacuzenus vitam ingreditur monasticam. Filii quatuor Joannis. Ex his Manuel ab Amurate quam benigne acceptus & dimissus. Amurates, & Joannes filios ob regnum affectatum puniunt. In socios ipsorum adolescentes, & patres eorundem sævitur. Joannis in Italiam, & Franciam pro subsidio inanis profectio. Æs alienum patris Manuel filius dissolvit: ob id repudiato Andronico Imperator creatur. Andronicus Bajazetis Ameræ opibus urbem obtinet. Manuel eodem Bajazete navante operam, denuo fit Imp. Bajazetis in ipsum, aliosque principes comminatio. Sigismundi Imp. ad Bajazetem propter Bulgariam legatio. Ad Nicopolim a nostris accepta clades. Byzantium diu obsidetur. Joannes Andronici F. apud Bajazetem delatus, ad patruum se clam proripit. Manuel in Italiam, & Franciam opem rogatum venit, & spe frustratus, Byzantium remeat. In Peloponnesum Bajazetis expeditio. Theodorus Despota Spartæ principatum Rhodiis equitibus vendit: in quem postea ipse per Episcopum sub conditione restituitur. Obsidionem Constantinopolis Bajazetes solvit; ad Tamberlanem excipiendum se in Asia comparat. Quando natus sit ipse Protovestiarius. Unde & quousque narrationem perducat. Tamberlanes, item Scythæ, & Massagetæ gentes describuntur. De origine domus Osmanicæ narratio duplex, deinde de Ertucule, Osmane, Orchane, & aliis ordine 7. Turcarum Principibus. Creta ab Agarenis infessa, a Romanis recepta, a Venetis obtenta. Ejus descriptio. Achaps e Creta Saracenus insulas diripit, quem Nicetas patricius compescit. Nicephoro duce Romano insula recuperatur. Imperii inter Latinos distributio. Isthmi longitudo & latitudo. Coronatio, & nuptiæ Joannis, filii Manuelis. Ejusdem Manuelis constantia in fide hosti data. Mors Ameræ. Deliberatio de Mustapha occidenti præficiendo, a quo Bajazetes Beglerbegus occiditur: ipsum vicissim Amurates comprehensum interficit. Ejusdem in Romanos propter Mustapham furor. Constantinopolim frustra obsidet. Morbus Imperatoris. Isthmus capitur. Thomas Palæologus e Peloponneso in Hungariam fugit, eodem transit Joannes Imperator. Litteræ de ejus fælici reditu Constantinopolim. Manuelis ad plures commigratio, anni vitæ & imperii. Quamobrem a Joanne Imp. uxor Sophia domum in Italiam refugerit.*

CAPUT I.

Alexii Comneni filiæ neptisque nuptiæ. Michaelis Palæologi genus, virtus, gratia. Reus majestatis, factum juratus inficiatur. Probandæ innocentiæ ferrum ignitum, & prunas postulat. Recusantur ut crudelia. More Romano interrogari petit.

ALexius Angelus Comnenus Imp. qui fratrem Isaacium luminibus orbavit, tyrannidemque invasit, & per quem Romanum imperium ab Italis tot tantisque cladibus affectum atque afflictum est, nulla virili suscepta sobole, filias duas generavit: quarum natu grandiorem, Irenen vocabulo, purpurea induere sandalia jussit, quod illam, & cui desponderetur, successores & heredes post obitum suum fore constituisset. Quam cum Alexio Palæologo in matrimonii communionem dedisset, mox eundem ad despotatus honorem extulit. Et tenuisset is imperii gubernacula procul dubio, socerumque excepisset, nisi eum præmatura mors de medio prius abstulisset. Hic unicam tantum, & fœmineam stirpem moriens reliquit: eam viro tempestivam, Irene mater Andronico Palæologo conjugavit (quem postea Theodorus Lascaris Augustus, qui juniorem Alexii Augusti natam duxerat, Magni Domestici dignitate cohonestavit) ex qua ille sustulit filios tres, Michaelem Comnenum (*quod nomen cæteri quoque Palæologi deinceps propter maternam originem assumpserunt*) Constantinum & Joannem, qui omnes ab utroque parente erant δετλουχλαωλόγοι, *dupliciter Palæologi*. Hinc igitur tam clari generis sui primordium sortiti sunt. Postquam Michaeli primogenito Andronici matura ætas adolevit, inter proceres aulicos supra alios hilaritudine in vultu, jucunditate in congressionibus, elegantia in moribus, liberalitate in largiendo excelluit. Propter hujuscemodi virtutes, & Gratias diligebatur a multis, & bene illi cupiebant, trahebanturque ejus facilitate duces, centuriones, plebeii, & optimates magno numero. Quæ res eum in suspicionem captati imperii, cui per id tempus Theodorus Lascaris junior præsidebat, per calumniam vocavit. Qui porro Comneno sic obtrectabant, amici ejus numerabantur: quo factum est, ut Imperator quæstionem in caput ipsius decerneret: ei quæstioni Arsenius Archiepiscopus sive Patriarcha, cujus tum apud Imperatorem plurimum valebat auctoritas, nec non alii quidam honorati viri judices præerant. Adductus in judicium Michael multa interrogatur, multa audit, & tacet: quem tandem Episcopus his vocibus compellat. "Homo nobilis, & nobilibus oriunde, an tu maleficiorum compertis istam veniam concedi existimas, ut taceant, ac super patratis nec verbum edant? Age, vir honoratissime, interroganti responde, & veritatem enuntia. Quinam tecum conspirarunt, tibique consilii istius conscii, approbatores, & consuasores fuerunt? Dic quod res est. Ita me Christus servator meus amet, illi soli ex legibus pœnas dabunt: tu ab omni supplicio immunis ac liber abibis." Tum Michael hunc in modum suscipit. "Equidem antea tibi dixi, quod nunc itero, istuc me nunquam cogitasse, nec tale facinus menti meæ aliquando collibuisse: nec quenquam seu modicum, seu magnum quippiam in hoc negotio mecum communicasse, nec communicet opto in sæcula sempiterna. Testes invoco Deum Opt. Max. omnesque angelos, qui eum inaspectabili modo circumsistunt. Quod si criminatores mei aures Imperatoris mendaciis adversum me famulum ejus confictis onerarunt, nec mihi inficianti fides habetur, non habeo præterea quod dicam: nec est alius, quem innocentiæ meæ testem implorem. Quod si hoc non est satis, obsecro te, Domine, hoc mihi da, ferrum in camini flam-

A mas conjectum, & etiam atque etiam vehementerque candens manibus complectar, prunasque in sinum immittam, sperans, Deum, qui tres pueros in camino ignis liberavit, & oculum illum omnia contuentem, semperque vigilem, *qui scrutatur corda & renes*, quique novit, nec cogitasse, nec concepisse me, de quibus interrogor, illæsum, si ei placuerit, ab adustione servaturum." Occurrit Episcopus, "Romanis, & sapientibus Græcis nec in lege, nec in more positum est, ad reos, præsertimque nobiles, ut tu es, interrogandos tormenta adhibere: quia mos barbaricus, nefastus, planeque ethnicus." "Hic Comnenus, quoniam, sancte Domine, Romani istuc quod volui nec legibus, nec moribus in usu habent, ut affirmas: sed barbari, & ethnici duntaxat, & ego Christi munere humilis Romanus sum, si vobis ita complacitum B est, me secundum leges, & mores Romanos explorate examineteque. Ac siquidem pœnam legitime videbor commeritus, nullam caussam dico, quin ea mulctet. Sin autem, nec me damnatote, & quam inique, ac præter rationem, ex invidia nimirum & æmulatione a calumniatoribus oppugner cognoscite."

CAPUT II.

Vanitas accusatorum deprehenditur, quam Michael dato sacramento convellit. Dignitatem cum auctario recuperat. E Bithynia propter malevolorum obtrectationes, & metum Imperatoris ad Sultanum Iconiensem perfugit: a quo benevole exceptus, Christianis militibus præficitur: quorum impressione perculsi Scythæ, fugam capessunt. Ab C *Imp. revocatus, honoratur, vicissimque fidelitatem concepto jurejurando spondet.*

HIs auditis, Episcopus ad Imperatorem cuncta refert. Accusatores denuo instare, & aliunde idem crimen intendere. Cæterum veritatem proloqui non sunt visi, & inanis, atque commentitia apparuit accusatio: tametsi postmodum oblata occasione Michael talis compertus est. Veruntamen Imperator mandavit, uti has meras esse calumnias, & nunquam se imperium voluisse invadere (quod sycophantæ asseverabant) adjuraret. Quo facto, eum & condemnatione, & suspicione omni liberat, pristinisque honoribus restituit, ac mutata sententia, Nicææ præfecturam in illum confert. In Bithynia non ita diu moratus, ad Sultanum Iconii aufugit. Fugit au- D tem, quod videret ac sciret, non paucos quotidie multas & multimodas contra se technas, machinasque apud Imperatorem ex invidentia struere, & aures ejus susurrationibus multis, ac sermonibus malevolentissimis opplere: & quo pacto suppliciis dederetur, perpetuo cum animis volvere. Quamobrem nullam partem quietis capere poterat, mœstisque cogitationibus opprimebatur, quod præcipitem Imperatoris furorem, severitatemque & inclementiam, citra ullam mansuetudinis, & misericordiæ spem magnopere timeret ac formidaret: siquidem inimici criminationes, & machinationes suas ad summum fastigium perduxerant, & pectus Imperatoris penitus occuparant. Quare antequam funesta pateretur, fuga saluti suæ providendum constituit. Iconium ut venit, Sultanum copias contra Scythas, a quibus ei arma inferebantur, studiose comparantem of- E fendit. A quo magna lætitiæ significatione acceptus, & quem centuriaverat e Christianis exercitui (jam pridem enim Romani quidam ei serviebant) Hypostrategus, seu minor dux, seu subimperator præpositus est: jussitque Sultanus, uti Romanum ac peregrinum habitum gestarent, quo hostibus terrorem incuterent: arbitraturis scilicet, recentia auxilia submissa fuisse: nec aliter contigit. Videntes enim Scythæ, eos concitato gradu (quod non putabant) contra venire, in fugam

præcipitem se tradiderunt. Iconii res ita habuit. Nicæni de fuga Palæologi Imperatorem per literas certiorem faciunt, ex qua ille tristitia non mediocri tractus, & animo nimium quantum perturbatus, brevi tempore intermisso, eundem per epistolam ad reditum invitat, summam ei charitatem, omnia tuta, addita sacramenti religione promittit. Hoc tandem modo Romana tellus Palæologum Comnenum redacquirit, qui æque ut prius, horrendo sacramento confirmat, in fide Imp. & obedientia semper mansurum, nec imperii arripiendi voluntatem habiturum, quamdiu communi spiritu frueretur: sed benevolentiam & amorem non vulgarem cum ipsi, tum ejus filio Joanni, cæterisque successoribus præstiturum. Hinc rursus eum Imperator Magnum Contostaulum renuntiat, quo honore etiam antea fungebatur.

CAPUT III.

Theodorus Imp. moriens, Arsenium Patriarcham, & Muzalonem Protovestiarium filio, & imperio curatores præficit. Hic nobilitati invidiosus, in ipso templo inter justa augustalia trucidatur. Arsenius Michaelem Palæologum sibi collegam adscisit. Qui ad imperium paulatim prorepit, & Despota legitur.

HIs curis distentus Imperator, morbo correptus gravissimo naturæ concedit, cum paulo ante mortem monachi habitum induisset, Procuratoresque, & Administratores rerum imperialium Arsenium Patriarcham, & Georgium Muzalonem Protovestiarium jussisset, quoad filius Joannes (qui tum annum non plus sextum agebat) C ex ephebis excessisset. Patriarcha optimates sive proceres conventu indicto alloquitur: omnes qua deceat fide ac studio in filium Imperatoris se futuros, & Muzaloni parituros jurant. Paucis diebus elapsis, quidam nobilitate & magistratuum honoribus illustres, Muzalonis fœlicitati invidentes, res novas inceptant. Dies ab obitu Imp. nonus illuxerat, cum quantum erat nobilium matronarum in Sosandrium monasterium, ubi corpus ejus compositum jacebat, ad defuncti memoriam solemni luctu cohonestandam confluit. Primores, ac plebeii sacris intersunt. Cumque adhuc liturgiæ, seu missæ sacrificio daretur opera, stringuntur enses, & Muzalo, licet ad sanctam divinamque mensam confugeret, crudeliter perimitur. Matronæ, & reliquus populus desertis sacris piacularibus trepide se foras ejiciunt: strepitus ac tumultus ingens cietur. Proh, heri primum sacramentis, & dirissimis execrationibus se devovebant: hodie eae nec pili faciunt. O Christe rex, misericordiam, & patientiam tuam. Patriarcha solus relictus, nec ad tantam gubernationem ab usu rerum, & prudentia satis instructus, curis ac sollicitudinibus insolitis æstuabat, ipsiusque pueri, & summæ reipub. pericula secum reputans, affligebatur, angebatur, & mente irrequieta circumspiciebat, quis potissimum e principibus navim cum vectoribus in tot tantisque fluctibus, & mari sic tempestuoso sine aliqua offensione, demersioneque moderari ac regere posset. Occurrit Michael Comnenus, de quo diximus, cujus ope se adjutum iri confidebat. Et erat is domo nobilis, & vulgo conspicuus, famaque apud omnes inclytus, atque ut supra docuimus, apud plurimos gratiosus. Nec ab ejus amore Patriarcha abhorrebat: verum, si non amplius, at certe non minus hominem quam alius quisquam complectebatur: cui soli claves fisci imperatorii credebat: &, si quando militi solvenda essent stipendia, aut alioqui ob communem necessitatem impendenda pecunia, ab ipso exigebatur. Qua ratione ad meditata quondam imposterum perficienda, & finem jam pridem rumore jactatis celeriter imponendum opportunitatem nactus est oportunissi-

A mam. Adeptus enim tantæ pecuniæ tractandæ libertatem, eam in nobiles, & militum greges profundebat, nec non in eos, quorum linguæ plebem demulcere, atque impellere facile poterant. Per se quoque intelligentia, & experientia rerum cujusquemodi ad imperium, populosque regendos idoneus erat, & in dicendo pollebat maxime. Quid multa? omnium puncta ferebant. Quocirca & Patriarcha ejus amore incensus, sententiam suam ad universorum suffragationes adscripsit: nempe, uti Michael Palæologus imperii procurandi auctoritatem omnem haberet, donec Imperatoris filius togam virilem sumpsisset. Ex hoc gradu Michael ad imperii culmen ascendit. Secundum dies aliquot rursum aliam ingrediuntur viam, qui eum ad regni speculam extollere nitebantur. Nam collatis in concilio judiciis, non inter se modo, sed in compitis quoque palam di- B ctitabant, non decere, nec æquitati consentaneum videri, eum qui suis humeris totam imperii molem sustentaret, multarumque gentium legationes audiret, non etiam dignitatem imperatoriæ proximam obtinere: id quod primum ad amplitudinem Romanorum, deinde ad acta cum exteris gentibus confirmanda pertineret. Hanc ob caussam, & simulatam ab ipso benevolentiam, populo, Patriarcha, & infœlici præterea hærede approbantibus, Despotæ dignitate insignitur.

CAPUT IV.

Michael Augustus salutatur. Arsenius Patriarcha eum, & salutatores anathemate a se percussos absolvit, jusjurandum adigit, suis manibus eidem coronam imponit, tempus imperii definit. De Ætolis, & Epirotis victoria. Peloponnesi Princeps libertatem tribus urbibus redimit. Quantum eæ Romanis commodarint. Constantinopolis per cuniculum inducto milite, cum cædibus incendiisque Latinis eripitur.

PEr ea tempora imperii domicilium Nicæa in Bithynia erat, ibidemque Patriarcha degebat, propterea quod regina urbium in Italorum, sive Latinorum dominatu esset. Post spatium haud ita longum cujusque generis malorum fabricatores & architecti, cum aliis quibusdam auctoritate, nobilitate, & nominis splendore excellentibus, Michaelem in clypeum sublatum Imperatorem declarant. Jam iniqua declaratione comperta Arsenius Patriarcha gladium præacutum, ut ita dixerim, sibi in præcordiia defigi sentit, & tam ap- D pellatum Imperatorem, quam appellatores a piorum communione carmine horrifico secludit, ut qui perfidiose & scelerate in alienum imperium irruissent. Postmodum re apud se deliberata, & cum proceribus nonnullis, Ecclesiasticis profanisque communicata, consultius fore decernit, sacrosanctum eos juramentum poscere: neque insidiose manus violentas puero allaturos: neque de imperio illi eripiendo quidquam secum agitaturos: itaque factum est. Nondum mensis totus exierat, cum ipsemet Patriarcha sacrorum civiliumque primorum consensu impulsus, suis manibus diademate imperiali Michaelem exornat. Nec tamen potestatem illi perennem largitur: sed quoniam necessitas ita flagitaret, eo usque, dum hæres & successor legitimus ætatem maturiorem contigisset. Dum denique solio, & omnibus insignibus imperatoriis se abdicaret. Ea res sanctiore E quam antea jurejurando firmatur. Compos jam imperii, Ætolos, & Epirotas bello magno domuit, Despotamque cum duobus ejus generis, ac Peloponnesi & Achajæ Principe in potestatem adduxit. Vi & virtute Romanis constitit victoria, feceruntque captivos multos, in quibus Peloponnesi & Achajæ Princeps redimendæ libertatis Romanorum Imperatori donavit Peloponnesi urbes munitissimas tres, Monembasiam, Leuctrum sive Mainam (quæ antiquitus Tænarium, a Tæ-

naris vicino promontorio dicebatur) & Spartam Laconiæ caput. Sic Romani Peloponneso rursus pedem intulerunt, urbiumque nominatarum commoditate usi, universam Insulam receperunt: nisi quod modica pars aristocratiæ Venetorum remansit. Alia insuper victoria, eaque magna, præclara, & omnibus sæculis toto terrarum orbe memoranda ei obtigit. Alexium enim Cæsarem, cognomento Strategopulum, qui cæteroam Romanis victoriam, & triumphum pepererat, Ætoliæque & Epiri Despotam Michaelem perfidiosum, cum generis ejus sabegerat, ut supra meminimus, denuo mittens Imperator, partem quandam copiarum illi tradit, Bithynos equites circiter octingentos, & globum peditum. Cæsar noctu cum copiolis suis Byzantium propius accessurus, in senem quendam forte incidit, quem interceptum milites ei sistunt. Cui Cæsar, unde venis? aut quo pergis? Et grandævus, ex urbe venio. Falsum narras, inquit Cæsar: nox enim cum sit, quo pacto mœnibus es egressus? Hic senex, cuniculus est vetus per domum meam, portæ contiguam, præter me nemini, at mihi jam pridem cognitus, per quem quoties libet, nullo impedimento egredior ingrediorque. Hoc intellecto Cæsar gavisus, seni munera multa daturum recipit, si locum sibi demonstret. Demonstrat, quinquaginta ingressi, vigiles occidunt; porta effracta reliquis aditum patefaciunt. Cæsar ignem ædibus injici jubet. Illico locis multis furit æstus ad auras, & Aquilone adjuvante, flammæ urbem late populantur, militesque lætis clamoribus VICTORIA ROMANIS ingeminant. Latini repentino tumultu exciti, hostibus & incendio conspectis, mirifice consternantur: plerique nudi e cubilibus se corripiunt. Inertia corpora passim sternuntur: Romana res citra difficultatem fit superior. Tali modo urbs ampla illa, & urbium imperatrix, auxilio Dei omnipotentis, & Cæsaris peritia, solertiaque militari ab Italorum Latinorumve manibus vindicata, ad Romanos tandem, post annorum novem & quinquaginta, mensium trium, dierum quatuor intervallum rediit.

CAPUT V.

Admiratio & lætitia Imperatoris de recepta Constantinopoli. Aguntur Deo gratiæ. Cæsar duo immortali afficitur gloria. Palæologus Imp. spreto jurejurando, & superbia ex successibus turgidus, puerum Imperatorem pupillum curat excæcari. Patriarchæ ob id dolor, & lamentatio; in reos Ecclesiastica animadversio: in monasterium secessio.

ALlati de tam nobili victoria Nicæam ad Imperatorem nuntii, fide ob admirationem caruerunt. Quo pacto enim cum perexigua manu Cæsar talis, ac tantæ urbis potens evaderet? Sed postquam nuntius alter, etiam cum literis a Cæsare ipso conscriptis supervenit, iis visis dubitationem ab se amovit, Deoque gratias egit, & Patriarcha, totoque senatu assentientibus agi præcepit, propter victoriam adeo admirabilem, & facta Cæsaris ingentia, quibus Romanum imperium amplificasset. Quin etiam Imperator, omnes provinciæ, Patriarcha, universa Ecclesia in ore habebant, & cœlo laudibus æquabant Cæsarem: in divinis præterea, ac sacris liturgiis, in omnibus item ritibus, & officio sanctarum Ecclesiarum clara voce ejus mentio fiebat. Insuper ornamenta, sive insignia Cæsaris gestabat quotidie, quavis hora & loco, donec vita suppeteret. Ad hæc triumphos illi caimios instituebant, sicut hujuscemodi victoribus instituere mos est. Posthæc tam fortunata victoria inflatus Imperator, & tum optimatum quorundam, tam plurimorum civium erga se propensionem, fidem, & charitatem non ignorans, ac spiritus tollens, nec venerandorum, terribiliumque Sacramentorum, quæ coram Christi tribunali ediderat, rationem ducens, successorem patris sui & hæredem imperii Joannem Lascarim miserabiliter visu spoliat, atque ita omni suspicione metuque vacans, imperium sibi constituit. Patriarcha ubi infœlicis excæcationem hæredis didicit, manibus pectus plangere, & cor (ut sic loquar) gladio sauciari, terræ ac cœlo scelestum facinus conqueri, & elementa ipsa ad ulciscendum invocare, gemitus & lachrymas fundere, barbam vellere radicitus, & saxo aspero pectus ac genua pulsare, caput demittere, & lugubriter exclamare, o sol horresce, o tellus ingemisce, & concussa atrocissimum crimen, insidias, sævitiam immanitatemque detestare. Quia vero aliud non poterat, ipsum Imperatorem, conscios, & administros anathemate insolubili constringit, ac throno Ecclesiæ relicto, in asceterium ab se ædificatum secedit. Hoc maxime modo imperium ad Michaelem ex Palæologia Imperatoribus primum pervenit, quod utinam ne unquam pervenisset.

CAPUT VI.

Legatio ad Papam de redintegranda concordia Ecclesiarum. Capita concordiæ tria. Ecclesiastici seditionem commovent. Imperator in contumaces animadvertit. Francorum adversum Byzantios conatus irriti. Insulas aliquot Latini amittunt. Successio Patriarcharum. In Paphlagonia male pugnatur. Turcæ Romanas provincias depopulantur, & in satrapias dispertiunt. Liberi Palæologi mares & fœminæ, mors, ætas, imperii spatium, sepultura.

MIchael Augustus in urbem postliminio recuperatam ingressus, audiens regem Balduinum in Franciam fugisse, & cum Carolo rege Francorum, aliisque Principibus per civitates fœdus pepigisse, ubi eorum armis terrestribus ac maritimis restitueretur, & urbis vastitatem ruinasque contemplans, cum quid ageret non videret, ad Alexandrum IV. Pontificem super Ecclesiarum pacificatione Legatos ire jussit, modo is Caroli expeditionem impediret. Pontifex legationem benigne admisit, & quod peteretur, facturum spopondit. Concordia capitibus tribus circumscripta ac definita est. Primum fuit, ut in sacris hymnodiis Papa cum quatuor Patriarchis nominaretur. Alterum, ut integrum esset, Romam, tanquam majus tribunal appellare. Postremum, ut Papæ in omnibus concederetur principatus. Sed quoniam super hoc novo incœpto sacrum Ecclesiæ collegium celatum fuerat, non quievit, populumque concitavit, ut magna inde seditio existeret, & turbarum fluctus altissimi exsurgerent. Imperator se tueri ac dicere, nihil studio novitatis inducendæ, sed administratoria quadam providentia facta omnia. Præcavendas enim esse impendentes calamitates. In hanc sententiam plura locutus, cum alios sedasset, alios non item, vim adhibuit, multosque flagris subjecit: alios alia eia afflixit: non paucos exilio mulctavit. Hæc omnia moliens, nullum operæ pretium efficiebat, nec res fœliciter ibat. Nihilominus, cum Carolus, & Balduinus amplum exercitum contra imperium Romanum adduxissent, & consertæ manus essent, inexpugnabilis nostra virtus Latinos re infecta, & cum damno atque ignominia domum remisit: quodque a Davide dictum est divinitus, verum apparuit, *maledictus omnis qui confidit in homine*. Mari quoque Romanæ naves Caroli classem dissiparunt. Post egressus Imper. etiam Ægæi maris Insulas levi oppugnatione in pristinum vindicavit, puta Rhodum, Coum, Chium, Lemnum, & quæcunque demum Latini antea occuparant. In Arsenii porro locum, qui sedem reliquerat, Germanus Archiepiscopus Adrianopolis est surrogatus. Rursum Germanus auditione accipiens, se maledictis conscindi, ut qui Arsenio etiamnum

vivo thronum ejus involasset, eum valentibus reliquit. Successit Josephus, qui præfuit annos tredecim. Dein Becus, magnæ Ecclesiæ Cartophylax. Regnante hoc Imperatore, propter bella in Europa cum Latinis, calamitatum imperii Romani in Asia a Turcis jacta sunt fundamenta. Nam in Paphlagonia labefactata res summopere. Fugam hostes simularunt non semel, at aciem Romanam perturbatam distractamque adorirentur: sed plurimis suarum partium amissis, partim captis, tandem continenter fugam dederunt. Quos dum Romani ultra flumen persequuntur, in improvisas insidias, curtu & æstu anhelantes, & in recentes atque integros fatigati incurrunt. Unde hinc numeroso exercitu, inde flumine interclusi, paucis demptis, nulla re memorabili gesta, ad unum occubuerunt. Turcæ velut foribus jam apertis secuti, ac nemine prohibente, Romanas provincias usque ad amnem prædabundi percursant, & quantum terrarum ceperant, a mari Pontico, & Galatia, usque ad mare Lycium, & Carium, & Eurymedonta fluvium, in satrapias dividunt. Hoc bellum eversi postea imperii Romani initium, caussa & occasio fuit. Imperator fessus tantis malis, ripas fluminis frequentibus oppidis communivit, ne ipsa quoque Bithynia Turcæ potirentur. Procreavit autem filios duos, Andronicum Imperatorem, & Constantinum Porphyrogennetam: filias tres, Irenen, Eudociam, & Annam. Cum ad bellum Thessalicum proficiscens, in locum quendam Pachomiam inter, & Allagem venisset, dolor eum cordis arripuit acerrimus, ibidemque biduo post animam exhalavit, anno ab orbe condito 6791. indictione XIV. (*ut quidem Græci numerant. Ut autem Latini 5265. anno post partum Virginis* 1283.) ætatis octavo supra quinquagesimum, imperii tertio & vicesimo. Filius autem & Augustus Andronicus, qui tum præsens aderat, consueta Imperatoribus sepultura usque adeo patrem non decoravit, ut ne plebeja quidem, & inopum dignari voluerit. Tantum paucis quibusdam mandavit, uti noctu procul a castris cadaver elatum multa terra obruerent, ne augustale corpus a bestiis dilaniaretur. Caussa fuit, quod sinceram (imo schismaticam) Ecclesiæ doctrinam deseruisset, id quod eum fecisse demonstravimus.

CAPUT VII.

Turbæ, Andronico ineunte. Ad statum Ecclesiæ in meliorem formam redigendam incumbit. Beco exauctorato, Athanasius patriarchatum capessit. Episcopi a Michaele stantes, dignitate mulctantur. Andronicus Joannem Lascarim luminibus orbum visit, & consolatur. In orientem pergit. Fratrem tyrannidis suspectum, cum sodalitio in vincula contradit. Progenies Andronici. Mores Irenæ Augustæ, ambitiosæ fœminæ.

POstquam deinceps Andronicus filius patrem in imperio est secutus, tumultus non vulgaris omnia permiscuit, & res ad novitatem, defectionem, rebellionem spectare sunt visæ. Ipse vero, ut vir intelligens, futurique prospiciens, fluctus illos, & offensiones prudenter temperabat, omnia Episcoporum voluntate metiens. Ac primum quidem Ecclesiæ corrigendæ, & componendæ providentiam laboremque adhibuit (patre enim vivo cogitationes suas minime aperiebat) & imperatoria decreta, edictaque circummittebantur, quibus ista correctio, & disciplina præscribebatur: quique ob ejusdem Ecclesiæ studium exilio mulctati fuerant, revocari jubebantur. Becum Patriarcham mox sede sua depulsum, monachum quidam, Athanasius nomine excepit. Hic a puero vitam coluerat asceticam in Ganis montibus, a Peloponneso oriundus, patria Andrusa, cujus episcopatum auctoritate Imp. & suffragio synodi gerebat, ac Monembasiæ metropoli suberat. Post exauctorationem vero, & relegationem Beci, omnes Episcopi, qui cum Imperatore demortuo, & Patriarcha communicaverant, loco suo cum dedecore moti sunt. Alia item mali exempli, & lamentis prosequenda in Ecclesia ab iis designata sunt, penes quos tum episcopatus honores erant. Hoc officio perfunctus Andronicus, militum in tuenda repub. fervorem sedulitatemque pro consuetudine libens remuneratus est. Inde subditos omnes lætitia pervasit. Cum porro in urbem veniens, recordatus esset facinoris, quod pater in adolescentem Joannem Lascarim (cui potius imperium debebatur) perpetrasset, conscientia stimulatus, moderationemque virtutibus reliquis anteponens, ad eum, qui ipsius caussa oculos perdiderat, in oppidulo quodam Bithyniæ habitantem invisendum accessit: quem in monastico humilitatis habitu reperiens, oratione consolatoria permulsit, veniam petens, quod se ignorante pater in illum crudeliter consuluisset. Quod si posset, & ipsi placeret, etiam dimidium imperii se illi cessurum ostendit, ut ad amplam potestatem rediret. Præterea ad vitam degendam necessaria illi omnia affatim, quoad superaret, suppeditavit. Hæc cum fecisset, & ut fierent imperavisset, inde hilaris orientem versus processit, certis de caussis ibidem commoraturus: tum ut rei militaris usum consequeretur: tum ut præsentia sua terrorem barbaris afferret, ne impune, quoties, & quo liberet, in Romanos fines grassarentur. Per idem tempus criminationibus appetitus est Constantinus Porphyrogenitus Imperatoris frater germanus, quasi tyrannidem meditaretur. Misit igitur Imper. qui eum cum familiaribus omnibus comprehenderent: quorum principem locum tenebat divitiis, generis claritate, & bello spectatissimus Michael Strategopulus Melissenus. Hos omnes in carcerem includit, plurimumque facultatum Melisseni fisco addicit. Sustulit filios Andronicus ex prima conjuge Hungarorum regis filia Michaelem Imperatorem, & Constantinum Despotam. Ex altera, nempe Irene Lombardica, filia sororis regis Hispaniæ, & nepte Marchionis Montisferrati (qui Thessalonicam sibi usurpavit, & Thessaliæ rex fuit, quando Latini ad tempus non ita longum Romanorum provincias obtinuerunt) ex hac, inquam, illi nati sunt Joannes, Theodorus, Demetrius, & Simonis puella, quam Serviæ Despota uxorem est adeptus. Ac Joannes quidem conjugi copulatus, absque liberis decessit. Augusta Irene maxima zelotypia adversus Michaelem primogenitum laborabat, ut est novercarum videlicet ingenium, maritoque Imperatori nec diebus, nec noctibus exhibere molestiam desinebat, uti quos ipsa peperisset, consortes imperii faceret, & illud inter ipsos æqualiter distribueret. Imperator affirmare, sustineri neutiquam posse, ut monarchia Romanorum ad polyarchiam redigeretur. Ubi multa rebus ac verbis experta, spe sua decidit, ira & dolore furens, Theodorum filium cum grandi pecunia in Lombardiam mittit, & patriæ suæ Marchionem instituit. Ibi is e familia Spinularum ascita uxore, utriusque sexus liberos progeneravit.

CAPUT VIII.

Turcarum Satrapæ provincias Asiæ lacerant, in Cherronesum Thraciæ irruunt. Rogerius Latinus pirata, & Piceriotetra cognatus, societate pacta cum Imp. adversus Turcas, Romanos nihilominus venant in transitu incredibiliter. Rogerius cum comitibus jussu Michaelis Imp. trucidatur. Latinorum perfidia, & cum Turcis conspiratio. Michaelis pugna infelix. Inter hostium duces dissidium, & in partes discessio.

IMperante quem diximus Andronico Augusto, dirissimum calamitatum pelagus in Asia erupit. Etenim Turcarum Satrapæ (inter quos etiam

Osmanes) conjunctis virium opibus omnia loca A iterum eique ad mare Ægæum incursarunt, & victoria feroces, per Hellespontum in Cherronesum Thraciæ se effuderunt, ubi omne genus maleficii designarunt, & latrociniis ac vastitate magnam partem adeo deformarent, ut anno toto, & mensibus decem nec arari, nec seri, nec pes extra urbes efferri posset. Tum quoque Latinus quidam Catelanus, cui Rogerio nomen, actis ex inferiore Iberia delectibus, & triremibus quatuor impletis, piraticam, in qua erat exercitatissimus, libera faciebat. Non enim onerarias duntaxat aggrediebatur: sed amplius quoque insulas depopulabatur, mareque inferum infestum habebat. Visum itaque huic dynastæ, legatione ad Andronicum missa, societatem cum illo contra Turcas pacisci. Eam legationem Imp. non invitus audivit. Movens ab Hesperiis Rogerius, Byzantium B cum bellicosa juventute duum millium advenit. Imp. eum Magni Ducis officio cohonestat. Paulo post alius Catelanus, vocabulo Piceriotetza, Rogerii consanguineus auxilio subiit. In horum vestes, donativa, annonam Andronicus sumptum erogat liberalissime. Non multum intercessit temporis, cum in Asiam expeditio suscipitur. Sed de hostibus illi parum solliciti, Romanos premunt miram in modum. Quid ego memorem, quantas in transitu clades intulerint? quantum Christianis tum viris, tum fœminis incommodarint? quos nihilo mitius quam mancipia tractarunt, nullius lachrymas miserati. Gravius utique, quam si hostes essent, Romanos attriverunt, homines impietate perditissimi. Nec solum Christianos diripiebant; sed insuper filias illorum virgines, & uxores constuprabant, senes & sacerdotes vinciebant, & flagellabant. Quæ ut rescivit Michael Andronici filius Imperator, ira tabe- C scens, qua via his malis occurreret, secum disquirebat. In Thraciam cum copiis ad oppidum Calliopolim transire jubetur Rogerius. Relicto itaque Calliopoli milite, ad Michaelem, Orestiade cum exercitu morantem cum ducentis adventavit, ut & constituta stipendia postularet, & si opus foret, etiam minis extorqueret. Ea re Imperator vehementius exardescens, quam ante exarserat, satellitibus suis & stipatoribus mandat, uti Rogerium, & comites obtruncent: quorum major pars evadens, Latinis Calliopoli acta renuntiat. Deficiunt, & oppidum operibus probe communientes, pro perfugio & receptaculo habent: conspiratione que cum Turcis facta, in aperta latrocinia, ac rapinas erumpunt. Michael cum Thracis, & Macedonicis copiis in eos invadit: D pugna congressus frustra est: immo vero cum damno & jactura pedem refert. Deinde duces hostium studia in contrariis versi, alii ad partes Imperatoris, alii ad Turcas se applicant: alii populationibus & latrociniis vivunt, donec postremo omnes consumpti perierunt.

CAPUT IX.

Michael denuo infeliciter pugnat. Tertio prælio vincit. Athanasio Patriarchæ abdicanti, Joannes sublegitur. Idem secundum facienti succedit Niphon, & illi Joannes Glycys, & huic Gerasimus, & huic Esaias. Terræmotus horribilis. De triremibus nec parandis, nec reficiendis stolidum consilium.

Michael Imp. rursum coacto exercitu, Cherronesum in Turcas ducit, tantumque spe sua labitur, ut repente ab hostibus circumfusus, E tabernaculo, & pecunia, & omnibus imperii insignibus relictis, fugam faciat. Tertio manum comparat, cui ipse cum non adesset, ducem Philem Palæologum, Protostratoris honore prius insignitum præponit. Is in Agarenos sive Turcas movens, conflictu vincit, multos cædit, multos capit: qui restabant, male multati Cherroneso pelluntur. Cæterum Athanasius Patriarcha, annis octo in munere suo exactis, tandem per libellum honorem deponens, in asceterium, seu monasterium ab se constructum, quietis perfruendæ secessit. In ejus locum Joannes Sozopolitanus escendit: qui cum haberet uxorem, & ex ea liberos, illa mortua ad monachi pallium confugerat. Cujus virtuti cum tempus incrementa dedisset, Patriarcha Constantinopolitanus est renuntiatus: & cum thronum aliquandiu illustrasset, eo volens postmodum & ultro cessit, iterumque Athanasius in eo est locatus. Hic postquam claves Ecclesiæ octo annos tenuit, rursum scandala emerserunt. Sic ei quies amica semper fuerat, sedem Patriarchicam valere rursum jubet, & ei Nipho Cyzici episcopus substituitur: nec diu ea potestate usus, dejicitur, & in specula patriarchali Logothete Dromi constituitur: qui & ipse uxorem & filios habebat, sed uxor statim monasticum complexa est habitum. Cumque corruptus humor non ita multo ante certis anni intervallis ejus articulos occupasset, gravissime cruciabatur, & judicio præscriptoque medicorum carnibus ei vescendum erat. Hujus ergo monasticus habitus ei negatus est, quem ardenter expetiverat. Quia igitur ob adversam valetudinem administrare provinciam suam commode nequibat, eam sponte reliquit: in cujus locum Gerasimus monachus e Manganio monasterio suffectus est, canus quidem capillos: sed moribus nauci atque inutilis. Hic cum ad exiguum tempus Ecclesiæ præfuisset, sedem volens nolens dimisit: cui successit Iseias, vir senex & venerandus, e monte Atho, cum forte Constantinopolim venisset. Per idem tempus terra contremuit motibus insolitis, multæque domus magnificæ, & sanctorum templa alia quidem procubuerunt, alia vitium fecerunt: complures item statuæ de columnis deciderant. Andronico huic Augusto de proceribus nonnulli suaserunt, triremium numerum ne augeret: neve aut novas parari, aut veteres refici curaret; alioqui impensam in naves factam fore supervacaneam, qua propemodum nulla magis ærarium exhausisset. Eorum ille consilio obsecutus, triremium curam abjecit: quæ tempore procedente partim fatiscentes dissolutæ, partim summersæ sunt. Postmodum cum eas usus & necessitas postularet, nec remiges, nec triremes apparuerunt, & consilii stoliditas Romanos multis gravibusque detrimentis mactavit.

CAPUT X.

Michaelis filii & filiæ. Mors indigna Manuelis minoris natu filii, & subinde ipsius Michaelis. Avo Andronico nepos arma infert, ad quem Theodorus Marchio, senioris filius impie deficit. Osmanes Turcarum rex in Bithynia fines suos propagat. Nepos Byzantium avo superstite capit.

Michael Imperator genuit filias duas, Annam & Theodoram: filios item duos, Andronicum Imp. & Manuelem Despotam. Andronicum avus habebat longe charissimum, quem in regia educari jussit. Is ubi adolevit, per lasciviam noctu ad mulierem egregie formosam, quæ illi erat in deliciis & amoribus, itare consuevit. Cumque zelotypia arderet, circum ædes meretriculæ custodiam cum gladiis, & arcubus disposuit. Nocte quadam Manuel frater fratrem quæritans, forte ad illius scorti ædes devenit. Speculatores eo viso, & per tenebras haud satis agnito, sed amatorem quempiam mulieris suspicati, tela in miserum crebra conjiciunt, quorum ictibus interiit. Id cum parens Michael Thessalonicæ accepisset, ex ira & mœstitudine morbo dirissimo implicitus, vitam finivit. Ubi dies luctus exierunt, avus nepotem Andronicum accersit, lacrymans objurgat, & officii admonet: quemadmodum facere parentes liberis amantissimis

solent. Adolescens præ pudore vultu humi dejecto obmutescit. Iratus autem, & metuens, ne propter necem fraternam, & juveniles insolentias suas ab avo imperio privaretur, idque in Constantinum patruum transferretur, cum quibusdam æqualibus, & conjuratis fugiendo Adrianopolim petivit, collectisque copiis arma adversus avum tulit: ac multis præliis civilibus, & cædibus factis, nunc pacem cum eo composuit: nunc levi de caussa pacta conventa rescidit, non sine plurimis scandalis atque offensionibus. Eodem tempore senioris Andronici filius Theodorus Marchio, qui quondam in matris suæ ditionem paternam missus fuerat, uti supra narravimus, post illius obitum ad patrem visendum, relictis domi liberis & uxore profectus est. Qui & animo, & religione, & cultu & rasa barba Latinus penitus, & sollicitudinis omnis ac benevolentiæ, paternæque in se beneficentiæ, qua universum æs illius alienum dissolverat, oblitus, Judam illum imitatus, & patrem imperatorem prodere maluit, omnique deposita erga eum reverentia, & omnibus acerbior hostis factus, ad juniorem Augustum, Michaelis fratris scilicet sui filium transivit, & rem mali exempli pejorem reddidit. Ex hoc civili bello, & rerum perturbatione Osmanes, qui Bithyniæ dominabatur, commoditatem nactus, de parte reliqua Romanorum non parum abrasit, intravitque junior Imp. Byzantium, sibi a duobus ex pacto proditum: quorum alter Castellanus, alter Camaris dicebatur, erantque excubitores in loco quodam urbis, ad portam quæ Adrianopolitana vocatur. Nocte itaque adveniens exercitus, eodem loco scalas mœnibus admovet, per quas in urbem moiri se promunt, reseratque porta socium agmen cum Imperatore accipiunt; qui subito concione advocata severissime interdicit, ne quis aut manu quemquam occidat: aut lingua contumeliam jaciat, sive in Imperatorem senem, sive in alium quemlibet. Non enim ipsi hujus victoriæ auctores sumus, inquit: sed Deus eam nobis largitus est: suique de avi salute & incolumitate sollicitus. Quamquam urbis & Imperii jam plane compos, eum ut latro, & tyrannus ejecit. Imperavit senior Andronicus cum filio Michaele, annis quinque & quadraginta, donec a nepote imperio exturbaretur, id quod factum est anno ab orbe condito 6836. a Christo nato 1328.

CAPUT XI.

Cura nepotis super avo. Metochitæ facultates in fiscum redactæ. Prælium Romanorum & Turcarum ad Nicæam. Hostes Romanis tumultuarie fugientibus, & prædæ imperatoriæ, & urbis compotes fiunt.

POtitus urbe & imperio junior Andronicus, eo modo quo diximus, & consummatam rerum potestatem adeptus, avo de victu, & vita commode agunda, qua decebat cura prospexit: patruum vero Constantinum comprehensum, in carcerem tenebrosum detrusit, & Metochitæ Magni Logothetæ (qui quondam monasterium Christi *ζωοδότου vitæ datoris*, quod Chora nominatur, partim renovavit, partim extruxit) facultates omnes, pecuniasque fisco addixit. Deinde misericordia commotus, ipsi, & aliis ut bene esset providit. Verna tempestate contra Orchanem Osmanis filium in Bithynia regnantem copias trajicit, & Nicæam urbem primariam ab equitatu peditatuque circumsessam, extremeque laborantem cernens, prælium confert. Pugnatum est a Romanis a mane ad vesperam usque præclare & fortiter, ut Turcæ propemodum terga darent, & Ameras, sive rex eorum, timore percelleretur. Ubi non prælium diremit, corpora quieti data. Imperator in certamine levi sagitta pedem vulneratus est. Qui cum Philocreneo oppidulum in proximo situm curandi vulneris concedere instituet, ex errore non parvo milites ei obtrectare, caussam facti ignorantes, & præ timiditate ipsum fugere arbitrantes. Quamobrem universi, nullo ordine, magna contentione, nemine persequente ad fugam incumbunt: fugiendo invicem per tenebras conculcant: non pauci læduntur graviter: pars in fossas oppidi confuse præcipitant: alii naviculas in littore stantes arripiunt, quibuscum nimia vehentium multitudine gravatis multi summerguntur. Speculatores Orchanis, equites prope trecenti, adeo sparsim, ac tumultuatim fugientes aspiciunt, & clamoribus duntaxat insequuntur: tabernaculum Imperatoris cum omni præda equorum ejus, pretiosarumque vestium, præter spem, & citra sudorem præclaram consecuti victoriam diripiunt. Imperator in oppidulo illo triduo consumpto, ingenti mœstitudine, lacrymisque inconsolabilibus Romanorum fortunas accusans, Constantinopolim repetivit. Ameras paucis diebus Nicæam subjugavit.

CAPUT XII.

Chius Martino Genuensi extorquetur. Phocæenses fiunt tributarii. Nicomedia fame subacta, Orchani se dedit. Expeditiones diversæ. Monstrum Constantinopoli. Barlaami monachi cum Græcis digladiatio. Imperatoris duæ uxores, & ex posteriore proles quatuor. Moriens Joannem Cantacuzenum Joanni filio tutorem dat. Laus, & studia defuncti.

AUtumno ingrediente, conductis in unum quotquot erant triremibus, & Romano milite imposito, contra Martinum Chii Præfectum solvit. Insulam absque labore ac defatigatione recipit: ipsum Martinum captum, in vinculis Byzantium mittit. Hinc Phocæenses Latinos classe adoriens, obsidum loco eorum filiis acceptis, vectigales facit. Hoc eodem Imperatore Nicomedia item Bithyniæ metropolis intolerabili fame venata, Orchani cessit. Duxit præterea in Acarnanas, & Ætolos subjecitque sibi Epirum, & Illyrios: nec non castella quædam a Bulgaria cepit. Per id tempus Constantinopoli nascitur puer, ab imis pedibus umbilicum tenus continuus, inde discretus, humeris videlicet, pectore, spina dorsi, cum duobus capitibus, & quatuor manibus, atque intra dies paucos moritur. Tum quoque monachus quidam Calaber dictus Barlaamus, ex Italia Constantinopolim venit, qui in dogmatis Latinorum exercitatus, & ad ea defendenda disertus admodum, & eloquens sibi videbatur. Asserebat idem, lumen illud in monte Thabor creatum esse, nostrosque ad disputandum super hoc axiomata provocabat. Negotium Imperator Georgio Palamæ dedit, qui tunc Thessalonicensem Ecclesiam moderabatur. Cum diu inter se velitati essent, persuasibilia verba, & nugas Calabri Palamas velut aranearum telas discussit. Quod Joanni Chrysoloræ eadem sentienti, dicendique ac disputandi similiter bene perito, perinde fecit. Andronicus ex Irene Alemana nullis auctus est liberis. Qua defuncta, aliam, cui parentes Annam dinere nomen, duxit, quæ illi filias duas enixa est (quarum majorem Mysorum Principi nuptum dedit: quibus nuptiis firma pax inter Mysos & Romanos convenit. Alteram postea Orchanes Ameras uxorem est sortitus) mares duos, Joannem Imperatorem, & Manuelem. Discessurus e vita, filium Joannem adhuc impuberem, & summæ reipub. administrandæ necdum idoneum intuens, Joannem Cantacuzenum Magnum Domesticum ei curatorem ac tutorem, & eundem imperii rectorem designavit. Is homo auctoritate & opibus præpotens, ab Imperatore secundus erat, & tenebat omnia, quoad Joannes filius adolesceret: cui pater Cantacuzeni filiam jungi matrimonio mandavit. Fuit Andronicus eximia oris dignitate, & humanissimus,

lætus, alienaque mala sentiens. Tubam circum se non ferebat. Venationis cupidissimus: qua de caussa alebat canes amplius mille quadringentos: aves sive accipitres supra mille: quos qui curarent, propemodum totidem numerabantur. Extinctus est anno ab exordio mundi 6849. nimirum ab ortu Christi 1341. Vixit annis quinque & quadraginta. imperavit viginti. (Sed enim ab anno mundi 6836. quo imperio deturbatus est avus, usque ad 6849. & ab anno Christi 1328. usque ad 1341. non nisi 14. anni, non autem 20. colliguntur, ut Protovestiarium in numeris errasse necesse sit.)

CAPUT XIII.

Cantacuzenus sibi, & filiis monarchiam conatur asserere, unde clades & calamitates. Orchanes reliquum Bithyniæ Romanis eripit. Nobilitas & vulgus in partes scinduntur. Ab Orchane Joannes adjutus, socerum in exilium pellit, quem tamen imperii rursus attrahendi cura non deserit.

DEmortuo Andronico juniore Augusto, Cantacuzenus universo jure, & imperii gubernatione suscepta imperat, Imperatorque proclamatur, conjugemque, ut Dominam coronat, & Matthæo filio natu maximo calceos purpureos ferre dat. Minorem Manuelem, Spartæ Despotam seu Principem creat. Et quoniam imperium totum sibi, & filiis proprium ac peculiare efficere studebat, Joannem Imperatorem generum suum flocci pendebat. Qui jam ævi maturior, ut germanus hæres successorque patris sui, illud de manibus soceri recipere postulat. Recusat socer, sibique ac filiis pro hæreditaria possessione asserit. Ex quo dissidio bella civilia, & prælia multa, magna calamitas, pernicies, lamenta, fletus inter miseros subjectos extiterunt. Et Orchanes cumulatam licentiam, commoditatemque reperiens, loca quæ Romanis etiamnum in Bithynia tributum pendebant, sub se redegit: iterumque in Thraciam Cherronesum trajiciens, oppida nonnulla & castella ad principatum suum adjunxit. Et sane honorati quidam, ac nobiles, nec non de plebe Palæologum pro successore, & hærede legitimo imperii agnoscebant, eumque potentia sua adjuvandum suscipiebant, & ejus caussa laborabant. Inveniebantur e diverso, qui irent in alia omnia, ac dictitarent, quæ Michael Joannis abavus in Joannem Lascarim designasset, dum ei oculos cum imperio eripuisset, ea nunc abnepotem ejus ab aliis perpeti oportere: & quia mensium majores ejus aliis mensi fuissent, cum imperium nefarie involassent, eadem illi nunc remetiendum esse. Palæologus consilii inops, & rebus suis diffisus, ad Orchanem Turcarum Ameram confugit, ejus arma ad paterna regna vindicanda implorat, sororemque illi suam uxorem spondet. Orchanes ea petitione, & inprimis oblata affinitate gavisus, in Thraciam transmittens, oppida quædam recipit, & fratri uxoris donat, ac veluti in manum dat, prout ille voluerat. Inde Joannes Byzantium adortus, Cantacuzenum socerum expellit, & majorum suorum regnum obtinet. Cantacuzenus ut exul in Serviam, ad generum suum, ejus regionis Principem se confert, ubi ab Orchane tutus quiescit: semper tempus opportunum quærens, quo revocatus, imperium sibi denuo usurparet. Audito autem Orchanem obiisse, filiumque Amuratem sceptra excepisse, ex Servia, & Bulgaria exercitum, adhuc in generum moturus congregat. Joannes re comperta, legatum ad soccrum cum epistola mittit, cujus exemplum infra scriptum est.

CAPUT XIV.

Epistola Joannis Imp. qua Cantacuzenum a tyrannide quam occuparat, prudenter & graviter deterrere nititur, magnam illius iniquitatem & scelus ante oculos ponens.

SÆpenumero mecum ipse volutans admiratus sum, quomodo conscientia, sensus communis, & senectus ipsa te non admonuerint, ut de morte tua cogitationem susciperes, & judicium judicis illius perpenderes, qui personam non respicit: in quo omnes nudi & aperti sistemur, ut unusquisque juxta actiones, & opera sua mercedem adipiscatur. Oportebat enim te, ut hominem cordatum, & rerum usu tritum, & in scripturis sanctis apprime versatum, & ad omnia habilem atque idoneum (ut tu quidem gloriari soles) tanto intervallo cognovisse, ac perspexisse, quid esset, quod a me peteres, & num justum, legitimum, canonicum, Romanorumque institutis & moribus consentaneum foret. Nec usque hodie satiatus es tot offensionibus, tot bellis civilibus, cædibus, sanguinis effusionibus, servitutibus civium, & Christianorum fratrum nostrorum tanta pernicie, tamque multis ærumnis, quæ ad imperio nostro parentes permanarunt. Patere (per misericordias Dei omnium clementissimi) Christianos humiles, miseros, & infelices a cladibus, & doloribus aliquantum respirare & quiescere. In Asia quidem, ut nosti, pestis maxima, & bellua Othmanica gens omnes pessumdedit, perdidit, delevit. Qui tempestates illas calamitatum effugere potuerunt, quique hic remanserant, sinamus, quæso, ambos spiritum ducere. Quod si sanctus David de gentibus, quæ legem non habent, rogat, ut dissipentur quæ bella volunt: quanto rigidius judicium nos manet, quos Christus Deus noster ex misericordia inexplicabili, sanguine suo mercatus est, & legem ac mandata nobis donavit, & pacem charitatemque mutuam præscripsit, idque primum ac præcipuum signum dilectionis erga se habitorum discipulis affirmavit? Hoc nec te fugit, quod ignotum est nemini. Et pater meus Imp. te ex obscuro ad tanti muneris amplitudinem evexit: mortique jam vicinus, usque ad imperatorium nomen te honoravit. Recogita quam singulari animo, & amore erga te extiterit: quomodo miserum me & infelicem in manus tuas tradiderit: & generis conjunctionem Imperans, ut ea in posterum quoque inter nostram, vestramque familiam intercederet, decreverit: & omne tum imperii, tum mei regendi arbitrium tibi uni commiscrit. Tu vero non ut verus omnium pastor, sed contra ut lupus, & fur, & latro te gessisti: nec ita te gerendi modum facis; & nihil prætermittis, quo me, si possis, hæredem atque successorem, & quatuor Augustorum nepotem, imperio mulctes, & ex Imperatore privatum, te vicissim ex privato Imperatorem efficias. Ego vero injuriam quam intulisti mihi, & infers, teque omnium scandalorum auctorem inexpugnabili potentiæ committo. Quod rectum est coram domino, fiet.

CAPUT XV.

Cantacuzenus in bello struendo perseverat. Joannes Imp. ab Amurate auxilium petit, qui juxta proverbium (unumquemque ad suum quæstum æquum est esse callidum) per speciem allati subsidii in Thracia suas opes auget. Cantacuzenus res suas in desperatis habens, monachum profitetur. Turcici dominatus in Europa initium. Fœdus cum Amurate. Quatuor filii Joannis: & Manuelis propter Thessalonicam casus: qui ab Amurate benevole liberaliterque cum promissis ingentibus tractatur.

HIs literis sibi redditis, Cantacuzenus nulla religione tactus, nec cor ejus emollitum est: sed

sed bellum adornare continenter insistebat, Ameram sappetias laturum consilus. Imperator autem Joannes, ut instructas soceri copias in se ite intellexit, cum ad resistendum viribus necessariis destitueretur, ab Amurate missis legatis auxilium contendit. Amurates, ut erat homo versipellis, & verbis occultare sententiam solebat, legationem libens ac lætus audit, duodecimque millibus ad subsidium Joanni afferendum præmissis, ipse deinde cum militari copis Abydo in Thraciam navigat: verbo, ut Imperatorem adjuvaret: reipsa, ut, si faveret occasio, quemadmodum favit, in Europa urbibus & regionibus acquisitis, ditionis suæ fines prolataret. Cantacuzenus cum Serviis, ac Bulgaris in Palæologum tendens, cum Ameræ dolum animadverteret, fortunæque suæ diffideret, dasectis omnibus, monachum induit, ac pro Joanne Joasaphi nomen ascivit. Tenuit imperium, donec a genero exutus est, bellumque gessit annos sex, menses septem. Porro Amurates cum jam in Thracia exercitum tam frequentem, & sub signis haberet, & opportunitas non deesset, rebus Romanis propter bella civilia summopere afflictis ac perturbatis, & ad vim arcendam minime validis, oculum adjecit. Tum primum Orhmanidarum genus in Europa; atque adeo in Thracia dominationem invasit, & præter Calliopolim loca non pauca, urbesque & castella tum Romanorum, tam aliorum Christianorum dynastarum sub jus suum subjecit: sicuti paulo post in Imperatorum Turcicorum vita exponemus. Traduxerunt se & alias in Europam Turcæ, ut docuimus, in Cherronesum Thraciæ videlicet: sed consistere non potuerunt: nec tot loca, oppida, castella, ut nunc, subjugarunt. Quippe sæpius virtute bellica repulsi: sæpe, cum ut latrones irruptionem fecissent, rursus aufugerunt. Postbæc Amurates Adrianopolim quoque, & magnas partes Macedoniæ, Bulgariæ, Serviæ subegit. Tandem fœdus quoad viveret, cum Imperatore, intercedentibus utrinque sacramentis, & sponsione mutui auxilii fecit. Joanni filii fuerunt Andronicus Despota, Manuel (qui post patrem imperavit) Theodorus Porphyrogenitus, & Demetrius Despota. Horum natu maximum, ut successorem, in urbe manere jussit: Manuelem gubernare Thessalonicam: Theodorum post obitum filii Cantacuzeni Spartam cum potestate misit. Thessalonicam Manuel ingressus, cum magistratibus, & primoribus civitatis pacem, amicitiamque firmavit: qui habita consultatione, Turcis, custodibus arcis interemptis, urbem illi dedere statuerunt. Consilium illac Ameram haud latuit. Quocirca ingentem militum manum Caralimbassa duce adversus Thessalonicam, & Manuelem mittit: cui mandat, caveat redire, ni subacta urbe Manuelem vinctum adducat. Re intellecta, Manuel contra tantum exercitum nihil se posse cernens, animum ad timorem ac desperationem adducit: nec sciens quo se vertat, fuga salutem petit, Byzantiumque ad patrem reverti decernit. Pater metu Ameræ se filium recipere non audere ostendit, & potius graves minas intentat. Confidens igitur apud Lesbi dominos locum sibi fore, eo transmittit. Illi similiter Amuratem metuentes, palam eum videre, & cum eo colloqui detrectant: ne id ipsis fraudi sit. Ergo etiam hac spe evanescente, & nusquam perfugio se ostentante, Prusam altro abeundi, Amuratis conveniendi, atque ab eo veniam poscendi consilium capit. In ejus itaque conspectum admissus, quæ nescius patrasset, confitetur omnia. Hic impius ille, non stultus tamen, Manuelem se ita abjicientem, & sponte supplicatum venientem aspiciens, magna commiseratione motus, hominem amplectitur, & osculatur, ejusque præsentia mirifice exultat. Dies aliquot in epulis, compotationibus, hilaritatibus, & longis collocutionibus ponunt. Beneficia item, & victum e regia quamdiu velit, Ameras illi promittit. Abituro jam, Domine Manuel Zelebis (*id est, nobilissime, aut designate Imp.*) hoc tibi dictum tolle memor, inquit. Quia te tantopere famulitii, ut me adires, coram me, & Deo, qui abditissima mortalium perspicit, peccata in me tua confiterere, persuasissimum habeo, te mihi non secus charum esse quam filium. Veruntamen cave, ne quid in posterum hujuscemodi: non levis quippe sequitur offensio, & me, patremque tuum amicos ac fratres esse nosti: nec fas inter nos discordias, & pugnas, sed amicitiam potius, & charitatem vigere. Tu porro prudens, & moratus adolescens, quove dicto, aut facto opus sit sciens, & natus ad omnia, regna in tuis, aliena ne concupiscas. Quod si vel pecunia, vel alia quapiam re indigebis, ad gratificandum tibi me semper paratum fore polliceor. His cum alia multa adjecisset, magnificentissime donatum ab se dimisit, deditque ad Imperatorem literas, quibus illum hortabatur, uti filium paterne susciperet, amaret, & quæ per ignorantiam deliquisset, ignosceret. Caralimbassa occupata Thessalonica, & defectoribus in servitutem sedactis, plurimum gloriæ apud Amuratem invexit, cum antea quoque plurimum apud eum polleret.

CAPUT XVI.

Defectio Satraparum Præfectorumve in Asia ab Amurate. Ejus, & Joannis filius, Moses nimirum, & Andronicus, adolescentes temerarii, & regnandi cupidi a parentibus puniuntur; ille capite, hic oculorum orbitate. Amuratæ in nobiles adolescentes, eorumque patres immanitas. Rogatus, Andronico e carcere dimissionem impetrat.

AMurates Adrianopolim transfretat, Hungaros bello domiturus: Accipiens autem quosdam de Satrapis sive Præfectis suis in Asia descivisse, misso apparatu illo, socio Joanne, ut amico & confœderato, ad eos compescendos cum exercitu trajicit. Aderat patri Manuel. In expeditionem abeuntes, filios relinquunt. Ameras, Mosen Zelebem, qui interim omnia Europæ loca vectigalia in officio contineret: Joannes Andronicum Despotam primogenitum, qui rem Romanam procuraret. Juvenes præcipites opportunitatem istam nacti, amicitiam arctissimam conjungunt: crebro in colloquium veniunt, & inter se ab illa hora alter alteri tanquam fratrem fore, & mutuum adjuturos in omnibus, dato vicissim sacramento recipiunt. Ita a patribus deficiunt; regiones & urbes obeunt: libidini suæ repugnantes, debitamque parentibus coram fidem, & benevolentiam conservantes diripiunt: indeque captivos in servitutem rapiunt. Hoc ubi ad Amuratem, & Joannem in Asiam perlatum est, dolore & iracundia exarsetant. Cæterum Ameras Imperatorem in suspicionem vocans, ne forte ejus voluntate impulsuque ista defectio contigerit, eidem iratus significatum mittit, videret, quonam modo Andronicum filium puniret, & sic fidem sibi minime dubiam faceret, se hujus molitionis ignarum esse. Si aliter faxit, & ipsum, & domum ejus, & totum Romanum imperium experturum quid egisset. Imperator se facinoris nequaquam conscium esse respondet, idque jurejurando testificatur. Si filium adipiscatur, seclusa omni misericordia pœnas exacturum. Rebus in Asia compositis, & ad tranquillitatem revocatis, in Europam renavigant, statimque indicto bello, instructum contra filios perduelles exercitum mittunt. Ameras milites illorum blanditiis, nummisque corrumpit. Illi dominos insidiose deserunt, atque ad oppidum Didymotichum præsidii caussa confugientes comprehendunt, patribus pro honorario offerunt. Ameras suum confestim decollari jubet. Imperator istas metu Ameræ, suum volens nolens luminibus privatum, turribus juxta

A Blachernas (quæ Adamanides dicuntur) includit. Alii præterea illustrium ac nobilium tam Christianorum, quam Turcarum filii, duorum illorum coævi, & culpæ consortes similiter capti, Amuratæ sunt traditi. Eorum patres præsentes, & collachrymantes, unusquisque filium manu sua jugulare jussi sunt. Qui noluerant, eos cum filiis colligatos in præterfluentem demersit. Tam inhumanam crudelitatem Amurates alioqui in regenda republica semper, & per omnia laudatus perpetravit. Aliquanto post, nonnulli spectati & nobiles, tum Christiani, tum Agareni, sive Turcæ, Amuratem rogaverunt, ut Andronicum Despotam a vinculis auctoritate sua liberaret: quorum ille precibus locum reliquit.

CAPUT XVII.

B *Joannes Imp. a Turcis extrema per metuens, in Italiam ad petendum auxilium navigat. Nihil ibi, nec in Francia obtinet. Æs alienum ingens contrahit: id Manuelis filii opera, & sollicitudine dissolvitur: quem prætérito Andronico, ut infideli, imperio donat. Andronici furor & querimonia.*

RErum status hic erat. Animadvertens autem Joannes, Romanum imperium omnimodis vilescere, & in angustum redigi, ac tridao, quod ajunt, deletum iri, Turcicum contra ad summum crescere & amplificari, comparatis aliquot triremibus in Italiam ad flagitandum illic a Principibus opem cursum instituit, ne Romanorum regia (Constantinopolis) victa & subacta ab hostibus, posthac nulla esset. Interea dum reverteretur, Andronico Despotæ filio rursum urbis & imperii C procurationem concredit. Ac primum Venetias, urbem pulcherrimam appulsus, & tot us senatus gratulatione exceptus est. De suppetiis tamen nec loqui, nec audire sustinebant. Inde ad Carolum regem Francorum profectus, nihil obtinuit, quod principes factionibus & bellis inter se distracti essent: tantummodo grandem pecuniam inutiliter absumpsit, & æs alienum grave suscepit, quod immodicos in Italia sumptus tolerare cogeretur. Venetias rediens, scribit, & per dromonem (*genus navigii est celerrimum; Latini celocem vocant*) ad filium Andronicum mittit, ut is quoquo modo pecuniam sibi curet, qua & nomina expediat, & ad reditum utatur. Filius, cui imperium in deliciis semper fuerat, cum id jam intra ungues haberet, quid pater vellet, nihil pensi habere, & ejus jussa in aqua, ut quispiam dixerit, scripta existimare. Hæc alter filius Manuel Thessa- D lonicæ comperiens, studio ac providentia singulari, non contemnenda auri argentique vi conquisita, & ut poterat, triremibus adornatis, in Italiam ad patrem cucurrit, eoque venerabunde, cum osculis manuum ac pedum salutato, creditoribus pecuniam quanta debebatur numeravit, acceptumque Constantinopolim revexit. Ob caussam hanc, & subjectionem istam Manuel ab eo, universoque procerum cœtu maximopere diligebatur: Andronicus e diverso & ipsi patri, & omnibus ingratus atque invisus erat. Quo abdicato, suffragante nobilitate Manuelem Imperatorem creat: in urbe manere jubet: cocco tincta calceamenta concedit, successorque ab omnibus agnoscitur. Despota Andronicus & cæcus ira invidiaque insanire, & injuriam sibi irrogatam vociferari, atque istam despicientiam ferre acer- E bissime, contendereque & instare, Romanis legibus, moribus, institutis sibi ac filio suo, ut primogenitis, imperium deberi. Nihilominus pater Manuelem, & natu posteriorem præferre, & successurem designare maluit. Andronicus pertinaciter in sententia perstare, modumque ac viam commodam meditari, qua negotium impediret, & imperium ad se, filiumque suum Joannem revocaret.

CAPUT XVIII.

Andronicus ad Bajazetem cum filio opis caussa transfugit. Bajazetes discordiis consanguineorum gaudet, copias attribuit. Joannes cum Manuele filio capitur: urbs occupatur. Consilium sceleratum Bajazetis, ad quem Joannes quoque & Manuel opem oratum veniunt: tributum & auxilium inter se pollicentur. Urbe recuperata, Manuel coronatur.

POstquam Ameras Amurates diem ultimum vidit, filius ejus Bajazetes Ailsurius regnum excepit. Andronicus itaque exoculatus ille, occasione oblata, concupitis sibi potiundum omnino censuit: consultisque super ea re amicis quibusdam, & conjugis suæ propinquis, & socero Marco, (qui adhuc partem Bulgariæ obtinebat) una cum filio Joanne ad Bajazetem supplex confugit, cujus potentia & viribus nixi, imperium, quod ad se tanquam hæredes & primogenitos, lege consuetudineque Romanorum pertineret, recipere possent: quod pater, idemque avus, per summam injuriam ipsis ablatum, minori natu, Manueli nempe, tradere constituisset. Etiam auri & argenti centena pondo complura in annos singulos tributi nomine, & ex urbe immunitates quasdam atque prærogativas promittunt. Ameras discordias & lites eorum cernens lætatur, (ut est vulgare proverbium, lupus turbinem videns, gaudio exilit, inquiens, opportunum hoc mihi tempus) & hilariter petitioni annuens, equitum lena, peditum quaterna millia eis mutuatur. Tum improviso, & noctu adventans Andronicus, extra urbem in palatio Peges (*id est fontis*) patrem cum Manuele fratre reperit: comprehensos in domum quandam compingit, diligentissimeque custodiri mandat. Hunc in modum ipse, & filius ejus Joannes urbe, parteque imperii ad annos duos, & menses sex potiuntur: quem quidem filium sæpenumero Imperatorem declarare cogitabat: verum id propter parentem adhuc superstitem non erat ut fieri posset: quamquam Ameras non raro stimulos illi subjiceret, uti ipsum, & Manuelem fratrem a medio tolleret, si imperium placatum & quietum sibi optaret. Ast ille parricidiis se contaminare perhorrescebat. Quodam igitur die Augg. Bulgaris custodibus deceptis, carcere elapsi, ipsi quoque ad Ameram Bajazetem navi deferuntur. Ibi senior Imp. cognationis, quæ avo ipsius Orchani cum domo sua intercessisset, & amicitiæ qua pater ejus secum devinctus fuisset, eum commonefacit, docetque, non esse cum justitia conjunctum, nec ulla lege permitti, parentes sic tractari a liberis. Adhæc Manuel multo amplius tributum quam frater se illi pensurum promittebat. Deinde quotannis, verna tempestate ad auxilium quocunque vocaverit, cum peditum equitumque duodenis millibus paratum: nec non ejus amicis amicum, & inimicis inimicum fore: quod idem ab ipso petebat. Horum fidem jurejurando stabiliunt. Hæc cum Ameras audisset, Legatum Constantinopolim mittit, qui judicia, voluntates, & consilia tum optimatum, tum plebejorum exploret: & utrum a duobus fratribus Imperatorem præoptent. Legatus impense officio suo fungens, universorum ferme civium animos in Manuelem compluribus de caussis propensiores intelligit. Ameras omnibus sibi renuntiatis, protinus exercitum expedit, quocum Byzantium tendunt. Andronico Despota, & filio ejus quid agerent, quove pacto sa tuerentur non invenientibus, Manuel & pater urbis, & imperii da integro compotes evadunt, nullaque interposita mora, jussu patris filius in templo Apostolorum diademate imperatorio a Patriarcha redimitur. Regnavit Joannes post pulsum imperio socerum Cantacuzenum, donec sceptrum Manueli dederet, eumque corona indui videret,

ad annum mundi * id est, annis * Despotæ Andronico Thessalonicam pro domicilio duntaxat attribuit. Atque ita res Romana conquievit.

CAPUT XIX.

Theodorus Despota apud Bajazetem de vi accusatur. Atroces minæ. Principes defectionem a Bajazete parturiunt, fœdus ineunt. Bulgariæ tractus occupatur. Sigismundi Imper. ad Ameram Legati. Ameræ factum callidum, adversus quem sollicitantur a Sigismundo principes. Nostrorum ad Nicopolim contra Turcas adversum prælium & clades. Byzantii obsidio.

CUm aliquando Bajazetes in Macedonia apud Serras metropolim versaretur, etiam Imperator Manuel secundum pacta conventa, ejusque frater Theodorus, & Constantinus Dragases, & Serviæ Despota Stephanus affuerunt. Eo Paulus Mammonas e Peloponneso venit, cujus pater Monembasiam jam pridem gubernandam acceperat: eandem & ipse postea gubernationem Imperatoris jussu inierat: ac propter distantiam loci arrepta occasione, urbem mancipio vendicarat. Hic Bajazeti jam pridem notus, fratrem Imperatoris apud eum injuriarum accusavit, quod Monembasiam e manibus audacia tyrannica sibi eripuisset, indeque cum contumelia, dedecore, & infamia expulisset. Ameras stomachum erumpens, Imperatorem sic affatur. An non satis est vobis pacem habere? etiam subjectos meos vexare non veremini. Per Deum juro tibi, me in talia audentes exempla editurum. Alia insuper dictu aspera protulit adversus Manuelem, & Principes Christianos, quos affuisse diximus, quæ illis tristitiam crearunt in medullis. Ea eo occasionem bonam, & caussam probabilem quærant, qua promissa, pacta & subjectionem erga Ameram rescindant: clamque inter se voluntatum animorumque consensionem, & irruptam concordiam usque ad mortem paciscuntur. Quo autem firmior esset societas, & vinculum insolubilius, statuunt, uti Manuel Constantini Dragasis filiam ducat. Bajazetes Bulgariam invadit, partemque non minimam sibi subdit. Sigismundus Germaniæ rex, ubi super ea re nuntium accepit, legationem mittit, cujus summa hæc fuit. Non videri ea justitia, cum sint amici, ipsum Bulgariæ manum injicere: jus provinciæ illius ad regni sui jura pertinere. Bajazetes Legato responsum non reddidit: sed manu apprehensum in domum amplam, omni genere armorum bellicorum, bene dispositorum præparatorumque refertam deduxit. Tum sic virum compellavit. Renuntia domino & regi tuo, jus meum, & administrationem quam habeo in Bulgaria, hæc arma & hunc apparatum esse, quem vidisti. Sigismundus hæc a Legato audiens, & ex iis arrogantes Ameræ spiritus facile conjiciens, præcipuo quodam dolore angitur, ac sine cunctatione exercitum e conducticiis non contemnendum conscribit: suos item armat: multos præterea Principes suo ipsorum sumptu secum militatum invitat. Graditur nobilis exercitus maxima cum lætitia, generosi animi, & virilitatis plenus: omnia Turcarum castella præsidiaria capit, subjicit, diripit, evertit: veloci cum flamma in segetem, aut aridam silvam furentibus Austris incidit: idque donec Nicopolim perventum est. Sigismundus nihilominus aliunde Bajazetem bello lacessere cupiens, occulte Legatum ad Manuelem, & ad alios Principes, de quibus supra mentio habita, mittit, uti sa se ad hostem fidei Christianæ funditus, si possit, extinguendum instruant atque comparent. Illi tempus aptum, ut terra sitiens aquas e cœlo, exspectantes, Legatum lætabundi excipiunt, bello necessaria clandestine provident. Bajazetes infesto Sigismundi adventu comperto cruciatur animi, nec metu caret. Copias suas celeriter con-

Georg. Phrantz.

A trahere, & armata instat: hostibus obviam procedit. Exercitibus jam propinquis, Germani, & Galli pugnam primi elent. Verum ea illorum imprudentia & levitate, Christiana res labefactere est, & exercitus universus dissipatus periit. Fugiebant sine respectu: multos Turcæ in fuga perimebant, multos capiebant. Nec obscuri solum & gregarii milites, sed etiam illustres, honorati, & nobiles amissa libertate adducebantur magno numero, in quibus Dux Burgundiæ. Comes Aberfiæ, & Magnus Archatriclinus Regis Franciæ. Vix etiam, & summa ope rex ipse Sigismundus cum Magistro ordinis Rhodiensium (qui crucem pro insigni gestant) navigiolo invento, & Istro trajecto salutem expediverunt. Ameras omnibus impedimentis & sarcinis acquisitis, tamque admirabilem victoriam præter opinionem consecutus, gloria & lætitia redundavit. At enim B videns Manuelem, cæterosque Principes, de quibus supra, conventis non stetisse, ut se sequerentur, & doctus de omnibus, quæ adversus se deliberassent, bellum grave indixit, & anno mundi 6900. CHRISTI 1402. urbi terra marique obsidione admota, omnimodis eam longo tempore oppugnavit. Cum eo cum exercitu pergeret, terram Byzantinam, singulasque regiones gravissima vastitate afflixit: suburbanaque omnia diripuit. Et quoniam urbis oppugnatio parum procedebat, reversus est domum, singulisque annis misit exercitus obsidionemque illam toto decennio continuavit.

CAPUT XX

C *Joannes Andronici filius apud Ameram ut proditor delatus, Constantinopolim ad patruum fugit. Patruus Italiam, & Franciam ad conquirenda auxilia frustra petit. Mediolanensium Ducis humanitas in illum, & liberalitas. Bajazetes Peloponnesum invadit. Theodorus Despota Spartæ ditionem Rhodiensibus ex desperatione vendit. Spartanorum in Procuratores Rhodiorum debacchatio. Episcopum pro Principe deligunt, per quem Theodorus restituitur.*

EA tempestate Joannes Andronici Despotæ filius, & Manuelis ex fratre nepos, de quo sæpe verba fecimus, jam pridem apud Ameram assiduus, ab eodem victum habebat: eum quocunque iret comitabatur: ab ejus latere non discedebat: eratque illi in familiarissimis, & intiD mis. Qui ut cognovit quid accidisset, & quæ de se jactarentur, nimirum apud Bajazetem insimulatum, quasi secus illi vellet, & insidias machinaretur: alioqui urbem, & Imperatorem, eundemque patruum ipsius in ejus auctoritate futuros fuisse: propter impotentem & inexorabilem viri animum vitæ suæ timens, noctu ad patruum Imperatoremque profugit: a quo benigne, & provide, ut manus aliquod pretiosum, cum osculo etiam acceptus, & pro persona curari diligenter jussus est. Tempore procedente cupido Imperatorem cepit in Italiam proficiscendi, & auxilii implorandi, quod a Principibus illic desperabat, qui in caussa fuissent, cur Ameras urbem obsedisset & obsideret: nempe ob missum ab ipsis Legatum, ut docuimus, per quem ad Ameræ semper adversandum, & ad mutuam opem atque defensionem conspiraverant. Abiturus, Joannem E ex fratre nepotem ad urbem interea regendam, & impetum hostium propulsandum relinquit. Ipse cum Despœna conjuge in Peloponnesum solvens, Spartæ eam apud fratrem Theodorum deponit, & in Italiam porro navigationem subit: ac primum Venetiis exscendit, post ad Ducem Mediolanensium pergit: a quo honorificentissime, splendidissimeque habitus, & muneribus cultus est. Ingens præterea equitum peditumque comitatus ei ad Franciæ regem adjunctus. Spopondit insuper

Dux, si cæteri quoque in eandem voluntatem incomberent, semetipsum illi, & imperio Romano subsidio sponte venturum, ac discrimen depulsurum. Ad regem Franciæ cum venisset, morbo gravissimo conflictantem, & mentis impotem offendit: cujus consiliarii responsum soli dare se posse negabant. Ita rebus infectis Constantinopolim repetivit. Anno igitur ab ortu Christi * Septembris die 13 Ameras Bajazetes Jacupem Bassiam, & Brenezem Peloponneso occupandæ cum exercitu quinquaginta millium misit: qui & in ipso itinere, & in insula multis incommodis, calamitatibus, ac servitutibus Christianos mactarunt, ut paulo infra in vita Bajazetæ ostendemus. Theodorus Despota rem Romanam tantis fluctibus agitatam, & urbem imperatoriam tamdiu obsessam, tamque dira fame oppressam, periculosum insuper in Peloponneso bellum, & Christianorum Principum succurrere velle neminem cernens, omni spe abjecta, una triremi Rhodum navigans, Spartæ principatum societati Joannis Baptistæ & Prophetæ vendidit. Ea societas quosdam Crucigerorum (cruces enim gerebant) eo ad possessionem adeundam transmittit. Quibus incolæ conspectis, & auditis quæ acta essent, hortante iracundia cum fudibus, & saxis ad eos occidendos procurrunt. Ast Episcopus illius loci interveniens, & vulgus de hujusmodi seditione compescenda alloquens, effecit, ut dictis obtemperarent. Triduum itaque Crucigeris præfiniunt, quibus Spartæ finibus cum pace excederent. Quod nisi excessissent, malum habituros. Illi, quod apparebat rem non tutam, & tumultum potius excitari atque animos exacerbari, & vitam suam in discrimen adduci, domum remigrant. Spartiatæ Principis nomine Episcopum sibi præesse, & ab eo utramque rempub. civilem, & ecclesiasticam regi cupiunt. Theodorus spe delusus, pretium societati reddit, quem Spartam in principatum redire studentem, populus verborum contumeliis opertum exclusit. Post multos tandem sermones, & refragationes, Episcopo annitente eum recipiunt, & pristinum obtinere gradum patiuntur: cum eo, ut jurejurando promitteret, in sempiternum tempus hujus rei amplius faciendæ in mentem sibi non venturum.

CAPUT XXI.

Thessalonicam vendit Venetis Andronicus. Obsidio Byzantii solvitur, propter expeditionem Temiris adversus Bajazetem, & quæ caussa hujus. Pax inter Bajazetem & Manuelem. Quo tempore natus sit hic scriptor, unde & quousque historiam perducturus sit. In iis quæ ante se natum, aut si adhuc parvulo contigerint, quorum fidem sequatur.

EOdem tempore & anno, propter eandem caussam, quam paulo ante exposuimus, etiam Despota Andronicus Thessalonicam Venetorum senatui quinquagenis aureorum millibus venundedit. Constantinopolis porro obsidium hac occasione solutum est. Audiens Ameras Temirem (*Tamberlanem alii vocant*) Scytharum & Massagetarum regem innumerabiles contra se copias ductare, volens nolens ab obsidione discedit: pacem cum Imperatore & fœdus sancit, & in Asiam transnavigat, uti exercitum paret, quem Temiri opponat. Caussa cur Temires Bajazetem armis persequeretur hæc fuit: Asianorum Turcarum duces, sive Satrapæ, quos ille suis ditionibus expulerat, accedentes ad Temirem, precibus eum fatigabant, uti eos suis sedibus restitueret. Quoque magis illum moverent, religionem communem, & generis propinquitatem prætendebant: addentes, se ipsum suæ regionis & patrem & patronum elegisse. His adjiciebant, ut cogitaret, se propterea Asiæ regem esse, ut nullo modo sineret sui generis homines, cum nullas facerent injurias, a quoquam injuriis, & contumeliis affici. Arbitrio autem ejus omnia permittebant, pœnas daturi qualcunque jussisset, si contra fœdera quippiam in Bajazetem commisisse deprehenderentur. Temires Bajazeti non indignabatur, quod hactenus contra hostes Mahometanæ religionis fortiter pugnasset, imò censebat ei plurimas gratias habendas. Ubi autem a plurimis ad se venientibus cognovit, eum neutiquam æquitatis esse studiosum, nec contentum Asiæ regno fore: verum, cum esset vehementioris ingenii, ut facile turbini assimilaretur, expeditionem contra Syriam, & Ægyptum, & contra Memphiticum regem eum moliri, Legatos misit, per quos eum aliquo modo ducibus reconciliaret. Misit etiam per manus Legatorum vestem, ut moris est regum Asiæ, munus Bajazeti. Irritatus deinde superbo responso Temires, arma in illum suscepit. Cæterum Manuele hoc imperante, dum urbs obsidetur, ego in lucem editus sum, anno post homines natos 6909. (Domini 1411.) die Augusti tricesimo. Per sacrum baptisma regeneratus sum, suscipiente me sanctissima matre Thomaide, de qua quam verissime poterimus, opportuno loco referemus. A decimo autem anno post nongentesimum, usque ad octogesimum sextum, quæ ex multis præcipua evenerunt, & memoria digna videbuntur, perscribam. Cæterum quæ propter immaturam adhuc ætatem meam probe & explorate per omnia mihi cognita non sunt, quæque ante me natum contigerunt, partim a fide dignis & eruditis auctoribus sumpsimus: partim a proceribus aulæ imperatoriæ, & consiliariis, & sapientibus ac prudentibus, & senibus audivimus, quæ silentio prætereunda non putavimus.

CAPUT XXII.

Capitur a Tamberlane Bajazetes cum uxore, filio, nobilibus. Tamberlanes quis fuerit: quales item Scythæ. Historia de Cyro a Tomyri regina obtruncato. Massagetæ quales, & eorum arma, παρεκβάσις ad narratiunculas de Imperatorum Osmanidarum propagatione, & rebus gestis.

VIcesimo octavo Julii, Temires Massagetarum, Persarum, & Aquilonarium Scytharum rex, Ameram Bajazetem cum uxore, & filio Mose, aliisque aulæ optimatibus non paucis cepit, totumque exercitum illius dissipavit. Hic qualis fuerit, & ubi regnarit, qualisque gens ista Massagetarum & Scytharum, Turcarumve, trans fluvium Araxem ad orientem incolentium, dicamus. Gens est arcui deditissima, & inhospitalissima, late se porrigens, frequens, & strenua, apud quam Cyrus ille magnus Rex olim, Tomyride regina, cæsus est. Quæ postquam caput ei amputavit, id in utrem conjecit, eoque conculcato dixit: insatiabilis Cyre, satiare. Massagetæ sunt longe barbarissimi, in equis expeditissimi, prædatores maximi. In bello & pugna armis utuntur hujusmodi, machæris, loricis, arcubus, securibus, & clavis æreis. Indumenta & cingula sunt aurea, acie congrediuntur coronati. Equorum item frœna, antilenæ, fenticæ, omnia ex auro. Universa eorum vita rigida, stolida, ferox, & militaris semper. Massagetarum, & Temiris ipsorum regis vivendi modus institutumque sic se habet. Verum his omissis, ad Bajazetem, & majores ipsius cursum reflectamus, dissesamusque breviter, unde descendant, quidque, & quam fortiter gesserint. Hic Ameras Bajazetes quintus fuit ex Osmanica familia Imperator. Primus siquidem Ertucules, filius Soleimanis Scachi ponitur. Ertuculis Osman, Osmanis Orchan, Orchanis Amurates, Amuratis Bajazetes, &c. De quibus multi aliter scripserunt, atque inter se dissenserunt: sed ut quisque norat, & audierat. Ita & nobis placuit, quæ a viris prudentibus de illorum genealogia, & successione

fæpe audivimus, & legendo didicimus, fcribendo complecti.

DIGRESSIO,

De origine, fucceffione, rebus geftis Ofmanidarum Imperatorum.

CAPUT XXIII.

Comneni Augufti ex fratre filius quare ad barbaros transfugerit. Filiam Ameræ bene dotatam uxorem ducit. Laudatur a multis rebus: omnibus chariffimus, ut alter Mahometus. Filium græcis & arabicis difciplinis imbuit. Ejus fimiliter apud omnes auctoritas, & gratia. Novellas in Arabicum transfert. Chriftianis favet. Ertuculem Ofmanis patrem generat.

JOannes Comnenus Imp. quodam tempore in oriente fuit, in præfectura Neocæfareæ urbis adverfum Perfas, & Sultanum Iconii bellum adminiftrans. Complura de Perfis caftella cepit, Ifaacii Sebaftocratoris fratris fui filium fecum habens. Cum exercitus in locis illis diu hæreret, & equos pabulum deficeret (utpote regione arida, montofa, & cœlo frigido, vehementerque afpero, & infuper hyeme appetente) macie fuprema conficiebantur. Imperator equis adeo ftrigofis metuens, exercitum obit, generofus colligit, eofque Romanis & Italis præbet, quos egregie verfare haftas, & in hoftem pugnare poffe fciebat. Hæc cum ille machinatus effet, & jam pugna conferenda, equitem Italum infignem ftate peditem cernens, Joannem nepotem de Arabico equo cui infidebat, defcendere, & Italo dare juffit. Joannes elati, & fupra modum ferocis animi, Imperatoris & patrui mandatis pugnat, impudentiuique contradicit. Verum quoniam id diu non potuit, exafperato illo vel invitus equum Italo cedit, & alium afcendit, mœftufque nimium, & cor ira cumulatus, ad Turcas aperte transfugit. Quem quidem libenter, & amanter Ameras, barbarique fufcipiunt, & Chrifti fide ejurata, pro Joanne Zelebem (*quod lingua Turcica nobili loco natum fonat*) nominat. Præterea ipfius Ameræ filia Camero, cum dote locorum, regionum, atque urbium, & grandi pecunia conjugio ei fociatur. Nec erat juvenis ille græcæ eruditionis expers, & lingua Arabica difertiffimus, necnon munificentiffimus, & lautiffimus: quod cum omnibus, tum præfertim barbaris gratum accidere folet. Exhibebat fe item fubditis facilem: quod fane in ducibus valet plurimum, & in eo fpes trophæorum fita eft. Hinc etiam quod conantur non difficile confequuntur. Sua faciebat, & dicebat effe communia. Omnium neceffitatibus fuccurrebat, omnes adjuvabat, in omnes officia conferebat, & emergentes controverfias componebat, pacemque conciliabat: nec quifquam ejus vel verbis, vel nutu adverfabatur. A focero autem, cæterifque univerfis tantopere amabatur, ut & illo plane ex voluntate uteretur: & hi ut alterum Mahumetum celebrarent. Sufcepit porro ex Camero filium, nomine Solimanum Scachum, quem græcis arabicifque doctrinis inftitutum, fibi patri fimillimum reddidit: quemque barbari colebant, & inprimis reverebantur. Quocunque demum veniret, ubicunque habitaret, pro domino agnofcebatur, & fama ejus totam Afiam pervagabatur. Idem plurimas Imperatorum Novellas in arabicam linguam convertens, ut eas Turcæ complecterentur obtinuit. Adeptus autem occafionem propter feditiones ac tumultus, quos adverfus Romanum imperium Itali concitabant, quidquid fuo principatui vicinum Romanis parebat, fub poteftatem fuam fubjecit, nec ullum unquam Chriftianum lædere voluit: quin potius, qui fuæ ditionis erant, multis prærogativis, & beneficiis, ac donis profequebatur, & magis imperii fui terminos dilatabat. Hic Ertuculem Othmanis patrem genuit. Alii fcriptores in alia opinione fuerunt, Zelebem Ertuculis avum, non Joannis Comneni Imp. ex fratre filium, fed illi tantum cognominem fuiffe.

Alia narratio fuper origine.

CAPUT XXIV.

Sultanus Azatines occulte Chriftianus manet. Ab Imp. Byzantium veniens auxilium rogat: domum reverfus moritur. Filii contra Scythas, & Turcas in Afia expeditio. Amurius Satrapa rebellis. Diftractio Imperii Turcici. Ertuculis genus.

SUltanus Azatines (*forte Aladines*) Chriftianis parentibus ortus, & baptifmo initiatus eft. Fortuna autem ita ferente (ut multa fert) ipfe quoque Sultanus & Ameras, & Turcarum Princeps evafit, Chriftianæque pietatis præcipua myfteria occulte coluit, & Conftantinopolim veniens, auxilium ab Imperatore contra Scythas, & Turcas, quibufcum illi bellum erat, petivit: ubi & facras imagines verebatur, & omnes cærimonias Chriftianas fine diffimulatione adibat. Iftro tranfito in principatum fuum reverfus, Melec filio præfente commune debitum naturæ perfolvit. Melec igitur in Afiam trajiciens, a Scythis, & Turcis paternum principatum sequirit. Aliis Satrapis omnibus ut dominum ac Principem, & Ameram eum adorantibus, quidam Amurius nomine detrectat, conquifitaque prædonum manu in eum fe infert, fugatum ufque ad mare perfequitur. Heracleam Ponti falvus devenit. Vere fe aperiente cum copiis ad Turcas reverfus, paternum principatum redacquifivit. Nec multo poft etiam ifte lucis ufuram reliquit, a quibufdam de confiliariis, & proceribus aulicis clandeftine interfectus. Turcarum imperio hunc in modum rectore orbato, & rebus ex ordine, fortunaque fplendida in confufionem maximam commutatis, non modo Satrapæ, & quotquot genere, ac celebritate præftabant, in partes plurimas imperium furtim fibi diviferunt: fed multi nihilominus obfcuri, & fine nomine, perditorum hominum adjuncta colluvie, vitam in latrociniis exigere, finitimafque Romanorum regiones & urbes populationibus divexare funt aggreffi. Ex horum Præfectis unus (ut traditum eft litteris, & fama confentit) genere non ita illuftris erat: fed a virtutibus & factis eximie celebratus. Valebat enim prudentia & dexteritate, & cum in dicendo, tum in agendo pollebat egregie. Ejus ductum multitudo fequens e provincia exierat, quæ *dicebatur. Ac, propter intelligentiam, virtutem & juftitiam non a fuis folum, verumetiam a Turcarum univerfitate impenfius diligebatur: fubdebantque fe, & obtemperabant illi reverenter. Hic genuit * qui patri fuccedens, eum exprimebat omnimodis, & tota Afia per ora virum volitabat, ac multi præterea fub ejus imperium ultro volentefque concedebant, eumque benevolentia fumma comprehendebant, & honore honeftabant. Principatum fuum probe adminiftrabat, & quibus poterat rationibus amplificabat in dies. Sed ifta in medio relinquamus, de quibus difcendi cupidi, & lectores judicent: eft enim propter diverfas hiftoricorum fententias ambigua & incerta narratio. Ad Ertuculem redeamus.

DE ERTUCULE.

CAPUT XXV.

Ertuculis sollertia, magnanimitas, bellica virtus, praeclarum de posterorum suorum opulentia, & majestate somnium. Quos locos deprædatus sit. Qua existimatione apud suos floruerit.

ERtucules fuit homo impiger ad omnia, & magnanimus, patre avoque superior, brevi tempore armis excelluit, ac loca nonnulla, & regiones Romanis primo adventu eripuit. Quin propter temporum perturbationem etiam satrapis suæ gentis castella non pauca extorsit, eratque terrori omnibus. Ajunt hujuscemodi visum ei oblatum esse. Ambulanti forte, maximis solis fervoribus, placuit, ut sessu de via, paulum quiescere, recubansque sub umbra arboris obdormivit. Tum ei non sine magno dolore visa est de ventre urina profluere sanguinea, & qua in terram fluxit, repente arbor sane quam speciosa exsurgere, ramis velut aureis, tenerisque & delicatis prædita, & radice solida. Modico intervallo rami illi adeo in longum se propagarunt, ut orbem terrarum ambire viderentur: sub quorum frondibus omne genus volucrum innumerabilium sedebat. In harum medio aliquot aquilæ, parvæ & magnæ visebantur: procul autem, & e regione aliæ quædam aquilæ considebant, arboris pulchritudinem contemplantes, quæque illam occupabant volucres, & aquilas quodammodo incusantes, ac deridentes. A radice flatus vehementissimus, & fulgura, & tonitrua, & tempestas turbulenta exsiliebat. Aquilæ remotæ, cum procellam spiritus, & magnitudinem tempestatis sustinere non valerent, volentes nolentesque sub frondes admirandæ & bellissime ambrosæ arboris ipsæ quoque se receperunt. Quarum quibusdam ungues e frigore præmortui sunt: quibusdam alarum pennæ deciderunt, ut volatum inire nequirent: quædam omnino perierunt. Expergefactus Ertucules, & perculsus animo, de loco abit: visum cuidam conjectori, astrologiæ doctissimo enarrat. Is ex planetarum, & signiferi orbis, stellarumque motibus quid hæc portenderent cognoscens, sic infit. Bone vir, qui abs te genus ducent, reges magni in spatio brevi numerabuntur, & eorum regnum mire toto mondo propagabitur, aliosque reges ac principes domabunt, e provinciis ipsorum profligabunt, & occident, nationesque multas tributum ferre cogent, & sub jugum eas mittent: quos reverebuntur, & timebunt quantum est gentium, omne genus hominum, omnis tribus, omnis lingua. His dictis Ertucules nova perfusus est lætitia, & quod agebat, in eo adhibebat studium alacrius, magnaque cum fiducia, & ferocia certamina inibat. Diebus aliquot exactis, navibus prædatoriis, biremibus & anitemibus quæsitis, celeriterque rebus omnibus comparatis, & strenuorum militum numero imposito, complures de Cycladibus insulis in Ægæo pelago jacentibus depopulatur, & de indigenis servos facit. Trajiciens item in Thraciam, e præfectura Æni, & Peraxheorii non paucos Christianos captivos abripit. Deinde usque ad Euripum & Græciam cursu directo, locis nonnullis damna dat. Ad extremam etiam e Peloponneso ampla ditatus præda, conversa navigatione in Asiam, cum captivorum multitudine & divitiis redit: acceptusque est a reliquis Satrapis, & vulgo amantei, & acclamatum illi a barbaris. Ex eo præ omnibus Satrapis in summa veneratione, & admiratione fuit, & prælatus universis: quia navigare, & in mari versari nosset, quod per ea tempora genus Turcica navigationis insulsas atque imperita esset. Hic Othmanem, sive Osmanem procreavit, a quo tota Imperatorum pro-

A pago, atque adeo gens ipsa Othmanidæ, seu Osmanidæ postea nuncupati.

DE OSMANE.

CAPUT XXVI.

Osmanes provinciarum divisionem inducit. Quæ cui Satrapæ obtigerit. Ejus in alienis invadendis cupiditas, & avaritia.

ERtucule rebus humanis exempto, Othmanes, uti diximus, paternum regnum occipit, anno mundi 6063. Christi 1265. Hic aliquandiu cum cæteris Satrapis concordiam amicitiamque servavit; bella aliquoties Romanis intulit, quibus ipse interfuit, ac præfuit. Deinde cum ei consensus iste atque communio, parique
B jure omnes contineri, & neminem differre ab alio displicuisset, parvo momento hujus concordiæ disturbandæ caussam invenit: dissidioque introducto, se divisuros pepigerunt, quæcunque de Romano imperio abstraxissent, ut quilibet quod sortitus esset, ejus dominus ac princeps agnosceretur. Ac primam quidem filii Amurii Chasan & Mahomet, quidquid a Sangari fluvio usque Paphlagoniam terrarum est, acceperunt. Magnesiam, Prienen, Ephesum cum locis adjacentibus Sasan accepit. Quæ inde usque Smyrnam, & maritima Joniæ pertinent, Sarchanes. Majorem partem Phrygiæ majoris, & insuper usque Philadelphiam, & proxima omnia a Mæandro flu-
C vio usque Antiochiam Taramanus Alisurias. A Lydia, & Æolide usque ad Mysiam ad Hellespontum, omnia Calases cum Carase filio. Finitima Olympi, & Bithyniam Othmanes. Hunc in modum regiones armis ab se partas dispertierunt, & his finibus cujusque ditionem circumscripserant. Cæterum Osmanes amplioris imperii desiderio accensus, & alieni avidus, non quiescebat, sed terminos transiliens, aliis locos multos per injuriam eripiebat, eosque vexabat vehementer, dum partem suam & principatum extendere omni ratione niteretur. Deinde Romanos armis adoriens, quæ restabat pars Bithyniæ, eam quoque ipsis abstulit. Bellum insuper cum Principe Sebastiæ, urbis clarissimæ, gessit; quo capto & interfecto, eam, & provinciam, & totam illius toparchiam sibi ascripsit. Talibus
D initiis ejus regnum stabilitum & illustratum est. Postmodum rursus ad aliorum Satraparum, sodaliumque suorum provincias conversus, quidquid inde potuit, locos quosdam & castella & cum conditione, & sine conditione, ut prædo & tyrannus pro suo usurpavit. Expletis demum in regno annis duodetriginta, morte correptus est, hærede filio Orchane, anno mundi 6801. Indictione undecima, nempe anno Domini 1293.

DE ORCHANE.

CAPUT XXVII.

Orchanes in regno prolatando patrem sequitur. Quæ alias adjunxerit. Sororem Joannis Imp. ducit, cui ad imperium recuperandum armis opitulatur.

E

ORchanes patrem in regno excepit, cujus per omnia imitator, modum & occasiones quæritabat, quibus patrimonium & regnum suum quam latissime porrigeret: nec illum dies, aut noctes cura vacuum viderunt, perpetuo bella & pugnas parturientem. Lacessivit homophylos, quos sæpe vicit, totamque Mysiam bellica vi acquisivit, prætereaque Lycaoniam, Phrygiam, Cariam, & usque ad mare, & fluvium Eurymedontem, & reliquum Bithyniæ (Nicomediam puta Nicæamque) & non pauca oppidula atque urbes, celebratissimamque & pulcherrimam Pru-

sam, ad radices Olympi montis sitam, quæ adhuc Romanis suberant, suis provinciis addidit. In oppugnatione Prusæ, vulneratus est pedem dexterum. Copiis item in Cherronesum Thraciæ transductis, aliquot oppidula subjugavit, quæ postea Joanni Imperatori, sorore ejus in matrimonium ducta, propter affinitatem ultro restituit, ut alibi diximus, auxilisque suis adjutum, imperio paterno reddidit. Vitam amisit, cum regnasset annum septimum & quinquagesimum, menses novem, dies duodecim; aut, ut alii volunt, annos sexaginta. Surrogatus est filius ejus Amurates.

DE AMURATE PRIMO.

CAPUT XXVIII.

Mores Amuratis. Quæ occuparit. Fœdus cum Joanne Imp. Filium Mosea capite punit. Ejus victoriæ plurimæ. Mors ex insidiis. Humanitas & liberalitas in Principes Christianos.

POst obitum Orchanis Amurates ad fastigium regni extollitur, anno mundi 6858. indictione duodecima. Quoquo versum tectam ejus ingenium, animo virilis, cerebrosus, versutus, & in bellis dexter supra omnes majores suos. Multa præclara, & nullo obliteranda sæculo ad incrementum regni sui perpetravit. Hic, ut supra docuimus, primus in Europam trajecit, & Calliopolim, nec minimam insuper Thraciæ, & Macedoniæ partem Romanis ademit. Tandem fœdus, & amicitiam cum Joanne Imperatore sanxit. Quosdam Satrapas in Asia a fide deficientes, eo cum eodem concorditer profectus, ad officium adegit. Cum Amurii nepotibus certamine congressus, totam Paphlagoniam, usque ad flumen Sagarim iis victis fugatisque occupavit. In Europam renavigaturus, ut filium suum Mosen cum Andronico Joannis filio perduellem factum didicit, acerbe tulit. Transmittant celeriter, militem in eos expediunt, vincunt, fugant, comprehendunt, Ametas suo caput cervicibus desecari. Imperator suum oculis privari jubet. Posthæc Bulgaros & Servios petens, modica provinciarum parte eos spoliavit. Intermisso tempore aliquanto, Lazarum Serviæ Despotam bello denuo aggressus, vicit; ejus exercitum dissipavit, iterumque urbes & loca Serviæ multa subegit. Septem & triginta magnis prœliis semper vicit ac triumphavit. Ad extremum a Lazaro, quem nominavimus, dolo necatus est, exactis in regno annis tribus & triginta. Vezires, sive consiliarii ejus, clam omnibus filium Bajazetem accersierunt, qui & exercitus, & totius in Europa atque Asia imperii jus potestatemque accepit. Fuit Amurates in omnes liberalissimus, & vita splendidus. Christianis dominis ac dynastis sibi subditis, & in ejus regia degentibus alimenta benignissime, & alia beneficia quotidie tribuebat: nec cum iis accumbere, & vultu hilari quam jucundissime versari desinebat.

DE BAJAZETE.

CAPUT XXIX.

Bajazetes quare Gilderum cognominatus. Fratrem Musulmanum strangulat. Ejus expeditiones. Constantinopolim obsidet. Peloponnesum vastat. Argos urbs cum civibus hostiliter tractatur. Tamberlanes cur Bajazeti bellum fecerit. Fastus & arrogantia Bajazetis, Tamberlanem despicientis. Copiarum utrinque numerus. Conflictus in Phrygia. Bajazetes cum uxore, filio, nobilibus capitur. Ejus quamvis capti arrogantia. Pœna ignominiosa.

BAjazetes imperium occœpit anno 6881. indictione sexta. Dictus est idiomate Turcico **A** Gilderum, cui voci fulguris subjecta est notio. Erat enim ad omnia promptus & solutus, & quæ incipiebat, volebat omnia cum celeritate, & impetu fieri. Idcirco hoc ei cognomenti est impositum. Metuens autem, ne Musulmanus frater, patris obitu audito rebus novandis studeret, fraudem comminiscitur. Mittens, eum repente patris nomine accersit. Is rerum ignarus, nec quidquam formidans mali, adest; comprehensus gula frangitur. Ita deinceps sollicitudine Bajazetes levatus, vere primo copias omnes in unum conducit, trajicienſque in Asiam, & in Armeniam impressionem faciens, totam sub imperium subjungit, Colchos domat, & Amastrim, cujus Ameram expellit. Deinde contra Amerem Sarchanen ducit, ipsumque vincit, & ingresso autumno Ametam Maedes similiter, hyeme Theloch, & Methenen Ameras oppugnans, victo- **B** riam reportat, ipsos fugat, uxores eorum cum liberis in servitutem rapit, totius provinciæ dominatum arripit. In Europam reversus, in Hungaros movet, quibus semel iterumque superior evadit. Albaniæ portionem occupat: infesto agmine in Miltzam Blachiæ seu Valachiæ Principem procedit, quem parte regionis non parva exuit. Miltzas dehinc ad apertam dimicationem in locum quendam difficilem prodit. Ameras loci incommoditate absterritus, pugna relicta discedit. Tandem Miltzas ei fit stipendiarius, ita pax convenit. De Bulgaria autem, & Servia partes abstulit non exiguas. Cum Imperatore item Germaniæ Sigismundo bello decertavit. Venit Nicopolim usque Sigismundus; occurrerunt sibi exercitus. Verum Christianis ipsorum stultitia cladem indignissimam peperit, multaque cum stra- **C** ge in fugam versi, multi etiam capti sunt. Postea Constantinopolim patriam nostram obsedit; adeoque praeceps, & acer erat ad omnia, ut ei unam urbem obsidione premere non sufficeret: sed nihilominus Jacupem Bassam, & Breneizem cum sex & quinquaginta millibus in Peloponnesum mitteret, qui omni quo potuerunt genere maleficii insulam laceratrant. Venerunt etiam Coronam usque, & Methonem. Inde conversi, vetustam, & clari nominis urbem Argos expugnarunt, abductisque captivorum triginta millibus, in Asiæ colonias instituerunt, & eversis mœnibus desertam reliquerunt. Anno mundi 6903. a Christo nato 1396. indictione quinta, Dinus Ameras, & alii quidam suis sedibus e Bajazete pulsi, ad regem Temirem (Tamberlanem) flentes, calamitatem suam conquestum adierunt. **D** Temires succurrere miseris cupiens, legationem ad Bajazetem mittit, in hanc sententiam. Injustum videri, homines ejusdem gentis, & religionis ita affligtare. Hortabatur proinde, ut suam cuique satrapiam redhiberet, si se amicum sibi vellet. Ametas inexplebilis avaritiæ, & moribus turbulentus ac vehemens, orationem istam pro nihilo putare, & Temirem ejusdominum & auctorem ludibrio habere, ac rusticum appellare. Temires ex Legato hujusmodi Bajazetis in se convicia rescisscens, ejusque insolentiam perspiciens, succensus ira, & quantum suppetebat copiarum contrahens, in illum progreditur. Re comperta Bajazetes suis quoque collectis, Temiri festinato, viriliter, fidenter, & magno animo occurrit. Constabat Ameræ exercitus centum quinquaginta millibus: Temiris octingenta & viginti millia conficiebat. Adhuc **E** tamen Bajazetæ magnitudo animi Temirem vilipendere non reformidabat. Cum in Phrygiam ab utrisque ventum esset, jamque acies in propinquo consisterent, ingens turbarum clangor exauditus est, dimicatumque fortissime. Denique Bajazetis exercitus terga dat: in fuga multi capiuntur: quibus nihil aliud molestiæ factum, nisi quod vestibus & armis nudati, atque ita dimissi sunt. In fuga præterea Bajazetes cum uxore, & filio Mose, aliisque multis aulæ suæ nobili-

bus comprehensus, atque in Temiris conspectum adductus est. Qui de victoria omnibus incedens lætitiis, Bajazetæ inquit; improbissimum caput, cur pravis animi tui cupiditatibus non imperasti, ne huc devolverere? an nescis meas copias invictas esse? Deinde regificum ejus apparatum & elegantiam, & tentoria illa pretiosa, tantamque avium venatricum, & canum multitudinem admirans, tursum, dic mihi, inquit, stulte, & delire, quid tibi profuit cum tanto apparatu superbia tua? Tum ille. Satis sciebam non placiturum tibi, ut agresti Scythæ, & obscuri generis, apparatum regium, qui te nunquam decuit. At me, ut Amuratis filium, & Orchanis nepotem, & Osmanis pronepotem, & Ertuculis abnepotem hæc & plura facere, habereque decet. Tam confidenti sermone irritatus Temires, caveam ferream cancellatam fabricari curat, in qua eum vinctum catenis aureis includit, ac paulo post morte afficit. Regnavit annos sex supra viginti, vixit captivus menses octo.

De quinque filiis Bajazetis.

CAPUT XXX.

Motus & perturbatio rerum ex discordiis filiorum Bajazetæ. Musulmanus Jesse fratrem elisis faucibus necat. Moses a Temire donatus libertate, Musulmanum fratrem prælio superatum occidit. Obsidionem Byzantii cogitat. Terra marique ab Imp. vincitur. Orchanem fratris filium pugna inferiorem excæcat. Eum Mahometes frater minimus debellatum interficit.

REbus sic transactis, ut exposuimus, & Bajazete capto, imperium Othmanicum ob dissidia, & bella inter filios ejus enascentia, confusione ac discrimine magno involutum est. Ad quorum aures ubi fama de interitu paterno pervenit, quisque pro se elaboravit, ut in regnum eveheretur. Transeunt igitur in occidentem germani quatuor: Moses enim captivus cum patre factus erat. Ex his Jusuph Spiritus sancti radiis illuminatus, Christo nomen dedit. Reliqui conceptis inter se odiis dissidentes, armis concurrunt. Jesse ad tempus prævalet, cui omnes necessitudines cum Manuele Augusto intercesserunt. Idem collecto milite Hungariæ regem adoriens, nihil egit. Similiter Serviæ Despotam lacessens, nullum est operæpretium consecutus. Et cum in Asiam transmisisset, ut in Musulmanum fratrem iret. eo sibi in Cappadocia occurrente, superatus fugit. Verum ab insequentibus retractus, & fratri oblatus, ejus jussu spiritu intercluso e medio sublatus est, postquam imperavit menses * Ita Musulmano rerum summa cessit. Temires postmodum fratrem ejus Mosen liberum dimisit, qui clam in Europam transgressus, & a Despota Serviæ sufficienti copia adjutus, loca Europæa sibi subjugavit. Hoc cum primum Musulmanus frater in Asia accepit, inde abnavigavit, ut per Byzantium fratri se objectum iret. Et quoniam eum non vulgaris amicitia cum Imperatore conjungebat, & is Theodori Despotæ filiam connubio ei copularat, paucis diebus in urbe commoratus, contra Mosen movit. Prælio commisso, Musulmanus a Mose debellatus, captus, & necatus est. Moses monarchiæ potens, terrestrem navalemque exercitum adversus urbem (Constantinopolim) conquirit. Eo comperto, Romanorum Imp. classem armat, cui Manuelem spurium fratrem pro Drungario præficit. Juxta insulam Platen classes sibi occurrunt, Mosis periit: pars quippe demersa, pars capta est. Pauca admodum naviginia quæ restabant, incommode effugerunt; victoria penes Romanos stetit. Similem in terra calamitatem pertulit. Quæ ut nunciata sunt, cum ignominia recessit. Imperator denuo artes excogitans, quibus Mosen penitus frangat ac debilitet, in Asiam mittit, Musulmani filium Orchanem avocat, & in Europa dominum constituit. Collatis signis Orchanes inferior discedit, a duce suo, & primario Vezire Sampane proditus videlicet. Captum Moses patruus oculis mulctat. Mahometes porro minimus natu filiorum Bajazetis, fratrum metu perculsus fugiens, cum quodam artifice arcuario, in locum quendam venit, ubi pro mercenario servivit, ne a fratribus agnosceretur. Cum ista vili conditione ut paulo grandior natu evasit, statum rerum considerans, ipse quoque fortunæ se permittit, & ad Caramanum Cappadociæ Ameram confugiens, auxilium ab eo poscit. Qui eum amice suscepit, dataque dextera copias adversus Mosen fratrem ejus eduxit. Ac primo quidem & altero conflictu Mosis exercitus triumphavit, & Mahometis disturbatus est. Tertium adhuc fortunam experiundam ratus, ad Serviæ, Bulgariæque Principem, & Imperatorem se conferens, ab iis opem subsidiumque flagitat. Qui cum ei dextras, & quantum sufficeret militum dedissent, rursus adversus Mosen ducit. Prælio inito, Mahometes multos duces & centuriones Mosis pecunia corrumpit; itaque ad eum transfugiunt. Hoc animadverso Moses ipse quoque in fugam se effundit, & in loco quodam nemoroso latet. Quem inventum dux Mahometis, mandatu domini ibidem præfocat. Imperium igitur propter intestinas fratrum discordias annos tres, & menses duos laboravit.

DE MAHOMETE PRIMO.

CAPUT XXXI.

Mahometes auget vectigalia. Provinciæ occupatæ. A Venetis navali pugna vincitur. Manuelem & Principes Christianos diligit. Adrianopoli sedem regiam constituit. Ejus mores.

MAhometes totius imperii paterni cum tantis defatigationibus atque molestiis possessionem cepit anno mundi 6907. qui fuit annus Domini 1344. Primum ejus opus fuit Maurovalachiæ, (*Valachiæ nigræ*) & Bogdaniæ tributa augere quantum potuit. Quidquid regionum in Asia Scythæ, capto ejus patre occupaverant, brevi intervallo recepit, & toparchas suæ gentis ac religionis, quos pater fortunis expulerat, & Temires restituerat, hic deintegro ejecit; Galatiam, Cappadociam, Pontum, totamque Asiam superiorem in potestatem redegit: Ismaelem, Sinopii Ameram stipendiarium fecit, & a Lydia usque ad Æolidem, & Mysiam juxta Hellespontum subegit omnia. Cum Venetis etiam prælium miscuit: quorum classis Petrum Lauredanum Præfectum habebat. Classes ambæ inter Proconesum, & Callipolim obviam factæ. Pugna occœpta, multæ Turcarum naves, & triremes depressæ sunt. Inde pax composita. Hic Ametas Manuelem Imperatorem, reliquosque Principes vicinos Christianos amplectebatur. Et jam animam agens, filio suo Amuratæ mandavit, ut eundem Manuelem ipse quoque diligeret, eique operam navaret. Hic primus Adrianopoli sedem regiam collocavit, quam majores ejus Prusæ habuerant. Beneficentissimus, & in amicos effusissimus, hostibus autem usque ad obitum infensissimus erat, semperque novas rationes meditabatur, quibus male erga se animatis perniciem atque interitum afferret. Anno regni decimo septimo vita cessit.

DE AMURATE SECUNDO.

CAPUT XXXII.

Amurates Mustapham patruum ab se victum jugulat. Constantinopolim incassum obsidet. Thessalonicam acquirit. Ladislaum Hungariæ regem vincit. Valachos irrito conatu invadit, altera pugna victor abit. Provinciæ ab eodem subactæ. Ladislaum occidit. Janitzaros quomodo formavit. Ejus summa severitas & justitia.

MOrtuo Amera Mahomete, qui Cyritzes cognominatus est, filius ejus Amurates adveniens, imperii habenas capessit, anno mundi 6924. qui fuit annus Christi 1416. indictione octava. Autumno ineunte, quanquam hyemem futuram sciret; non quievit: sed exercitu conscripto, patruum suum Mustapham est aggressus, quem statim parta victoria spiritu & vita privavit, præmissoque Michaele Bego, ipse superveniens, urbem (Constantinopolim) obsedit, per caussam, quod Imperatorem Mustaphæ (ut post fusius diceretur) auxilium tulissent. Verum cum nihil proficeret; pacis fœdera cum Imperatore percussit, eam se Domina, novercæ ipsius Amuratis mater pro sequestra interposuisset. Hinc Thessalonicam, tum subjectam Venetis, oppugnandam suscipit, & suam facit. Hungariæ quoque partem non minimam rebus suis adjunxit, prælioque cum Ladislao Hungarorum rege conserto, victoriam retulit. Tamen in Valachos, & Maurovalachos irruens, operam lusit, & cum detrimento recessit. Iterum in eos ducit. Valachi Hungaros subsidio vocant. Dimicatur, Amerat vincit, victi palantes fugiunt. Tenet fama, in pugna illa Hungarorum, Valachorumque amplius triginta millia cecidisse, Turcarum perpaucos desideratos esse. Partem veteris Epiri, Ætolos, Acarnanas, Thebas, Athenas, totam Bœotiam, Helladem bello vindicavit, & Ameram Cæsareæ ad extremum sibi subjecit, delevitque, ac tota illa ditione, exceptis quibusdam castellis, in montibus altissimis, ubi Caramanus habitat, potitus est. Ladislaus Rex cum aliis quibusdam Principibus Christianis conspiratione inita, iterato Amuratem provocare est ausus. Sed apud Varnam oppidum, propter imperitiam bellicam rem mala gessit. Namque certamine devictus & occisus, & exercitus ejus dispersus est. Post hæc Mysiam superiorem ingressus, pleramque partem tributariam reddidit, & Bosinam, ac Joannem Castriotam penitus sui juris ac potestatis fecit. Hic primus Janitzaris prærogativas impertiit, & quod usque hodie præstant munus, ipsis imposuit. Nam ante id tempus ejus legionis alia consuetudo, aliud officium, & genus vestis erat. Jussit item uxores non ducere, ne filiarum, liberorumque cura distinerentur: sed in militia soluto semper animo versarentur; voluitque eosdem filios suos appellari. Justus admodum in subjectos, suorumque providus. Severiter Satrapis ac judicibus mandabat, ne in quenquam injuriosos se præberent. Quod si quis eorum vel minimum ejus jussum transgrederetur, citra misericordiam capite pœnas persolvebat. In bello periculis se oblectabat, cui fortuna nunquam non favit. Tandem vitam monasticam apud Prusam excoluit. Adhuc superstes in minorem filium Mahometem imperii auctoritatem omnem transtulit: Aladinra enim natu major in venatione ex equo præcipitatus interierat. Sed cum suscepti monachismi pœniteret, Halibassa inter Consiliarios fidissimo adjuvante, ad gubernationem dolo quodam regressus est. In convivio apoplexia ex nimia vini copia tactus periit. Regnavit annis quatuor & triginta: aut, ut alii tradunt, duos supra triginta.

Georg. Phrantz.

MAHOMETES SECUNDUS,

a quo Constantinopolis capta est.

CAPUT XXXIII.

Vezires adolescenti Mahometi tantum onus totius imperii committendum negant. Ejus prudentia militaris, eruditio, lectio historiæ Augustorum Romanorum. Byzantium, & Trapezuntem occupat. Aliis provinciis & insulis imperium exaggerat. A Rhodo rejicitur. Decem regna, urbes ducentas subigit. Quinque linguas præter suam novit. Digressionis super origine, & rebus gestis Sultanorum Othmanidarum conclusio.

CUm Mahometes ex asse imperium suscepisset, anno mundi 6958. indictione decima quarta, quoniam peradolescens erat, quidam seniores Vezires Amuratem monuerunt, ne tantam regni molem ætati tam immaturæ committendam putaret; ne spiritus juveniles ei pericula aliquot crearent. Mahometes hæc agitari sentiens, tacitus ferebat: multos etiam de his Veziribus postea interemit. In acie quidem ordinanda puer senex, & ad summum peritus videbatur. Apparebat etiam industrius & acer in omnibus. Virtutis cultores, eruditosque homines amore prosequebatur; nec ipse nesciebat litteras, & in disciplina astrologica progressus effecerat non mediocres. Assidua lectione delectabatur, legebatque facinora & vitam Alexandri Macedonis, Octaviani Cæsaris, Flavii Constantini Magni, Theodosii Magni Impp. Constantinopolitanorum quærebatque & indagabat rationes, quibus omnium antecedentium gloriam superasset, imperiique fines quam latissime proferret, quod etiam præstitit. Audita igitur morte Amuratis, Caramanus Alisurius e montibus descendens, pleraque regionis occupavit. Juvenis Imperator, comparata manu eum excepit: qui in fugam versus, iterum montium juga petit, donec aliquanto post omnino nullus fuit. A pulso Caramano Calliopolim, deinde Adrianopolim concessit, ubi se adversus Byzantinum imperium instruxit, & urbem fama ac prædicatione adeo nobilitatam in ditionem adduxit, nosque inde captivos expulit, & exterminavit. Inde profectus Trapezuntem, illud quoque regnum brevi spatio cæteris addidit, & regem ejus Davidem Comnenum captivum Constantinopolin perduxit, urbemque celeberrimam Sinopium (quam decessores ejus tantummodo vectigalem habuerant) hic armis expugnato ejus Amera, penitus propriam effecit. Deinde fracta pace, quæ illi cum Despotis firmata erat, in Peloponnesum duxit, eamque pulsis Despotis totam, ut & reliquum Serviæ, ejus Despota cum matre fugato, sub imperium subjunxit. Chium & Lesbum insulas citra armorum vim pendere tributum compulit. Postmodum Lesbum universam ad sua regna aggregavit. Deinde Cyprum aggressus, cum ejus rege de tributo sibi persolvendo pactum ferit, atque ita recessit. Postea aliam classem contra Rhodum ædificavit, ornavitque. Verum re infecta discessit, amissis etiam pluribus, quod classis quædam ex Italia cum auxiliis advenerat. Ipse ira æstuans, ut Italis par referret, classem magnam paravit, multis peditibus & equitibus, quam in Calabriam, & Apuliam misit, quæ in itinere Zacynthum & Cephaleniam vectigales fieri coegit. Appulsa classe ad Calabriam, & Apuliam, oppidum Hydruntem obsedit, & occupavit. Aliis item oppidis in deditionem acceptis, ultra processit. Ac nisi Deus id providens eum hinc abstulisset, ærumnæ nostris pares subeundæ Italis fuissent. At postquam Satrapæ, &

duces exercitus atque classis de illius obitu certiores sunt facti, eum conditionibus oppida occupata deserentes, Italia excesserunt. Res in Calabria sic se habuerunt. Imperitavit annis duobus & triginta. Acquisiit bello regna decem, & Christianis urbes ducentas ademit, Quinque linguas præter suam noverat, græcam, latinam, Chaldaicam, Persicam. In congressibus cum hominibus eruditis ac prudentibus erat hilaris. Quate etiam Gennadium Patriarcham benevole complectebatur, & audiebat, frequenterque cum eo sermones conferebat. Affirmabat, ex astrorum conversionibus didicisse, se reges & loca subactorum, quemadmodum eventus comprobavit. Et ita quidem, ut nos compendio explicavimus, Ameræ Othmanis, ejusque posterorum genus, usque ad Mahometem Secundum se se habuit, & in vita bella & pugnas istas obierunt, atque has victorias compararunt, Nunc ad intermissum historiæ ordinem regrediamur.

Ad interruptam historiæ seriem reditio, cui statim brevis subjicitur digressio, hoc & sequentibus duobus capitibus.

CAPUT XXXIV.

Manuel in Peloponnesa instaurat Hexamilium, sive Isthmum, aliquando readificatum a Justiniano Imp. Præmisso narrationis de Creta. Successores Mahometi quomodo regna provinciasque distribuerint.

MEnse Julio anni 692r. qui fuit a Christo nato 1425. Manuel Constantinopoli in insulam Thassum descendens, suam fecit. Mense autem Septembri anni sequentis rursus inde Thessalonicam abiit; deinde in Moream seu Peloponnesum, ubi Hexamilium reædificavit eo loco, quo ante constructum fuerat, quando Artaxerxes rex cum infinito exercitu ex Asia contra Græcos trajecit. Postmodum neglectum, diuturnitate temporis omnia consumentis paulatim collapsum fuerat. Instauraverat prius Justinianus inter Imperatores sempiterna colendus memoria, non quidem necessitate aliqua, cum ei pareret orbis pœne universus: Sed quod id laudabile videretur. Et quoniam alia multa splendide sumptuoseque ædificavit, quibus imperium Romanum cohonestavit, placuit ei Isthmum quoque reædificandum curare. Factum ut jussit, in loco, ubi quodam tempore Patricius Nicetas, cognomento Oriphas, triremes Romanas per aridam Isthmi ex mari Helladico in occidentem trahens, Agarenos Cretenses fugavit. Quomodo autem, & quare hæc magna expeditio, & illustrissimum, perpetuoque celebrandum opus susceptum fuerit, dicere non prætermittam; sed narrationi nostræ inseram. Insuper, quo pacto Insula Creta in potestatem Agarenorum venerit: & rursum, qua ratione ad Romanos redierit, & demum sub Venetorum ditionem concesserit; ac tum denique ad institutum redibimus, & novæ historiæ narrationem continuabimus. Execrandi successores Mahometi, & imperii ejus hæredes, primum quidem Persidem, Mediam, Babylonem, & Assyriam possederunt; hodie etiam in Ægypto, Syria, Asia, Palæstina, Libya, Africa, & multis Europæ regionibus dominantur. Aliquando inter se dissidentes, unum & magnum principatum in multos diviserunt, & alium regulum seu Principem Persis, alium Babylon, alium superior & inferior Asia, alium Tarsus, alium Tyrus, alium Iconium, alium Melitene (quæ tam multis & præclaris rebus scatet) alium Chalepenum, alium Damascus, alium Ægyptus, alium Libya, alium Africa, Iberia Europæa, quæ Hispania dicitur, sortita

A est. Vicini autem, quotidie controversiis inter eos exorientibus, ad pugnas descendebant.

CAPUT XXXV.

Agareni Hispania egressi, ex insulis prædas agunt. Cretæ laudes: quam primum depopulati, postea incassum a Romanis defensam occupant.

HIspaniam porro incolentes Agareni, numero mirum in modum aucti, regionem steriliorem, nec ita fœlicem cernentes, cujus proinde fructibus commode ali non possent, ad Principem suum Apochapsum Amerumnem adeuntes, coloniæ deducendæ facultatem petiverunt; affirmantes, se nimium coarctari, & rebus tendæ vitæ necessariis egere. Qui petitione lætatus, naves longas statim ædificandas curavit, B quibus manum imposuit, quæ ad proximas insulas deprædandas sese convertit. Quas cum multis cladibus afficerent, nemo tamen inveniebatur, qui resisteret; omnes Michaelem Balbum Augustum auxilium poscebant, qui tum bellis civilibus distrahebatur. Hinc multa ex omnibus illis insulis commoda sibi comparabant. Venit tandem Cretam usque, quam cum incursasset, quantum poterat captivorum abduxisset, insulæ bonitatem, fertilitatemque animadvertisset, ad suos conversus dixit, *en terra fluens lacte & melle*. Hæc barbarus de Creta, quam poeta his verbis commendavit; Creta honorata, nutrix Jovis. Magnitudine item, rerum ubertate, & pascuorum abundantia insignia. Verborum nihil adjecit: sed classe omni prædarum genere repleta, in Hispaniam cursum reflexit. Hyeme ela-C psa, verna tempestate, quadraginta naves probatis bellatoribus complet, ventumque nactus secundum, Cretam, aliis insulis præteritis adnavigat, & ad promontorium, cui vocabulum Charax, appellitur: nec illi quidquam vel a navibus exeunti, vel procedenti hostile occurrit. Progressus stadia circiter centum, injectis ignibus, naves, ne una quidem excepta, concremat. Milites facto conturbari, & obstupescere, venire, caussam sciscitari, voces seditiosas jactare. Ille iratus respondere, vos hujus rei caussa estis, qui coloniam ubere glebæ beatam quæritis. Equidem ego aliam hac meliorem non arbitror; & huc vela dedi, ut voluntati ac desiderio vestro morem gererem, Nunc consilii mei ignorantes, frustra blateratis. His auditis, conticuerunt. Sed cum nonnulli uxores & liberos D domi relictos objicerent, excepit ille; etiam hic formosæ fœminæ sunt, ex quibus gignite vobis liberos. Inde se fossa alte ducta, & vallo communientes, noctem ibi egerunt; ex quo deinde locus Charax, id est, vallum cœptus est nominari. Michael Imperator paulo post per Photinum Protospatharium, & Præfectum Cretæ certior factus, quæ illic a Saracenis agitarentur, ad hostes abigendos copias submittendas censuit. Itaque Damianum quendam Comitem stabuli Imperatorii cum ingenti exercitu, & apparatu in Cretam ad illum adjuvandum mittit. Verum enim vero conjunctis licet viribus, nihil adversum Agarenos effecerunt. Conflictu quippe inito, Damianus & lethali plaga affectus est; & reliquis fugæ caussa fuit; & Photinus vix in sylva latitando animum servavit, ac nuncium E Imperatori attulit. Commissa est hæc pugna haud procul ab urbe Chandace, stadiis circiter viginti, loco cui Almerus nomen est, anno mundi 6340. Domini 832. Rursum Agarenos curæ, cogitationes ancipites, timor, & angor incessebant. Iis sic affectis, monachus quidam e montibus insulæ descendens, errare illos affirmavit, si se eo in loco secure sedes posse figere existimarent. Simulque locum idoneum, & natura ad omnia quæ optares habilem demonstravit. Ibi oppidum, & velut egregiam arcem construunt,

quam Chandacen appellant. Inde erumpentes, totam insulam percursant, cæterasque urbes universas, præter Gortynen, & Cydoniam ad deditionem compellunt. Hoc modo Creta, una ex septem nobilioribus insulis ab Hispanis Saracenis occupata fuit. Post annum Michael Imperator denuo classem adversus eosdem misit, quæ etiam nihil memorabile gessit. De cætero Agareni curis longum valedicentes, jamque totius insulæ potentes vivebant. Ac multi Christiani tum pro sincera, ac sana fide nostra martyrium obierunt.

CAPUT XXXVI

Cretæ insulæ descriptio. Gnossum, Gortynam, Cydoniam tres præcipuas civitates Minos construxit. Apocapsus e Creta profectus, insulas, & Peloponnesum vexat, cui Nicetas patricius cladem apportat.

Est autem hæc insula montibus & sylvis frequentissima, valles habet fertiles. Montes altitudine Taygeto non cedunt. Urbes antiquas supra nonaginta; amplissimas autem & illustrissimas tres, Gnossum, Gortynam, & Cydoniam. Quarum Minos Cretensium Rex, potens maris, cum insulam tripartito divideret, in qualibet parte unam condidit. Hunc regem proditum est literis Cretam vastam antea coluisse, & legibus studiose expolivisse atque formasse. Quocirca & poetæ ipsum, propter summam justitiam cum Rhadamantho a Jove in beatorum insulis judicem constitutum esse fabulantur. Et hæc hactenus de Minoe. Gnossus ad Boream, ex adverso Peloponnesi sita est. Gortyna in planitie, mare Libycum spectans, a quo abest stadiis sexaginta. Hæc antiquitus muris cincta fuit: quos injuria temporum labefactatos, magistratus reparare occœpit. Sed iis ad octo stadia productis, & magna ex parte absolutis, opus interruptum est. Cydonia vero comparatione fuit maxima, ad occidentem & fines insulæ posita: montes vicini & sublimes, Tityri vocantur. Supra littus jacet, Laconicosque campos respicit, egregia, & mirifice elegans, & ampla in circuitu. In tres igitur partes, ut diximus, insula divisa est. Latus versus orientem, juxta Gortynam, Dorienses nominarunt. Latus ad Boream Cretas, quorum & oppidulum Prassum. Latus occidentale Cydoniæ. Inter ipsos Cretenses sæpius bella & prælia fuerunt. Fertur & hoc de Creta, propter asperitatem soli cutulit pugnæ, & jaculationibus non esse idoneam. Idcirco primi Cretes ex equo pugnare docuerunt. Redacta igitur sub jugum suum tam magna insula Agareni, sicut diximus, navibus longis mare infestum habuerunt, Minoem imitantes; & Cycladas insulas despoliarunt, ac multam quotidie perniciem Christianis invexerunt. Post annos autem septem & quadraginta, imperante Basilio Macedone, Sael Apochapsus, Cretæ Princeps, Apocapsi Amerumnis filius, qui Cretam occupavit, iterum navibus piraticis (quas nunc galeas nominare consueverant) sive triremibus prope triginta instructis, cum remigibus per singulas duobus & viginti, & aliis navibus prædatoriis e Creta solvens, insulis Ægæi maris depopulationem intulit. Deinde Peloponnesum quoque invasit, & insulas infra eam, Zacynthum videlicet, & Cephaleniam incursavit: quod Imperatori perceleri cursu significatum est. Qui, quantam res postulabat, classe contra eum ornata, Nicetam patricium, virum prudentem, & industrium, ac rei bellicæ, terrestris juxta ac navalis peritum, Drungarium præfecit. Is artes quasdam noverat, quas præter illum nemo. Spirante autem Borea lenissime, paucis diebus Peloponnesum recepit. Et ut cognovit, hostium triremes occidentalem insulæ plagam diripere, Methonem, Pylum, Glarentzam, Patras, aliaque ibidem loca, prudens consilium animo cepit, eratque consilium, verbum, & opus mox simul. Cum enim horreret circumire Peloponnesum per Myrmidonen, & Epidaurum, & Maleam, & Nelarium, propter navigationis difficultatem, & mille milliarium longitudinem maris emetiendam, idoneoque tempore destitueretur, statim ut potuit, in ipsa nocte, per Corinthiacum sinum, multorum usus manu, ibi apud occidentale mare, prope fossam, ubi murus Isthmi visebatur, reperitur, & per terram naves transfert. Quas cum multis strenuis militibus brevi plus satis complevisset, operi supra vires etiam incumbebat. Cretes nihil tale opinantes (ad Maleam enim diurnos speculatores habebant, & nocturnos etiam, qui celeres naves observarent, si qua Romanorum classis contra ipsos cursum haberet) subito invadit, confusos & turbatos animi in fugam vertit, navesque illorum alias igne græco incendit; alias demersit; alias cum vectoribus vivis capit, barbarosque partim gladio interimit, partim undis summergit; ipsum quoque navarchum, & Præfectum navium obtruncat; reliquos per insulam in fugam se tradere compellit: quos tamen omnes comprehensos, diversis suppliciis consumit. Quo comperto Agareni Cretenses Romanos exercitus timuerunt vehementer, & molitiones eorum admirati sunt, ac tali clade repente affecti, de cætero quietiora consilia quanquam ad tempus cœperunt, & tributa Imperatori Basilio persolvere decreverunt.

CAPUT XXXVII.

Barbarorum novi motus. A Nicephoro duce Romano longo intervallo in Creta sub jugum mittuntur, & insula recuperatur. Divisio Romani imperii inter Latinos capta Constantinopoli. Marchio montisferrati Cretam sortitus, eam Venetis pretio vendit.

Elapsis annis prope decem, barbari a consuetudine sua non discedentes, insulas de integro rapiundo ferundo permiscent, & promissas Imperatoribus pensiones recusant. Post annos septuaginta, Imperator Romanus puer Basilii Macedonis abnepos, classem non contemnendam contra Saracenos in Cretam misit, terrestrium ac navalium copiarum duce Magistro Nicephoro Phoca constituto, qui etiam postmodum imperitavit. Is in Cretam delatus, frequentibus præliis semper Agarenos fudit fugavitque: cui cum resistere non valerent, timore perciti, in castella sese includebant. Phocas omnes machinas urbibus expugnandis appositas admovet, & incusso hostibus terrore, omnia insulæ castella sub se redigit, adeoque ipsam metropolim Chandacem armis obtinet: cujus arbitrio se alia quædam oppidula permiserunt, cepitque ipsius insulæ Principem Curupen nomine, & dignitate illi secundum, Anemam. Atque hæc omnia Phocas septem mensium spatio fœliciter, totamque insulam, ab Agarenis annis centum viginti quatuor possessam, sub imperium Romanum virtute sua revocavit, an. mundi 6368. indictione [*] ibidemque ducibus, & gubernatoribus relictis, jussu Imperatoris Constantinopolim rediit, ac triumphum duxit. Mansit hæc insula sub Romanis usque ad Alexium Angelum, qui fratre luminibus ab se spoliato, tyrannidem invasit, ut principio historiæ docuimus. Deinde cum Itali (Latini) monarchiam in principatus varios divisissent, & Balduinus Flandriæ Comes Constantinopolitanus Imperator salutatus esset, Henricus Dandalus Venetorum Dux, qui præsens aderat, non modicam ex toto partem est adeptus; & Despotæ dignitatem ab Imperatore accepit. Democratia autem Ligurum (Genuenses) Euripi

Georg. Phranz.

insulam, & alia loca sortita est. * Davalus Peloponnesi Princeps declaratus est. Porro Acciajolus, Florentia oriundus, qui grandem pecuniæ vim confederatis crediderat, & aderat, Athenas, & Thebas (oppida sunt insignia) in præmium retulit. Genuenses Euripi insulam, aliaque loca sortiti, postea adversariis eam dederunt. Et quoniam Bonifacius Marchio Montisferrati manum non modicam ad auxilium contulerat, totiusque terrestris exercitus summus dux delectus fuerat, eum Balduinus Imperator regem Thessalonicæ jussit: cui insuper Creta cum aliis locis obvenit, quam postea Venetorum senatui vendidit. Atque ita usque hodie in illorum ditione est. Hanc narrationem libro huic nostro illigavimus: nunc ad Isthmi communitionem revertamur.

CAPUT XXXVIII.

Isthmum instaurat Manuel Imp. Ejus latitudo, & longitudo. Scriptura in marmore reperta. Pestis in Ponto, & quorundam affinium Protovestiarii funera. Luctus parentum ejus. Inauguratio Joannis filii Manuelis, & nuptiæ cum Sophia Marchionis Montisferrati filia.

ANno mundi 6923. Domini 1415. die Martii 23. Imp. incolumis in portum Cenchreorum venit, & 8. Aprilis expurgare, & instaurare Isthmum ipsum cœpit; cujus latitudo est ab uno mari ad alterum orgyiæ ter mille & octingentæ: longitudo vero a terra Hellade, sive Attica, postquam descenderis via aspera, quæ vulgo κλάγαι κακὴν, malæ viarum ambages, dicitur, donec in planitiem infra venias, quo in loco muri hi Isthmi ædificati erant, stadia triginta & * A muris autem Isthmi, usque Corinthum, urbem præcelsam, colles, & tumulos, & extrema Isthmi, stadia conficiuntur * Videtur Peloponnesus folio platani simillima, cujus caulem exprimit Isthmus, in quo surgunt turres centum quinquaginta tres, & in marmore quodam scriptura hujusmodi reperta est. ΦΩΣ ΕΚ ΦΩΤΟΣ, ΘΕΟΣ ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΕΚ ΘΕΟΥ ΑΛΗΘΙΝΟΥ ΦΥΛΑΞΗ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΝ, ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΙΣΤΟΝ ΔΟΥΛΟΝ ΑΥΤΟΥ ΒΙΚΤΟΡΙΝΟΝ, ΚΑΙ ΠΑΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΗ ΕΛΛΑΔΙ ΟΙΚΟΥΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΕΚ ΘΕΟΥ ΖΩΝΤΑΣ. LUMEN EX LUMINE, DEUS VERUS EX DEO VERO, CUSTODIAT JUSTINIANUM AUGUSTUM, ET FIDELEM EJUS MINISTRUM VICTORINUM, ET OMNES HELLADIS INCOLAS, SECUNDUM DEUM VIVENTES. Anno mundi 6924. Domini autem 1416. Imperator Constantinopolim rediit, & cum eo procerum ordo universus. Quo mense post ejus adventum excessit e vivis Patriarcha Euthymius. Et 21. Maii ejusdem anni lectus est Patriarcha Joseph, Ephesi Metropolita. Et anno 6925. Christi 1417. in Peloponnesum autumno abiit Joannes Imp. quo tempore Thessalonicam transiens, spurium filium Bajazetis, Mustapham illum, quem Ameras frater ejus persequebatur, ibi inventum amovit, & in Lemnum, deinde Mizythram misit. Per hyemem ejusdem anni ad pontum Euxinum, sive nigrum mare sæviente pestilentia, cum in urbe quadam cum tota familia esset, eamque regeret affinis meus Gregorius Palæologus Mamonas, vir optimus, filius Magni Ducis Mamonæ (qui aliquando Monembasiam cum finitimis oppidis administraverat) & cum eo soror mea, uxor ejus, & proles unica quam habebant, fœmina, extincta est. Post filiolæ mortem die septimo obiit pater: rursumque post totidem dies etiam mater, & præterea sex eorum domestici, utriusque sexus, duobus tantum superstitibus, vivendi modum fecerunt: & hi Constantinopolim reversi, una voce miseris parentibus meis nuntium hunc attulerunt: qui ex magnitudine afflictionis, [A] & dolore inconsolabili in morbum adeo non levem inciderunt, ut ab interitu non longe abfuerint. Vere & æstate pestilentia Constantinopoli grassante, mortua est Domina Anna a Rhosia, & in monasterio Libis tumulata. Principio autem anni 6926. Christi 1418. in insulam Peloponnesum dominus Thomas ab Imperatore patre suo, Constantinopolim reverso missus est, qui me in cubicularios allegit, Martii die 17. annos natum sedecim, ipso illo æternæ & beatæ memoriæ agenti sexagesimum octavum cum dimidio. Anno 6927. Christi 1419. Constantinopolim venit Domina Sophia, filia Marchionis Montisferrati. Et 19. Januarii eam solenni cærimonia duxit Joannes, inauguratusque est Imperator, in æde S. Sophiæ; quæ inauguratio summam festi diei celebritatem habuit, fuitque revera solenne solennium, & panegyris [B] panegyreon.

CAPUT XXXIX.

Manuel pravum consilium aversatur. Ameras benevolentia ab eo excipitur. Ad ejus animum explorandum legatio Imp. in Occidentem. Mors Ameræ celatur. Difficilis super ea nuntius Constantinopolim. De Mustapha Imp. cum filio deliberat, utrum occidentem illi ab Amurate petat.

ET anno vicesimo octavo venit Ameras Cyritzes Mahometes, ut per Constantinopolim in Asiam transiret: nam per exploratores, quædam illic correctione egere, certior factus erat. Alii in reditu urbem invadere meditabatur. Omnes igitur consiliarii Imperatoris, quibus hoc [C] secretum est creditum, Principes, & Ecclesiastici suadebant magnopere, ut ei manus injiceret. Quod ille renuens, ajebat, non violo jusjurandum illi datum, tametsi eum contra nos venire, nosque devicturum, & in servitutem reducturum mihi certo constaret. Sin ipse sacramento suo defuerit, Deus viderit, qui est illo multo potentior. Nullum tamen de filiis impio illi obviam misit, nisi optimates, Demetrium Leontarin, Isaacium, Asanem, & Manuelem Cantacuzenum Protostratorem, cum multis illustribus, ac militibus, & muneribus regiis. Circa Cutulum ei occurrentes, ad duplicem columnam prosecuti sunt. Toto autem itinere cum Leontari sermo illi intercessit. Illic constitit Imperator cum filiis in triremi quadam, juxta quam alia triremis regifice parata, qua Mahometes veheretur. [D] Quam cum conscendisset, inter se utrique in mari consalutarunt, & colloquentes usque ad Asiæ, seu orientis littus pervenerunt, ubi est quæ nunc Scutaris, prius Chrysopolis dicebatur. Ibi triremi egressus, in tentorium, sive tabernaculum sibi paratum concessit. Imperator cum filiis in triremibus edebat ac bibebat, & inter se ipse, & Ameras partes mittebant. Imminente vespera, Ameras in equo versus Nicomediam abiit. Imperator cum filiis domum se recepit. Vere ejusdem anni revertens Ameras in occidentem, qua via est Calliopolim, venit Adrianopolim. Imperator Demetrium Leontarin ad illum expedit, ut si quid præmeditatus sit cognoscat, sibique renuntiet: cui etiam gratiam & honorem navatum, nempe transvectionis, talis legationis, & personarum, inquam, & donorum illi [E] oblatorum exprobret. Eum Ameras amice admodum, & splendide accipit, affirmatque, sibi diebus jam aliquot male esse: ubi convaluerit, inter se collocuturos. Verum post diem tertium vitam propagare desiit: nec id consiliarii Palatini Leontari patefaciunt. Qui in tentorio suo manens, miratur summopere, cur ab Amera ad legationem exponendam non vocetur. Ipsa autem hora qua eum obiisse audivit, multos tabellarios ad Imperatorem mittit, qui, quod omnes viæ compendiariæ Constantinopolim ferentes præ-

clusæ essent, eo accedere nequiverunt. Atque ita dies plurimi abierunt. Ex quo autem arcanum de invadenda urbe patuit, tumultuatum est, multaque deliberatio & angor extitit, & vehementer reprehensus Imperator ab iis, qui Ameram comprehendendum suaserant. Imperator in monasterio Peribleti, pestis vitandæ caussa tum versabatur. Vix igitur alia via Mesembriam tenente, mittere curriculo potuit Leuntaris, qui inde per mare literas de obitu Ameræ afferret: Factusque est *in illa die vesperi fletus, & mane lætitia*. Et ecce ad aliam consultationem curamque conversi sunt, ecquid cum filio ejus Amurate pacem & amicitiam inirent, ipsumque imperare finerent, & ab eo sacramentum exigerent, passurum, ut Mustapha Mizythra reductus, occidenti, sicut ipse orienti præesset. Patre autem Imperatore primum dicente sententiam, & multis de caussis justum judicante, ut penes Amuratem rerum summa esset, filio deinde, & Demetrio Cantacuzeno pro Mustapha nitentibus, & rationem afferentibus, quod ipsis Calliopolim donasset, tandem, licet ægre, Imperator filio agendi quod vellet potestatem concessit, his verbis: fili mi, ego senex, infirma valetudine, & morti propinquus sum: imperium, quæque ad id pertinent, tibi trado: quod placuerit facito.

CAPUT XL.

Calliopolitæ Romanis subesse nolunt. Mustapha Beglerbegum prælio congressus occidit. In Oriente ab Amurate vincitur, perimiturque. Ejusdem Amuratis ira in Romanos, & injuria in Legatos. Byzantium nullo effectu oppugnat. Imperatoris morbus. Mustaphopulus a fratre in Asia jugulatur.

MEnse Septembri, anno 6929. Christi 1421. multis cum triremibus Calliopolim venit Joannes Imperator. Mustapham a Peloponneso secum ducens, ut eum occidenti Principem daret. Coluit Joannem civitas. Sed ubi intermissis diebus aliquot promissa requisivit, Turcæ omnes responderunt, ipsorum sacris addictam esse Calliopolim, & impediri se religione: siquidem primus locus, quem in Europa obtinuissent, hoc oppidum esset, in quo primum omnium inter omnia Europæ loca cærimonias suas tractavissent: nec per Coranum suum ipsam licitum Romanis dare: alios locos & regiones pro ea daturos. Adhæc Amurates quoque ex oriente per Legatos multum instabat Romanis, orabatque, ne Mustapham ad principatum proveherent. Nostri omnia alia sentientes, responsum nullum reddere. Circa initium hyemis ejusdem anni Beglerbegus Bajazetes per superiores fauces in occidentem venit, vir commodus, bello exercitatus, Vezires seu consiliarius patris Amuratæ, cum plena auctoritate, ut si posset nimirum, in potestatem Amuratis occidentem restitueret. Mustapha Calliopoli abiens, apud Adrianopolim, Bajazetem acie vincit, captumque obtruncat, & universum impiorum Turcarum in occidente imperium sibi sumit. Eodem anno Calliopolim sedit, susceptaque adversus Amuratem cognatum expeditione in Asiam, & Prusam (ubi is tunc erat) victus, in occidentem est regressus. Ejusdem anni æstate ipse etiam Amurates cum Liguricis, seu Genuensium navibus patruum persecutus assequitur, & interimit. Morte Mustaphæ delusi spe sua Imperatores, turbari ac metuere cœperunt, propterea quod se hostes Amuratæ declarassent, dum modum & viam quærunt, qua concordia, & amicitia inter Turcas, & Romanos resarciretur. Mittunt igitur ad eum Legatos Demetrium Cantacuzenum, Matthæum Lascarim, Angelum Notarium, cognomento Philommatem. Ameras ira adversus Romanos propter caussam indicatam insaniebat. Quare mox ut Legatos vidit, in obscurum carcerem vinctos detrudi, diligenterque custodiri jussit. Ineunte æstate, octavo Junii, anno 6930. Christi 1422. octavo die mensis misit cum exercitu Michalbegum Amurates, clausitque & obsedit Constantinopolim. Die porro decimo quinto ipsamet eam magnis copiis accessit, Legatos in vinculis adducens. Die vicesimo secundo mensis Augusti urbem totis viribus aggreditur. Die sexto Septembris anni 6931. Christi 1423. Deo nobis opitulante frustratus recedit. Ejusdem mensis die tricesimo venit Mustaphopulus ejusdem Amuratæ frater, & pertransita urbe foris, septem dominicum insedit, tertioque die, qui fuit primus Octobris, ad Imperatorem & filios ejus adorandos accessit. Eo viso, Turcæ ex Asia, admirabunde ajebant, similem esse forma auctori religionis ipsorum Mahumetæ; quod idem & inimicus ejus Bajazetes aliquando de eodem affirmavit: & quicunque Imperatorem non noverat, e solo aspectu Imperatorem esse dixisset. Eodem die secundum prandium Imperatorem morbus ἡμιαποπληξία (semiapoplexiæ) corripuit. Mustaphopulus per dies plurimos propter casum Imperatoria flagitiis in urbe designatis, postremo Selybriam discessit; inde mox Constantinopolim rediens, Prusam postea est profectus. Vere illius anni frater ejus in Asia adversus eum ducens, proditum a suis morte multavit.

CAPUT XLI.

Isthmus capitur. Fuga Thomæ Despotæ. Joan. Imp. Hungariam petit. Legati III. ad Amuratem. Joannes ex Hungaria redit. Manuel diem extremum claudit. Anni vitæ, imperii, funeris celebritas. Joannem Imp. Sophia uxor quare deseruit.

MEnse Majo ejusdem anni captum est Hexamilium, sive Peloponnesi Isthmus a Turachane, multique Albanitarum perierunt. Æstate sequenti Princeps Demetrius cum Hilarione Doria, & Georgio Saulo, ipsius Doriæ genero fugit, veneruntque Galatam ut ad Turcas abirent; quanquam in Hungariam postea abierunt. Die decimo quinto Novembris anni 6932. Christi 1424. Imperator Joannes in Hungariam transiit, fratre suo Constantino Despota instituto, & pro se in urbe relicto. Die vicesimo & altero Februarii ejusdem anni, cum Amera Amurate amicitiam sacramento constituimus. Tum Legatos dimisit liberos. Rursum Legati missi sumus, Lucas Notaras (qui postmodum Magnus Dux creatus est) & Manuel Melachrenus, & ego, hanc ob caussam. Melachrenus prius ad Ameram venerat, pacemque conventuram cognoverat: Notaras, ut eam utiliter ac probe firmaret: ego, ut a sancta Despœna, a materno genere ipsius Ameræ cognata missus, & ut, si quid opus foret, scriberem, chartisque mandatum, ad Imperatorem senem, & filium ejus Joannem in Hungariam perferendum curarem. In exitu Octobris anni 6933. Christi 1425. Joannes Imperator, regione cui Cellio nomen est, & Istrum respicit, in urbem rediit, triremibus Constantinopoli eo missis. Hominem quippe alienæ linguæ, & alienigenam ex Hungaria præmisit, qui per terram cum tabella involuta, & obsignata ambularet. Is cum venisset, Imperatorem videre cupiebat, affirmans, sibi esse necesse illum videre, & cum eo colloqui. Sed istuc fieri qui poterat, ut talis homo Imperatorem ægrotum videret (decumbebat enim in lecto) & solus cum solo sermonem miscere vellet? Multis igitur ultro citroque dictis, ad virum duo secretarii collegæ mecum mittuntur, qui sic eum compellarant. Aut ede quid velis huic (me autem demonstrabant) aut vade quo

lubet. Tum feducens me, litteras illas involutas tradit; ex quibus didici unde, & quando Joannes Imp. exivisset. Quas cum Despœnis recitavissem, ob fœlicem de bona Joannis, unius filii, alterius mariti valetudine, & adventu nuntium tum ab ipsis, tum ab Imperatore Manuele magnis sum muneribus affectus. Vicesimo primo Julii, ejusdem anni, beatorum sorte, venerabilis & pius Imp. Manuel obdormivit, biduo ante obitum per divinum angelicumque habitum Matthæus appellatus. Corpus ad sepultu- A ram deportatum est in venerandum, & pulcherrimum monasterium Pantocratoris, cum luctu & concursu, qualis ante nunquam in ullius Augustorum exequiis apparuit. Omnes anni vitæ ejus septuaginta septem, dies quinque & viginti. Regnavit annos duos & triginta. Et anno 6934. Christi 1426. mense Augusto Despœna Domina Sophia profugiens, in patriam redit, quod a viro Joanne Imp. parum diligeretur, nec inter eos pax esset; quoniam alias fœminas amaret, quando Despœnæ natura formam negavisset.

FINIS LIBRI PRIMI.

JOANNIS MANUELIS F. PALÆOLOGI

IMPERIUM CONTINENS.

SUMMA LIBRI.

POSTQUAM *Manuel hominem exuit, Joannes jam antea corona augustali insignitus, imperitare occipit. Ejus conjux Maria Trapezuntia. Manuelis animam acturi voluntas ultima, & inprimis quæ super Phranze, ut fideli ministro, & super sacris piacularibus jusserit. Quo pacto Protovestiarius in ministros Constantini relatus sit. Cum eo, & Imperatore in Peloponnesum discedit. Caroli Dynastæ consobrinam Constantinus ducit. Theodorus Palæologus Constantini, & Joannis frater simulatam monachismi sectandi voluntatem plane deponit. Constantino fratre oppidum Bostitzam jus suum in alia multa donat. De Nicephoro viro nobilissimo, & opulentissimo ejusque testamento. Andronicus, etiam Imperatoris frater (sex enim filios Manuel habuit) moritur. Patrenses ecclesiastici, & populus in Constantinum propendent, de qua urbe occupanda consultatur, cui defendendæ cives accinguntur. Palmarum Dominicam milites ramis manu præferendis pie colunt. Oppidi oppugnatio infelix. Constantinum cum periculo capitis sui Protovestiarius defendit. Ab hostibus captus, durissime habetur. De vita & moribus Thomaidis piæ ac religiosæ fœminæ præclara narratio; cujus exemplum apud Constantinopolitanas virgines ad complectendam monasticen vehementer valuit. Protovestiarius e carcere dimissus, a Constantino & laudibus, & muneribus amplissimis ornatur. Pacta Patrensium cum Constantino. A Turcis jubetur ab oppido se removere. Quid responderit. Camenitzenses ei claves offerunt. Apud S. Andream magnifice ab incolis excipitur, urbs ei deditur, cujus præfectura Protovestiario mandatur. Ejus cum duobus Turcis ad Constantinum ex itinere reversio. Præfecto Naupacti verba dat. Legatis blanditur, & quas ferebant litteras, ab iis impetrat. Quid a Collega pertulerit. Mors Caroli Principis in Peloponneso. Thomas Despota quam sibi desponderit. Obitus Theodoræ, quam Constantinus duxerat. Protovestiarius iterum captus, & venditus. Ameram Imperator ab obsidione Thessaliæ revocans, actum agit. Patra, & Glarentza subiguntur. Macarius quidam commendatur. Legationes Protovestiarii. Templum Deiparæ per imprudentiam puerilem incensum. Mariæ mulieris illustrissimæ dos, & patrimonium dives. Thebæ capiuntur a Turachane. Constantini sociorumque apud Euripum per noctem incommoda. Demetrius Despota uxorem ducit domum. Cur Theodorus Constantinopolim venerit. Discordiæ, & motus bellici inter fratres. Ad eos Imperatoris Legati. Longiuscula Imperatoris cum Hebræo de fide Christiana disputatio, qua illum ad nostra sacra adducit. Imperator Synodi caussa in Italiam navigare contendit. Quæ præcipua caussa captæ Constantinopolis. Verba Manuelis ad Joannem filium parænetica. Ameræ in Joannem liberalis animus. Post discessum Imp. Ameram Constantinopolim invadere meditantem Halimbassa Consiliarius dehortatur. Describitur pompa, gratulatio, & lætitia, quibus Venetias introductus Imp. Quam sumptuose instructa fuerit triremis quædam, quæ regia dicebatur. Laus urbis. Quo pacto idem Imp. Ferrariæ exceptus, & habitus sit; illic enim cœptum est celebrari Concilium, quod postea compellente pestilentia, Florentiam translatum fuit, ibique finitum. Navis qua Patriarcha vehebatur quam magnifica, & quomodo a Pont. Max. salutatus. Natus Protovestiario filius, & deinceps alii. Græcorum reditus a Synodo. Bessario Romæ fit Cardinalis. Demetrius auxilio Turcarum adjutus, Constantinopolim obsidet. In Lemno Constantini uxor Lesbia moritur. Protovestiarius tuendæ & gubernandæ Selybriæ præficitur. Pactio fratrum Despotarum. Præfectura Protovestiarii in Peloponneso. Ejusdem legationes. Pugna Hungarorum cum Turcis ad Varnam, & Ladislai regis miserandus interitus. Virtus Janitzari ab Amera honoratur. Æstus immensi. Protovestiarii Spartana præfectura. Eum eximie collaudat Constantinus, & quædam illi bene regendi præcepta tradit. Thomas Despota filiam Serviæ Despotæ nuptum dat. Isthmus occupatur, Patræ vastantur. Theodori Despota, & Joannis Imperatoris obitus.*

CAPUT I.

Joannes Patri succedit, Mariam Trapezuntii regis filiam ducit. Quare in Peloponnesum cum Constantino fratre profectus. Manuelis jussio de palatii instrumentis distribuendo, & de ministris, præsertimque de ipso Phranze. Ejus apud Constantinum locus. Qua conditione eundem in Peloponnesum secutus sit. Pactio cum Carolo dynasta, cui pars Peloponnesi parebat.

ANno igitur 6934. Christi 1426. mense Augusto, sceptrum imperatorium, & monarchatus omnis ad Joannem, beatæ memoriæ Manuelis filium transit: qui jam antea sollemni ritu Imperator coronatus fuerat. Et anno 6935. Christi 1427. die Augusti undetricesimo per mare triremibus Mariam Comnenam, Alexio Comneno Trapezuntis rege procreatam inde adduxit. Anno 6936. Christi 1428. mense Septembri fœdera nuptiarum cum eadem inivit, quam & Augustam appellavit. Mense Novembri urbe egressus, 26. Decembris in Peloponnesum cum Constantino germano idcirco ecoit, quod frater ipsorum Theodorus monachismum cogitaret: ut proinde totam insulam Constantinus cum imperio obtineret. Verum Theodorus consilium ad factum non contulit. Cum iisdem ego quoque initio eodem discessi, quod de domesticis Imperatoris eram, & ut Constantinum assectarer, ex caussa hujuscemodi. Beatus, & venerandus eorum parens, morti eicinus, mandavit mihi, scripsitque manu mea, quanquam non ut testamentum: (neque enim testantur Imperatores, sed jubent.) Ex jussione decernebantur ista, ut de rebus patriis, quæ quidem essent pretiosæ & æstimatione aliqua dignæ, filiorum quilibet, unus quidem hoc, alius illud sibi haberet. Reliquum rerum palatii, quadripartito divideretur, in parastasima (*pata res ad ornatum templi spectantes*) & liturgias (quas pro se splendidius, & sumptuosius, quam pro consuetudine, fieri mandavit) in mendicos, in medicos, & in ministrorum intimos, sive cubicularios. Curatores autem essent, spiritualis pater ejus Macarius, qui in Xantopulorum, & ex Judæis Magister Joseph, qui in Charsianensi monasterio vivebat, & ego. Hæc a me exarata, ipso Manuele, & Despœna, & filio eorum Imperatore audientibus scribaei. Postremo & ipsi filio sic præcepit. Fili mi, audisti quæ vobis super ministris meis, jussa dedi. Qui porro mihi a cubiculis fuerunt, præclareque & amanter, atque ad nutum servierunt, ab omnibus filiis meis charitatem, tutelam, providentiam consequantur, unusquisque meritis suis congruenter. Inprimis vero Phranzem hunc tibi commendo, qui ministravit mihi fideliter ac diligenter, & in omni vel animæ, vel corporis negotio præsto fuit, & nunc in hoc morbo meo præ cæteris mei curam gessit. Quare etiam confido, quæ ad animam meam post obitum expiandam pertinebunt, studiose curaturum. Juventus enim ejus, & senectus mea nihil ejus amore, ac studio serviendi, quo erga me flagravit indignum in ipsum committi permiserunt. Quocirca eum trado tibi. Atque ut quæ tibi opto precorque adipiscaris, quod a me in illo remunerando prætermissum est, tu re suppleto. Hæc ille dixit, & super me mandavit. Cum Constantino quoque magna familiaritas, summa fide divino beneficio mihi intercedebat, quod patruus meus a moribus & litteris ei fuerat: & filii ejusdem, patrueles mei cum ipso educati, similiter in amicis, & domesticis ejus mecum numerabantur. Nam quia res ita ferebat, a beati, & venerandi parentis ejus familiari ministerio ad eum transiei, & opera mea quæcunque seria negotia conficiebat. Prorsus siquidem inter aulicos suos habere me cupiebat.

A Mos namque & consuetudo vigebat in Imperatorum palatio, per quam patrum celliotis (*hoc est, interioribus ministris*) filiorum cellas (*hoc est, conclavia*) non contra, filiorum ministris patrum frequentare licitum erat. Sed hoc vivis patribus. Postquam igitur sanctæ memoriæ pater ejus vivere desiit, secundum prima justa omnes cubicularii ipsius in palatium regressi sumus. Nam hoc quoque mos tenet, ut cellietæ Imp. ad sepulcrum ejus usque ad prima sacra funeralia, sive justa perseverent. Ita demum ad ædes, ubi Constantinus manebat, discessimus, foris sedentes, ut unus de multis. Quod ubi Despota didicit, mittens patruum meum, pro auctoritate mihi renuntiari jussit, cur non tenuissem locum meum? cur, inquam, non intrassem in cellam ejus mane, ut solebam, cum pater & dominus ejus adhuc viveret? Verum, inquit, quoniam B propter amorem, & officia, cum erga nos, tum erga genitorem nostrum tibi multum debemus, in muneris parte accipito, ut quemadmodum parente nostro superstite consueveras: ita nunc eodem mortuo conclave meum introire possis. Has ob res, ut fratres in Peloponnesum abeuntes sequerer, jussus sum. Cum itaque Constantinus vellet, ut se sequerer, secumque manerem, respondi me illius caussa etiam majora non detrectaturum, modo id approbante, & jubente ejus germano Imperatore fieret. Tum ille me a fratre precibus petiit, propositis rationibus necessariis, ob quas me opus haberet. Ægre tamen & non nisi Despœna & matre suam auctoritatem interponente me impetravit, quod Imp. patris voluntatem, & commendationem objiceret, qui ore suo illi me tradidisset. C Cum igitur in Peloponnesum venissemus, huic (Constantino) perfecte obtemperabam, ab illo (Joanne) amore, ac spe totus pendebam. Itaque salvi illuc appulsi, eidimus loca omnia, quæ a Carolo Principe tenebantur. Tum primores, & fratres deliberatione habita statuerunt, ut quoniam partem a Carolo occupatam subigere se posse diffiderent, nec ille se totam tueri posse confideret, locis aliquot ab eo acceptis, fœdus percuterent: placuitque Constantino hujus Caroli consobrinam uxorem legitimam ducere, sic, ut quæcunque castra sive oppida in Peloponneso haberet, ea illi, quam eis concordiæ nodum fœdere sancita, dotis nomine addiceret.

CAPUT II.

D *Theodorus Despota monachi habitum differt. Constantinus Caroli consobrinam sibi jungit. Theodorus personam deponit. Tria oppida recepta. Joannes Imp. Constantinopolim redit. Theodorus Constantino Bessitzam donat, & jus suum in alia multa, quæ Nicephori Protostratoris fuerant. De eodem Nicephoro, ejusque testamento. Quare Melissent in historiis στρατηγοὶ, id est, duces cognominati.*

KAlendis igitur Maii missus ego Glarentzam, alii alia loca receperunt. Nobis Spartam reversis, de modo monasticæ professionis Theodori Despotæ, ejusque dilatione agebatur, dum Patræ subigerentur, locus præcipuus & opportunus, ubi fratres domicilium sedemque collocarent, ne Spartæ simul omnes invenierentur, E ubi Theodorus monachum agere deliberaverat. Kalendis Julii ejusdem anni, egressi tres germani (Joannes, Constantinus, Theodorus) Patras processerunt, & extra urbem apud molendinas tentoria fixerunt. Eo consobrina Caroli, Theodora adducitur, & Constantino sollemni cæremonia conjux datur. Ad Patras porro subjugandas nihil prospere gestum est: quin potius festiva quædam simulatio erat a Theodoro suscepta monachismi meditatio, quem non sine

fra-

fratrum offensione repudiavit. Itaque res Patrensis exitum illaudabilem habuit: tantummodo tria oppida occuparunt, eum incolis pacem ita pacti, ut Principi Constantino in annos singulos nummos aureos quingentos singula penderent. Ita collectis vasis cum Imperatore, & Theodoro versus Spartam proficiscimur: Constantinus alio itinere cum regina uxore Chlomutzam abit. Brevi tempore intermisso domum cogitante Imperatore, Constantinus super ea re admonitus, Chlomutza Spartam venit. Inde conscensa navi cum quatuor fratribus, paucis diebus mensis Octobris, anni 6937. Christi 1429. Corinthum trajecimus. Imp. ex eo loco triremi Constantinopolim vectus est. Theodorus iter quod Spartam ducit relegit, Thoma fratre eum usque Calabrytam comitante. Nos cum Principe nostro Constantino alia via Bostitzam pervenimus. Quanquam enim Theodorus ad monachos se se non aggregavit, ut quod obtinebat in insula peculium ad Constantinum fratrem secundum pacta conventa devolveretur, nihilominus ei Bostitzam cum locis adjacentibus donavit. Et ex alia parte quæcunque ad occidentem solem occurrunt, circa montem altissimum Taygetum, * castellum, Leuctrum, sive Marinam (quæ olim Cetaria vocabatur) & omnem illum tractum usque ad Pylum, quæ Irilus dicitur. Ex alio tractu castrum Zatuariam, Gastritzam, Diasestum, Mele, Dyrachium, Pollanum cum locis finitimis. Insuper omnia oppida & castella ad sinum Messeniacum, ubi per medium labitur omnibus odiosus ille fluvius. Hæc tutoris jura vendicabat, quæ Nicephori Melisseni magni Protostratoris fuerant; quem propter multiplicem prudentiam, & ingenii celeritatem, dexteritatemque summam ad res novas quas liberet diserte persuadendas etiam Melissurgum cognominabant. Et erat viri illius admirandi (Nicephori Cæsaris Melisseni nempe) nepos longo ordine: filius autem Leonis Sebastocratoris Melisseni, & dominus jam pridem atque Exarchus munitissimæ Ithomes, cui etiam Messenæ nomen fuit, & totius sinus Messeniaci. Idem post obitum uxoris fuit Metropolita Adrianopolis designatus, communi utilitate multis & necessariis de caussis id postulante: tametsi mors intempestiva eum rapuit, atque ita res effecta caruit. Et quoniam complures hasce caussas copiose disseruerunt, ego illis supersedebo. Caussa autem hujus præfecturæ sive tutelæ, quod ad Theodorum attinet, talis fuit. Quem nominavi Nicephorus Melissenus filium habebat, Nicolaum vocabulo; eum a sacro fonte susceperat Theodorus. Dum igitur filio adhuc trimulo ad mansiones non materiatas transmigrat, testamento condito, eum dominum, & simul Theodorum pueri tutorem instituit; omnium, inquam, facultatum suarum, mobilium immobilium: eum hac conditione, ut si filius & hæres ipsius sine hæredibus decederet, omnia oppida, vici, loca, castella Theodoro cederent, sive ea extra, sive intra Peloponnesum essent. In Peloponneso erant Andrusa, Clamata, Mantinea, Janitza, Pidema, Mane, Nisis, Spitalia, Grempe, Aetus, Neocastrum, Ithume (quæ nunc Messene dicitur) Archangelus, Saulaurus, Joannina, Ligndista. Extra Peloponnesum Magna Aenos, & ejus vicinia tota: vici nimirum & loca usque Peritheorium, quæ ego missus recepi. Ut plurimum autem quosdam de genere Melissenorum etiam στρατηγοπούλους, duces cognominarunt, & in descriptione temporum Melissenos duces inscripserunt, ob caussam hujuscemodi. Alexium Cæsarem Melissenum, qui Constantinopolim a Latinis asseruit, hoc nomine propter matrem ejus afficiebant. Ex eo istuc cognomenti quibusdam de familia illius perpetuo mansit. Nicephorum vero & magnum Protostratorem, & Melissurgum appellabant. Supradictam procurationem etiam Leo Francus, Theodoro ita volente, ad tempus gessit. Deinde etiam fratri Constantino cum omnibus privilegiis donavit: hoc est, si legitimus illa hæres ante moreretur, quam in tutelam suam pervenisset, omnia hujus præfecturæ Constantino cederent.

CAPUT III

Mors Andronici filii Manuelis. Consilium Constantini de Patra incolenda. Patrensium Cleri, & vulgi in Constantinum voluntas. Præfecti instituuntur. Deliberationes, & machinationes de Patra occupanda. Patrenses mittunt exploratores, & ad urbem tutandam viriliter accinguntur.

Eodem anno, quarto die Martii e vita discedit Despota Andronicus, qui per divinum & angelicum habitum dictus est Acacius, & in monasterio Pantocratoris, ubi degebat est conditus. Occulte autem Constantinus de Patris petendis consilium suum mecum communicavit, quibus potiti in Peloponneso maneremus, & locus quem habebat ad Maurothalassam (*pontum Euxinum*) fratri ejus Imperatori relinqueretur. Quod si nos Patræ frustrarentur, Constantinopolim reverteremur, & ipse quidem dotis uxoriæ castra, quæque ad pontum Euxinum sunt, retineret: a fratre autem Theodoro sibi donata, & omnia ad sinum Messeniacum, quæ nomine tutelæ Melisseni administrabantur, Imperatori redderentur, quando illi videretur. Secutum est porro, quod clandestino consilio inter nos agitatum confirmavit. Nam cum Bostitza Patram transiremus, ut Glarentzam, & Chlomutzam abiremus, ubi etiam regina morabatur, Andronicus Lascaris interim arbiter ad magistratus Patrenses super quibusdam negotiis missus, cum ibidem aliquandiu hæreret, partim principes sacerdotum, partim profani, & privati eum convenerunt super eo, si dominos ejus velit, se modum ac viam inventuros, qua se in urbis possessione collocet. Ubi Lascaris inter alia, secreta hæc Patrensium renuntiavit, rejecta sunt, ut qui impossibilia, & supervacanea nuntiaret. Idem itaque ad Ithomen & Andrusam, alii prætera viri primarii ad castra finitima pro Præfectis regenda missi sunt. Quin etiam e proceribus domus ejus præcipuus, Alexius Lascaris Bostitzæ gubernator creatus, ibique relictus est. Pertransit igitur, ut significavi, Constantinus mecum solo, in re Patrensi adjutore & consiliario. Cumque Glarentzæ essemus, sæpius scripsimus ad eos qui cum Padiate (*præcipui magistratus nomen videtur*) egerant: illique frequenter nobis rescripserunt. Veruntamen judicabamus ea fieri non posse, id quod tempus docuit. Tandem constituimus, noctu ambulantes, in locum ad fines Patrensium nos conferre, qui Vinea nuncupatur, ad tres veteres Ecclesias: eodem se conferrent homines illi, & quæ scripsissent, latius coram exponerent: ut si quidem essent ejusmodi, ut fieri possent, fierent: sin autem, fortunæ nos permittentes, aperte ad oppidi obsidionem graderemur. Scripsimus item mandata ad omnes in circuitu Ithomes, & Andrusæ, & sinus Messeniaci, & intra & extra agrum illum, ut primo die Martii ejusdem anni cum armis, manuque militari non exigua ditionis suæ quilibet adessent, & ita instructi locum Principis transirent, occurrerentque, & novum dominum in sinum Messeniacum, & adjacentia venientem susciperent. Idem Alexio Lascari Bostitzam significatum est. Ubi assueverunt, haud viam circa Asum, sed eam, quæ est a sinistris tenuimus. Mirari omnes, percunctarique inter se, quonam proficiscerentur. Sub galli cantum ad condictum locum venientes mortales illos invenimus. Quos cum animadverteremus inefficaces, & polliceri quæ præstari nequirent, dimisimus. Mane consultatione habita

quonam facto opus esset, decrevimus, uti miles ad suburbanos, & quotquot illic domicilia haberent Hebræos capiendos discurreret. Cum istac multis de caussis placuisset, ecce oppidani nos videntes, quid hoc rei sit dubitant; nihil enim hujusmodi opinione præceperant. Unum e magistratibus, & alium Canonicum, nomine Matcum, cum alio quodam, ex aliis percunctatum mittunt, qui sint qui veniant, & quam ob caussam. Postquam igitur nos esse, oppidumque a nobis quæri cognoverunt, seu conditione, seu alio quocunque modo possimus, festine reversi, tubis canunt, arma bellica expediunt, & universi, quique intra, quique extra mœnia erant, ad vim arcendam concurrunt. Nos sequenti luce oppugnationem ordimur.

CAPUT IV.

Ramos gestant milites die Palmarum. Equites eruptione facta repelluntur. Constantinus fugit: equo eu illa sibi lapso, a Protovestiario contra hostes defenditur. Idem Protovestiarius cum equo vulneratur. Capitur, in turrim compingitur, vinculis arctatur, habeturque pessime.

POstridie, quoniam palmarum celebritas incidebat, multi ramos amputamus, quos manibus gestat totus exercitus, progressique castri portas adorimur. Die Martii 26. post officium magni Sabbati, sive divinam mystagogiam, a prandio in tentorio domini nostri considentes, varios sermones miscebamus, cum repente aliquot equites per portam, cui nomen Hebraica & Zeugalatia, erumpunt. Iidem mox repulsi, per portam littori oppositam refugiunt. Ad eam omnes incolæ ab arcubus, sclopis, gladiis parati visebantur. Statim igitur Despota, & ego, antequam illi nos persequerentur (quoniam casu equi nostri parati erant) juxta portam viæ, quæ ad S. Andream ducit, occupamus fugere. Tum Patrensis quidam sagitta equum Constantini figit, qui mox humi collabitur. Hostes ipsum aut capturi, aut occisuri accurrunt: sed a me defenditur. Ac ille quidem equo se expediens, pedibus fugam carpit: ego adversum hostes decertans, cujusdam Satmetelli filium capio. Vulnera habebam ego & equus sane generosissimus, qui defectus viribus concidit. Collapsus igitur sub me equus, & multis plagis affectus, in potestatem venit; me abductum in turrim domus tenebrosæ conjiciunt, ubi formicæ, & gurguliones, & mures; quondam enim apotheca, sive granarium fuerat. Brachia & pedes vinculis constringunt, catenaque gravissima, & solida ad palum in terra defixum alligant, in quali custodia parum bene dormivi, propter plagas, vincula, & alia a me indicata illius incommoda acerbe vitam exigens.

CAPUT V.

Thomais Asiatica mulier Constantinopolim docta, a sorore Cabasilæ educatur. Cum ea Thessalonicæ monasterium S. Theodoræ incolit. Palæologinæ laus. Cypriani cujusdam uxor fit monacha, Thomaidi subest, vitam sancte traducit. Monasterium Cypriani Constantinopoli. Thomais Lemnum abit. Ejus & sociarum paupertas Constantinopoli. Augetur ibidem ejusdem exemplo monacharum numerus. Earum disciplina rigida. Thomais in quanta veneratione. Pie moritur.

HOc loco de sanctissima Thomaide narrandum est. Ex honesta familia orientis in Asia progenerata fuit. Quam parentibus orbatam, cognati Constantinopolim perduxerunt, & sorori etiam Archiepiscoporum ac fratrum, & Imperatorum, matrique sapientissimi viri Nicolai Cabasilæ commendarunt, a qua educata, & A instituta est. Interjecto tempore Thessalonicam visendi Cabasilæ filii, & fratris Archiepiscopi cum ea proficiscuntur, abduntque se in monasterium S. Theodoræ, ubi degebat Palæologina, virtutis cultrix, literisque perpolita fœmina: quam ego venerabilem dominum Manuelem sæpenumero multis laudibus prædicantem audivi. Ejusdem non paucos Canonas vitæ spiritualis; inque S. Demetrium, & alios cœlites poemata legi. Habebant autem secum sanctam quoque Thomaidem, quam ad virtutis & literarum disciplinam erudiebant. Cum instaret ipsis vivendi finis, eidem quæ habebant omnia, una cum uxore Cypriani reliquerunt. Ea mulier importunam & asperam viri sui naturam non ferens, ad nominatum a me monasterium profecta, inter monachas nomen dederat. Postquam igitur B illæ diem suum obierunt, mesum earum quasi facultatibus, qua vitæ hæredi, Thomaidi scilicet, & omnimodis virtuti ac sanctimoniæ subjicitur, & hujus subjectionis suæ cursum præclare asque ad obitum conficit. Cypriani conjux, inquam, erat hæc, qui Constantinopolim venit, & monasterium sub nomine gemini Theodori construxit, quod Cypriani cognominatur. Thessalonica ab impiis (Turcis) occupata, sancta Thomais cum alumna sua Cypriani conjuge in Lemnum discedit, ut inde Constantinopolim redeat. In Lemno avus meus per id tempus erat, cum uxore & liberis. Maxima igitur natu filiarum ejus cernens sanctam hanc fœminam, & virtutem ac sermonem ejus observans, valere jussis parentibus, fratribus, sororibus, & quo cum conjuncta fuerat marito, atque liberis, Thessalonicam discedit, & monachis adscribitur, ibi- C que sub imperiis hujus sanctæ vivit. Inde hæ tres, & solæ Constantinopolim emigrantes, principio in monasterium Clerenæ appellatum venerunt. Cum autem fama ejus virtutis (Thomaidis puta) sanctitatis, & exercitationis divinarum scripturarum ad Imperatoris, & Patriarchæ, universæque civitatis aures pervenisset, Imperator aliud ei, & majus, salubriusque monasterium attribui jussit. Patriarcha vero in fœminas ejus se disciplinæ volentes submittere, spirituale imperium illi concessit. Cives autem potestatem liberam quærendis vitæ necessariis. Nec enim illis erat vel aurum, vel argentum, nec aliud quippiam, nisi opus manuum, & divina per magistratus providentia. Cum vero non ita amplum domicilium ad habitandum accepisset, ad vitam sub ejus obedientia agendam a- D deo multæ confluxerunt, ut sedes illa non omnes caperet, & in monasterium Libis, & Dominæ Marthæ, denique in plus duodena monasteria susciperentur. Et paupertatem ejus, obedientiam, castitatemque, & quidquid demum Deo gratum præstaret, imitabantur. Ac cives jam non *sancta*, sed *sanctæ*, dicebant, & nomen ipsum hoc *sanctarum* in ore habebant; eratque monachis illis fœminis communis cibus, communis vestitus, & nihil possidere proprium, nihil, etiam modicum, vel ad communem, vel ad privatam utilitatem facere, nisi concessum foret ac permissum. Ingrediebantur item sine calceamentis, exiguo victitabant alimento, vilibus stratis humi cubabant. Cætera quæcunque cum virtute fieri constat, & ab illis præstita sunt, supervacaneum est commemorare. Similiter ad ipsaram sanctam & spiritualem matrem concursum, & visitatio- E nem Imperatorum, Imperatricum, principum virorum fœminarumque, quorum aliæ benedictionis, aliæ ejus salutandæ, & precibus ipsius sese commendendi gratia ventitabant, quis hæc, loquam, & virtutem illius pro dignitate declaraverit? Ubi annos suos ita præclare exegit, & Deus sanctimoniam ejus multis rebus demonstravit, tandem mors ei pretiosa in conspectu domini obtigit, & e rebus humanis exivit. Aliquot enim diebus cum leviter ægrotasset, & mo-

nachas communiter ad perfectionem hortata esset, sororem matris meæ, quæ in ejus integritate imitanda, & subjectione prima erat, & omnia in cella illius procurabat, in locum suum deligit. Deinde pro consuetudine sedit, oculis clausis os ad Dei laudes, & gratiarum actiones semper movens. Servabat enim plane sancta hæc, quod a patre aurea verba fundente dicitur. *Ne contentionem, & magnitudinem vocis ac. veris (clamor enim sanctos haud decet) verum attentionem, & intelligentiam mentis, & fervorem animæ, & perpetuitatem precationis, secundum quam etiam tacentes Deus audit.* Sancta igitur, cum nec esculentum, aut poculentum quippiam accepisset, nec locuta quidquam esset aliud, præterquam cum sacerdote, qui ad eam divinis mysteriis impertiendam quotquot diebus accedebat, manus & oculos in cœlum tollens, & veniam delictis petens, accepit. Quin etiam Imperatori Joanni, & Despœnis, & aliis ipsam frequenter invisentibus, & qui tum propter ultimas ejus preces invisebant, viris & fœminis illustribus, & probatis hieromonachis, & Deo consecratis virginibus veniam annuebat, precesque pro illis faciebat. Atque ita cum perdurasset diebus septem, ad dominum abiit, & sepulturæ mandata est honorifice, omnibus propemodum hieromonachis, vocatis non vocatis, & illustribus utriusque sexus concurrentibus. Hæc ita sane, & vere se habent.

CAPUT VI.

Somnium Protovestiarii, & liberatio e carcere. Qua conditione Patrenses cum Constantino amicitiam pepigerint. Protovestiarius squalore pene confectus, humanissime, & cum multis laudibus a Constantino accipitur, & donatur.

CUm jacuissem in carcere diebus quadraginta, adessetque lux dicata memoriæ magni martyris S. Georgii captivorum liberatoris, suppliciter eum rogavi, ut nominis consors, & cultor ejus a puero, vinculis me eriperet. Tum somno correptus, visus sum mihi ad pulcherrimum templum, ejus nomine in Manganis ædificatum, & inde appellatum consistere, habereque patesam in manu, & vincula in pedibus, ac transeuntem forte Imperatorem, ut Ecclesiæ sacris interesset, obsecrare, uti me catenis levaret. Ingresso jam Imperatore in Ecclesiam, reversus unus de proceribus sic me compellavit. Imperatnt, & dominus noster jussit te vinculis istis ferreis absolvi; id quod etiam Domina nostra Despœna, & omnes nos eum rogavimus. Et ecce circa matutinam noctis ejusdem, hora consueta, turris præfecti, & fabri catenis me capedunt, & excusant se mihi, ajuntque, non hostili odio tam parce ac maligne victum præbuisse; sed quæ meliora darent, non habuisse. Post biduum adsunt iterum, meque de lytro interrogant. Ego per literas dominum meum oravi, mitteret viros honoratos, qui de conditionibus liberationis meæ transigerent cum his, a quibus captivus detinebar: id quod factum est, & composita amicitia castellum Sarabole ei tradant, hoc pacto, ut domum suam apud Glarentzam recedat. Et, si quidem per Majum venerit Metropolita & Dominus ipsorum, faciat quod ei libuerit: si non venerit, Patras illi dedant. Utrinque igitur dictis sacramentis, & quinto Maii Sarabole accepto, Sclabitzam usque, & fines Terioli se removit. Propter me autem adducendum Joannem Rhosotanum misit: me enim salvo & libero, quæ acta essent, tum demum rata fore existimavit. Liberatus igitur, salvus quidem, sed propemodum semimortuus redii, ubi Constantinus morabatur: qui me multo cum gaudio, & dolore vidit. Hoc, quia mortuo quam vivo apparebam similior: illud, quia libertatem

receperam, multaque ad laudem & consolationem meam prolocutus est. Postquam abii in tentorium meum, in muneris loco pretiosæ vestes, cum tiara Thessalonicensi, & gladio auro gemmisque conspicuo, & nummum aureorum tribus millibus mihi oblatæ sunt.

CAPUT VII.

Nuntius infaustus de Patra. A Constantino responsum. Constantinus cum fratre Patram tendit. Camenitzæ claves oblatas recusat. Incolæ S. Andreæ eundem auguste venerantur. Factio Metropolitæ ut hostem e superiore loco appetit. Indigenæ sacramento subjectionis ei se adigunt. Protovestiarius oppidi Præfectus renuntiatur.

POstridie Glarentzam contendimus. Ecce autem paucis post diebus quidam ex Ameræ optimatibus narrat nobis, Patram Ameræ factam tributariam. Abstineret proinde obsidione illius & abiret: alioqui contra se exercitum missum iri. Respondit Constantinus in hæc verba. Atqui nos audieramus, velle ipsam se tradere Catelanis. Quare mihi consultum non est visum, nos communes fratris mei magni Ameræ, nostrosque hostes tale castrum sive oppidulum in medio finium nostrorum occupare perpeti. Itaque ne istuc fieret, & ut negotium impediremus hoc iter suscepimus. Et ecce, sublatis sarcinis domum nos recipimus. Propediem navigandi dabitur occasio, quæ ad fratrem meum magnum Ameram hunc illustrem virum (me autem innuebat) mittam, qui illi etiam alia multa inter nos agenda exponet. Turca his auditis, & muneribus amice affectus, læto animo discessit. Ubi dies præstituta illuxit, nec Metropolita venit, Kalendis Junii ejusdem anni Patram movemus. Per eosdem dies & Thomas Despota Principis Centerionis (cujus etiam postea factus est gener) oppidulum Chalatritzam obsidebat. Constantinus porro, & frater Theodorus itinere versus Patram pergentes, Camenitzam diverterunt. Joannicius igitur Balotas de Principis illius optimatibus ubi hoc didicit, ambos dominos adorandi sacram petivit, & illico veniens claves oppidi profert, easque Constantino tradens subjicit: oppidum illud proprium esse domini sui, & eque generi, ut ipse sit (etenim Principis filius ante sororem reginæ, dominæ Theodoræ legitimis nuptiis sibi conjunxerat) eumque sibi mandasse, ut majestati ejus id dederet. Respondet Constantinus. Ita se res habet, locus iste affinis mei est, at non fratris mei, qui mihi est germanior, quique pluris me facit, quam ut quidquam meum contra me occuparet: sicut quæ mea sunt, si ab ipso & domino tuo occuparentur, injuste tenerentur. In præsens igitur si oppidum accipio, inter me fratremque meum dissidium exoriri necesse est, quod ne magnæ quidem rei caussa, nedum tantillæ fieri oportet. Sed ipsum conveniens, quod potes effice. His auditis oravit, uti placate, & citra damnum urbem iniret. Jussus ego una perrexi cum manu militum. In itinere in Thomam Ralam incidimus, is facile se posse Joannicium Legatum a me distrahere ratus est, quo rem in discrimen turbarum & litium inter fratres deduceret. Tamen Deo favente illum salvum restitui domum. Reversus, Constantinum in templo ad sepulchrum S. Andreæ (qui primus vocatus est ad apostolatum) salvum & incolumem inveni, quarto die Junii ad vesperam. Die quinto ejusdem, mane, dominica, omnes oppidi primores, & plebs universa egrediuntur, & ad templum, de quo dictum est, progressi, Despotam & dominum meum venerabundi salutant, eique claves oppidi porrigunt. Et ita lætitia maxima pars utraque, & domini mei, inquam, & oppiduli, illi equestres, hi pedestres, quilibet convenien-

ter statal suo procedunt. Introeuntes, usque ad ædiculas juxta templum S. Nicolai progredimur, tota via constrata omoigeois floribus & odoribus, cum e domibus insuper undique dextra lævaque aqua rosacea, & rosæ, & odorifera folia spargerentur. De summo autem castelli, sive arce tzangris (*genus arcus, aut teli est*) petebamur quidem missile: sed non lædebamur tamen. Nam qui a Metropolita stabant, castellum tenentes, præterea palatia juxta ædificata, Præfecti annonæ, & sacrati viri, sperabant, ubi Metropolita rediisset, ejus auctoritate oppidum, quod & prius obtinebant, recepturos. Postera luce nobis, totaque civium frequentia in æde D. Nicolai congregatis, concepto sacramento se Constantino fideliter subjectos fore spoponderant. Deinde me Præfectum & gubernatorem suum decerni poposcerunt. Quibus illa, & se hoc meritis meis admodum debere, & eorum petitioni libenter concessuram respondit.

CAPUT VIII.

Protovestiarius cum duobus Turcis Legatis ad Constantinum redit ex itinere. Metropolita Patrensis de re Patrensi certior fieri studens, Naupacto succedit. Protovestiarius ibidem cur diem amplius manserit. A Præfecto urbis convenitur, & cum vulpe vulpinatur: qui astus fabella quadam declaratur. A Legatis vino sepultis litteras aufert. Quid responsum ab Amera. A collega ut inutilis, & damnosus reprehenditur.

OCtavo die ejusdem Mensis Junii Naupactum discedens, ut ad Imperatorem primum veniens, de rebus apud Patram transactis ei narrarem, deinde ultra cum illustri illo ad Ameram proficisceret, ad diem quartum in templo S. Andreæ moram traxi. Tum improviso Turcæ duo Naupacti adsunt, unus ab Amera, alter a Turachane, nuntiantes cum imperio, ne Patram in ditionem nostram acciperemus. Qui mecum revertentes, tale a Constantino responsum referunt. Quoniam præsens hic de nobilitate nostra ad fratrem meum magnum Ameram proficiscitur (hæc autem cum illis diceret, nia oculis designabat) ut ille mandaverit, ita faciamus. Sic recedentes, apud Naupactum constitimus. Antequam porro dimisisset, ecce tibi illic adest veterum Patrarum Metropolita Pandulphus Malatesta, triremi Catelanica seu Hispanica advectus. Suæ namque diœceseos insulas dum rerum ordinandarum gratia obit, medio itinere, ut oppidum Despotæ traditum audivit, cursum per sinum illum proxime terram Ætolicam flexit, Naupactumque urbem Ætoliæ, ut factum explorate cognosceret, devenit. Rogavit igitur me quoque, ut in crastinum illic manerem. Quod illi duabus de caussis promisi: una, ut indicarem domino meo quod contigerat, quod id ex me primum sciret: altera, ut Metropolitæ scopum atque consilium discerem. Ob hasce duas rationes cum illo mansi; Interveniente autem Becardo Celio Naupacti Administratore mutuam cognovimus; quem intuitus sum admirans, ita per omnia Sidæ Metropolitæ imaginem gerebat. Accumbimus simul, & confabulamur. In ipsa autem confabulatione conatur expiscari, cur nam mihi iter ad Ameram susceptum sit. Ego vicissim ex illo quæro, quid ipsa de rebus adversus Patram gestis sentiat. Cumque alter ex altero elicere nihil posset, accidit nobis perinde ut quæstuariis quibusdam mercaturam facientibus, quorum alter onus portabat, pro serico, maris * alter pro pipere lentisci baccam aridam. Cumque sibi forte occurrissent, quæsierunt vicissim, quidnam mercium portarent. Unus ait, sericum porto; alter, ego piper. Et uterque deludere alterum cogitabat. Atque ita consensu merces permutant, & uterque ignarus alterius onus accepit, festinatoque gradiuntur ambo, ut cum longius invicem recessissent, machinatio manifesta ne fieret. Diversi cum abiissent, & longo jam intervallo distarent, apertis sarcinis quod quærebant haud repererunt. Tale quid nobis etiam usu venit. Deinceps Metropolita Turcis, ab Amera, & Turachane missis, qui nobiscum erant, ad dominos eorum a quibus missi venerant litteras dedit. Ac mihi vehemens incessit suspicio, ne forte oppida quædam, aut vim pecuniæ illi promisissent, si se in Patris recipiendis adjuvaret. Nec suspicari destiti, donec intelligerem, quid eæ litteræ continerent, multumque in eo laborans, & invitans eos, inebriavi largissime (quanquam repugnantes) cum una potarem, parumque abfuit, quin vino sepelirer. Eo demum ebrietatis processeterant, ut epistolas illas ab iis auferrem. Quas ac legi, transcripsi, rursumque obsignavi, & reddidi. Postquam in urbem (Constantinopolim) veni, Marcus Palæologus Jagrus, qui & postea Protostrator creatus est; tunc Protovestiarii dignitate fungebatur, legationis socius mihi adjungitur. Ac pro eo ut me juvaret in negotio, cujus ergo veneram, nescio qua de caussa factus est prævaricator; nisi quod invidia utilitati honorem habere non consuevit. Simul itaque ad Ameram profecti, responsum abtulimus, uti Patram iis quorum fuisset restitueremus. Ego igitur ad principem consilii Ameræ, nomine Braem Bassam, ajo me hujuscemodi responsum referre ad dominum meum non audere. Verumtamen quandoquidem ad Magnum Ameram ille me misisset, ipse quempiam mecum juberet abire, qui Ameræ decretum renuntiaret. Quam petitionem approbans, prudenter, inquit, commodeque dixisti. Jagrus autem calumnians me, pro inepto habebat, quique ad nihil nisi ad damnum patandum valerem. Ego vero Deo bene volente hoc effeci, venitque mecum ab Amera legatus. Atque hæc prima caussa fuit, quare Patrense negotium mutaretur.

CAPUT IX.

Caroli dynastæ obitus. Sponsalia Thomæ Palæologi cum filia Principis Zachariæ Centerionis. Regina Theodora spiritum finit. Nuptiæ Thomæ. Protovestiarius ad dissidium componendum advocatur. Capitur, & venditur Imp. Ameram ab obsidione Thessalonicæ conatus revocare, surdo canit. Constantinus Patram subigit, Catelani Glarentzam, quam ei vendunt. Legati Joannis Imp. a Papa redeunt. Protovestiarius Præfectus Patrensis decernitur. Macarius moritur. Ejus elogium. Muri Isthmi evertantur. Patræ pestilentia conflictantur.

EOdem mense Julio ejusdem anni Carolus Despota apud Joanninam inter mortales esse desiit. Anno autem mundi 6938. Domini 1430. mense Septembri, Despotæ fratres Thomæ, connubium inter ipsum & filiam Principis Asanis Zachariæ Centerionis conciliatur; quo mense ego Larissam ad Turachanem reversus, & Patrensem controversiam ad finem perduxi, omninoque composui. Mense Novembri deinceps Regina Theodora Stameri e vita excessit, ingenti desiderio sui cum marito, tum nobis omnibus domesticis propter eximiam morum probitatem relicto. Corpus in æde quadam sacra apud Glarentzam ad tempus conditum, postmodum Spartam in monasterium ζωοδότου *vitæ datoris* delatum est. Et mense Januario ejusdem anni Dominus Thomas solemni ritu Catharinam dicti Principis filiam Spartæ uxorem duxit. Die Martii vicesimo sexto, die & hora, qua me Patrenses comprehenderant, pro legato, rogata Caroli Despotæ, domini mei affinis (fratris quippe uxoris ejus Theodoræ) & germanorum ejusdem, Herculis, & Memnonis, in despotatum veni,

ot eos dissidio laborantes in concordiam restituerem. Convenerant quippe, & juratant, si quid vir Princeps a Constantino missus (ego videlicet) de litibus quas haberent decerneret, se id simul firmaturos. Cum itaque prope S. Mauræ insulam venissem, a Catelanis cum quibusdam aliis, & rebus magni pretii captus sum. Ubi aliquandiu me retinuerunt, in Cephaleniam abduxerunt, at videlicet Neapolim proficiscentes. Tandem Glarentzam reversi sumus. Me porro & comites, quinque aureorum millibus vendiderant. Quo tempore (mense Martio videlicet) etiam Ameras Amurates Thessalonicam obsedit, quam tum Veneti tenebant. Misit Imperator Legatos Protosebastum Nicolaum Choniaten, & Francopulum Protostratorem, qui hæc ei renuntiarent. Pace & amicitia vigente inter eos, non licere ipsi obsidere quæ amici essent. Respondit Ameras. Vera dicere illos. Si istuc de rebus Imperatoris esset, non invasurum fuisse; &, si invasisset, dimissurum. Veruntamen constare omnibus, & ipsum quoque Imperatorem fratrem suum non latere, jam pridem Thessalonicam cum locis adjacentibus omnibus, ut peculium ab Andronico venditam esse Venetis. Nunc in medio utrorumque Imperii Venetis relinquendam non esse. Atque ita mense Aprili ejusdem anni inclytam Thessalonicam armis subjugavit. Constantinus, mense Majo ejusdem anni oppidulum Patram in potestatem redegit, quem ad id pestilentia intus sæviens, & aliarum rerum incommoda afflictionesque civium adjuverant. Decimo septimo Julii, Catelani Glarentzam obtinuerunt. Quam aliquandiu retentam, duodecim aureorum millibus domino meo vendiderunt: qui non ita multo post tota mœnia instaurari jussit. Eodem præterea mense ab Imperatore Joanne ad Papam Martinum legati redierunt, Marcus, inquam, Jagrus, & Stratopedarcha, & Magnus Protosyngelus, & venerandæ basilicæ Præfectus in monasterio Pantocratoris, & hieromonachus ac spiritualis pater ejus Macarius μακρὸς, id est, longus, vir & eloquentia, & virtute animi, & intelligentia præstantissimus. Hi in Peloponnesum profecti, Thomam, prout statuerat Imp. Despotam seu Principem instituerunt. Anno 6939. Christi 1431. Præfectura Patrensi cohonestatus sum. Ejusdem anni mense Octobri Beglerbegas Tarca, nomine Sinanes Joanninam, & ad fines ejus discessit. Et vicesimo sexto Martii, die & hora eadem, qua narrata mihi acciderunt, per litteras domini mei, Bosilitza scriptas, tristem nuntium accipio, nempe præteriti Januarii die septimo ex hac luce pestifera lue amicum meum optimum Macarium, qui & μακρὸς vocabatur, sublatum esse. Qui quanquam oculis Patriarchæ superbis & insatiabilibus, & cordi illius fero, & agresti hæreticus haberetur, tamen oculo omnipotenti semperque vigili, & in veritate judicanti orthodoxus erat. Qui quodam tempore Constantinopolim a sancto monte reversus, me auctore & adjutore monasterium Pantocratoris regendum accepit, quod omnes norunt. Et auxilio quidem primum omnipotentis Dei, deinde studio & diligentia utriusque nostrum monasterii illius rationes præclarissime ac decentissime constitutæ sunt. Exeunte vere ejusdem anni Turachanes venit, muros Isthmi rursus dejicit, & Patre Pestilentia multos absumit.

CAPUT X.

Legatio Protovestiarii. Ditiunculas Constantinus & Thomas permutant. Mors Cleopæ reginæ. Rursum triplex legatio. Imprudentia puerorum Deiparæ templum Constantinopoli incenditur. Antonii Comneni Dynastæ obitus e vita. Mariæ illustrissimæ fœminæ dos, & patrimonium, a qua locorum quorundam commutatio petitur. Tarachanes Turcicus Satrapa Thebas capit. Constantinus Venetas triremes expectat. A Tarachane responsum. Incommoda apud Euripum nostri a Constantino & sociis tolerata.

Die primo & vicesimo Januarii, anni 6940. Christi 1432. ego Legatus ad Imperatorem (a quo tum Protovestiarii dignitate ornatus eram) & simul ad Ameram mittor. Quo anno, mense Martio etiam permutatio locorum inter duos fratres & Principes, Constantinum, & Thomam facta est. Quorum ille ad Calabrytam & vicina quæque: hic Glarentzam, & circumjecta loca discessit. Anno 6941. Christi 1433. domina Cleopa, filia Malatestæ, uxor Theodori Despotæ Porphyrogennetæ vitam finivit, & in monasterio ζωοδότου sepulta est. Anno 6942. Christi 1434. die Januarii septimo rursum legatione ad Antonium Comnenum, Athenarum dominum, nec non ad Ameram, & ad Imperatorem denique functus sum: cujus mensis die vicesimo nono, noctis hora tertia, pueri quidam nobiles templum in Blachernis Dei matris nomine ædificatum, templum illud pulcherrimum, sacratissimum, & miraculis nobilitatum incendunt, quosdam pullos columbinos comprehendere laborantes. Quod quidem templum Constantinopoli in littore prope sinum ceratinam est positum. Hoc cum essemus Constantinopoli, audivimus. Discessimus Kalendis Februarii hora prima post meridiem, festi dominici, quod ὑπαπαντὴ (*Purificatio Mariæ apud nos*) dicitur. Ineunte æstate anni 6943. Christi 1435. Athenarum & Thebarum dynasta Antonius Lantzioles Comnenus naturæ concessit. Orante autem conjuge ejus Maria Melissena, filia Leonis Melisseni senioris a patruelibus Nicephori Melisseni, cujus supra mentionem induximus, ego cum litteris bulla argentea insignitis, & jurejurando firmatis, & multo milite, missus sum, ut Athenas & Thebas in potestatem acciperem, & pro iis alium eidem locum in Peloponneso darem, in regione Laconica, finitimum iis, quæ ex hæreditate a patre, & dote sua habebat. Sunt autem regiones, urbes, atque vici infra recensiti. Astrum, S. Petrus, S. Joannes, Platamonas, Meligon, Proastion, Leonides, Cyparissia, Rheontas, Sitanas. Atque ita, ut prope ista ei locum darem, qualis quantusque mihi videretur, & ad sententiam ac voluntatem ipsius. Sed quoniam Tarachanes antevertens Thebas jam obsidebat, quas etiam paucis diebus expugnavit, ego ab Isthmo re infecta redii, id quod in mandatis habebam. Inveni autem dominum meum Styllariæ triremes Venetorum exspectantem: quibus in orbem veheretur. Nihil igitur effeci, ut dixi. Conscensis triremibus illis, ubi Euripum tetigimus, visum est domino meo mittere me ad Turachanem Thebis morantem, ut ei de Athenis significarem. Is me hilariter excepit, fideique faciendæ sacramentum addidit, si istuc scisset, prius quam domo huc profectus esset, pro amore quo in Despotam esset, atque adeo propter notitiam mei, libenter quod peterem facturum fuisse; & id potuisse, siquidem injussu magni Domini hoc fecisset. Nam domi, inquit, plurimas poteram caussas, & prætextus invenire, & excogitare: nunc nullam queo. Tractavit autem me humaniter & honorifice, ac filios etiam me venerari adorabundos jussit, quos

mihi, & Domino meo commendavit; e quibus unus fuit, qui hodie potens, & magnus est Ameras. Hoc modo inde nullo effectu redilt. Et quoniam Euripum accolentes, licet invlti, pontem sustulerant (dies Augusti 29. agebatur) nos illam noctem extra pontem inter saxa mansimus, & multa adversa a frigore, fame, & petrarum ariditate ac duricie, a timore item latronum, & exercitus Turachanis pertulimus. Equites enim nostri peregrini erant, quos a Liethro pro mutuis sumpseramus. Idque proœmium quoddam malorum fuit, quæ postea experti sunt, qui tunc mecum erant. Conscensis itaque mane triremibus, vicesimo tertio Septembris, anni 6944. Christi 1436. Constantinopolim pervenimus.

CAPUT XI.

Demetrius Despota jungitur uxori. Theodorus Constantinopolim quare venerit. Constantinus in Peloponnesum cedit. Theodorus cum copiis sequitur. Magni bellorum motus inter fratres. Legati Imp. ad arma compescenda iterum missi. Constantinus Constantinopolim ex pactis conventis contendit.

Vicesimo quinto Martii ejusdem anni in urbem (Constantinopolim) venit Paraspondyli Magni ducis filia, vocabulo Zoe, in triremi Imperatoria, ad quam adducendam Imperator Manuelem Palæologum miserat. Eam post dies aliquot Demetrius sacra cum cærimonia uxorem duxit. In eadem triremi venit etiam Despota Theodorus, quod in urbis & imperii possessione fratri propter ordinem nascendi succederet, quod ei jus Imperator quanquam invito abrogabat; Constantinum quippe magis secum habere in urbe cupiebat, quod procedens oratio declarabit. Quia vero sic evenerat, dedit operam, uti in Peloponneso cum tribus fratribus habitaret. Constantinus igitur, & Thomas nitebantur, ut duo alii apud Imperatorem manerent (Demetrius & Theodorus) ipsi duo in Peloponnesum discederent. Hinc Junio mense ejusdem anni Constantinus velut fugitivus, parvo navigio Constantinopoli in Peloponnesum maturavit, & ego ad Ameram mittor, uti ab ipsis stare velit. Sic discedens mihi impositum negotium fœliciter transegi, & per terram in Peloponnesum reversus sum. Inveni autem fratres ad dominos magnis bellorum turbis implicitos. Constantinum enim cum triremibus secutus est Theodorus, ut cum duobus fratribus suis decertaret. Et utrinque ingentibus copiis collectis, anno 6945. Christi 1437. bellum exarsit, missique legati ab Imperatore ad fratres, probissimus ille Dionysius hieromonachus, qui appellabatur Metropolita Sardiensium, & Georgius Dysypatus. Et hi impetum Martium aliquantum sedaverunt. Tandem alii legati, Gregorius, inquam, Melissenus hieromonachus, & pater Imp. spiritualis, qui & Patriarcha Constantinopolitanus postea fuit, & a nonnullis Strategopulus dictus est, & cum eo rursum Gregorius Dysypatus & ego, qui eos in amicitiam concordiamque reduximus sic, ut dominus meus discedens, Constantinopoli habitaret, Theodorus, & Thomas in Peloponneso manerent. Et 5. Septemb. anni 6946. Christi 1438. a Patra per terram dominus meus ad Euripum nobiscum abiit, conscensaque Venetorum triremi, ab urbe Euripi Eubœa dicta, die quarto & vicesimo Septembris, incolumes Byzantium delati sumus. Quoniam autem hoc ipso tempore habita est memorabilis quædam disputatio inter Joannem Imperatorem, & Hebræum nomine Xenum, qui postmodum sacro baptismo regeneratus, Emmanuelis nomen accepit, eandem litteris ad posteros mandare non omittam.

CAPUT XII.

Disputatio Hebræi cum Imperatore Joanne, & Matthæo Hieromonacho super his capitibus. De partu Virginis. De morte Christi voluntaria. Adhuc de partu virgineo, & explicatio loci Isaiæ. Caussa adventus Eliæ, & Enoch ante diem judicii. De Antichristo. Quatenus Christus mortalis. De descensu ad inferos, resurrectione, ascensione, adventu ad judicium. Judæi ad Christianam religionem transitus, baptismus, nomen Emmanuel.

PRimam omnium Hebræus Imperatorem sic interrogavit. Qui tandem Maria Christum generare potuit, cum esset virgo? IMPERATOR. Quomodo Adamus Evam citra usuram mulieris, citraque semen genuit? Quomodo petræ superficies percussa aquas scaturivit? Quomodo virga Aaronis fronduit? Quomodo cœlitus manna demissum est? Quomodo impleta est hydria farina? Quomodo in vasa fictilia Elisæi oleum manavit? Quomodo Sampsoni a mandibula aqua salilt? Quomodo tres pueros incombustos caminus servavit? Quomodo sub Manue petra absque materia arsit? Quomodo rubus sub Mose flagravit, nec consumptus est? Quomodo Elias conscendens currum igneum exutus non est? Quomodo Isaias dominum in throno excelso, & elevato sedentem vidit? Quomodo Daniel occultum somnium Nabuchodonosori aperuit? Quomodo cœlum astrorum pondus continet, cum non sustentetur? Quomodo nox diem genuit, & gignit? Quomodo lumen solis totum mundum illuminat? Hæc mihi si explicaveris, te etiam virginis partum putabo assequi posse. Verum tu nec illa, nec istum comprehendis. HEBRÆUS. Si non coactus, sed sponte ac volens mortuus est Christus, ut asseris, merito sui ipsius interfector, & idcirco inferni pœna dignus existimetur. IMPERATOR. Magnum est, Xene, inter hæc duo discrimen: nec mirum, te hoc quoque ut alia ignorare. Interfector enim sui jure dicatur, qui semet sua manu occiderit; non qui propter charitatem in amicos sibi non parcit, eorumque caussa mortem subit. Talis enim non homicida sui, sed sincerus amicus nominari debet, qui semetipsum pro dilectis tradit, ut eos, si ita possit, a morte ipsis impendente eripiat. Quare Christi humanitas gratiam potius, quam hujusmodi criminationes meretur. HEBRÆUS. Quam multa semper mala creavit mendacium? Non enim ait Propheta, *virgo concipiet*: sed, *adolescentula*, virum experta videlicet. Vos autem portenta vestra nobis volentes persuadere, pro adolescente muliere virginem supponitis. Quis porro verbis assequatur, quantam istuc dictu tantum dubitationem, & auditu incredulitatem pariat? Quis enim post hominum memoriam audivit, virginem matrem extitisse? Si quispiam mihi unam proferre poterit, in nullo tibi amplius adversabor. IMPERATOR. Bene habet. Ostende tu mihi alium Deum ante de cœlo descendisse, & corpus induisse: & ego tibi ostendam virginem, ut tu vis, e qua ille generatus sit. Quoniam autem descensus ille, & assumptio corporis humani exemplo caret, si illud credis, etiam hoc (de virgine matre) quod primum, & solum est, admittere debebis.

SCHOLION Græci cujusdam. *Audi & intellige, Xene. Si nos Christiani hanc vocem ita interpretati essemus, aliquid diceres. Sin autem vestri generis erant interpretes illi, & eam annis trecentis præcesserunt, frustra nos reprehenditis. Sed non cadit in tantam sapientium virorum multitudinem mendacium. Numero enim duo & septuaginta fuerunt, ex singulis tribubus delecti.*

Doce autem tu me, quomodo Moses patres vestros mare rubrum transire fecerit: & quo pa-

cto tanta vis aquæ de petra profluxerit, ut universus populus inde ad satietatem biberet. Et quomodo arca a sacerdotibus portata, fluenta Jordanis diviso per siccum delata sit: & Hierichuntina mœnia concussa sint: & postea melote, seu pallio rursus Elisæus Jordanem perruperit, & aquarum facto divortio, ipse per aridam ambulaverit. Nunquid horum aliquod vi naturæ factum dici potest? Nequaquam. Si illa supra naturam sunt, etiam hoc est. Cæterum incredulitatem vestram magnilоquentissimus Isaias bene prodidit omnibus, *toto die*, inquit, *extendi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem*. Et ad omnia de Christo vaticinia, quantumquam evidentia, & apertissima instar furiosorum afficimini. Aut similiter ut ii, qui tritas vias declinantes, per præcipitia sæpenumero semetipsos impellunt. Id quod in loco, de quo nunc sermo est, magis committitis. Verumenimvero paulo supra repetamus, ut quis sit verborum Prophetæ sensus, & de quibus loquatur, clarius perspiciamus. *Apposuit*, inquit, *Dominus loqui ad Achaz, dicens: pete tibi signum a Domino Deo tuo, sive in profundum infra, sive in excelsum supra. Et dixit Achaz, non petam, & non tentabo Dominum. Dixitque Isaias. Propter hoc Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus Emmanuel. Butyrum (boum) & lac (ovium) & mel comedet, antequam sciat reprobare malum, & eligere bonum*. Iterum igitur, & distincte quod dictum est considerantes exponamus. *Apposuit Dominus loqui ad Achaz dicens: pete tibi signum a Domino Deo tuo sive in profundum, sive in excelsum. Respondit Achaz, non petam, & non tentabo Dominum*. Par est primum nos exquirere caussam inobedientiæ Achaz, cur facere noluerit, quod ei a Deo mandabatur. Arbitramur itaque, quod cum homo esset, vanitate, & amentia obstrictus, ac Pseudoprophetis, & feminisverbis, & istiusmodi circumforaneis impostoribus avidissime attenderet, divina mandata contempsisse. Unde Isaias quasi spiritum istum contemptorem, & impudentiam eidem exprobrans, *propter hoc*, inquit, *Dominus ipse dabit vobis signum*: qui videlicet misit me ad te profanum & impium, & divinis jussibus insultantem. Noli enim existimare, me ad te missum, quia dignus sis: multum abest. Quare non propter te, sed propter domum Juda, & universos filios Israel missus sum. *Propter hoc igitur Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus Emanuel*. Si quidem, ut tu affirmas, Propheta adolescentulam imminutam a viro, concepturam vaticinatus est, ineptum prorsus, & a ratione alienum erat, istuc signum appellare. Præterea vocem hanc *νεᾶνις adolescentula*, pro *παρθένος* virgo positam invenies, si quæras, in Deuteronomio, ubi sic legitur [Greek illegible] *si quis in agro oppresserit adolescentulam* (id est virginem.) Et alibi, [Greek illegible] [Greek illegible] *Si quis invenerit filiam desponsatam, & vim fecerit, dormiveritque cum ea, occidetis hominem illum: adolescentulæ autem (id est virgini) nihil facietis*. Et Esdras virginem illam cum Davide rege ac Propheta jam senio confecto cubantem, non ob aliud, nisi ut annis jam frigentem foveret atque calefaceret, *νεᾶνιδα* vocat, ait enim Scriptura, a rege non fuisse cognitam. Quoniam igitur, ut diximus, fœminam virili compressu concipere novum nihil erat, parumque convenienter hoc signum Propheta nominasset, relinquitur, ut sentiamus ipsum dixisse, signum a Deo datum iri, istuc nempe, ut virgo, virum minime passa, filium ederet: quod sane portentosum erat. Et tamen vos Judæi veritate putidis, maleque cohærentibus, aut, ut dicam rectius, stolidis sermonibus evertere conamini. Nec istud fas est nos præterire. Nisi in virgine Maria hoc signum eventum ac finem suum habuisset, quomodo ex ea natus, non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Spiritu sancto, secundum Prophetæ oraculum Emmanuel vocatus est, id est, nobiscum Deus? Nimirum ita Deum fore nobiscum, qui sumus homines, dixit, ut esset similis nobis homo, & idem Deus similiter, quod & factum est. Et idcirco *καλέσουσι*, *vocabunt*, inquit, ut totam hominum universitatem significaret. Cum his item, quæ sunt apud Baruch Hieremiæ scribam, penitus consentiunt. Ait enim, *iste Deus noster, & non reputabitur alius ab eo. Invenit omnem viam scientiæ*. Ut si quis diceret, novit omnem scientiam, ut qui sit ipsa sapientia, *& omnes sermones earum*, ut repertor & conditor earum. *Et dedit eam Jacob puero suo*, sive servo suo, *& Israel dilecto suo. Post hæc autem in terris visus, & cum hominibus conversatus est*. HEBRÆUS. Cum post homines natos, Imperator, nullus unquam ultra annos mille vitam propagarit, quo pacto ipsum Messiam jam annis plus mille, & quadringentis elapsis adhuc vivere opinamini? Fieri non potest. Sin autem mortuum affirmetis, hoc rursus, ipsum Messiam esse, manifestum erit mendacium. Non enim Elias venit, qui natum unget, ut fertur. IMPERATOR. *Erratis*, Xene, *nescientes scripturas, neque virtutem Dei*. Venturum sane Eliam Thesbiten & dicitur, & creditur: non tamen ut Dominum ungat: sed quia futurum est, ut nascatur homo execrabilis ex gente Hebræorum, ut quidam volunt, qui capiet omnem vim, & operationem diaboli, & per eam signa & portenta efficiet, Deum sese, & Christum nominans: ut non solum multi tunc viventium Christianorum, sed etiam quæ restabunt reliquiæ Judaicæ gentis Antichristi illius imposturis transversim abripiendæ sint, venturos illo tempore ajunt Eliam, & Enoch a Deo misericordiæ viscera accipiente missos, ut doceant, & cum alios, tum etiam infœlicem Hebræorum nationem ad Christum convertant: aut quod idem est, ad S. Trinitatis fidem redigant, ne tota a diabolo absorbeatur. Quamvis enim propter necem Christo illatam semet Dei, & Evangelii hostes fecerint, tamen propter charitatem Dei erga patres eorum ab eo diliguntur. Quos igitur providentia divina pœnitentiam plane aversaturos novit, eos deseruit: quos contra sacrosanctam Evangelii prædicationem complexuros prævidit, eos non despexit. Tunc ergo Isaiæ vaticinium implebitur, hoc scilicet. *Si fuerit numerus filiorum Israel super arenam maris, reliquiæ Israel salvabuntur*. Et hanc ob caussam Elias tunc a Deo mittetur, non, ut vos jactatis, Messiam uncturus. Nam tales confingere fabulas, rudium, atque imperitorum, & scripturæ prorsus expertium est, ut dixi antea. Christus autem qua Deus, in cœlo & in terra, & in universo, & extra universum est. *Cœlum enim & terram ego impleo, dicit Dominus*. Qua autem homo, neque mille annos vixit, neque hic, id est, in terris est. Sed vixit annis amplius triginta. Deinde a sceleratissimis majoribus vestris in crucem actus, spiritum exhalavit. Et sanctum corpus ejus in monumento repositum est. Ac interitum quidem admisit, corruptionem nequaquam. Divina autem hypostasis insolubili vinculo cum eo quod assumpserat unita, cum anima divina ad inferos descendit, omnesque e diuturno carcere liberavit. Redivivum deinde divina virtute corpus quod assumpserat, interitu & morte abjecta, incorruptionem, & immortalitatem induit. Christus itaque cum hunc in modum die tertio resurrexisset, & Adamum vinculis exsolvisset, eique vitam pristinam, quam in paradiso degebat, restituisset, & cum reliquis discipulis undecim sæpe versatus esset (Judas enim

ablerat in locum, de quo Prophetæ dixerant, in supplicium puta sempiternum) post dies a resurrectione quadraginta, omnibus discipulis, & sanctissima ipsius matre præsentibus, spectantibusque in cœlum assumptus est. Et nunc in cœlis Deo ac patri assidet, & cum eo ab universa cœlestium hierarchia adoratur. Cum huic disputationi interesset Matthæus Hieromonachus, & magnus Protosyngelus, jussu Imperatoris Matthæus, quæ sequuntur, dixit, ac respondit.

HEBRÆUS. Quomodo Messiam jam venisse dictitatis, Thesbiten secundum voces Prophetarum non venisse? MATTHÆUS. Audi, Xene, & intellige. Geminum adventum Prophetæ prænuntiant, illum qui jam præteriit; & qui mundo desinente futurus est. Et unius quidem, secundi nempe, præcursorem Eliam fore canunt: priorem enim præcucurrit Joannes, quem Propheta Malachias angelum nominavit: non solum quia priorem domini adventum jam vicinum promulgavit: sed etiam quia vitæ institutum sectatus est; quod cum angelica vita propemodum certaret. Hunc etiam Eliam Christus appellavit: non quod Elias esset: sed quod eodem ministerio fungeretur, quo ille fungetur. Sicut enim ille secundum antecedet, sic iste primum adventum antecessit. Nec istam ob caussam tantum: sed quia vitam colebat illius vitæ, & moribus æqualissimam. Et sane utriusque horum Prophetæ meminerunt, & ut qui ambobus viam præparaiunt, eos prædicarunt. At vos priorem quidem adventum nequiter silentio præteritis, qui tamen scripturæ sensu prorsus continetur: de posteriore solo loquimini, quem Eliam præcursurum indubitatum est. Verumenimvero ipsum oraculum audiamus. Divinus Malachias de Salvatore affuturo nos docere volens, & quale futurum sit tempus retributionis, prius quidem de priore ejus adventu vaticinatur, Joannemque Baptistam illum præcessurum ostendit: sic enim ait: *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, & præparabit viam tuam ante te. Et statim veniet ad templum suum dominus.* Omnibus enim nesciis, partus salutaris contigit. Templum quippe naturam humanam a Deo Verbo susceptam appellavit. Cum primo autem adventu etiam secundum describit. *Ecce veniet Dominus omnipotens, & quis sustinebit diem ingressus ejus, aut quis subsistet ad videndum eum?* Inexorabilis judex sedebit, reddens cuique juxta opera sua. Deinde rursus ad priorem pertinentia ponit. *Quoniam ipse veniet ut ignis conflans, & sicut herba fullonum, & sedebit conflans, & emundans argentum & aurum.* Quibus verbis Propheta emundationem per Spiritum sanctum futuram insinuat, quam Verbum διπλοῦς, id est, utraque natura, divina & humana nobiscum conversatum nobis donavit. In hoc enim accedentes ad se mystice conflat ac renovat Dominus, ignem spiritus, artificis cujuspiam instar adbibens, & aqua baptismatis peccatorum sordes, ut herba aliqua, abstergit, igneque spiritus ex illa herba existentis, animas nostras in libertatem vindicat. Post quem rediens, iis qui animas suas a labe puras non custodierint, terribilis & implacabilis vindex apparebit. Mox de secundo iterum loquitur. *Ecce ego mittam vobis Eliam Thesbiten* (& indicans tempus, addit) *antequam veniat dies Domini magnus, & manifestus*, (alterius nimirum adventus.) Exponit præterea quid facturus sit Elias cum advenerit. *Et convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.* Quoniam enim patres Apostolorum Judæi erant, hoc videtur dicere, conversurum per doctrinam filiorum ipsorum, sive Apostolorum corda patrum, id est, mentem animumque generis Judaici. Convertet autem quos tunc invenerit ad bonam & probam Christi fidem, quasi ad paternam pietatis sortem, unde pridem per infidelitatem exciderunt: *& cor hominis ad proximum suum*, fratres enim sensus, propensionesque fraternas induere faciet. Et demonstrans scopum ac finem, ob quem Elias prior (Joannes) venturus sit, subjicit, *ne, forte veniens, percutiam terram penitus.* Ne vos omnes infideles reperiens, in supplicium nunquam desiturum mittam. His verbis secundum, & horribilem domini adventum clarius expressit. Priore siquidem non venit percutere terram, sed salvare. An non igitur manifeste, & plene utrumque Salvatoris adventum significavit? Unus enim jam evenit, nosque admirandis charismatum imbribus irrigavit: alter ad finem mundo imminentem eveniet, & rationes totius vitæ peractæ ab unoquoque exiget. Si itaque eum adventum, qui propter salutem tantummodo hominibus afferendam susceptus est, pro nihilo ducitis: illum contra, qui ad rationem Messiæ reddendam deducit, requiritis, cavete, ne ante eandem imprudentes in lupum pro pastore, & in fauces Antichristi incidatis, & cum ipso in ignem æternum missi, incassum lachrymas fundatis. Annon hanc post temporis definiti periodum, & elapsum dierum numerum Daniel Propheta venturum prænuntiavit, tropo quodam bestiam, propter animum impotentem & effrænatum, omnique discordia & impietate refertum nominans, & cum fluvio igneo, ante conspectum judicis labenti, præ aliis injectum iri affirmaos? Sicut enim diabolus toto hujus sæculi spatio nobis ad vexationem mentis, & ad exercitium liberæ voluntatis relictus est (si modo honestatis & virtutis compotes esse cupimus: strenuos enim lucta & certamen prodit) ita & Antichristus, qui ab Enoch & Elia redargui non ferens, tyrannice eos jugulabit, & martyrii coronam ipsis conciliabit. Igitur & sanctissimi spiritus fulgore, & sapienti Imperatoris, ac Matthæi Hieromonachi dissertatione illustratus Hebræus, sanctam Trinitatem palam confessus, omnesque orthodoxæ fidei articulos amplexus, divino baptismate regeneratus, & pro Xeno Emmanuel nominatus est. Sed jam ad propositum redeat oratio.

CAPUT XIII.

Joannis Imper. profectio in Italiam propter Synodum. Manuelis ad Joannem filium oratio de timore Turcarum, & Synodo non cogenda. Eam filius parvipendit. A patre arrogantiæ reprehenditur. Amaræ humanitas in Joannem. De itinere Imp. deliberatio. Constantinopolis oppugnationem Halimbassa dissuadet. Thomas Palæologus ad Imp. nuntius legatur.

Die vicesimo septimo Novembris ejusdem anni Imperator Joannes cum Patriarcha Josepho, & Demetrio Despota, multisque tam profanis, quam sacratis primoribus, & universis propemodum Metropolitis, atque Episcopis, propter meditatam, & cui non profuit, seu, ut aptius dicam, quæ ipsa nihil profuit, Florentiæque coactam synodum discedit, ubi non omnes omnibus assenserunt. Venerandus Imp. Manuel aliquando Joannem filium suum Imperatorem solus solum, me unico astante, cum forte de synodo mentio incidisset, sic est affatus. Fili mi, vere ac certo scimus sceleratos (Turcas) intimis sensibus vehementer angi, ac formidare, ne aliquando cum Christianis occidentalibus conjungamur, & ad idem sentiendum conspiremus. Hoc enim si fiat, ab iis quos dixi occidentalibus magno sese damno & malo propter nos mactatum iri putant. De cætero cogita de synodo, & modum quære, maxime, cum tibi impios illos timere necesse sit. Cogere autem illam ne aggrediare. Nam, ut apparet, nostri ad excogitandam rationem modumque conjunctionis, consensus, pacis, charitatis, concordiæ non valent: nec solliciti sunt, ut eos retrogredi faciant,

ciant, occidentales, inquam, & simus, quemadmodum una fuimus antiquitus. Quod profecto (ut regrediantur nimirum) nequit fieri. Ac timeo magnopere, ne deterius schisma contingat. Et ecce interim impiorum tyrannidi sumus expositi. Cum Imperator sibi patrem audiendum non putaret, tacitus surrexit, ac discessit. Tum paulum secum reputans beatæ memoriæ, & venerabilis pater ejus, meque intuens, ait. Videtur sibi filius meus præclarus Imperator: at non hac ætate præclaro Imperatori locus est. Spectat ille, & sapit magna, & qualia fœlicia tempora majorum ipsius postulabant. Nam ut hodie res sunt, non Imperatorem principatus noster, sed œconomum, sive administratorem quærit. Et metuo, ne quando facinora ejus, ansusque temerarii domum hanc evertant. Vidi enim ante cogitationes ejus, & quæ secum Mustapha utiliter confecturum speravit: & vidi in quæ pericula sacra nos dogmata præcipitarint. Visum tamen postea patris consilio obsequendum. Postquam ergo ad synodum proficisci decrevit, Andronicus Jagrus ad Ameram legatus missus est, ut hoc ei tanquam amico, & fratri videlicet significaret. Respondit Ameras, non sibi probari, eum abire, tantoque labore semet conficere. Et quid inde, inquit, emolumenti reportabit? En ego, si pecunia ad abitum & reditum, & ad alios usus indiget, paratus sum ei commodare. Denique multis sermonibus & consultationibus agitata res est, utrum Ameræ auctoritati parendum, an ad synodum iter ineundum esset. Sed enim quod Imp. voluit, id factum est. Egresso igitur illo, & iter prosequente, Ameras missis copiis Constantinopolim oppugnare constituit, id quod omnes consiliarii ejus pro recto confirmabant, & approbabant, uno Halimbassa excepto, qui repugnabat, quod oppugnationem illam detrimentosam fore autumaret. Fortassis enim Imperatorem latinorum imploratis auxiliis, eorum de religione doctrinam complexurum, & ita eventurum quod vereantur ne eveniat: sed exspectaret, dum videret, quid Joannes efficeret. Et si quidem in concordiam redierint, ipse amicitiam cum eis ac fœdus sanciat, progressuque temporis, quod e re sua judicaverit, id agat. Si inter eos non convenerit, tum magis posse explicare cogitationem suam, confidentiusque facturum quod velit. Hoc consilium Ameram cœpto prohibuit. De Halimbassa porro, auctore hujus consilii, cætera narrandi alia dabitur occasio. Constantinus igitur, & Principes Thomam Palæologum accitarunt; atque ad Imp. miserunt. Interea ancipites cogitationes, & fluctus curarum ingentes Constantinopoli, dum sciremus, quid consilium Halimbassæ promovisset. Et ecce factum, quod supra dixi. Utinam ne synodus ista unquam fuisset, si tantas offensiones, & detrimenta paritura erat. Ac iter quidem Imper. Constantinopoli in Italiam ut supervacaneum quippiam, & longum nimis tradere literis supersedebo. Ingressum ejus cum comitibus Venetias, ut splendidum ac suspiciendum, & cognitione dignum, quomodo ex ore Despotæ Demetrii accepi, commemorabo.

CAPUT XIV.

Joannes Venetias appellitur. A Duce & Senatu perhonorifice salutatur. Singulari magnificentia in urbem introducitur. Descriptio bucentauri navis Venetorum. Alia descriptio quadriremis, quæ regia dicebatur. Laus Venetiarum. Civium plausus & gratulatio ad Imper. ingressum. Iterum laus urbis a splendore ædificiorum. Admirationes denique, quibus hoc caput refertum est.

SEptimo die mensis Februarii omnes triremes simul Patentio solverunt. Imperatoria vero, utpote cæteris celerior, alias Venetias antever-

A tit, & ad S. Nicolaum salva, die octavo, hora secunda applicuit. Ei obviam volant naviculæ tam frequentes, ut mare totum navibus coopertum propemodum crederes. Mittit togatum senatus, sive Consilium reipub. ne ante crastinum triremi sua exeat, quo Dux, & Patrum collegium pro dignitate ipsam honorare queant. Brevi Dux cum proceribus suis, & senatu adest, Imperatorem sedentem adorat: idem primates, atque adeo omnes nudatis capitibus præstant. A dextris frater ejus Despota Demetrius, humiliore sella, a sinistris Venetorum Dux considebat. Postquam consalutarunt, & alia secretiora collocuti sunt, Dux ait Imperatori, se luce sequenti, Deo volente, affuturum cum omnibus, debitumque ejus majestati honorem habiturum, & occursurum celebrius, Venetiasque introducturum. Ita cum illustribus suis recessit. Ubi dies

B Dominica illuxit, 5. Idus Februarii, hora quinta adest, magna cum pompa, cinctus proceribus, & consiliariis suis, & senatoribus, aliisque viris summatibus non paucis, in navigio quodam, quo senatum vehi sollemne erat, & illorum lingua Bucentoro appellatur. Id serico rubro circumquaque convestitum, & ornatum visebatur. In puppi leones aurei, & aurea emblemata. Totum denique nobilissimum illud navigium variarum, pulcherrimeque depictarum historiarum imaginibus nitebat. Cum eo adnarunt, quæ latino idiomate quadriremes vocantur, circiter duodecim, & illæ similiter, ut Ducis navigium ornatæ, atque intus & foris ad eundem modum depictæ, quibus portabantur nobiles quamplurimi, & in circuitu navium vexilla aurea, & tubicines innumeri, & musicorum instrumentorum omne

C genus. In his vidisses unam plane eximiam, quæ regia quadriremis dicebatur, quam varie, & ad summum ornaverant. Remiges gerebant vestes frondibus aureis intertextis, & supra pileos signum celebratissimi Evangelistæ Marci, retro autem in iisdem pileis aquilam, imperatorium symbolum videlicet. Zangratores (genus sagittariorum) alterius generis ac formæ vestes, & insignia habebant. In ambitu navis, & in ipsa puppi aurearum aquilarum ingens numerus. Viri item quatuor auro illusas induti tunicas, cum capillis purpureis auro intermicante. In medio horum quatuor vir decorus aspectu nunc sedebat, nunc stabat, in veste splendida, & aurea, manu sceptrum præferens, quo se quasi quadriremis dominum esse declarabat. Alii nobiles velut peregrini & exteri (propter varii generis,

D & peregrinum quem gestabant habitum, videbantur) & Imperatori reverenter apparebant. Ante proram columna erecta stabat, quæ quadratam mensam, ulna aliquanto breviorem sustinebat, cui insistebat cataphractus, instar solis coruscus, sinistra gladium tenens horribilem. Utrinque duo pueri alati in angelorum schemate sedebant. Atque hi non opinione & imaginatione, seu ficti, sed re ipsa homines erant, movebanturque. In puppi item duorum leonum simulacra conspiciebantur, & inter eos aquila biceps; & quamplurima denique spectacula hujuscemodi. Alia insuper, quæ describere nemo possit. Velox erat hæc tetraeris, & nunc imperatoriam antecedebat, nunc in obliquum currebat, & cum lætis vociferationibus turbarumque caosibus in orbem se se agebat. Accurrerunt etiam

E acatia navesque infinitæ, quas scilicet non magis quam stellas cœli, aut folia arborum, aut arenas maris, aut pluviæ guttas numerares. Ac ne longus sim, Dux ad imperatoriam navim cum senatu accedit, surgensque Imperatorem in throno sedentem adorat, cui dextra (paulo tamen demissiore solio) frater ejus assidebat, ut diximus. Considens igitur Dux sinistra, inferiore scamno, uti Despota, prehensa manu ejus, humane & amice colloquitur. Et ita paulatim, cum festivissima pompa, tubis & omnibus musi-

cis instrumentis perstrepentibus, ad inclytam, & amplam Venetiarum urbem procedunt. Urbem vere admirandam, & summe admirandam, opulentam, multitariam, auream, tornatilem, variegatam, & mille merito afficiendam laudibus. Urbem sapientem, immo sapientissimam, quam non falso alteram terram promissionis nominaveris. De qua reor Prophetam dixisse, Psalm. 23. *Deus super mare fundavit eam*. Quid enim quærat quispiam, quod illic non inveniat? Quocirca multis & amplissimis digna est præconiis. Erat porro hora circiter sexta, cum cœptus est Venetias introitus, & duravit usque ad occasum solis. Ventum est ad ædes Ferrariæ Marchionis. Tota autem civitas commota, se obviam Imperatori effudit, datique plausus, & jactatæ lætitiæ voces ad sidera; licebatque spectare eo die ad stuporem templum illud S. Marci, admiratione dignissimum, palatium Ducis immensum, aliasque Principum domus longe maximas, multo auro, & minio illustratas, elegantes, & elegantibus elegantiores. Qui oculis ipsi suis non viderunt, non credunt: qui viderunt, pulchritudinem illam, & formam, virorumque ac mulierum prudentiam scribendo consequi nequeunt: sicut nec hominum frequentiam incredibilem, stantium, & gaudentium, & exultantium super adventu Imp. Omnium tale & tam commune gaudium intuentium animi obstupescebant, ut dicere liceat, ipsum quoque cœlum, terram, & mare illo die obstupuisse. Certum est, quemadmodum quæ in cœlo condita sunt, & creaturas Dei nemo intelligentia comprehendere potest: sed eas tantummodo obstupescit: sic illius diei spectacula tantum obstupefaciebant intuentes: quanquam non mediocris est inter hæc differentia. Cum igitur ad magnum illum pontem venissent, quem Realtum (*voce corruptam a rivo alto*) vocant, eum ad triremis sub eo transitum sustulerunt. Ibi quoque hominum catervæ se effuderunt, cum vexillis auratis, & tubis, ingeminabantque plausus, & clamores lætitiæ plenos edebant. Atque ut summatim dicam, quidquid est spectabile, ibi tum spectares. Ipsas porro laudes, & honores quibus Imperatorem exceperunt, quis explicabit? Divertit, ut supra narravi, in ædes Ferrariæ Marchionis, & illic sole jam occumbente triremem stiterunt, dictoque vale, Dux & primores domos suas abierunt.

CAPUT XV.

Ferrariam disceditur. Imperatori ab equitatu obviam misso salus dicitur. Urbem eques cum nobilissimo comitatu intrat. A Pontific. Rom. honorifice & paterne excipitur. Cum eo secreto de pace Ecclesiarum agit. In diversorium regifice instructum deducitur.

Die Februarii vicesimo egressi Venetiis Imp. & Despota Demetrius, omnisque clerus cum comitibus, versus Ferrariam navigarunt, Patriarcha propter penuriam navigiorum Venetiis remanente. Venerunt (ut quæ in medio acciderant, quia minoris momenti sunt, sileam) ad castellum Francolinum, ubi quidquid navium erat, reliquerant. Per continentem Ferrariam adventarunt viri illustres in equis, prope quinquaginta, Imperatoremque venerabundi salutarunt. Cum ipsis Legatus veniebat, qui triremi Papæ vectus, in Cretam, & Constantinopolim venerat. Ipsum siquidem Papa ad explorandum Imperatoris animum miserat. Petivit igitur Imp. die sequenti curari sibi equos centenos quinquagenos, quibus terra Ferrariam iret, ubi Romanus Pontifex tum erat. Nocte illa eodem in loco manserunt. Luce altera per aridam, ut dictum est, iter fecit, & hora sexta urbem cum honore, magnaque omnium voluntate ac lætitia ingressus est. Multi cum Archiepiscopi, & Episcopi Papæ, & ipsius loci Dominus, nempe Marchio, deducebant. Aderant eidem sacerdotes sui, & spiritualis pater ejus Gregorius Magnus Protosyngelus, & alii ferme ducenti. Ita igitur clangentibus tubis, & omni genere musicorum instrumentorum resonante, introivit. Universi porro cives ad videndum sacratissimi Domini nostri & Imperatoris introitum, cum honore & reverentia concurrerunt. Sedebat Imp. in equo nigro, eoque bellissimo, stratorio ex purpura auro intertexto, quem Principes, & alii quidam stipabant, umbellam cœlestini coloris supra eum deportantes. Ducebatur sine sessore ante ipsum alius equus candidus, æque ut alter ornatus, habens in stratorio aquilas aureas, & reliqua ornamenta aurea. Beatissimus autem Papa in palatio suo, cum toto clero, Cardinalibus nimirum, Metropolitis, Episcopis, sacerdotibus, cæterisque ecclesiasticis, & viris principibus ac dominis multis, Imperatorem exspectans residebat. Cumque intra urbem essent qui præcedebant in equis illustres aliqui (inter quos ipse Despota) descendunt, ac per magnam portam palatii, ubi Papa diversabatur, ingrediuntur. Imperator per aliam portam eodem eques introductus est. Cognito igitur Imperatorem ad portam adesse, surrexit, & inambulavit, & ita spatia facientem Imp. offendit. Qui cum in genua vellet procumbere, non id Papa permisit: sed eum complexus, porrectaque dextera osculatus est, & ad sinistram suam collocavit. Cardinales ad pedes eorum se incurvantes, salutationem in Christo peregerunt. Arcano autem de pace & tranquillitate collocuti, digressi sunt. Et Papa quidem in palatium suum, Imperator autem ab equitibus, quibuscum venerat, in aliud palatium, splendidissime instructum, cum tubarum cantu deductus est, atque ibi cum optimatibus, & ministris suis regie diversari cœpit, Mense Martio, die quarto.

CAPUT XVI.

Navis Patriarchæ deducendo missa. Pompa item, qua Ferrariæ exceptus fuerit. A Pontif. Rom. cum osculo pacis salutatur.

Accedente Patriarcha nostro ad castellum Francolinum, longiuscule tamen adhuc distante, ecce navis inaurata ei obviam mittitur, & per flumen a scapha sua trahitur, rogaturque, uti eam conscendat: erat enim distega, & tristega, sicut vetus illa arca Noe, & bene undique oblita & communita. Pars sub undis pice probe illita: pars undis eminens coloribus variis depicta & decorata. Paulo superius fenestræ opere tornatili, ut quis putaret, cum columellis, a rubro marmore. Supra eas ambulatio, seu pergula pulcherrima. In summo circumcirca disposita arma bellica, & in medio culina, propter ascensum fumi in cœlum liberum. Scalæ una apud puppim, altera apud proram, quibus nautici ministri ascenderent & descenderent. Intus aula, quam diceres templum elegantissimum, & diversa conclavia, velata peripetasmatis aureis. Et circum caminuli, scamilla, & throni, & longorum taperorum catapetasmata. Item circumcirca picturæ illustres & conspicuæ, & quæ laudem merebantur. Infra aulam illam aliud quasi subterraneum conclave, & apothecæ seu cellæ complures, aliæ vini, aliæ piscium, aliorumve esculentorum. Lacunaria, & cubicula ad quiescendum erant inprimis mirabilia, & elegantissima. Ac Italorum quidem lingua navis illa unbarcon nomen habebat. Ingressus est eam Patriarcha cum Archiepiscopis, & universo clero, licebatque eam per flumen instar palatii nantem intueri, ut neutiquam in aquis, sed in terra putares consistere. Trajecto itaque flumine, Ferrariam venerunt, & una Venetiis ad Papam le-

gati Heracleæ Metropolita Antonius, & Monembasiæ Episcopus Theodosius. Prima luce præsto sunt Cardinales quatuor, & Episcopi viginti quinque, & Marchio Ferrariæ dominus, comitatus viris nobilissimis, quorum pars equis, pars mulis vehebatur. Ipse etiam Patriarcha equitabat, ejus latera duobus Cardinalibus perhonorifice claudentibus. Ubi in palatium ascenderunt, osculati sunt inter se (*Ipse & Romanus Pontifex*) in osculo sancto. Sed jam acta in Synodo omittentes, quæ nobis deinceps evenerunt, scribere persequemur.

CAPUT XVII.

Protovestiarii connubium. Filius ejus primogenitus Joannes. Principum fœminarum interitus. Græcorum a Synodo ex Italia Constantinopolim reditio. Josephus Patriarcha, & Sardiensium Metropolita in Italia defuncti. Bessario Romæ remanens, Cardinalibus allegitus. Filius alter Protovestiarii Alexius, & filia Thamar nascuntur. Demetrius Despota invitis fratribus, & matre uxorem ducit. Legatio ejus ad Imp. super reditu Constantini in Thraciam. Arma in Imp. comparat, Constantinopolim a Turcis adjutus obsidet. Filia ejusdem. Constantinus cum conjuge Constantinopolim petit. In Lemno a Turcis invaditur. Conjux partu abjecto extinguitur. Filius Protovestiarii tertius, Alexius. Selybria Constantino datur, cui regendæ & contra insidiatores tuendæ, Protovestiarius mittitur.

ANno 6946. Christi 1438. Januarii die vicesimo sexto, duxi ego uxorem Helenam, filiam Alexii Palæologi Examplaconis, qui Canicleo præerat. Ejus conjugii paranymphus dominus meus Constantinus Despota fuit, qui pro consuetudine Græcorum serta nobis imposuit. Ac primo die Maii anni sequentis, natus est mihi filius nomine Joannes, quem idem dominus meus e sacro fonte suscepit. Die Decembris decimo septimo, anni 6948. Christi 1440. ex hac inani vita Despœna Maria Trapezuntia emigravit. Deinde primo die Junii ejusdem anni etiam Despœna Eugenia Catelusia, Lesbiorum Principis filia mortem obiit, ambæque in monasterio Pantocratoris sepulturam acceperunt. Sæviit tunc hyems, si unquam antea. Die decimo septimo ejusdem mensis commune debitum persolvit domina & regina Zoe, in monasterio dominæ Marthæ sepulchro illata. Mense Februario ejusdem anni, quotquot in Italiam Synodi caussa profecti fuerant, Constantinopolim redierunt, Imperator, inquam, Despota Demetrius, & reliqui; tribus demptis, qui in Italia manserunt: Josepho Patriarcha, qui Florentiæ ad dominum hinc excessit; & Sardiensium Metropolita, qui Ferrariæ obiit; & Bessarione Nicææ Episcopo, qui Romæ sedem fixit; quem quidem Imp. & Synodus post defunctum Josephum, Patriarcham creaverant. Postea propter perturbationes rerum, & scandala nescio quæ Constantinopolim non venientem, sed Romæ hærentem, Princeps Archiepiscopus (*Papa Romanus*) cum pensionibus liberalissimis ad numerum & ordinem Cardinalium adscripsit. Vicesimo septimo Martii, Dominica Resurrectionis, alter filius mihi natus est, Alexius. Vixit diebus non plus triginta. Vere ejusdem anni Metrophanes, ex Metropolita Cyziceno Constantinopolitanus Patriarcha renuntiatus est. Die sexto Decembris anni 6949. Christi 1441. in Lesbum jussus discessi. Dominus enim meus Constantinus Æcatharinam, Domini Notaræ Palæologi Catelusii, ejusdem insulæ Principis filiam connubio sibi sociare decreverat, & ego sponsalia feci. Ejusdem anni Aprilis die decimo sexto, sancta Paschæ Dominica, suscepi filiam, nomine Thamar, quam similiter Constantinus e sacro baptismate sustulit. Eadem luce

Georg. Phranz.

A Paulus Asanes, assumpta filia sua Asanina in Lesberiam profugit; quam ejus amore captus Despota Demetrius, thori sociam expetebat, Quod Imp. & Constantinus Despota ejus germani fratres, cum Despœna matre nec audire sustinebant. Quam tamen, eodem Paulo Mesembriam reverso, occulte illuc profectus, legitimam uxorem sibi copulavit. Die vicesimo septimo Julii ejusdem anni Constantinus regiis triremibus in Lesbum profectus, dominam illam Æcatharinam Catelusiam ducit. Drungarius, sive præfectus harum triremium erat Notaras, qui postea Magnus Dux est declaratus. Et Septembri mensis anni 6950. Christi 1442. Constantinus Despœnam & uxorem suam, in patria ipsius reliquit, & in triremibus dominorum, aliaque triremi Lesbica in Peloponnesum venimus. Vicesimo Octobris, ego ex mandato legationem ad B Ameram & Imperatorem obivi, mysterium apportans, quod si permitteret fieri Imp. ad Despotam Demetrium Mesembriam ascenderem, eique oppida & loca omnia, quæ in Peloponneso Constantinus possideret, addicerem: ipse Constantinopolim rediret, Selybriamque cum locis finitimis ad Maurothalassam, sive mare Euxinum, usque ad Darcum haberet: ut ita esset urbi vicinus propter spem imperii, quod & Imperator volebat, qui me humaniter excepit. Mense Januario Mesembriam ad Despotam Demetrium salvus perveni, qui sese ad bellum Constantinopoli, Imperatorique ac fratri suo inferendum instruebat: qua de caussa me infecto negotio dimisit. Diebus quibus illic sum commoratus, Paulus gravi apoplexia tactus expiravit. Reverso me in urbem, & exspectante, ut C auctoritate Imperatoris ad dominum meum in Peloponnesum redirem, ecce vicesimo tertio Aprilis ejusdem anni Demetrius Despota urbem incursat, & ad obsidendæ exercitum, magnam partem auxiliis Turcicis constantem admovet, & quidquid mortalium extra mœnia reperit, male habet, ac disperdit. Quo mense illi nata est filia, quam postea Ameras Mahometes pro uxore habuit. Mense Julio ejusdem anni Constantinus urbem petens, & per Lesbum iter habens, conjugem secum duxit. In Lemnum ut venit, universa illum classis Turcarum, quæ diutius ibi steterat, oppugnavit. Verum divino auxilio factum est, ut conatu irrito abnavigaret. Despœna porro conjux eo casu in morbum incidens, abjecto partu, Augusto mense ejusdem anni Palæocastri, in eadem insula defuncta ac tumulata D est. Et duodecimo Septembris 6951. Christi 1443. peperit mihi conjux alium filium, Alexium. Mense Novembri Despota, & dominus meus in urbem advenavit, & primo die Martii ab Imp. Selybriam accepit, meque administrationis ergo mittens, mandavit, ut eam diligenter custodirem, propter eos quos suspectos habebamus, Ameram nempe, Demetrium, atque adeo Imperatorem ipsum.

CAPUT XVIII.

Protostratoris Francopuli CP. adventus. Constantinus, Joannes Imp. Theodorus germani ad pactionem veniunt. Constantinus in Peloponnesum navigat, Theodorus Constantinopolim: a quo Protovestiario præfectura locorum Peloponnesi defertur. Papæ Legatus ad Imp. Protovestiarii propter bellum regis Hungarorum in Turcas legationes. Marci Episcopi Corinthiorum laudatio. Hungarorum cum Turcis conflictus. Rex a pugna per se conferenda deterretur. Janci summi ducis animosa pollicitatio. Rex ipse fortissime præliatur. Cadit. Hungari dissipantur. Virtus Janitzari. Ab Ameru honoribus colitur.

E MEnse Junio ejusdem anni Francopulus Protostrator, filius sororis Magni quondam

Protostratoris Nicephori Melisseni, de quo alibi in hac historia disseruimus, Constantinopolim venit, & ut jam nominati magni Protostratoris nepos, jussu Despotæ Theodori Messeniaci sinus præfecturam obtinuit, donec eam Constantino tradidit, ut supra scriptum est. Tum ego quoque jussus, Selybria Constantinopolim accessi, factaque sunt inter fratres pacta hujuscemodi. Ut Constantinus in Peloponnesum discederet, & ditionem Theodori omnem occuparet. Theodorus Constantinopolim veniret, Selybriam acciperet. Quod etiam factum est. Decimo Octob. 6952. Christi 1444. ab urbe in Peloponnesum fulvit, eadem navi Theodorus mense Decembri ejusdem anni salvus in urbem est transvectus, cui mense Martio Selybriam tradidi, ingressusque navim Cretensem Antonii Hyalinæ Caristrum ad Euripum delatus, tertio Junii pedestri itinere Spartam veni, sumque rogatus a Theodoro vehementer, ut & Selybrienses gubernare vellem, qui primi fuissent illius subditi. Aggressus itaque iter, Isthmum a domino meo æstate præterita ædificatum inveni. Cum Spartam post dies non ita multos rediissem, multis triremibus Constantinopolim Cardinalis ac Vicecancellarius, & Catholicus Papæ legatus, propter expeditionem regis Hungariæ adversum impios (Turcas) appulsus est. Tum ego rursus ad Imperatorem, Ameram, ipsumque regem Legatus ivi. Quin etiam ad ipsum Legatum, & ad Præfectum Aloysium Lauredanum super officiis necessariis, quo res procederent. Ut veni Corinthum die Augusti tricesimo, ut triremes apud Euripum soluturus conscenderem, pium & bonum Marcum Corinthi Episcopum, qui & in aula nostra natus, & nobiscum familiariter versatus est, & ab injusta noverca sua multum cruciatus, a parentibus meis non mediocria solatia, & auxilia est expertus: qui item adversissimis casibus exagitatus patriam fugit, & in Xantopulorum monasterium secessit, ubi vitam egit laudatissimam, bonc, inquam, sepultum inveni. In Euripum ut veni, nec triremes inveni, alia navigatione in Lemnum trajeci, ibique reperta triremi quadam imperatoria, Constantinopolim incolumis tetigi, ineunte Novembri anni 6953. Christi 1445. Ejusdem mensis die decimo Rex Hungariæ apud Varnam ab Amera cæsus est. Inter Hungaros enim & Turcas bello excitato, regis exercitus exultabat omnimodis. Ameras, & consilium ejus recedendi opportunitatem quærebant, si possent: multus quippe timor & tremor impios perculerat. Hungari contra lætabundi cum audacia, & virilitate fidenter stabant, victoriam spectantes, Ameramque & copias ejus oppressuros confidentes. Die altera cum Hungari pugnam capessere cuperent, deliberatione habita judicatum est a rege & aliis quibusdam, uti rex per se prælium consereret, & usque ad tentorium Ameræ, si posset, penetraret, ut fama victoriam ipsius virtutemque toto orbe prædicaret: Nullo quippe negotio victorem evasurum arbitrabantur. Ast Jancus magister militiæ, ut vir prudens, & bello expertus, sentire alia omnia; fortunam incertam esse, nec postulare necessitatem, uti tam periculosum facinus aggrederetur. Se, quidquid majestas ejus jussisset, facturum. Ac, si mihi fortuna faverit, inquit, usque ad Ameræ tabernaculum pugnando enitar. Quod si usque ad extremum nobis arriserit, gloria Dei, victoria majestatis tuæ est eritque. Sin occumbam, nihil idcirco vos remorabitur. Intuemini serpentis prudentiam, ut semper caput tegens totum corpus conservat. Sin caput percussum sit, corpus omne perit. Eodem modo, si majestas tua impressionem feceris, & secus res ceciderit (quod Deum rogo ut avertat) certum est nos omnes perituros. Rex Janci consilium aspernatus, sequenti luce prælio valido & horribili commisso, cum multa effusione sanguinis, Turcis magna multitudine fugam arripientibus, usque ad Ameræ tentorium dextra audens accessit. Ameras fugere volens a Janitzaris prohibitus est: timebat enim male, regem tam animose dimicantem aspiciens. Erat quo minus posset fugere, catenas equo injecerunt, salutem ejus fortiter defensantes. Rex aliunde viriliter pugnans, Ameram cum omni ejus apparatu in potestatem redigere annitebatur. Tum quidam de Janitzaris, Chamutzas vocabulo, & Peloponnesiota, posteriorem pedem equi regis securi vibrata vulneravit. Labitur ille cum equo. Janitzarus accurrens lapsum obtruncat, & ut ipsis mos est, lætis clamoribus caput hastili præfigunt. Id videntes Hungari, huc illuc diffugiunt, multique in fuga capti & interfecti sunt. Atque hic mali consilii eventus fuit. Camutzam Janitzarum Ameras, ejus fortitudinem & imperterritum animum remunerans, Drungarium Biglæ, seu Præfectum excubitorum honoris caussa creavit; quod munus eorum lingua Janitzaragar dicitur, ac brevi intervallo ad Vezitatum evexit.

CAPUT XIX.

Calores maximi. Gregorius fit Patriarcha. Filio Protovestiarius beatur; creaturque Præfectus Spartani Principatus. Testimonium de ipso Constantini, & præcepta politica. Filia Thomæ Lazaro Serviæ Despotæ nubit. Ameras Isthmum occupat, Patras igni vastat. Legatio Protovestiarii Constantinopolim. Mors Theodori Despotæ apud Selybriam. Mors filii Protovestiarii. Mors Joannis Imp. ætas, tempus imperii.

Decimo septimo die Julii ejusdem anni, toto orbe æstus immensus, & memoratu dignus exstitit; qua æstate spiritualis pater Imp. Gregorius Melissenus patriarchatu donatus est. Decimo quinto Augusti, genitus est mihi filius Andronicus, qui diebus tantum octo superfuit. Anno 6954. Christi 1446. mense Decembri senescente, mercatorum Venetorum triremibus in Peloponnesum vectus perveni. Primo Septembris anni sequentis Spartæ, oppidorumque omnium adjacentium in circuitu, id est, Culæ, Ebralcæ, Tripea, Tzeramii, Pancotorum, Sclabochorii, & aliorum denique locorum, omniumque redituum vectigaliumque Præfectura & administratione cohonestatus sum: quam late patentem gubernationem nemini aliquando contigisse arbitror. Idem dominus meus tali me sermone compellavit. “Tua obsequia fidelia, meaque erga te voluntas & amor fecerunt, ut tibi Spartanam Præfecturam committerem, quam Corinthiacæ, & Patrensi similem esse cupio: quarum illam Joannes Cantacuzenus, hanc Alexius Lascaris obtinet. Et scito me alium Præfectum non creaturum, præter Joannem Sophianum Eudæmonem. Sed neque hic semper ero: verum regionem meam multis & utilibus de caussis obibo. Cumque Corinthi fuero, revisam leges meas, ad locum illum pertinentes, cum Joanne Eudæmone & Cantacuzeno, easque discuti & servari jubebo. Rursum cum Patris fuero, cum Lascari & Joanne eodem, relicto Cantacuzeno in Præfectura sua. Cum hic tecum, & cum Joanne, & aliis fuero, ubi Deo placuerit, uxorem ducam, & tu cognitus & probatus mihi in omnibus, ei serviens. Nunc ego ad meliorem ædificationem quam Isthmi discedo: tu hic manens bene guberna provinciam tuam. Nemini fac injuriam, tolle dominatus, & fac, ut ne aliud imperium extra tuum habeant, teque perinde ac me, seu pro me dominum agnoscant. Quod si præter fas nullum læseris, nec ad personam respexeris, nec latum digitum a legibus discesseris, præmia Deus retribuet, & nos tibi gratias agemus. Abstine ab accipiendis muneribus. Nam de his qui mu-

„nera accipiunt sic Chrysostomus. *Ignis comburet domos, & corda dona accipientium: & acceptio donorum pervertit justitiam, adeoque excæcat, ut & insontes damnet.* Præterea hisce tribus virtutibus præditum esse oportet judicem populi Domini, & consortes Christianismi. Fide recta erga Deum, & erga eum, a quo dignitatem est consecutus: veritate in lingua; temperantia in corpore. His omnibus præclare te inde usque a juventute tua præditum novi. Et in Apostolicis constitutionibus scriptum extat. *Esto judex non acceptor personarum, nec divitem revereatur, aut indecore aduletur, nec pauperibus parcat. Non enim respicies, inquit scriptura, vultum potentis, nec pauperibus misereberis in judicio. Quoniam justum Dei judicium justitiam persequetur, nec placebit unquam justo injustitia.*" Adorato igitur illo, & gratiis actis, die vicesimo octavo ejusdem Septembris in Isthmum contendi. Mense autem Octobri ejusdem anni, Glarentza abiit domina Helena, Thomæ Despotæ filia, ut in Serviam proficisceretur, & Lazaro filio Georgii Despotæ nuberet, ut etiam nupsit. Quare & ipsum Lazarum Despotæ honore Imperator Joannes propter patrem ejus, virum humanissimum honoravit. Vicesimo septimo mensis Novembris ejusdem anni Ameras oppugnatam venit Hexamilium Isthmum, quem decimo Decembris occupavit. Reversus, Patram duntaxat cepit, incendioque delevit. Augusto mense ejusdem anni rursus Constantinopolim multas ob caussas missus sum: insuper de Trapezunte & Gotthis, & de quodam conjugio Domini mei: quoniam de uxore inde capiunda jam ante egeram, quo etiam eadem de caussa hieromonachos, & quosdam de meis domesticis miseram, præsertim autem hieromonachum Isidorum, qui & postea Athenarum Metropolita delectus est, per quos scripsi. Ibi cum degerem, mense Julio 6956. Christi 1448. dominus Theodorus peste consumptus est Selybriæ: cujus corpus vectum in urbem, & in monasterio Pantocratoris sepultum est. Decimo quinto Augusti ejusdem anni, mortuus est mihi Alexius filius, cum vixisset quinquennium, & menses undecim; cujus obitus vehementer me afflixit, quando miser nesciebam, quæ mihi acerbiora eventura essent. Tricesimo primo Octobris, 6957. Christi 1449. etiam Imper. Joannes vitæ cursum explevit, annos natus septem & quinquaginta, menses decem, dies quindecim, primoque Novembris in monasterio Pantocratoris funeratus est, postquam imperavit annos viginti tres, menses totidem, dies decem.

FINIS LIBRI SECUNDI.

IMPERIUM CONSTANTINI, MANUELIS FILII, PALÆOLOGI,

IMPERATORUMQUE ORIENTALIUM POSTREMI, ET HISTORIAM CAPTÆ CONSTANTINOPOLIS POTISSIMUM EXPONENS.

SUMMA LIBRI.

ADVENTUS *Thomæ Despotæ Constantinopolim res turbulentas iu tranquillum confert, quiescitque Demetrii fratris importuna ambitio. Cives Constantinopolitani Despœnæ, sive Augustæ, & filiarum ejus auctoritatem & voluntatem complexi, Constantinum imperio præficiendum esse consensu statuunt. Eorum consilium Ameras haud improbat. Mittuntur certi quidam proceres in Peloponnesum, qui eidem Constantino diadema imponant. Venit Byzantium, & summa omnium gratulatione, hilaritateque, ludis, & triumphis accipitur. Thomam fratrem despotica dignitate exornat. Thomas & Demetrius in Peloponnesum discessuri, antea sacramentis conceptis jurant, vicissim sibi detrimenta non illaturos. Protovestiarii in Iberiam propter filiam regis Iberorum Constantino despondendam splendidissima legatio, magno cum apparatu, comitatu militum, instrumentis & artificibus musicis. Iberorum ad cantus fidium, & organorum audiendos facti concursus. Narratio longiuscula cujusdam senis super captivitate sua, & rebus in India mirabilibus; de caussis item incrementi fluminis Nili. Naufragium Protovestiarii. Mors Irenes Augustæ, quæ conjux fuit Manuelis. Mors Amuratis, & successio filii, Mahometis II. de quo pessime ominatur Protovestiarius. Dona ex Iberia ad Constantinum mittit, cui conjugium cum Amerissa defuncti Amuratis uxore, filia Principis Serviæ suadet; tacitasque objectiones aliquot dissolvit. Amerissa oblatum matrimonium propter votum castitatis recusat. De moribus & institutis quarundam gentium dissertatio. Dos filiæ danda a rege Iberiæ explicatur. Sermo Protovestiarii cum Imperatore, prædicante illius erga se studia ac merita, & condigna præmia pollicente. De connubio Serviano. Conscribitur bulla super nuptiis cum filia regis Iberiæ, & deferenda Ibero homini traditur. Agitur de altero fratrum e Peloponneso advocando, qui, si quid conetur Ameras, ad occidentis Principes auxilia petitum abeat. De navigationibus a Protovestiario suscipiendis in Peloponnesum, Cyprum, Iberiam. Excusanti se propter uxorem, Imp. respondet humaniter. De eodem honoribus, bona pace Mag. Ducis Notaræ afficiendo. Promissa Imp. de collocanda ipsius Protovestiarii filia, & de præfectura ditionis Melisseni. Sermo longior, ex quo satis apparet, quantum de Imperatore meruerit. Colloquium Imp. cum Notara, super honore Protovestiarii. Quibus de caussis Protovestiarius filium in Peloponnesum ducere secum voluerit. Creatur Magnus Logotheta, jubeturque titulum hunc usurpare in literis. Modeste honorem recusat. Mandatur Notario, uti eum in epistolis sic appellet. Iter ejus ab Amera Adrianopoli adversus Byzantium copias educente impeditur, & in nihilum recidit. Sequitur deinceps historia expugnatæ, vastatæque Constantinopolis, a cap.7. usque ad 19. sane luculenta, & fide inprimis digna. Oculis enim pæne omnia conspexit, ac præsens tantæ calamitati interfuit, omnium Imperatoris consiliorum arcanorumque inprimis conscius. Multi sunt cæteri in commemorandis cladibus, miseriis, ignominiis, quas captæ urbi intulerit tyrannus: sed de apparatu hostium, de oppugnationibus, & defensorum virtute constantiaque parum differunt, quia videlicet illa comperta minime habuerunt, ut Protovestiarius habuit, qui etiam pro mœnibus stetit, & ab aliis omissa accuratissime explicat. Illa vero pæne lachrymis prosequenda calamitas fuit, quod ad urbem tam amplam & frequentem contra infestissimum hostem tuendam ne septem quidem millia omnino inveniri potuerunt, quorum majorem partem Ligures, & Veneti conficiebant. Oppugnantium autem tanta fuit multitudo, ut non, quemadmodum Agamemnon apud Homerum de numeroso exercitu suo glorians, & Trojanorum paucitatem contemnens dicit, uni Trojano decem Græcos opponi posse: sic decem Turcæ adversus unum oppidanum pugnarent, sed (ut historicus affirmat) contra unum quingenti propemodum. Omnino oratori campum latum suppeditat lamentandi tam inclyta, & rebus omnibus florentissima civitas. Anni a Constantino ad Heraclium. Ab Heraclio ad Constantinum Palæologum. Quamdiu Palæologi imperarint. Item quot annis imperium Constantinopoli fuerit. Humanitas Ameræ in Christianos. Cærimoniæ in Patriarchis inaugurandis. Quos honores novo Patriarchæ Ameras habuerit. Templum S. Sophiæ in Meschitam convertit. Patriarchæ domicilium in monasterio Joannis Baptistæ*

attribuit. Colonias Constantinopolim deducit. Protovestiarius cum uxore & liberis capitur, & venditur. Liberos, adolescentulum & puellam videlicet magno ab Hippocomo Ameras mercatur. Christiani de subsidiis non allatis accusantur. Veneti quare opem negaverint. Cardinalis Russiæ cur patriarchatum recusaverit. Constantinus Imperator quid pro salute urbis egerit. Cometa quid portendere judicatus sit. Noctibus serenis fulgura & tonitrua. Mane terræmotus. Æstus insolitus. Albanitarum adversum Despotas rebellio. A filio Turachanis domantur. Protovestiarii filium Ameras sua manu occidit. Uxorem cum ejus nutrice pecunia redimit Protovestiarius. Filia in Saraio moritur. Res Ameræ in Peloponneso. Quorundam Principum interitus. Ab Amera partim vi, partim deditione occupata. Thomæ Despotæ in oppidis dedendis temeritas. Ameras Demetrii filiam uxorem poscit. Qui Thomam ad fratrem armis lacessendum sollicitarint. Thomas quæ loca receperit. In discordiarum auctores invectio. Oppida a fratribus invicem obsessa: Utriusque administri & fautores. Albanitarum infidelitas. Turcarum insolentia. Melisseni calamitas. Georgii Rauli fortuna. Ameras Dei carnifex. Fratres dictis sacramentis pacem faciunt, quam Demetrius rumpit. Ameræ ad Monembasiotas de urbe dedenda legatio: illorum Præfecti responsum magnanimum. Laus urbis a pluribus locis. Prærogativæ a diversis Impp. in eam collocatæ, novissime ab Andronico juniore. Filia Demetrii sponsa Ameræ Constantinopolim deducitur. Bardoniam optimates deserunt. Castritzentes primum repugnantes, postea se hosti permittunt, necanturque. Gordiensibus data fides non servatur. Crocoutelo dynastæ male gratia refertur. Cujusdam Palæologi misera mors. Ameræ in Præfectum Calabrytæ, civesque sævitia. Loca ab Amera subacta. Pacis cupidum se simulat. Legatus Thomæ Despotæ in vincula traditur. Venit Romam Despota, caput S. Andreæ Pio II. Pontifici donat, a quo pensiones ei constituuntur. Venetiis Romam revertitur. Uxor Corcyræ moritur. Sinopium, Cerasus, Trapezus, toparchiæ ab Amera occupatæ. Demetrius & rex Trapezuntis Adrianopoli vivunt, certis sibi redditibus attributis. Veneti Turachanem ulciscuntur, Isthmum & Monembasiam capiunt. Thomas Despota filios Romam accersit, & antequam eos videat, vita defungitur. Epistola Bessarionis Cardinalis ad eundem Pædagogum Anconam. Protovestiarius Romæ sanctorum monumenta colit. Epirus vastatur, & capitur. Veneti Imbrum insulam, & Athenas occupant. Præfecti Veneti in hostibus persequendis audacia punitur. Metropolita Patrensis suspectus, palo infigitur. Demetrius vacationem petit, pedibus obviam ei procedens, misericordiam movet. Pestilentiæ lues compluribus locis, qua etiam Amerissa Demetrii filia extinguitur. Protovestiarius victu quotidiano eget. Monachis allegitur, & mutato nomine Gregorius appellatur. Uxor item fit monacha, & Eupraxia dicitur. Fidem orthodoxam, ut solenne erat, profitentur. Symboli Nicæni voces omnes ex veteri & novo Testamento fluxisse ostensum a Protovestiario. Helena Thomæ filia, & Servia Principis conjux prædatores Venetiis accusat. Res Venetæ. Nivium in Peloponneso copia. Eubœam vicinasque insulas Turcæ armis, & deditione accipiunt. Demetrius & uxor moriuntur. Protovestiarii morbus. Bessario Cardinalis in reditu e Francia diem obit, Romæ sepelitur. Helena, de qua paulo ante, fato suo perfungitur. Ameræ fortuna sinistra in Valachia. Casarrhus & querimonia Protovestiarii super miseriis & ærumnis suis. Ejusdem humilis peccatorum confessio, & pia ad Deum precatio. Ameras contra Naupactum & S. Mauram nihil potest. Operis totius epilogus.

CAPUT I.

Thomæ Despotæ adventus Constantinopolim. Demetrii ambitionem comprimit, cui populus minime favet. Constantinus imperio dignus judicatur. Populi judicium Ameræ suffragio confirmatur. Legati ex Peloponneso cum Thoma. Legati rursum in Peloponnesum ad Constantinum coronandum, qui Byzantii summa lætitia & gratulatione excipitur. Thomæ fratri Peloponnesi Despotatum tradit. Thomas & Demetrius de finibus mutuo non invadendis, inter se fidem & jusjurandum dant. Protovestiarius in Iberiam, & Trapezuntem legatur cum illustri comitatu, & varii generis musicis. Insularum quarundam in India ex cœli temperamento fertilitas. De origine & incremento Nili. De alio fluvio, & bellua ejusdem vastissima. De variis illorum locorum bestiis: omnia ex narratione senis, qui ibidem captivus fuerat, & quomodo evaserit.

Die tertio decimo Novembris, anni 6957. Christi 1449. navi Constantinopolim venit Thomas Despota, necdum sciens Imperatorem vita functum, quod primum apud Calliopolim didicit. Quo præsente longe sedatiora erant, quæ Demetrius cum factione sua, imperii (ut Porphyrogenitus) obtinendi caussa moliebatur. Cæterum Constantinopolitani eum imperare vivente seniore ipsius, ac tali fratre, qui quanquam infortunatus, in omni tamen virtute primas teneret, pro indigno ducebant. Sic decoro & justitiæ parebant, ita jubente sancta Despœna, & filiorum ejus Despotarum, principumque consilio, ac sententiæ obtemperare volebant. Ipsa siquidem mater, & fratres, & generationis tempus, & virtus, & omnium propemodum civium studia Constantino ad imperium suffragabantur, quod nec ipse Demetrius ignorabat. Sexto die Decembris ego ad Ameram istis nuntiandis legatus sum. Quæ cum audisset, rata habuit & approbavit, meque cum honore ac donis dimisit. Iisdem diebus illustres quidam in Peloponnesum missi sunt, & Alexius Philanthropænus, & Lascaris Constantinopolim a domino nostro legati cum Thoma Despota, ob quædam negotia cum Imperatore transigenda: nihil siquidem adhuc de ejus obitu compererant. Ubi urbem imperantem intrarunt, Imperatorem e custodia corporis elapsum, & dissensionum turbas non modicas inveniunt, quisnam e fratribus pro Imperatore coronaretur. De quo cum conspirassent jam omnes, ut dictum est, Alexius Philanthropænus, & Manuel Palæologus, cognomento Jagrus, in Peloponnesum mittuntur, uti Constantinum corona augustali exornent; quod fecerunt Spartæ, sexto die Januarii. Die duodecimo Martii ejusdem anni Constantinopolim cum domino nostro recens coronato pervenimus in triremibus Catelanicis, & exceptus est ab omnibus humaniter hilariterque, completique sunt exultatione & lætitia universi, & ludos ac triumphos egerunt, pro eo ac novis Imperatoribus fieri consuevit. Diebus aliquot lapsis, fratrem germanum Thomam ad dignitatem Despoticam extulit: qui eodem anno, mense Augusto ex urbe in Peloponnesum discessit. Kalendis Septembris anni 6958. Christi 1450. egressus est etiam Demetrius Porphyrogenitus, similiterque Peloponnesum petivit. Antequam porro Constantinopoli excederent, horribilibus sese sacramentis coram matre Augusta, ipsoque fratre Imperatore, & universis ea procerum ordine delectis devoverunt, si alter alterius loca finesque invaderet, ac nisi concordiam pacemque agitarent. Verum postea juratis non steterunt, & pacta pro nihilo putarunt, vicissimque male animati, irruptionibus detrimenta palam, mihi quoque his oculis conspecta intulerunt, ut deinceps inter ipsos acta narrando patefaciemus. Quarto die Octobris ejusdem anni a Constantino Imperatore ad Principem Iberiæ, Georgium Mepen (qui apud nos rex dicitur) & ad regem Trapezuntis Joannem Comnenum, cum donis splendidis, multoque apparatu, cum viris nobilibus, & satellitio, cum hieromonachis, & monachis, cum cantoribus & medicis, & quibusdam organicis, & alia musica instrumenta tractandi peritis missus sum. Ubi in Iberiam venimus, passim cum lætitia excepti sumus, pulsatisque organis, & instrumentis musicis resonantibus, indigenæ concursantes admirari, ac profiteri, audisse se quidem de his, cæterum, ut nunc, antehac sensibus ea neutiquam usurpasse. Nec modo ex urbe Iberia, verum ea circumjacentibus quoque vicis, & oppidis ad videndum audiendumque approperarunt: quoniam sonitum quidem auribus percipiebant: quid autem illam harmoniam efficeret, haud intelligebant. Multis confluentibus, fuit inter eos senex quidam, circiter annorum centum, nomine Ephræm, ex clarissima civitate Iberia oriundus, qui hæc mihi narravit. Se puerum a barbaris, & impiis illis gentibus captum, in interiora Persidis cuidam mercatori fuisse venditum: cum aliis multis mercatoribus in Indiam, ad solennem mercaturam faciendam proficiscentem, ubi diebus non paucis ambulasset, Indiam attigisse. Ibi tum se effugiendæ servitutis opportunitatem captavisse, & nocte quadam luna plenis cornibus lucente, domino suo, aliisque comitibus ex itinere lassis, fortunam secutum surrexisse, fugiendoque loca commutantem, diebus compluribus per deserta, & invia pergendo, tandem in insulas quasdam venisse, ubi degerent μακρόβιοι (μακρόβιοι enim nominant, quia vitam ultra centum quinquaginta annos singuli producunt) quod ex optima cœli temperatione & puritate ajunt contingere. Qua etiam de caussa in regionibus illis toto anno fructus omnis generis reperiuntur, quorum alii in flore, alii jam crudi, alii jam maturi sunt, & colliguntur. Ibidem & magnæ nuces Indicæ, quæ a nobis non seruntur, & aromata optatissima, & magnes lapis. Indigenæ sunt pii, vivuntque tenui re familiari, & Deum colunt. Illis locis Nilus quoque oritur. Caussam vero, cur hic fluvius mensibus Julio & Augusto, non alio tempore instar fluminum cæterorum increscat, & exundet, hanc proferunt. Quoniam duo isti menses ibidem aliis mensibus frigidiores sunt, quod sol ad nos, & septentrionem ascendit. Ideo tam æstate media Ægyptum inundat, utpote tota vi solis magis borealem Zonam percurrente, & alia flumina æstu suo contrahente. Transit autem & alium fluvium, ut inde ad macrobios labatur, valde periculosum, propter animal quoddam amphibium immensæ molis, in eo flumine habitans, & ipsorum lingua appellatum, quod apud nos est ὀδοντοτύραννον, quasi *denti sævientem* dicas: quod & elephantum quantus est deglutire possit. In iisdem solitudinibus aliæ quoque animantes & bestiæ formidandæ magno numero cernuntur, e quibus multi dracones longissimi, cubitorum septuaginta, altitudine & crassitudine imprimis horrendi, scorpii cubitales, formicæ unius spithamæ & amplius, vespertiliones instar corvorum æstivorum, muscæ ut passeres super tectis. Quare etiam ob hujuscemodi terribiles venenatasque bestias, loca illa sunt inhabitabilia. Elephantorum illic armenta, ut apud nos boum, & greges ovium visantur, quæ & gregatim pascendo vagantur. Cum Ephræm senex hic in regione illa aliquandiu vixisset, & linguam gentis probe didicisset, de reditu in patriam cogitasset, & cuidam incolæ mentem suam aperuisset, ductus est ab eo in locum, quo ab exterioribus Indis naviculæ aromatis onustæ allabebantur. Eorum uno conscenso navigavit, invenitque navim grandem Ibericam, qua in Portugalliam est delatus. Et inde alii navi in insu-

las

las Britannicas, & postremo in Iberiam, quo & ego veneram. Atque hæc ad istum modum mihi ab illo narrata sunt.

CAPUT II.

Naufragium Protovestiarii. Obitus Irenes Augustæ, uxoris Manuelis. Mors Ameræ Amuratis. Pax inter regem Trapezuntis, & Ameræ filium Mahometem. Dolor & lamentatio Protovestiarii de successione Mahometis, propter tyrannicos ejus spiritus, & timorem futuræ obsidionis Constantinopolitanæ. Ejusdem dona, & litteræ ad Imperatorem Trapezunte. Cum Amerissa conjugium Imperatori suadet, & quatuor oppositiones dissolvit. De Legato ad Despotam Serviæ conjugii nomine mittendo.

Discessi ergo in Iberiam Asiaticam, propter conciliandum conjugium, ex alterutra quæ mihi videretur familia (*Iberica nimirum aut Trapezuntia*) Et necesse habebam utriusque statum per litteras significare, quo culpa vacarem, & responsum exspectarem. Ad Amisum feci naufragium, ubi responsum exspectans, mansi in terris illis annis duobus, & diebus triginta. Eo tempore, die tertio decimo Martii ejusdem anni ad beatorum sedes moriens transiit veneranda Despœna Irene, per divinum angelicumque habitum dicta Hypomene, monacha, & in monasterio Pantocratoris, jussu beatæ memoriæ, & venerabilem Imperatorem maritum suum tumulata est. Mense Februario anni 6959. Christi 1459. abiit in communem locum Ameras Amurates, quod in Iberia degens, auditione accepi. Trapezuntem ut veni, sic me rex compellavit. Domine Legate, volo te bono afficere nuntio: pro quo donum aliquod grati animi rependere te oportebit. Ego surgens illum adoro, & ajo. Deus majestati tuæ annos adaugeat, qui nobis multimodis benefacis, & per hosce nuntios etiam benefacies. Nobis vero nil suppeditat, quod sacræ majestati tuæ pro dignitate rependamus. Mox de interitu Amuratis mihi nuntiat, & quo pacto filius ejus (*Mahometus II.*) rerum potiatur, qui sibi plurima beneficia præstiterit, & de pace inter ipsos denuo confirmata; quemadmodum & antea domus Trapezuntica cum ipsius parente pacis fœdera coluisset. Quæ cum audissem, obmutui, tantusque dolor me incessit, ac si de morte charissimorum liberum audissem: vultuque in terram aliquantisper dejecto, Despota mi, inquam, hic nequaquam jucundus, sed acerbus potius est nuntius. Tum ille, quomodo bone vir? quia, inquam, demortuus Ameras senex erat, & urbis obsidionem tentavit ille quidem, verum deinceps nihil adversus eam inceptare, sed pacem quam bellum maluit. Successor autem ejus, juvenis adhuc, & a puero Christianorum inimicus est; quos contumeliose tractavit, adjecitque minitabundus, se occasionem nactum, & regno patrio in manum accepto, Romanorum, & totum Christianorum imperium perditurum, ac deleturum funditus. Prætcrea urbs in præsens pecuniarum eget, propter dominum meum nuper sceptra imperatoria adeptum, qui de vectigalibus imperii grande æs, propter expeditiones, & donativa in milites, & in omnes aulicos liberaliter collata impendit. Quod cum ita sit, temporibus pacificis opus habet, ut ad bellum & pugnam idoneis, & necessariis rebus se se instruat. Quod si Deus peccatis nostris iratus permiserit, ut Aleterius (Mahometes) juvenili audacia, & animi perversitate incitatus urbem armis adoriatur, quid nobis futurum sit, haud scio. Profecto fœlices nuntii forent, si juvenis ille, qui nunc Ameras est factus, occidisse nuntiaretur (siquidem pater ejus alium filium non habebat) cujus mores seni ex dolore morbum, ex morbo interitum accelerarunt. Atque ita in discrimen, & discordias ingentes impiorum Turcarum imperium devolutum esset, interimque omnia nostra refici, & constitui potuissent, & imperium non paulo honoratius evasisset. Tum Rex Trapezuntius ita excepit. Tu cum sis de numero optimatum, & Procuratorum illius aulæ, melius utique ista nosti. Tamen Deus qui potens est, illum bonum, & humanum reddet. Hic ego, magnas ago gratias integritati, & consilio potentiæ tuæ. Sane non sum tantus, quantum me majestas tua censet. Acceperam autem, Ameræ ingenis defuncti uxorem Serviæ Despotæ filiam, post viri mortem ad parentes domum præclaro, & honorifico comitatu reversam. Cum porro ob caussas non parvi momenti Trapezunte necessario commorarer, reperissemque navim, quæ Constantinopolim solvebat, in ea equos aliquot, & pueros duos, a rege Iberiæ de captivis & præda, & alia complura a quibusdam mihi liberaliter donata ad dominum meum Imperatorem misi; ac simul de iis certiorem feci, quæ egissem in Iberia, & quæ Trapezunte effecturum me considerem. Omnia demum quæ acciderant, eidem exposui, datisque epistolis cuidam de nobilibus, qui mecum erant, eum dimisi, & præcepi, ut unam redderet Imperatori, dum adoraret eum, & de rebus nostris coram narraret omnia: alteram rursus die sequenti eidem porrigeret, in qua sic scriptum erat.

Postquam salvus Trapezuntem veni, ex ore regis hujus de excessu Ameræ, & Amerissam ejus ex sorore neptem in patriam ad parentes magnifico apparatu rediisse cognovi. Itaque decrevi apud animum, recte me facturum, si hæc potentiæ tuæ significarem. Nam duobus matrimoniis, quorum conficiendorum causa peregre abii, hoc majestati tuæ multo illustrius, multisque de caussis ad omnia utilius futurum est. Placeat igitur potentiæ tuæ, modum atque excusationem invenire, quo Amerissæ hujus connubium assequatur. Quatuor duntaxat caussas perspicio, quibus id majestati tuæ repudiandum videri queat. Prima, quia genere ac nobilitate inferior. Altera, ne forte Ecclesia nuptiarum istarum sacra propter cognationem non patiatur. Tertia, quoniam vir ejus Turca fuit. Postrema, quia cum sit quinquagenaria, si forte conceperit, periculose pariet, ut physici affirmant, & pœne semper contingit, præsertim cum hactenus sterilitate impedita, partum nullum ediderit. His quatuor objectionibus occurramus. Primum, nihil est novum ac singulare, si hanc uxorem ducas, quæ nobilitate dominæ meæ, venerandæque matri tuæ nihil cedit. Ad secundam caussam quod attinet, si Trapezuntii regis filiam duceres, speraremus Ecclesiam legis de affinibus & cognatis non miscendis gratiam facturam, modo in mendicos, & orphanos stipis nomine pecunia erogaretur. Hoc tanto magis & facilius filiæ Serviæ Despotæ concedetur, Amerissæ, inquam, propter tam multas erogationes, & merita, quæ quotidie in Ecclesiam, in hieromonachos & monachos, & in totum clerum confert. Venio ad tertiam. Non est præter opinionem, & inauditum, illam cum Turca nuptam fuisse: quando & avus tuus Joannes Eudociam duxit, quæ cum Turca prius fuerat, parvæ ac modicæ regionis domino, cui liberos etiam pepererat. Hæc autem multis partibus majoris domini, & Ameræ conjugium tenuit, & ut fertur, ille corpus ejus non tetigit: quare nec liberorum quidquam genuit. Superest ultima ratio. Quanquam annosa est, si conceperit, Dei deinde voluntas fiat. Certe his quatuor de caussis jam prædictis hoc matrimonium majestati tuæ nihil incommodabit, & parentibus ejus accidet jucundissimum, annuentque perlibenter. Tu illico fidelem quempiam de primoribus pa-

latii: aut de hieromonachis, sive monachis mittito, qui rem effectam det, quo omnis mora tollatur."

CAPUT III

Aprorum venatio. Ex Protovest. lit. tristitia & lætitia Imp. Manuel Palæologus ad Despotam Serviæ Legatus super nuptiis filiæ Amerissæ. Ejus votum castitatis. Protovestiarius redit Constantinopolim. Mos Iberorum nuptialis. Locus Cæsarii de legibus scriptis, & non scriptis apud varias gentes. Dos amplissima, una cum filia ab Iberiæ rege Constantino promittitur. Filiam Protovestiarii filiæ suæ adoptat.

CUm ii qui literas apportabant salvi ad urbem adnavigassent, Maii die vicesimo octavo, & Imperator apros venaretur, de nonnullorum ex Iberia adventu illi indicatum est. Relicta igitur venatione palatium lætabundus petit, quem adierunt qui epistolas ferebant. Ubi animadvertit dominus meus non adesse me: sed de comitibus tantum meis, & priorem epistolam legit, non mediocriter discruciatus animi, tarditatemque & moram meam ægre ferens accusavit. Ast ubi alteram die sequenti legit, indeque me venturum didicit, acquievit, & exhilaratus est, statimque cum Manuele Palæologo Cantacuzenæ Protostratorissæ consobrino egit, eumque ad Serviæ Despotam misit, uti super conjugio, de quo scripseram, inquireret ac videret. Parentes jucunde & libenter ea de re audiverunt, atque ad eam præstandam paratos sese ostenderunt. Nihil quippe aliud impediebat, nisi quod Amerissa Deum rogaverat, & vivo etiamnum Amera votum nuncupaverat, constitueratque, si Deus quocunque tandem modo se e manibus impiorum illorum liberaret, alii præterea quamdiu superaret, nemini nubere: sed in castitate virginali quod restaret ævi traducere, Denique, liberatori suo pro viribus servire. Ob hanc caussam hoc matrimonium non est initum. Ejus anni mense Augusto, ab urbe, instar exulis discessit Patriarcha Georgius: & ego decimo quarto Septembris anni 6960. Christi 1452. Constantinopolim incolumis reverti, in navi optimi viri Antonii Ritzi, qui postea propter Christi fidem martyrium pertulit. Confeci igitur conjugium in Iberia (nempe ut dominus meus regis Iberiæ filiam duceret) quia videlicet Ibericum hoc Trapezuntico præstabat. Sic enim mihi rex. Non est apud nos consuetudo, ut fœminæ dotem dent viris, quibus nupturæ sunt: sed viri contra fœminis. Ego præfatus veniam, nunquam me talem consuetudinem, aut legem auribus accepisse confirmo, qualem majestas ipsius proferret, servarique vellet. Tum rex arridens, & verba mea velut admirans, an nescis, inquit, „vir honoratissime, quid magnus dicat Cæsarius? In libello, quo diversarum gentium mores, & leges comprehendit, sic habet. In qualibet regione & gente quædam scripto, quædam non scripto, seu more & consuetudine continentur. Quæ enim patria sunt, vim legis existimantur obtinere. Itaque primum Seres, ultima terrarum incolentes, consuetudines patrias legum loco habent, ne fornicentur, ne furentur, ne sint maledici, ne occidant. Apud Bactrianos autem lege a majoribus lata hæc disciplina & pietas servatur, ne comedantur carnes, nec bibatur vinum, nec lasciviæ & libidini, nec ulli generi improbitatis locus relinquatur: finitimis Indis impune contra peccantibus, apud quos mediterranei vorant homines, & advenas interficientes, pro cibo habent. Chaldæis, & Babyloniis lex est petulantia & turpitudinis plena. Apud Pelæos mulieres lege agriculturam exercent, domos ædificant, & opera virorum exsequuntur. Adulteriis item se contaminant quando volunt: nec id ulla ratione viri interdicunt. In iis plurimæ sunt bellicosissimæ, & bestias venatu capiunt validissimas. In Britannia plurimi viri cum una uxore thorum tenent communem, & fœminæ non paucæ unius tantum viri complexum patiuntur. Amazones quodam tempore viris carebant, & bestiarum instar, semel anno, circa æquinoctium vernum finibus suis excedentes, cum vicinorum locorum maribus Venerem tractabant, ac tum panegyrim, seu conventum frequentem & illustrem se celebrare censebant, ex eoque fœtibus conceptis, domum omnes se recipiebant. Cum porro parerent, pueros quidem necabant, fœminas conservabant, nutriebantque, & educabant omni diligentia. Ita quoque nobis hic est consuetudo nostra, sicut a me audisti, a viris fide dignis intelliges. Nec id mirari debes, Georgi, vir spectatissime. Idcirco hoc connubium reverenter, nec inconsulto instituimus, polliceorque daturum me filiæ meæ præter pretiosam auri argentique supellectilem & gemmas, & armillas unionibus insertis, & auro lapillisque ornatas: præter vestes & textilia varii generis ad usum ipsius, nummum insuper aureorum millia quinquaginta sex. Adhæc in annos singulos accipiet alia aureorum quina millia, quæ in eleemosynas pauperum, aut pro arbitratu insumat. Te vero audio habere geminam sobolem: masculam, quam Imperator e sacro fonte susceperit, quæ illius est, eritque: fœmineam, quæ ex die hodierno esto filiæ meæ a qua viro collocabitur, ubi tu locorum collocandam existimaveris."

CAPUT IV.

Constantini in Protovestiarium, ut administrum fidissimum animus gratissimus, & eximia ejus commendatio. Narratio Constantini de connubio Serviano. Bulla aurea super ducenda regis Iberiæ filia, quam Protovestiarius sit adducturus. Timor Ameræ Constantinopoli. Consilium de advocandis fratribus ex Peloponneso, qui ad Principes Christianos in occidentem pro corrogandis auxiliis mittatur, si res ita flagitet.

POsteaquam igitur omnia in Iberia, & Trapezunte gesta domino meo & Imperatori subtiliter, & enucleate a principio memoravi, de Serviano ipsum connubio percunctatus sum. Respondit ille mihi. „Equidem tibi propter tuam erga me a puero benevolentiam, fidemque & tanta obsequia nimiopere obligatum me confiteor. Verum quod in Serviana re egisti, id hodie tuum in me amorem & officia magis confirmat, communit, & obsignat: & remunerationem tibi debeo, quando quidem mea caussa tantis semper in laboribus molestiisque versatus es. Quinimmo domum tuam tamdiu reliquisti, ac procul a patria, in regione externa spiritum ducere non dubitasti. Unde cum qui illic regnant, magnos tibi honores, & dona promitterent, Iberiæ & Trapezuntis reges, inquam, uterque rogant te, uti societatem inter me, ipsorumque filias conciliares, tu ut prudens & fidelis minister, elegisti, & fecisti, quod mihi foret conducibilius, & quæ visa sunt tibi, mihi per literas consuasisti. Magnum hoc testimonium tuæ erga me propensionis & charitatis fuit. Velim autem tibi certissimo persuadeas, me digna virtuti tuæ præmia persoluturum, quamdiu vixero. Quod porro de Serviano connubio ex me sciscitaris, ita res habet. Postquam Ameras vitam cum morte commutavit, & conjux ejus ad Despotam Serviæ patrem suum rediit, cognata ejus Protostratorissa me super hoc negotio adiit, cumulatissimaque dona, & dotem maximam mihi spopondit: alia item multa utilissima proposuit, &

in futurum promisit, quæ ego multas ob caussas vera, & ea re mea fore duxi. Cæterum alio consilio, & consideratione in tali re opus erat, nec habebam qui cum cogitata mea conferrem, quod omnes motionibus animi turbidioribus indulgerent. Domina & parens mea Despœna die suo perfuncta est. Cantacazenus, qui unus omnium incorrupte, & tranquilla mente judicabat, ipse quoque ad plures abiit. Lucas Notaras palam & occulte dictitare, qui norit quid facto opus sit, extra se unum reperiri neminem: quæ ipse dicat & faciat, nobis pro veris, & bonis confirmanda & amplectenda esse, juxtaque proverbium, omnem solet ob id movere lapidem, id quod & ipse non nescis. Magnus Domesticus oderat Servianas illas nuptias, assentiebaturque Joanni Cantacuzeno, & ad Trapezuntinum matrimonium ambo me iterum iterumque ac sæpius adhortabantur. Qui cum igitur tum deliberarem? Cum monachis? ut ab hujusmodi consultationibus abhorrent. Cum proceribus? at nemo non aliquem sequebatur, & periculum erat, ne mysterium non celaret. Hinc ego moras tuas iniquius ferebam. Cæterum ubi epistola tua mihi est reddita, & te, & sententiam tuam cognovi, quæque & nos prius sana & consilitura babebamus, ea prudenter & commode expedivisti. Confestim Palæologum cum Joanne Eudæmone mitto, per caussam aliarum rerum: sed revera, ut hoc Protostratorissæ materteræ suæ renuntiaret. Et ecce, quid obstaret, quo minus fieri possent istæ nuptiæ, intelleximus, & quievimus. De reliquo, quod Deus fortunet, regi Iberiæ satisfaciemus. Fit bulla aurea, cui manu sua subscribit; & fit in hanc sententiam, ut filia regis esset sibi uxor, & Despœna Constantinopolis; & ipse Imperator esset maritus illius, secundum omnia pacta & conditiones, quas cum eo idem rex Iberiæ fecisset. Vocatur in conspectum Imperatoris, qui mecum ex Iberia legatus advenerat, & Imperator manu sua eo vidente tres cruces cinnabari in fronte bullæ ad confirmationem pro consuetudine exprimit, bullamque auream in manus Legato tradit, hæc subjiciens, iste (me ostendebat) Deo propitio vere proxime venturo cum triremibus aderit, meamque sponsam & thori sociam abducendam accipiet. Legatus adoratione præstita discessit. Quoniam vero ab initio anni illius rumor serpebat, Amerum ad angustias, prope superiora vici Asomati venturum, ut ibi oppidum exædificaret, re in consilium adducta visum est, ut Imperator in Peloponnesum ad fratrem accersendum mitteret, utercunque illorum venire vellet, & is cum Imperatore sententia, ac voluntate omnino congrueret: ut si necessitatem id exigere cernerent, si Amerus, puta, aliquid adversus imperium conaretur, ad occidentales Principes profectus, ab iis opem auxiliumque flagitaret.

CAPUT V.

Dantur mandata Protovestiario de navigatione in Peloponnesum. Demandantur alia binæ in Cyprum, & Iberiam. Faceta illius propter uxorem excusatio. Imp. responsio humanissima. Dignitatem vicariatus illi promittit, qua Notaras Magnus Dux cedit. De filia Protovestiarii cum Nicolao Melissena dynasta Peloponnesi conjungenda promissio Imp. De sequestro fratrum in Peloponnesum mittendo anceps Imp. cogitatio. Caussa in Cyprum mittendi Protovestiarii.

Dies aliquot in his cogitationibus dum versamur, effluxerunt. Deinde me accitum, Imperator sic alloquitur. Protovestiarie, ex consilio a nobis habito, compara te, ut in Peloponnesum naviges, ibique negotium ita transactum reddas, ut alter fratrum meorum huc veniat. Inde in Cyprum ad reginam, fratris mei filiam proficisceris. Nos hic navigationi necessaria providebimus. E Cypro cum redieris, Iberiam petes, ac sponsam novam, & lecti consortem, futuram posthac dominam tuam inde tollas. Tum ego sic orsus sum. Non possum præterire mandatum tuum, quo minus faciam quod jubes. Verum commater tua, & famula majestatis tuæ conjux mea, metuo, ne propter tam crebram absentiam meam indignata, ad monachas se adjungat; aut deserto me, alteri nubat. Nuperrime enim ex Iberia reversus sum, illic contrito toto biennio. Si paucos post dies iterum domo abiero, caussam verisimilem & æquam suo judicio inveniet faciendi alterum horum quæ dixi. Et Imperator subridens, at tu, inquit, hanc, & solum adhuc profectionem ab ea impetrato, & promitto (ita me Deus amet) non tibi amplius super discessu e patrio solo molestiam creaturum. Et eo minus, quandoquidem tenes memoria, quæ tibi commoda sim pollicitus, quæ inter nos locuti simus, & quid facere cogitemus. Atque hoc etiam citra sacramenti religionem stabile ac firmum est, legationes & itinera tua finem in posterum habitura. Dicam porro Magno Duci Notaræ, cum hoc fungatur munere, non posse eum quoque gerere Administratorem. Et hoc dico, ut te officio illo munerem. Verumtamen spoliare nunc illum ea dignitate haud decet, ne contemnere hominem videamur: sed procrastinemus, & modum excogitemus, quo eam ipse sponte sua deponat, habeatque rursum primas in statione, & in consilio, & aliunde illi redditus compensentur. Nam me quoque exemplo fratris mei duos de nobilitate creare consiliarios necesse est, qui toto die mecum sint in palatio, qui provideant, constituant, & agant, quæ ad imperii gubernationem faciant. Atque ita cum Magno Duce per meum & ipsius compatrem hieromonachum & spiritualem patrem Neophytum e monasterio Charsianitarum actum est. Audito Notaras de alio officio, non repugnabat: volens an nolens, equidem nescio. Quin præ se ferebat, se istuc facere cogitasse etiam antequam verbo appellaretur, ut & Imperator alias dignitates filiis ejus impertiretur.

Sed enim hæc ad exitum perducta non sunt, quod nos brevi communis calamitas obrueret. Rursum mihi affirmavit Imper. se & hoc beneficio velle me ornare, ut filiam meam Nicolao Melisseno, filio Nicephori Melisseni (quem & Melissurgum cognominabant, qui & Magnus Protostrator postea, & Metropolita fuit, ut libro secundo historiæ nostræ explicatum est) vinculis jugalibus copularet. Et vicariam administrationem illius oppidorum locorumque mihi daturum, donec filia mea annum quartumdecimum attingeret, & nuptiæ fierent. Atque hoc fuit, cur legationes & itinera mea finem habitura Imperator diceret. Hoc insuper mihi dixit: velle se in Peloponnesum alium senem de optimatibus suis mittere, ut illic res, de quibus diximus, fratrum ipsius componeret, & ad se referret, quid facto opus foret. Quod si nequiret primum caput exequi, saltem secundum, aut tertium, aut quartum; & si necesse foret, quintum exequeretur. Rursum, sed si, inquit, alium præter te misero, timeo, ne debitam mihi benevolentiam, ac fidem non præstet, ac fortasse illum circumscribant Principes ac fratres mei, per bullam auream vicum, aut regiunculam ipsi, & hæredibus ejus per successionem pollicentes, quo persuasus, rejectis quatuor capitibus, secundum quintum agat, quod mihi molestissimum accideret. Tute insuper recordaris, quemadmodum monachus e Cypro a regina cognata mea missus ad me venerit, a quo ista accepi. Quoniam hominem fidum non haberet, cujus ore magni mo-

menti res mihi indicaret, neque posset, ut optaret, per se mecum miscere colloquium, quempiam ex aula mea probatum & fidelem ad te destinatem. Quocirca cum alio præter te nullo arcana nostra communicanda videntur; nec est te aptior quisquam, qui solus etiam alias cum ea egisti, constituisti, versatus es, pleneque illi persuasisti omnia. Quamobrem per aliam istuc negotii nequit absolvi. Adhæc ita responsum reddidi. Uti censes, Imperator, ita res habet. Ac propter caussas istas rationi tam affines, conjux mea famula tua una cum propinquis meis non obstabit fortasse, quo minus jussis tuis morem gerant: quam beabo, narrans illi quæ majestatis tuæ bonitas de filia nostra maritanda decreverit, deque ditione, & donatione honorifica, qua illam aliis fœminis nobilibus antepofuit. Ita cum tempus prandii admoneret, ego domum discessi.

CAPUT VI.

De Phranze novis honoribus ornando. Deliberatio ejusdem cum amicis de filiæ connubio. In Peloponnesum & Cyprum abire parat, adjuncto filio duabus de caussis. Fit Magnus Logotheta invitis æmulis. Mentio honoris ejus in literis Imperatoris facienda. Ameras Adrianopoli contra Byzantium ducit.

SEcundum prandium Magno Duci in palatium venienti Imperator retulit, quæ de obeunda legatione mecum egisset, caussam tamen non aperuit. De novis etiam honoribus, quibus pro dignitate cohonestaret & augeret, multa adjecit, illumque mecum agere jussit. Consultante porro me cum cognatis, amicis ac familiaribus de promissis Imperatoris, itum est in eam sententiam ab omnibus, uti familia mea nuptum daretur: ad officium honoresve quod attineret, ut fortunæ me permitterem. Ita in Peloponnesum, & Cyprum proficiscor, mecumque duco filium meum, adolescentem optimum, ac propemodum dixerim meliorem æqualibus suis universis, & de facultatibus meis mobilibus majorem partem sumo, ut dum per terram iter facimus, ipse quoque mores hominum, & urbes videret, & ad omnem vitæ honestatem erudiretur: &, ut, si Ameram in nos quippiam moliri videremus, ipsum in Peloponneso cum facultatibus illis apud maternos consanguineos meos, in ditiuncula profecti mei habitantes relinquerem. Si nihil moliretur, mecum in patriam rediret. De cætero propter omnes hasce caussas a me allatas, nempe propter filiæ matrimonium, suspicionem belli, & reliquas, conjux me discedere passa est. Postquam igitur de filiæ matrimonio, de dote rem confecimus, sacrasque preces subarrationis, & gaudia sponsalitia peregimus, omniaque ad iter providimus atque instituimus, tantummodo mandatum Imperatoris scriptum (*seu patentes, ut vocant*) exspectabamus. Palatium, & conclave Imperatoris pro consuetudine mea ingredior, ipsum non invenio. Præstolor aliquantum, cum ecce prodiens, en ex hoc, inquit, Magnus Logotheta esto. Hoc solum tibi mando, ut propter temporis eventa, & varias procerum voluntates, & alias ob caussas in sacris festorum dierum solennibus, pro more officii tui ne me adores. Veruntamen Notarius in epistolis ad fratres meos, & cognatam meam reginam, omninoque ad omnes, ad quos de tua profectione scripturus sum, hujus dignitatis tuæ mentionem faciet. Tu inde vicissim ad me, & ad domesticos tuos scribens, titulum illum usurpabis. Et si interea audierint, qui tibi nolunt, visumque fuerit durum & acerbum, volentes nolentes acerbitatem illam devorent. Tum ego hunc in modum locutus sum. Cœleste numen producat imperium tuum. Sacram majestatem tuam suppliciter rogo, ne mea caussa scandalum aliquod enascatur, unde imperium tuum pessumeat, quod in sempiternum Deus prohibeat. Sed si ad pacem & lætitiam majestati tuæ pariendam conducere videntur, potius mihi pellem detrahe. Et Imperator, ut fidelis minister locutus es. Sed ne tibi istuc curæ sit ullo modo. Dolet mihi, eos tam multa tua erga me obsequia, & amorem non considerare: ut comparatione tuorum meritorum a suspicionibus resilirent, & convenientes officiorum gradus tibi non inviderent. Verum accerse huc, cui ministerium istuc creditum est Notarium. Venientem sic affatur Imp. Indicavimus tibi ante sigillatim, quid, & ad quos fidei publicæ literas scriberes. Iis scribito sursum, eos omnia ex Magno Logotheta Georgio Phranze cognituros. Si vita suppeditaverit, deinceps etiam affinem meum nominabis. Cui istuc displicuerit, tingatur licet, & pro nectare, aut potu aromatite fel hauriat. Tu quoque Notarie, hoc ad tempus tacitum serva. Rebus jam adornatis, propediem adorato Imperatore abeundi potestatem exspectabam: & ecce tibi, Adrianopoli procedens Ameras adversum nos tendit. Moramur aliquandiu, ne forte in itinere nobis quippiam infaustum ac detestabile occurreret.

DE EXPUGNATIONE, ET VASTATIONE CONSTANTINOPOLIS.

CAPUT VII.

Qui moverit Mahometem ad hanc obsidionem. Propositum tegens, juxta Asomatum in faucibus castellum construit tribus de caussis. Imperatoris consilium de impedienda ædificatione quare non processerit. Suburbani a Turcis rapiuntur. Castellum absolvitur. In eo tres turres: earum latitudo. Præsidium impositum. Exercitus in Peloponnesum ad Despotas ab auxilio ferendo impediendos. Isthmum Turachanes occupat. Magna utrinque strages. Ad Corinthum, & sinum Messeniacum, & Mantineam progrediens, obvios rapit, spoliat, servituti mulctat. Matthæus Asanes a Despotis missus, multos interficit. Turachanis filius capitur. Thomas Princeps filio augetur.

AMeras Mahometes cum patris sui, majorumque suorum exercitatissimorum præclara bella, illustres victorias, res denique gloriose gestas audiret, & perpenderet, apud animum cogitavit, quidnam ipse quoque perenni dignum memoria perpetrare posset. Hæc volventem subiit consilium improbum, ut armis urbem Constantinopolim invadendam susciperet. Sic enim tacitus ratiocinabatur: si hanc urbem subegisset, omnem avorum suorum laudes rerum gestarum gloria obscuraturum, quando ipsi non semel jugum ei imponere annixi, frustra laborassent. Cum istiusmodi occulta, & dissimulata cogitatione, visum est expedire, juxta Asomatum ad angustias castellum sive arcem construere, ut supra diximus, in quod, dum meditata in opus conferret, tutum receptum ac perfugium haberet, nec ullum seu parvum, seu grande navigium e ponto Euxino Byzantium posset appelli: atque ut Turcis ex Asia in Europam facilis transitus esset. Cumque vellet, & instaret ab se cogitatis dare initium, en 26. Martii, anni 6960. Christi 1452. angustias illas ad castelli ædificationem per vim insidet. Calliditatem hominis non ignorans Imp. ad eum impediendum prior arma movere constituit: cujus consilio cum sacri, tum profani proceres adversabantur, hoc opponentes, non esse bellum ab ipso ordiendum, donec constaret, quorsum ille tenderet. Si oppidulum conderet, non difficulter ipsum propter vicinitatem in potestatem redacturos. Atqui postea planissime cognoverunt, amentes spe vana pasci. Ego in vo-

luntate propositi uc paruti itineris perseverabam, dicebamusque inter nos, & hodiu, & cras videamus: & quia per terram propter periculum non convunit, per undas viam inveniamus. Mensu Junio ecce promalgatur bellum, & incursante nos hostili exerciru, omnes subarbani pro captivis ubripiuntur. Interim perfectum est castrum, & in eo turres tres firmæ uc solidæ, duæ continentem versus, tertiu reliqais paulo minor, versus mare constructæ. Murorum eorundem latitudo pedum vicenum quinum. Interius spatium duorum & triginta. Eas plumbo texit, oppidum totum bene communivit, præsidioque firmavit. Augasti a8. inde exiens, ugrum Constuntinopolitanum vastare occœpit. Primo Septembris anni 6961. Christi 1453. Adrianopolim concessit, forte ut biduo mœnia urbis, & fossas, & si qaid uliud volebat, contemplaretar. Eodem uutumuo, primo Octobris Turachanes, & duo filii ejus, Acbumates & Amarinus cum copiis ingentibus in Peloponnesum mittuntur, ut pede cum Despotis fratribus Imperutoris collato, a subsidio ferendo ipsos prohibeant. Dederatque in mandutis Ameras, ut hyeme quam longu ust, eos urmis distinerent, ne advenientes, & cum fratre Imperutoru conjuncti, urbem desunsarent. Turuchunes igitur at adnuvigavit, Isthmi propugnacula cepit, & ex utraque parte, Christiunorum, inquam, & infidelium quampinrimi cæsi: sed illorum plures, qui & fugæ se tradiderunt. Turachanes cum reliquis Corinthum per mediam insulum vadens, capit, spoliat, in servitutem redigit quoscunqae obvios, & niqna ad præfecturam seu provinciam Arcadiæ, sinumque Messeaiacum pertendit, viuque ub Ithome progrediens, totum illum sinum usque Manti-neam depopulatur. Perspectis uatem locorum uugustiis & difficultatibus, per quus totus simul exercitus trunsire nequiret, parte, & quidem strenuorum Achumatæ filio commissa, Leontarin procederu jussit, ipsa aliam viam renuit. Eo comperto Despotæ & fratres Matthæum Asanem cum exercitu occulte mittunt, qui ad locum veniens, unde trunsmissuri erant, improviso in illos impressione facta, non paucos partim occidit, partim vivos capit. Capitur utiam Achumates Turuchunis filius, quem Spartam ad Demetrium Principem mittunt. Decimo septimo Januarli, auctam est Palæologorum genus, & imperii successor, parvæque Romanorum scintillæ hæres nutas, Andreus Palæologus, Thomæ Despotæ Porphyrogeniti filius. Ac res quidem Peloponnenses itu se habuerunt.

CAPUT VIII.

Urbs obsidetur. Turres extra urbem, & in vicis aute evertuntur. Ibidem latentes quid passi. Apparatus bellicus advehitur. Adventus Ameræ, locus tabernaculi, castrorum situs, multitudo navium. Catena portui obtenta. Naves intra catenam hostibus oppositæ, & aliæ auxiliares. Oppugnantium, & resistentiam ardor. Magna helepolis diffracta in frusta dissiliens multos atcat. Dolor Ameræ. Plurium navium accessio. Earum statio. Numerus navium & militum in terra. Propugnatorum paucitas. Subductus a Protovestiario defensorum armorumque numerus.

POstquam ver affuit, Ameras ædificata jum, & ornata clusse helepoles & helebolicas, & ulias insuper machinas oppugnatorias distribuit. Deinde Charate Bassu cum euercitu præmisso, ipsu superveniens, urbem premit. Ante ejus adventum Turcæ turres extra urbem in ugro Byuantino, & in vicis (in qous se nonnulli propter repentinam hostium irruptionem abdiderant) expugnatas uvertunt. Hominum pars in servitutem rapta, pars fume, & aliis incommodis periit, non pauci Christiuni cuptivi facti.

A Inturea ud bellum requisita, & commeatus, & machinæ mugno numero advecta. In his complures helepoles, ex quibus uliquot tuntæ vastitatis, ut a quadraginta, aut etiam quinquaginta jugis boum trahi singulæ non possent: hominum autem supru duo millia. Secundo Aprilis etiam Amerus cum pedestribus, equestribusque copiis innumerabilibus affuit, & tentorium ex udverso portæ S. Romani fixit. Exercitus ut urena maris, sex milliaria per terrum, ab uno mari usque ad ulterum occupavit. Ac orientalis quidem a dextris Ameræ, usque ud littus, qua porta est Aurea, castrumetatus est. Europæus u sinistris, usque ad portam Xylenen, & littus sinus Ceratini. Erut Ameras vullo & fossu, & palis in terrum depactis cinctus andique, extraque vallum stabant Janitzari, cum uliis e palutio nobilibus. Bassa item, Ameræ cognatus, adve-
B niens cum globo suo supra Gulutam tetendit. Eodem die ulia quoque purs de classe venit, & ud littoru urbis se upplicuit. Nempe triremes circiter centum, dromonus, sive celoces, parvæ naves, & onuremes centum triginta. Ita ud urbem uccedit, ipsamque omni ratione, & cujusque modi tormentis pulsat & oppugnat, terra marique: oempe ejus ambitum decem & octo milliurium circumdans. Mundavit uutem Imperutor cutenam ferream, eamque prægrandem ante os portus prætendi, qua hostilium uccessus navium arceretur. Intra ipsam porto catenam naves, quæ tam forte aderunt, ud incursum validius prohibendum, & conflictum cum hostibus miscendum immittebat. Erant hæ naves ex Liguria tres, ex Iberiu, sive Hispania una. Ex Creta trus, ex urbe scilicet cui nomen Chundu-
C zemiu una, u Cydonia duæ: omnes hæ ud pugnam probe instructæ & armatæ. Fuerunt item ex Venetis triremes mercatoriæ mugnæ tres, quas Ituli Galeras, seu Galeutzas appellure consueverunt, & totidem triremes uliæ celeres, ad custodiam, & ministerium mercutoriurum constitutæ. Hus quoque manere ud urbi succurrendum jussit. Et ita portui provisum est. In terru hostes statuerunt mugnam illum helepolim, cujus os patebat spithamas duodenas; aliis insuper complures uxpugnatrices machinas, spectatu dignas. Altam præterea fossam militurem ducebant, palos unte eam depangebant, urbemque locis qua uordecim infestissime verberubant. Ex muchinis autem unde lapides jaciebantur, multæ domus egregiæ propter muros, & maxime palatia destruebuntur. Helebolis mœnia & tur-
D res petebant cum strepitu & clumoribus, & utrinque, ex helebolis, heleboliscis, balistis, arcubus, aliisque instrumentis funeru ingeminabuntur, & neque diebus, neque noctibus oppugnationes, conflictus, incursiones, jaculationes interquiescebant. Confisus enim Ameras, nostru paucitate, & summa lassitudine, adjuvuntibus, facile se urbe potiturum, nullam quietis partem caperu nos patiebatur. Magna autem illa helepolis propter continentem jaculationem, & quiu metallum adeo purum non erat, dum exploditur, magistrum tormenturium flamma haurit, & ipsa in compluru frustru dissiliens, multos percussu necat. Quo comperto, Ameras magnoperu doluit, edixitque, ut illo die nihil egregii operis uc facinoris contra nos ederetur. Die decimoquinto ejusdem mensis, reliqua clussis Turcica e ponto Euxino, e Nicomedia, & Asiu, navium tru-
E centarum & viginti udest, e quibus erant triremes decem & octo, biremes circiter quinquagintu, reliquæ as8. nuves longæ, & uliæ, milites, & sagitturios mugno numero upportantes. Numerabuntur in his onerarii dromones quinque & viginti, lignis, molaribus, aliisque instrumentis ud urbium oppugnationem idoneis stipati. Cæterum portum intrare, propter caussum supra expositam difficulter poterant. Quæ ex Oriente advenerant, puulum infra Diplocionion (*a dx-*

plici columna dictus locus) afque ad Ecclesiam S. Constantini in anchoris stabant. Die mensis decimo septimo naves, terrestresque copias, pedestres & equestres recensuit, invenitque triremes, biremes, uniremes, dromones, naves majores minoresque viginti supra trecentas. Numerus terra decertare gestientium, ducenta duo de sexaginta millia. Qui ad urbem tantæ magnitudinis defendendam intus erant, reperti non amplius quater mille nongenti septuaginta, præter extraneos, eosque vix duum millium. Hoc ita fuisse scio, idque ex tali caussa. Jubente Imperatore unusquisque tribunus plebis, & dux ea demarchia & classe sua accurate tum laicos, tum monachos, qui tolerare militiam possent, & quæ quisque arma ad vim propulsandam haberet describebat. Sic quilibet tribunus demarchiæ suæ catalogum Imperatori offerebat. Is mihi mandans ait, hic labor ad te respicit, & cautione silentioque opus habet. Accipe igitur catalogos, & abi domum ac sedens subduc numerum diligenter militum, & quibus armis instructi sint. Item scutorum, arcuum, sclopetorumque. Ego jussis perfunctus, eidem tabellas exhibui, non absque dolore, & mœstitia haud mediocri: mansitque præter nos duos aliis occultus numerus. Nonnulli (quanquam pauci admodum) de nobilitate, & plebe nauti homines, atque imbelles timore belli, calamitatumque ab hostibus accipiendarum ante tempus cum totis familiis ex urbe profugerunt.

CAPUT IX.

Imperatoris gemitus. Laus Joannis Justiniani Genuensis. Honor ei habitus ab Imper. Sævitia oppugnantium. Industria propugnantium. Fossa cumpletatur. Turcæ multi a suis vivi operiuntur. Cuniculus infælix. Descriptio novæ machinæ. Labor utrinque certantium. Justiniani laus. Imperatoris in fossa evacuanda labor. Ameræ ex machina inflammata tristitia & pudor. Verum ejus, consiliariorumque ex constantia & invicta virtute Byzantiorum mæstitudo.

UBI hæc Imperatori renuntiata sunt, tantum ab imo pectore gemitus duxit. Erat porro Ligar quidam in duabus illis ligusticis navibus, ipsarum Præfectus & dominus, vir nobilis, dexterrimus, strenuus, & commodus, nomine Joannes Justinianus Longus. Quem cum Imp. idoneum ad omnia animadverteret, tribunum eum ac ducem trecentorum militum instituit, eique belli administrandi summam permisit, vehementer eo nitans, qui revera etiam in hac præfectura sua facinora immortalia fecit. Postquam autem Ameras diffractam helepolim mox redintegravit, instauravitque, noctes & dies muros quatere, & magno machinarum omnium tumultu ac strepitu, jaculationibus, impressionibus, dimicationibusque acerrimis, nos terroribus complere ingentibus non cessavit, erarque multiplex mali facies. Ac nostri quotidie bellica hostium tormenta exploratius cognoscentes, spectantesque, timore ac trepidatione soluti, machinas, & artes novas, hostibus non parum detrimentosas excogitabant. Cæterum artes illæ singulares non ita diu valuerunt, quod nobis quæ ad pugnam, & ad obsidionem tolerandam pertinebant, haud satis suppeterent. Dejectis autem per beleboles, & pyribolas locis quibusdam mœnibus, implere fossas nitebantur, quo facilem ingressum pararent, & qua illa procidissent, sese in urbem penetrarant. Sagittis quoque præmissis vociferabantur, ac per medios luorum irrumpebant, egestamque tellurem in fossas ingerebant, & ramos arborum præterea, aliamque materiam: quidam etiam convulsa tentoria sua eodem projiciebant, ut mirum novumque spectaculum cerneras. Nam complures, illorum multitudine instantium compressi & coarctati cadebant, quique sequebantur, ligna & humum effossam crudeliter dejicientes, eos miserandum in modum cooperiebant, vivosque ad inferos mittebant. Alii viribus validi ac robusti sponte, ex impetu & festinatione scilicet imbecilliores leviter detrudentes, iis terræ virgultorumque loco easdem implebant. Sed quanquam hæc facerent, non poterant tamen helebolicas, telorumque ictus devitare, & a grandibus saxis, quæ de muro vibrabantur, cadebant turpiter, majoremque in modum verberabantur: nec de nostris omnes sine vulnere illæsique manebant. Ubi Turcæ helepoles suas usque ad fossam attraxerunt, conflictum ac decertatum est horribiliter: nec enim sese nostri deseruerunt: fuitque admirabile, ut bello inexercitati, victoriam tamen obtinerent, magnoque animo se, & generose opponentes, supra vires laborarent. Et hostes quidem toto die fossas complebant: at nostri tota nocte materiam, congestamque humum, & ramalia intra urbem trahentes, efficiebant ut fossæ vacuæ, sicuti prius relinquerentur. Turres vero laceratas, aggesta per corbes humo, & vasis e ligno vinariis, truncisque oppositis opere tumultuario resarciebant. Quæ cum aspiceret Ameras, erubescebat, quod consilium affectus destituisset, volensque aliud machinamentum experiri, cuniculorum faciendorum peritos adesse jussit, per quos exercitus in urbem sua citra laborem infunderet: cœperuntque ad præscriptum fodere, cum Joannes quidam Germanus in machinis bellicis, & igni græca conficiendo sane egregius, alium cuniculum contrarium agendum curavit. Turcis itaque cum gaudio advenientibus, ipse accenso igne artificioso complures eorum exussit, molitionemque ad nihilum redegit. Unus tamen cuniculus Turcarum Germanum illum animum latuit. Ipsi quoque Turcæ eodem genere ignis quem præparaverant accenso, nihil profecerunt. Turris quædam duntaxat vetus, parva ex parte incensa cecidit, quam derepente refecimus: reperiebanturque senes aliquot, qui affirmarent, hostes aliis pugnis idem tentasse cuniculis, verum nihil effecisse, quod major urbis pars ad muros petrosa esset. Lapsus spe sua frustratusque Ameras, alia nova inventa, machinasque ad expugnationem fabricari jubet. Helepolim maximam, pluribus rotis insistentem, cum lignis * paravit, latam & altam inprimis, quam intus & extra triplicato corio bubalorum, & boum tergoribus contexit: quæ supra turres habebat, & oppansa velamenta, ascensus item & descensus, ut qui intus essent lædi a nobis nequirent. Patebat foras, ut qui vellent, facile ingredi, egredique possent. Pars fossam respiciens tres portas habebat magnas, tegumentis firmiter communitas, ut diximus. In circuitu dispositum omne instrumentum & artificium bellicum, multamque materiam, & ligna, quæ opportuno tempore in fossam dejicerent, ut facile urbem intrarent. Habebant etiam scalas gradibus stuppeis, quæ submittebantur per funes, & rursum in altum trahebantur ad mœnia applicatæ; & omne demum machinæ genus, quod humana mens excogitare potest, quas nunquam se visurum speraret Imperator, nec ad aliquod castellum capiendum ipse fecerat. Aliis quoque in locis currus fabricarunt rotis pluribus, & supra turres quasdam, & ipsas coopertas eo modo quo diximus, habentes machinas plurimas, instructas igne qui non extinguitur, unaque hora ad impressionem simul faciendam paratæ erant. Ac primum quidem terribilem illam helepolim impingentes, turrim ad portam S. Romani prostraverunt, statimque trahentes supra fossam eam statuerunt. Cœpta pugna ante solis ortum totum duravit diem, pugnatumque atrocissime. Et nunc quidem conflictu & incursione acriter contendebant: nunc ligna & materiam, & terram

quæ in helepoli erant, in fossam conjiciebant, & ruinis turris, & congestitiis illis, viam rectam sibi disponebant; quos tamen nostri strenue impediebant, ac sæpenumero de scalis deturbabant, & ligneas quasdam præcidebant, illoque die hostes fortiter & sæpe, usque ad primam noctis horam repulsi sunt, ob laborem, & defatigationem, & accepta vulnera frendentes impii. Ita quievit oppugnatio. Sperantes autem se mane levi opera expeditum ingressum adepturos, spe sua exciderunt, quod Joannes Justinianus velut adamas tota nocte suorum militum exsuscitaret animos, & ad viriliter præliandum cohortaretur. Imperator etiam coram præsens, & alii multi, qui eodem ad succurrendum affluxerant, tota nocte in fossis evacuandis desudarant, & turrim laceratam innumeris molibus instaurarunt, helepolimque hostium, ubi cooperta non erat, inflammarunt. Circa tertium porro galli cantum Turcæ alacritate pleni subeuntes, confidentesque se aditum, ut dixi mas, facile reperturos, ubi spes suas inanes viderunt, admirati sunt, & ipse Ameras magnopere tristatus & pudefactus, nostrorum virtute obstupuit, plurimamque admiratus dixit, si triginta septem chiliades Prophetarum uno ore prænuntiassent, impios illos (nos videlicet) una nocte facturos, quod fecerunt, fidem illis minime habituram fuisse. Postmodum nostros omni timore ac terrore vacare ad jactum sagittarum, & impressiones toto die iactas helebolisicis innumeris, & saxis desuper in nos instar cœlestis pluviæ cadentibus, & quodvis periculum pro nihilo putare animadvertens, ipse, & omnes a consilio mirum in modum consternati sunt. Atque hæc in hunc modum evenerunt.

CAPUT X.

Quatuor oneraria a Turcicis invasa, fortissime se tuentur. Magnanimitas Phlantaneiæ navarchi qua dictis, qua factis. Ameras suos de ignavia e littore increpans, in undas cum equo procurrit. Militum in ejus periculo timor, & ausus imitatio. Redintegrata pugna, & quatuor onerariarum præclarissima victoria. Drungarii classis pœna. Ira, dolor, furor Ameræ de sinistris eventibus. Quædam machinæ arvæ, & pons ab eo construcitas.

TRes naves Ligusticæ in Chio oneratæ, vento secundo solventes ad nos cursum tenebant. In ipso autem cursu aliam navim regiam, e Sicilia frumentum advehentem offendentes, nocte quadam prope urbem simul deveniunt. Mane ut a diurnis speculatoribus conspectæ sunt, triremes Ameræ, & ex alia classe non paucæ naves contra cum lætitiis, tympanis, & cornuum cantibus incitato feruntur, nullo negotio hasce naves a se intereeptum iri opinatæ. Appropinquantes, & pugnam exorsi, jacula torserunt, primumque regiam non absque magna superbia aggressi sunt. Quæ illos primo impetu helebolisicia, telis, lapidibus male excepit. Cumque proris navim subiissent, ipsa eos igne in ollis artificiose comparato, ac lapidibus non sine multa cæde procul fugavit. Hæc nos de mœnibus Byzantii superne aspicientes, Deum precabamur, ut ipsorum, nostrique misereri vellet. Similiter Ameras equo insidens, e littore quæ fiebant contemplabatur. Tertium jaculantur, fastuque turgidi, clarissimis vociferationibus in eos invadunt. Naucleri, gubernatores, navarchi virili & robusto pectore, stantes turbam nauticam ad moriendum potius, quam ad vitam cum dedecore retinendam exsuscitant. Præcipue vero navarchus vocabulo Phlantaneias per regiam navim a puppi in proram vadens, & instar leonis depugnans, etiam alios vocibus tam præclaris, ut satis explicare nequeam, excitabat, aliorumque plausus astra fe-

A rebant. Conseritur de integro pugna sævior, & ex triremibus partim occiduntur, partim vulnerantur multi, duæ flammis pereunt. Hæc videntes naves Turcicæ, timuerunt. Ameras animadverso talem tantamque classem nullam facere operæ pretium: sed ab adversariis navibus vinci potius, ira & furore insaniens, ac dentibus stridens, maledictis suos proscindit, timidos, effœminatos, & tantam strages consumere natos vocat; ac subditis equo calcaribus, extremum pelagus ingreditur (distabant enim triremes a continenti circiter jactum lapidis) ut vestes ejus magnam partem aqua salsa imbuerentur. Hoc illum facientem exercitus terrestris conspicatus, indignationem ac dolorem concipit, classemque verborum contumeliis appetit, plurimique viso Amera in illo statu, ipsi quoque in equis usque ad naves nando eum sequuntur. Epibatæ factam B Ameræ intuentes, & probris in ruborem dati excandescunt, & volentes nolentes, proras denuo obvertunt, & eum adventitiis navibus immense deprælianter. Quid quæris? Tantum abest, ut ipsis quippiam nocuerint, plurimi eorum desiderati sunt, tantamque plagam acceperunt, ut reverti triremes non potuerint. Interfecti illo die (id quod ego ex ipsismet Turcis audivi) Agarenorum supra duodena millia, in mari duntaxat. Noctis interventu classis necessario pugnam declinavit, & quatuor illæ naves opportunitatem nactæ, portum subierunt, nemine de suis amisso: paucis tantummodo vulneratis, qui biduo, aut triduo post ad dominam evolarunt. Ameras porro tantopere adversus classis Drungarium iracundia efferbuit, ut eum paulo transadigere cogitaret; ejus timiditate & ignavia naves C illa nocte evasisse, & per eum ut socordem & inutilem, portum intravisse dictitans. Tum quidam ipsius aulæ primores precibus contenderunt, ut dignitate nudatum, vivere tamen pateretur, omnesque facultates ipsius Janitzaris attribueret. Rursum mœstus Ameras, & vehementer animi anxius, manus sibi ut canis mordicus arripit, & pede humum pulsat, dum muri ruinas bis ter redintegratas aspicit, & fossas exinanitas, tamquam brevi restitutas invenit, & centum quinquaginta triremes biremes ac uniremes, quatuor illas naves capere non potuisse: sed potius tantam ab iis cædem perpessas considerat. Trahit ex imo corde gemitus, spumat os, secumque volutat, quid ad urbem amplius divexandam & premendam incipiat, & ut eam terra marique obsideat. Machinatur autem rem ejusmodi. Ut D pars classis portum ingrediatur. Ad opus repente concursum est. A tergo autem Galatæ viam directam, usque ad portum pertinentem facit, trabibusque & asseribus totam sternit; asseres ipsos adipe boum & arietum perungit. Alia insuper varii generis instrumenta, machinasque construit, quibus triremes, & biremes facile in collem adduceret, indeque in portum deduceret. Eratque opus mirabile, & naumachiæ strategema singulare. Ego quidem sic existimo, Cæsarem Augustum contra Antonium, & Cleopatram pugnantem, qui cum propter fluctus maris, atque hostes circumire Peloponnesum non potuisset, & ad Isthmum accessisset, naves ad orientalem plagam maris helladici pertraxit, moxque in Asia fuit, hunc, inquam, imitari voluisse. Aut etiam Nicetam patricium, quando & ipse ex mari helladico triremes in occidentem dedu- E ci fecit, ut Cretenses apud Methonen & Delam fugaret. Itaque triremes una nocte deportatæ, mane in portu inventæ sunt. Deinde pontem struit ad hunc modum. Acatia, & vasa quædam magna lignea, & dolia ubi congregavit, ea trabibus longis, & ferramentis ac funibus valide atque arcte constringit, & colligat, ne aquæ fusæ opus dirimerent. Post, super acatia, & vasa, & trabes, asseres ferreis clavis, fessibulis affigens, pontem efficit validum, latitudi-

nis cubitorum quinquaginta, longitudinis centum, ut quod inter portum & initium pontis erat spatium, videretur tanquam arida ambulari. Deinde helepolim supra pontem statuit, & triremes simul eadem in parte mœnibus succedunt.

CAPUT XI.

Timor civium. Ad defensionem urbis regionum distributio. Imperatoris in prospiciendis necessariis indefessus labor. Sacra vasa Ecclesiæ in pecunias ad solvenda stipendia rediguntur. Conatus ad triremes Turcicas, & pontem incendendum irritus. Quadraginta fortissimi, & pulcherrimi juvenes Ameræ jussu trucidantur. Constantinopolitani Turcis captivis præcipitandis par reponunt cum fœnore.

HÆc dum conspicerent Imperator & tota civitas, animis conturbari vehementer incipiunt. Imperatorem nostrorum paucitas habet sollicitum. Itur in consilium, decernitur, ut duces, & tribuni, aliique strenui viri Itali ac Romani (qui valde exigui numero inveniebantur) quibus locis nuper constituti fuissent, ad eadem unusquisque rediret, murosque servaret, & hostibus resisteret. Ac primum quidem de Veneris Bailo (*dignitatis nomen est*) Hieronymo Mino custodiendum & providendum palatium cum omni gaza committitur. De Catelanis Bailo, Petro Juliano pars quæ dicitur Bucoleontis, usque ad Contoscalium tuendu datur. Jacobo Contareno pars murorum exterioris portus, usque ad Hypsomathia. Atque hic cum suis, militum, maximeque ingenuorum ac nobilium officio non deerat. Manueli e Ligaria regio ad portam quæ aurea dicitur, cum ducentis sagittariis mandatur. Habebant enim Turcæ ibidem helepolim, lignis & pellibus bubalorum atque boum coopertam, & muros arietibus quatiebant. Paulus, Antonius, Troilus germani fratres Myriandro præficiuntur, quo in loco urbs laborabat magis, & diu noctuque a peditibus & equitibus Turcis magna multitudine, fortiterque ac strenue oppugnabatur. Et cum sæpe murum diruerent, ac perrumpere in urbem conarentur, cum damno & cædibus multis repellebantur. Ac partem quidem scalarum intro oppidani traxerunt, partem diffregerunt. Meretur sane virorum illorum virtus præmium, æternam scilicet apud posteros memoriam. Theophilo Palæologo homini experientissimo, græcarumque disciplinarum scientissimo, custodia prope portam Selybriam contradita est. Justiniano autem summo duci, & undecunque apto atque idoneo, cui Imperator etiam atque etiam propter generositatem, fortitudinem, & audentiam fidebat, cum trecentis Italis & Romanis regio ad portam S. Romani ad defensandum data est, ubi Turcæ inimicius Martem urgebant; ubi etiam heleholen magnam, & helepolim illam statuerant: quod locus esset ad mœnia urbemque expugnandam appositus, & Ameræ regione tabernaculum. Theodoro e Caristo, viro bellicoso & industrio, & sagittario longe exercitatissimo, item Joanni Germano, machinarum militarium perito artifici, regio in Calygariis defendenda cessit. Hieronymo & Leonardo Ligusibus vicinia ad portam Xylinen. Davulæ Rosio ad portam Cynegesii, usque ad S. Demetrium. Magno autem Duci Lucæ Notaræ regio Petrii, usque ad portam sanctam. Ad regionem portæ speciosæ nautæ, naucleri & gubernatores, quos habebat navis Cretensis, dispositi sunt. Gabrieli Trivisano Venetarum triremium Præfecto, cum aliis quinquaginta ad custodiam definita turris in medio fluctu, qui aditum portus tuetur, & est ante portam regiam. Is creditam sibi partem ut pastor, non ut mercenarius, diligenter servabat. Antonio vero mercatoriarum triremium Præfecto, triremium ipsius, & navium intra catenam, de quibus dictum est, tutela obtigit. Quæ naves, quod ad conflictum bene essent instructæ, earum vectores tubarum, tympanorum, clamorum strepitu millies Turcarum triremes ad dimicationem provocabant, & jaculis quotidie inter se certantes, justa tamen pugna non concurrebant. Alii quoque nobiles, virtuteque bellica egregii cives ad custodiam dispertiti sunt: & quidquid hominum poterat, operam navare non desinebat. Monachi, Sacerdotes, Clerici, & reliqui ordinis Ecclesiastici passim, & circum circa per urbem jussi sunt distribui, ut & Deo supplicarent, & die specularentur, & noctu laborarent, & precibus numen pro salute urbis propitiarent. Demetrium Cantacuzenum, & generum ejus Nicephorum Palæologum, cum aliis quibusdam ad venerandum Apostolorum templum, & ad alia loca obeunda cum bellatoribus septingentis constituerunt, ut ubi res flagitaret, eo cum subsidio advolaret. Imperator cum Francisco Toledo cognato suo (qui, ut ferunt, ex illustri familia Alexii Comneni genus ducebat) & nobiscum tota die & nocte intra urbem, & mœnia obequitans, necessitati bellicæ consulebat. Et quoniam ad numeranda stipendia palatium pecunia deficiebatur, mandavit vasa Ecclesiæ sancta Deoque consecrata confringi, & in numismata redigi. Ac ne quis nos ut sacrilegos reprehendat, qui hoc temporibus adducti fecimus, etiam David idem egit, cum esuriens panes propositionis comedit, quos non nisi solis sacerdotibus licebat comedere. Ajebat enim beatæ memoriæ Imperator; si Deus urbem liberaverit, se domino suo quadruplum restituturum. Rursum inita consultatione decretum est, ut invectæ in portum triremes, & pons aliqua machinatione incenderentur: quoniam naves Turcicæ pro imminenti discrimine non leviter urbem terrefaciebant. Invenerunt porro artem, & consilium Imperatori indicarunt. Jacobus Cocus Venetus, homo erat factis quam dictis celerior, huic negotium commissum. Hic orsus est opus accommodate admodum & bene in hunc modum. Acatia tria apprime velocia & agilia sumpsit, iis quadraginta juvenes Græcos & Italos, fidentes animi, & præstanti virtute imposuit, eisque diligenter præcepit, & ignis artem docuit, ut nocte Galatam trajicerent, & prope littus usque ad triremes accederent, ac tum deliberata exequerentur. Et successissent incepta, nisi rem sinistra fortuna nostra impedivisset. Ponte enim circumnavigato, cum duos illic reliquissent, qui signo dato, eadem hora illum incenderent, ubi ad triremes jam alii accesserunt, Deus propter peccata nostra opus prohibuit. Et enim juvenibus illis imprudentibus, famulus quidam hostibus mysterium detexerat, unde illi custodias per noctem agere instituerunt. Atque ut illos cum vasis, & petris, & acatiis viderunt, unum summerserunt, & vectoribus ad unum captis, alia duo illæsa & integra reliquerunt; aliudque nostri nihil præstiterunt, nisi quod unam triremem incenderunt, ignem in ponte Turcarum caterva accurrens extinxit. Juvenes autem illos excellentes, & eximia oris dignitate, impius Ameras mane ad unum, nobis inspectantibus, & immensum tota civitate lamentante miserabiliter jugulari mandavit. Mœstus idcirco Imperator, & ipse e triremibus captivos Turcas, numero ducentos sexaginta de turribus suspendi jubet.

CA-

CAPUT XII.

Dissidentes inter se Ligures & Venetos, ad concordiam revocat Imperator. Ameræ arrogantia, & voluntas perdendarum navium, pro quibus Galatæi supplicantes frustra sunt. Incassum tamen, & classiariis incolumibus quanquam infestissime oppugnantur. Mœnia a propugnatoribus deserta, unde a Turcis corbes detrahuntur. Purgatio desertorum. Ad contumelias patientia Imp. Ejusdem in muris redintegrandis sedulitas. Magni ducis, & Justiniani alterna convitia. Oratione Imper. reconciliati, officio funguntur. Justiniani inconstantia & timiditas, qua sua decora fœdavit.

HAnc ob caussam offensio & seditio non minima inter Venetos, & Ligures emersit. Ligures quippe asseverabant, se omnibus rebus agundis supra Venetos excellere, & Jacobum Cocum ex imperitia oescisse quid faceret; nec vel ipsum, vel Venetos quid auderent pervidisse, propter quos quadraginta illi juvenes periissent, ac triremes, & pons in portu incensa non fuissent. Hoc comperto Imp. indoluit, accedensque eos in hæc verba allocutus est. Obsecro vos, fratres, pacem colite; bellum exretnum vobis sufficiat. Nolite mutuum belligerare, per misericordias Dei. Alia item multa eum dixisset, pacem iis persuasit. Ameras postquam perspexit, quod de triremibus conabamur, magis detrimentum nobis quam utilitatem attulisse, supra modum lætatus, non sine fastu & indignatione animi dixit, se facturum nobis, quæ nos ipsis facere nequivissemus. Et in colle S. Theodori trans sinum apud Galatam magnas belebolas statuit, ut naves nostras quæ erant ad ingressum portus, nisi recederent, summergeret. Atque hæc faciebat non solum propter introitum portus; sed etiam ut Ligurum navibus par redderet, nobisque, se posse omnia, ac multimodis sollertem, & versutum esse ostenderet. Cernentes Galatæi, Ameram velle naves perdere, frequentes illum conveniunt, monentque, non videri ex justitia, Ligurum, amicorum suorum, atque adeo suas naves mercatorias disperdere. Respondet, has naves non mercatorias, sed piraticas esse; nec mercaturæ gratia, sed in Imperatorem nostrum, inimicum suum adjuvarent, huc venisse. Se, ut manifestos hostes, si queat, puniturum. Ipsi, ut amici, cum pace abirent. De cætero ad opus venitur, & erat videre mirum quiddam. Magister primæ beleboli ignem injicit, navim principem demergit. Reliquæ conspecto periculo, nitentes fugere, paulum ultra Galatam cum venissent, constituerunt, ut altissimis ædibus tegerentur. Turcæ ædibus haud parcentes, multas diruerunt, quo naves citra impedimentum oppugnarent. Dictu stupendum, amplius centum & triginta belebolas nihil penitus navibus obfuerunt, nec quenquam occiderunt: unicam mulierem lapsus de muro lapis interemit. Diebus autem aliquot Ameras more solito nobiscum cominus non conflixit; eminus tantum jaculatus, machinis noctes atque dies muros valide arietare non destitit. Tum nonnulli rei militaris non nimium gnari, cernentes conflictibus abstineri, relictis stationibus domos quisque suas redierunt. E Turcæ occasionem nacti, harpagonibus quibusdam in locis corbes terra ad tegendum in pugna militem inculcatas detraxerunt, pro quibus tribuni extemplo alias reposuerunt: Imperator ubi a duce quod contigerat rescivit, dure illos, & cum minis increpavit. Qui responderunt, hoc se fecisse, ut liberis & uxoribus victum curarent, quo eguissent. Tum Imperator sanxit, ut quotquot vel senio, vel alia caussa ab armis impedirentur, iis pro cujusque necessitate per ædes, & turtes panis distri-

A bueretur. Jam vero bellum ingravescebat in dies, quod ad hostes e finibus Turcici imperii milites recentes quotidie adventarent; nostræ autem res acciderentur, & ut lunæ lumen, assiduis interitionibus minuerentur. Quidam insuper nostrorum, contumaces & inhumani, cum nostra in angustum redigi intuerentur, perversis cupiditatibus suis occasionem nacti, seditiones ac turbas perpetuo ciebant, & ore scelesto contumelias in miserum Imperatorem, aliosque principes per vicos & plateas jaciebant, nec Deum timentes, nec Imperatorem, aut homines reverentes. At ipse ter beatissimus illud Davidis imitabatur. *Ego autem sicut surdus non audiebam, & tanquam mutus non aperiebam os meum. Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Quoniam inimici mei vi-* B *vunt, & prævaluerunt super me. Quoniam multiplicati sunt, qui oderunt me gratis.* Et adibant eum qui narrarent, hunc & hunc talia de ipso effutire. Quosdam etiam præteriens, sibi conviciantes auribus suis audiebat. Et in nobis impletum est illud adagium, felicium omnes sunt amici: infelicium ne ipse quidem pater. Quarto die Maii rumor spargitur, Ameram vicesimo nono ejusdem mensis oppugnationem nobis acerrimam admoturum. Ast duces & tribuni omnes, & ante alios Joannes Justinianus non desinebant moliri omnia, quo hostibus resisteretur, & tota nocte muri ruinas, helebolum impressione factas mille modis resarcire non parcebant. Deinde Justinianus ad Magnum Ducem Notaram mittit, ut sibi aliquot heleboles transmittat, quæ ibi erant, ubi idem Lucas Notaras servabat. Recusat dare, quod etiam in illa urbis regione ea C tormenta necessaria esse diceret. Justinianus contra occurrere, nullam esse necessitatem tot helebolum ibidem, propter aquam videlicet. Hanc ob caussam ad sermones projectiores processum est, & alter alterum probris lacessebat. Ac Justinianus quidem Notaram hominem ineptum, pestiferum, & patriæ inimicum appellare. Notaras vicissim alias contumelias plena manu regerere. Hoc intellecto Imp. eos seorsum abducens, hunc in modum affatur. Fratres, non est modo tempus inter vos ita agendi, loquendi, & verbis velitandi. Quin potius etiam iis qui oderunt nos veniam tribuamus, Deumque obsecremus, ut a faucibus hujus notissimi, quemque ante oculos videmus draconis liberemur. Pluribus deinde verbis usus, in amicitiam eos pacemque mutuam restituit, & uterque ad commissum sibi D locum, & ad muneris sui functionem revertit. Justinianus ab hostibus timebatur illis diebus potissimum qua dictis, qua institutis, & factis, jaculationibusque & cominus quotidie adversum eos decertabat; & cum multos capiebat, tum alios gladio conficiebat: ac nemo erat, qui laborem, & facta viri præclara non suspiceret, quem vindicem servatoremque urbis omnes prædicabant. Verum ad finem usque talis non permansit: sed quam sibi famam fortitudine pepererat, eam timiditate amisit.

CAPUT XIII.

Falsi rumores per Turcas dissipati de summissis ex Italia, & Hungaria auxiliis. Maledicta in Ameram. Ejus, & consiliariorum mœstitia ex tribus caussis. Luminis supra urbem nocte apparentis duplex augurium. Ejusdem postrema apparentis verum augurium. Halimbassa cur mœrorem simularit foris, cum gauderet intus. Ejus oratio ad Ameram de obsidione relinquenda. Sagambassæ contrarium consilium, cum insectatione stultitiæ & inconstantiæ Principum occidentalium. Ameras dicta probat cum voluptate. Galatam, ad Galataeas trajectu ad urbem tuendam prohibendos custodiam mitti imperat.

NObis ita habentibus, falsus quidam rumor exercitum hostilem pervasit, classem ex Italia ad opem oobis ferendam advenire. Similiter Jancum Hungarorum Principem, eum copiis equestribus pedestribusque maximis. Quibus auditis Agareni trepidare vehementissime, maledictisque Ametam insectantes & murmorantes dicere, ipsum generis sui perniciem ac interitum fore, a quo adacti, impossibilia conarentur. Ipse quoque Ameras, totumque illius aonsilium varia volvantes, & meta ac perturbatioue pleni, magnopere tristabantur. Primum quidem, quod hujusmodi vulgabantur. Deinda quod videbant tam frequentem, & innumerabilem exercitum in timorem conjectum, & neq; terra, neq; mari tot diebus quidquam adbuc prospere gestum, & cum sæpe tot machinas, tantaque vi scalas ad muros applicuissent, fœde dimissos: deturbatos quippe & multos occisos, ut deinceps meticulose ad mœoia accederent. Tertio loco portentum quoddam conspectum, terrorem ipsis injiciebat: nempe vis corusca luminis cœlo supra urbem demissa, quam tota oocte teaisset. Hoc lamen ut viderunt, primum sic interpretabantur, Deum Christianis offensum, eos igni affligere, & in servitutem tradere statuisse. Postea cum semper cum dedecore de mœnibus & scalis præcipitari se sa, tamque multis machinis fabricandis nihil proficere animadverterent, & insuper de classe ex Italia, & de Janco ex Hungaria famam, licet falsam, acciperent, rursum ita illud lamen ioterpretari cœperunt, ut dicerent, Deum pro nobis pugnare, & tutamen atque præsidium Christiaoorum esse velle: sine cujus nutu ac voluntate nos quoque nihil possamus. Has ob caussas Ameras, ut diximus, universusque exercitus ipsius io tristitia & mœrore versabatur, ut qui dia sequenti soluta obsidiona recedere cogitaret. Ipsa antem vespera diem illum præcedente, quo discessum cogitabaot, rursum ut antea lumen illud cœlesta conspiciunt, quod tamen non perinda ut prius supra urbem tota nocte diffusum manebat: sed procul tantum apparebat, & repente discussum avanescebat. Hoc ut Ametas, & alii omnes aspexeruot, multo repleti gaudio exclamarunt, Deum nos jam deseruisse. Et execrandæ atquæ impiæ religionis, & erroris ipsorum sapientea ac scribæ significatum illo lumine vaticinabantur, Turcas urbem subacturos. Ita omnes spem bonam concipiebant, qua propter peccata nostra frustrati oon sunt. Halimbassa vero princeps consilii, spectatissimus omnium, & rebus gerendis egregius, cum Ametam ancipiti cogitatione sic defixum, aliosque omnes metu ac trepidatione detentos observaret, in speciem ipsa quoque tristis, animo interim exultabat, quod unus ipse in consultationibus Ametam samper a bello urbi faciendo deterruisset; ne id occideotales comperientes, in fœdus coireot, & Turcas Europa expellerent. Rursus itaque mœstitiam vultu simulaus, Ameram ita compellavit. Ego a principio hæc ita eventura sæpius tibi prædixi, nec mihi auscultasti. Nunc rursum

A moneo, placeat tibi nos hinc discedere, quoniam in rem nostram futurum est, antequam pejus aliquid eveniat. Ameras audita oratiooe istiusmodi, tristitia & sollicitudine ingenti pœne contabuit, quod tanta eum ignominia fugere verius, quam discedere videretur. Eum sic stanteus, & cogitabundum intuens Sogambassa, proximus a primo Vezires, siva consiliarius, suadera insistit, uti bellum contra nos continuet; & hoc, ut Halimbassæ vicissim ægre faceret; occultas quippe simultates & odia exercebant invicem. Erexit igitur, & animos addidit Ameræ hunc in modum.

Quid ita stas mœstus & afflictus, Amera? quæ timiditas te occupavit? quæ sunt istæ cogitationes, quæ ascendunt io cor tuum? Deus tecum est, mitte ægritudinem. Ao noo vides signum lameo illud, eum tibi urbem hanc in B maous traditurum? An non cernis tantum aa pœne infinitum exercitum quam habes, & selectum & instructum aum exquisito apparatu? Alexandri Macedonis aopiæ tantæ nunquam fuerunt, nec tantas ejusdem apparatus bellicus: nihilominus mundam subjugavit. Equidem ego, quod quidam ajunt, & frater meus Halimbassa paulo ante affirmavit, classem ex Italia huc cum subsidio appulsuram non credo, non spero. Bena siquidem nostis, polyarchiam Principum Italorum, cæterorumque occidentalium facere, ut ἄναρχοι, hoc est, sine imperio sint, nec viget inter illos concordia. Quod si quidam eorum forte pacem firmarint, id non sine labore, multisque conditionibus contingit, & brevi spatio vinculum illud rumpitur, quique colligati fuerant, curiosius rationes loqui C runt, quibus alter in alterius ditionem invadat, mutuoque imminent, & cavent. Multa quidem illi statuuot, ratiocinantur, loquuntur; sed pauca præstent: & quod vesperi volunt, mane nolunt. Et aum voluntas ad opus & negotium ipsum accommodanda est, morantur. Et hoc faciunt, ut cupiditati, & imprudentiæ suæ aptum tempus nanciscantur. Quod si opus quodpiam aggressi fuerint, & initium ejus duxerint, nihil tamen propter sententiarum discrepantiam recte agunt. Maxima vero hoc tempore, ut notum est, pars eorum novas discordias alit. Proinda rursum ajo, fieri non posse, ob caussas a me positas, ut ex Italia classis adveniat. Sed fac revera venire, quid nobis inde periculi, cum ex decem unum illis opponere satis sit? tantum nos exercitum habemus. D Quocitca, Amera domine noster, bonum habeto animum, non discrimen, noo timor ullus ab hominibus tibi denuntiatur: Deus solus tibi timendus est. Virum te præbe, lætare, & confortare, & quidquid ignibus jaciundis effici potest, hodie & cras ne intermittatur, ut helebolibus, quantum potest, muri humiliores redigantur. Hic sermo atque hoc consilium placuit Ameræ plurimum, animumque ipsius ex præterita mœstitudine lætitia suffudit ac recreavit. Tum ei mandat, obiret ea oocte exercitum, & exploraret, num ejusdem esset animi. Ille jussis obsecutus redit, &, lustravi, inquit, & exploravi, idem vult: quare pugna hilariter, a nobis stat victoria. Respondit Ameras. Jam Sogambassa, si videtur tibi, nos quoque in præsens cognoscamus, num placeat fortunæ adjuvare nos, ut alios multos adjuvit. Mitte igitur E Galatam custodiam, ne clandestine huc ad urbem defendendam trajiciant.

CAPUT XIV.

Dolor Halimbassæ de repudiato consilio. Imp. Constantinus rem significat, eum a fortunæ mutabilitate ad spem cohortatur. Turcæ jejunantes, & aqua se expiantes Deum victoriam precantur. Oratio Ameræ ad ultimam impressionem hortatoria. Voluptates ex Alcorano in prælio cadentibus: vivis, & victoribus duplicatum stipendium ac prædam pollicetur. Clamores lætantis exercitus. Supplicationes per urbem ad Deum cum lacbrymis. Oratio Imp. ad fortiter pugnandum, cum laudatione Deiparæ, Constantinopolis, Venetorum, Genuensium.

HIs auditis Halimbassa magnopere doluit, & erubuit, quod Sogambassæ auctoritas B prævaluisset, volebatque ea invidia, si posset, reperire machinam aliquam, ut adversus urbem nihil efficeretur. Indicandum porro curat Imp. quod acciderat, eumque hortatur ne timeat, quia in bellis varia & anceps sit fortuna sæpenumero. Proinde custodes excubias pervigiles agant. Agebatur autem hæc vespera diei septimæ & vicesimæ Maii, jussitque Ameras per totam illam noctem, & diem sequentem lumina facesque ardere, & nihil toto die gustari, & lavari septies, & Deum jejunos ac lustratos victoriam urbis supplicites rogare, quam etiam consecuti sunt. Altera vespera, post occasum solis, posteaquam corpora curaverunt, Ameras stans, orationem ad milites talem habuit. Filii, Deo & Prophetæ ejus Mahometæ, & mihi servo ejus dilectissimi, obsecro, hortorque vos, crastina luce rem omnium sæculorum memoria dignam pe- C ragite, quemadmodum & majores nostri omnibus locis usque in hanc diem, ut constat, admiranda peregerunt: & alacriter, generose, excelsoque animo ad summa murorum per scalas tanquam alites evadite. Ne gloriam a majoribus nostris quæsitam, & a Deo donatam (quod absit) desidia nostra perditum eamus, cujus multimodis augendæ & amplificandæ nunc tempus adest. Alia insuper multa militariter apud exercitum differens, ad viriliter & animose decertandum omnes inflammavit. Deinde rursum. Quod si, quæ belli natura est, etiam aliqui de nobis occubuerint, inquit, probe nostis ex nostro Coran, quid dicat Propheta (Mahomet) si moriatur tali tempore, habiturum inscriptum in dextera sua, corpore & anima in paradiso cum Mahomet esurum ac bibiturum, & cum pueris, for- D mosisque mulieribus & virginibus in loco virenti, & floribus redolenti quieturum, & lavacris pulcherrimis usurum. Ac illo quidem in loco hæc a Deo præmia est habiturus, inquit, qui pugnando occubuerit. Hic autem totus exercitus meus, & aulæ meæ optimates, si vicerimus, quæ nunc a me stipendia simplicia accipiunt, duplicata proportione in posterum accipient, quamdiu vixerint. Tota urbs triduo vestra erit. Et si quis spoliorum quippiam legerit, vasa aurea, & argentea, vestes repererit, viros fœminas cujusque ætatis ceperit, nemo hæc repetere, nec ullam afferre habentibus molestiam poterit. Ubi finem dicendi fecit, sacramento se constrinxit, ita facturum, quemadmodum promisisset. Milites hac conditione mirifice exultantes, uno ore lætissimos clamores sua lingua effuderant. *Illalla, Illalla, Mahomet Russolalla. Deus est, & semper e-* E *rit, & Mahometus est servus ejus.* Nos tam altis clamoribus, ut late per mare resonaret, in urbe auditis, quid caussæ esset taciti quærebamus. Paulo post certo ac vere cognoscimus, luce crastina Ameram terra marique, omnibus viribus, & summa ope urbem adoriri decrevisse. Intuentes autem tam immensam impiorum multitudinem (dicam quod mihi videtur) ut sine dubio contra singulos nostrum plures quingentis pu-

A gnarent, in superna providentia spes omnes nostras collocabamus. Præcepit item Imperator, ut portantes sanctas ac venerandas imagines, & divina simulacra, Sacerdotes, Episcopi, Monachi, viri, fœminæ, pueri cum lacrymis per urbem quoquo versum incederent, & κύριε ἐλέησον clamitarent, Deo supplicarent, ne propter peccata nostra in manus hostium impiorum, & quos terra sustinet, sceleratissimorum traderemur: sed clemens ac propitius esset nobis hæreditati suæ. insuper milites illacrymantes inter se cohortabantur, uti hora conflictus intrepide hostiles impetus exciperent. Nec minus Imperator luctuosa illa vespera coactis omnibus primoribus, præfectis & subditis, tribunis & centurionibus, præcipuisque militibus in hæc verba vocem solvit.

B Viri nobilissimi, clarissimique, tribuni ac duces, & commilitones macti animis, & omnes demum fideles, & honorandi cives, cernitis venisse tempus, & inimicum fidei nostræ omnibus artibus & machinis terra marique, validius quam hactenus unquam conflictu, pugna, & dimicatione singulari, quantum valet ac potest nos premere statuisse, ut si fieri queat, ceu serpens venenum in nos effundat, & tanquam immitis leo instet, nosque devoret. Quapropter rogo hortorque vos, ut virili atque imperterrito pectore, quomodo huc usque fecistis semper, fidei nostræ hostibus resistatis. Trado & commendo vobis illustrissimam, & celeberrimam urbem hanc, patriam vestram, & reginam urbium. Non ignoratis, fratres, quatuor nominibus communiter omnes nos mortem vitæ anteponere oportere. Primum pro fide & C pietate nostra: deinde pro patria: tum pro Imperatore, ut uncto domini: postremo pro cognatis & amicis. Cæterum, fratres, si pro uno horum quatuor decertare usque ad necem obligamur, multo magis, ut liquido apparet pro omnibus simul mortem recusare non debemus. Quod si propter delicta mea Deus victoriam impiis concesserit, pro sancta fide nostra, quam Christus sanguine suo nobis comparatam donavit, nullum periculum detrectemus: hoc enim caput est omnium. Et si quis *totum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur*, quid illi proderit? Secundo loco patria adeo inclyta, & libertate nostra privamur, & imperium quondam tam splendidum, nunc depressum, & humiliatum, probris expositum & contemptum amittimus. Tandem & charissi- D mis liberis, & conjugibus & cognatis spoliamus. Est autem dies septimus & quinquagesimus hodie, ex quo Aleterius Ameras nos obsidet, & omnibus machinis, ac robore die noctuque instare non desistit: gratia autem, & beneficio omnia intuentis Domini nostri usque hodie a mœnibus cum dedecore sæpe repulsus est. Ergo etiam nunc, fratres, timorem secludite, quamvis murus aliqua ex parte ob helepolum impulsum corruerit. Nam ut ipsi vidistis, ut potuimus eum instauravimus. Nos spem omnem in gloria Dei inexpugnabili sitam habeamus. *Hi in curribus, & hi in equis*, & potentia, & numero, *nos autem in nomine Domini Dei ac Salvatoris nostri*. Post in manibus quoque nostris, & in robore, quod divina virtus nobis donavit. Intelligo hanc innumerabilem impiorum multitudinem contra nos ventu- E ram more suo cum fastu, & elato supercilio, & spiritibus magnis, & violentia, ad affligendam & ærumnis pressandam paucitatem nostram. Altissimas dant voces, & innumerabiles lætitiæ clamores jactitant, ut nos terrefaciant, quas eorum nugas probe nostis: nec operæ pretium hæc curare, quantumvis multi hoc agant. Et saxa infinita, & alia tela ex helebolisdis, ut arena maris sursum in nos volabunt, quibus nos, ut spero, non lædent.

„Quoniam perspicio, valdeque apud me gaudeo, & tali spe, & cogitatione sustentor, quod, licet perpauci, tamen omnes dexteri, idonei, robusti, fortes, & magnanimi, & præclare jam ante exercitati estis. Scutis capita vestra in pugna & conflictu bene tegite: deatera rhomphæam teneus semper eatensa esto. Galeæ vestræ, thoraces, & tunicæ ferreæ, cæteraque munimenta ad corpus tuendum plana sufficiunt, & erunt præliantibus perutilia, quibus hostes non utuntur, nec ea habent omnino. Et vos quidem intra muros tecti consistetis: illi aperti, & cum lassitudine vobis appropinquabunt. Quocirca, commilitones, per misericordiam Dei constantea estora, & rem gerire magno animo. Mementota quomodo olim pauci Carthaginensium elephanti tantam equorum Romanorum multitudinem voce aspectuque fugaverint. Quod si animal brutum similiter brutum animal fugavit; quanto facilius nos, qui etiam animantium ratione carentium domini sumus, cum præsertim qui nos oppugnatum veniunt, instar animalium brutorum, & ipsia brutia magis adhuc bruti sint? Peitæ vestræ, & gladii, & arcus, & sagittæ in illos eant, & cogitate vos in agrelles porcorum, aut canum rurbas pugnare: ut discant impii, sibi non cum bestiis, quales ipsi sunt, rem essa, sed cum præsidibus, & dominis ipsorum, & Græcorum Romanorumque posteris. Meministis impium istum Ameram sinceræ nostræ religionis adversarium & inimicum nulla caussa legitima fœdus & amicitiam discidisse, & toties concepta sacramenta flocci pendissa; venisseque improviso, & ad fauces Asomati castellum exædificasse, ot nos incursare quotidie posset. Agros nostros, hortos, viridaria, domos igne vastavit: fratres nostros Christianos quotquot reperit, partim necavit, partim captivos abduxit, societatem dissuit, Galatæos sibi conciliavit: qua conciliatione gaudent, nescientes miseri, filii agricolæ fabulam, qui assavit cochleas, dixitque o stulta animalis, & quæ sequuntur. Adveniens igitar, frattes, nua obsedit, & ore aperto hiat quotidia, dum tempus aptum inveniat ad deglutiendos nos, & urbem hanc, quam ter beatissimus, & Magnua Constantinus Imperator ille excitavit, omniumque callissimæ, & supra quam dici potest castissimæ dominæ nostræ deiparæ ac semper Virgini Mariæ consecravit, eique donavit, ut domina, auailiatria, & protectrix patriæ nostræ, Christianorumque perfugium foret, spes, & gaudium Græcorum omnium, gloriatio omnium per orientem babitantium. Et illam olim longe lateque prædicatam & illustrem, & ut rosam agri florentem delete nititur. Quæ, prope dixerim, totum sub sole mundum subegit, & pedibus fuis subjecit, Pontum, Armeniam, Persiam, Paphlagoniam, Amazonas, Cappadocias, Galatiam, Mediam, Colchos, Iberas, Bosporianos, Albanos, Syriam, Ciliciam, Mesopotamism, Phœniceen, Palæstinam, Arabiam, Judæam, Bactrianos, Scythas, Macedoniam, Thessaliam, Helladem, Bœotiam, Locros, Ætolos, Acarnaniam, Achajam, Peloponnesum, Epirum, Illyricum, Lychnitas, accolas Adriatici, Italiam, Tuisconea, Celtaa, Celtogalatas, Iberiam, & usque ad Gadira, Libyam, Maraciam, Maurusiam, Æthiopiam, Numidism, Aphricam, & Ægyptum. Hanc urbem dominam urbium ipse nunc in servitutem redigere, eique jugum imponere conatur, & sanctas Ecclesias nostras, ubi sancta Trinitas adorabatur, & ubi sanctissimum numen celebrabatur, & ubi angeli hymnum divinum, & Dei Verbi in carne susceptam œconomiam canabant, vult oratorium sea fanum blasphemiæ suæ, & ineptiarum Pseudoprophetæ sui Mahomet, bestiarumque & camelorum babitaculum facete. Quod superest, fratres, & commilitones, cogitate cum animis vestris, quo pacto memoriam vestri, & famam, & libertatem immortalem consequamini. Et conversus ad Venetos, qui a deatris adstabant, Veneti, inquit, illustrea, fratres in Christo Deo dilecti, viri fortea, milites prævalentes, & bello probatissimi, qui rhomphæis vestris micantibus, & gratia a Deo vobis collata sæpe magnas Agarenorum strages edidistis: quorum sanguis de manibus vestris fluminum instar defluxit, hodie vos obsecro, uti urbem hanc in tanta belli calamitata constitutam, toto pectore, & ex medullis defendatis. Testea vobismet ipsi estis, quomodo banc alteram patriam, & matrem semper habueritis. Proinde rursus quæso hortorque vos, ut ipsa hora oppugnationis fidorum amicorum, fideliumque fratrum officium ei ne denegetis. Posthæc ad sinistram versus, Genuenses sic est allocutus. Ligures, fratres honoratissimi, viri bellicosi, magnanimi, & fama nobiles. Non potestis ignorare infœlicem hanc urbem semper non meam solius, sed vestram quoqua fuisse multis de caussis. Vos enim sæpenumero studiose auxilium ei tulistis, & præsidiis vestris ab Agarenis ejus hostibua eam tutam atque incolumem conservastis. Nunc denuo tempus est opportunam, ut in ope afferenda vestram erga illam in Christo charitatem, & fortitudinem, magnanimitatemque demonstretis. Postremo ad omnes simul, non est tempus, inquit, pluribus voa alloquendi: tantummodo sceptrum nostrum humiliatum manibus vestris commendatum cupio, ut id benevole custodiatis. Oro autem, & obsecro charitatem vestram, ut quem decet honorem, & obedientiam ducibus vestris, tribunis, centurionibus, unusquisque secundum ordinem & manipulum suum exhibeatis, & hoc vestri muneris esse intelligatis. Quod si ex animo mandatis meis parueritis, confido in domino, nos intentatis ejus in nos minis periculisque liberatum iri. Si secus quippiam avenerit, corona adamantina in cœlo nos manet, & memoris meritorum nostrorum in orbe terrarum nunquam intermorietur."

CAPUT XV.

Fletus Imperatoris & militum, promissa item utrorumque. Ultimum vale inter milites. Imperator, & multi præterea in templo S. Sophiæ Eucharistiam sumunt. Veniam ab omnibus in palatio petit. Lamenta, & lacrymæ ibidem. Obit mœnia: custodias perlustrat. Strepitus extra urbem, unde oppugnationis initium, circa secundum galli cantum. Cur Ameras belli inexpertos, juvenes, ac senes primam facere impressionem jusserit. Fervor pugnantium. Eodem tempore, & hora, terra marique urbs oppugnatur. Christiani prævalent. Hostes fessi a suis respirare probibentur. Audacia ascendentium per præcedentium humeros. In aditu murorum atrox pugna. Theophili Palæologi, & Demetrii Cantacuzeni virtus.

POstquam peroravit, & cum lacrymis gemitibusque Deo gratiaa egit, omnea ano velut ore, ipsi quoqua collacrymantes, responderunt a se pro fide Christiana, & patria sua oppetituros. Tum Imperator actis gratiis amplissimis, plurima iisdem congiaria spopondit; rursumque, quod restat, inquit, fratrea & commilitonea, parati estote in crastinum mana. Gratia & virtute a Deo vobia impertita, & adjuvante S. Trinitate, in qua fiduciam omnem reposuimus, efficiemus, ut hostea cum dedecore & malo hinc recedant. His dictia Romani miseri corda leonum assumebant, veniamque petebant & dabant mutuum, & cum lacrymis invicem compleaabantur, ne-

que jam liberorum chariſſimorum, neque conjugum, aut facultatum memores; ſed mortem tantummodo pro ſervanda patria obeundam ante oculos habentes, unuſquiſque ad ſtationem ſuam revertebantur, & in muris cuſtodias agebant diligenter. Imperator in auguſtiſſimum Sapientiæ Dei Verbi templum ingreſſus, precibus ibidem & lacrymis effuſis, ſacroſancta, & immaculata myſteria percipit: idipſum complures eadem nocte faciunt. Poſtmodum in palatium veniens, & paulum ibi moratus, ab omnibus veniam ſummiſſe petit. Quis complorationes illas & lamenta tunc audita per palatium fando explicet? Niſi quis ligneus eſſet, aut ſaxeus, non potuiſſet temperare a lacrymis. Conſcenſis equis egredimur e palatio, & obimus mœnia, ut ad vigiles excubias cuſtodes incitemus. Omnes illa nocte in muris ac turribus erant, & portæ urbis, quibus exitus introituſque patebat, clauſæ tutiſſime. Ubi in Callygarium ad primum galli cantum venimus, & ab equis deſcendentes, in turrim aſcendimus, audimus foris crebros colloqui, & magnos atque inconditos edere ſtrepitus. Ajunt cuſtodes, eos hoc totam jam noctem facere: trahebant ſiquidem ad foſſam inſtrumenta, quæcunque ad murorum oppugnationem præparaverant. Interim littora fervent maxime, hoſtium navigia, & triremes, & pontes portui, muris, & littoribus admoventur. Circa ſecundum galli cantum, ſine ſigno aliquo (quod tamen aliis diebus ſolebant dare) oppugnationem impenſe, & ſummo conatu ordiuntur. Statuerat autem Ameras, ut omnes rei bellicæ ignorantiores, & ſenes quidam, ac juvenes conflictum auſpicarentur, quo nos aliquantulum fatigarent, & validiores, fortiores, belli experientiores majore deinde audacia & promptius nos aggrederentur. Fiebat ita, præliumque & conflictus inſtar camini ſuccenſus ardebat. Ac noſtri cum virtute reſiſtebant, hoſteſque male multabant, atque de muris præcipites deturbabant: & quaſdam machinas, vaſaque militaria eorum diffringebant: & cum utrinque caderent, de Turcis tamen plures cadebant. Ubi lux diei ſtellas abſcondit, & ab oriente roſeum mane apparuit, totæ copiæ, perinde ut funis ab una parte ad alteram ductus urbi incubuerunt, organis bellicis, ut tympanis, & tubis corneis, & aliis demum perſtrepentes, & lætiſonis vocibus frementes, atque in omnes heleboles ignem indentes, omneſque concorditer, uno tempore & hora, a terra marique irruentes, & pugnam laceſſentes. Quidam audaciores ſcalis ſtuppeis aſcendebant, & in eos qui pro turribus ſtabant, omne telorum genus adjiciebant. Pugnatum eſt acriter, horribiliterque horas duas, ac prævaluerunt quodammodo Chriſtiani. Nam triremes quibus ſcalæ portabantur, cum ponte re infecta a muris maritimis repulſæ ſunt, & ſaxa ex urbe jacta, Agarenorum plurimos obtriverunt. Qui que a terra propugnabant, ſimiliter, ac pejus etiam hoſtes multabant: licebatque videre inſolitum ſpectaculum, ſolem ac cœlum velut obſcura nube involutum, & paratæ machinæ igne græco incendebantur, ſcalæque & aſcenſoria cum aſcenſoribus, molaribus deſuper jactis devolvebantur, & heleboliſcis ſagittiſque repellebantur, & ubi conſertos hoſtes videbant, eo heleboles dirigebant, multoſque feriebant & interficiebant. Hoſtes autem labore oppugnationis defeſſi ſtomachabantur adeo, ut nonnihil ad vires recreandas retrocedere poſtularent, Tzauchides autem, & rhabduchi aulæ (*genus apparitorum regiorum*) virgis ferreis, & ſcuticis eos urgebant, ne hoſti terga oſtentarent. Quis voces illas, & clamores, penetrantes uſque ad ſidera, vulneratorumque utrinque gemitus verbis conſequatur? Quidam de noſtris eos ſic affectos cum intuerentur, magnis vocibus acclamabant: cum iſta ſæpe conati ſitis, male ſemper repulſi eſtis. Verum ipſi virtutem ſuam ſumma vi volentes nolenteſque oſtendere, rurſum in ſcalas evadunt. Alii audaces, robuſti, ac virili animo per aliorum humeros aſcendebant, & alii per illorum, ut in ſuprema murorum ſcanderent, ſi poſſent. Cum in his omnibus vehementer, magnaque vi niterentur, in ipſo adita valida dimicatio committitur, & ſtrictis enſibus decertatur: & ex utraque parte multi occiduntur. Inclinante jam acie noſtra, Theophilus Palæologus, & Demetrius Cantacuzenus, viri inprimis bellicoſi proſilientes, Agarenos vincunt, atque a muris & ſcalis præcipitio depulſos in fugam diſperſos compellunt; reliqui ad auxilium accurrunt.

CAPUT XVI.

Imperator milites ad pugnam confirmat. Juſtinianus accepto vulnere turpiter a ſe deficit, & certamine excedit. Ad preces Imp. ſurdus Galatæ moritur. Chaſanis Janitzari ſtrenuitas. Propugnacula capta, Turcæ turmatim in muros ruunt. Imperatoris lachrymæ, & obſecratio ad Deum, & milites. Leoni comparatur, ſua manu fortiter dimicans. Franciſci Toledi, Theophili Palæologi, & Joannis Dalmatæ virtus, & mors glorioſa. Apud portam S. Romani prima in urbem irruptio.

IBi tum Imperator in equo, militum animos ad alacriter dimicandum his verbis exacuit. Commilitones, & fratres mei, per miſericordiam Dei vos rogo, ſtate viriliter. Nunc enim hoſtium copias viribus labaſcere, ſenſimque diſſipari video, nec inſtructo, ut ſolebant, agmine accedunt; ſperoque in Deo, noſtram fore victoriam. De cætero, fratres, gaudete, quoniam corona pretioſiſſima vobis eſt repoſita, non corruptibilis, & terrena tantum, ſed cœleſtis etiam. Deus pugnat pro nobis; timor impiorum exercitum invaſit. Hæc dicente Imperatore, Joannes Juſtinianus duo ſagitta allapſa dexterum crus vulneratur. Qui non ita belli naturam doctus, ut ſanguinem e corpore profluentem eſt intuitus, totus a priſtina virtute immutatus, & pavore ictus pedem retulit, ac in poſterum nihil operæ navavit. Deſerto igitur loco cum ſilentio abiens, ut neterrium requirebat, generoſi pectoris, dexteritatis, ac fortitudinis, quam a principio oſtendiſſet, prorſus immemor. Nec vero iis qui aderant ullum verbum fecit; nec pro ſe vicarium reliquit, ne qua confuſio, & pernicies ſequeretur. Converſi milites, cum ducem nuſquam viderent: ſed eum fugiſſe audirent, magnopere conturbati ac tremefacti ſunt. Imperator caſu eodem veniens, milites confuſos animi, ac timoris plenos, ut oves lupis imminentibus offendit. Cognita porro cauſſa, & ipſo Joanne duce fugitivo conſpecto, adequitans, ſic eum aggreditur. Mi frater, quid agis? repete locum tuum; modica eſt hæc plaga, redi, amabo; nunc enim major neceſſitas ita flagitat. Urbs in manibus tuis eſt, ubi te ſervanda eſt. Plura eo diſſerente, nihil reſpondit: Sed Galatam trajiciens, ibidem ex dolore animi propter contemptum, in quem inciderat, & amiſſam gloriam numerari inter vivos turpiter deſiit. Turcæ ex perturbatione tanta noſtrorum erexerunt animos. Sogambaſſa Janitzaros, alioſque ad fortiter audendum verbis extimulat. Ac Janitzarus quidam, nomine Chaſanes, Lopadio oriundus, gigantea corporis magnitudine prorumpit, caputque galea tectus, ſiniſtra parmam objectans, dextera gladium educens, ad murum, ubi turbatum videbat, circiter triginta ejus virtutis æmulis ſequentibus procedit. Noſtri ſtantes in muris jacula & ſagittas in eos mittunt, & grandia ſaxa devolvunt, decemque & octo præcipites decidunt. Chaſanes autem non prius impetum aſcendendi dimiſit, quam in murum evaderet, noſtroſque

loco pelleret. Postquam igitur auso potitus est, alii insuper complures ascensum tentarunt; quos nostri propter paucitatem prohibere nequibant: cum hostium autem non pauci essent, in eos tamen qui ascenderant irruentes, in muro confligebant, ac plurimos trucidabant. Chasanes dum pugnat, in saxum impingens deorsum labitur. Conversi nostri, eamque infra jacentem conspicientes, undecunque telis impetunt: qui se in genua erigens, sic manebat. Ejus dextera plagarum multitudine elanguit, ipseque telis coopertus est: alii item multi aut interempti, aut vulnerati, & obligandorum vulnerum in castra deportati sunt. Tandem hostes exteriores muros tenuerunt, nostrosque dissiparunt: qui relictis exterioribus, per portas ad interiores se recipientes, inter se conculcabant. His ita habentibus, intus & extra succlamatur, & qua portus erat, propugnaculum capitur, arma vexillaque militaria in turribus sublime figuntur, voces exultantium nostros fugant, hostibus animos augent. Denique iterumque victoriam clamoribus ingeminantes, exultabundi, ac nullo timore omnes murum ascendunt. Calamitosus Imperator & dominus meus ista videns, Deum profundentibus se lacrymis precatur, & milites ut infracto animo resistant impellit. Verum opis & auxilii nulla spes affulgebat. Imperator equo concitato accurrit, ubi impiorum multitudo ascendebat, ut cum allophylis manum consereret, primoque impetu de muro eos præcipites agit: ut qui circum erant, & videbant, rem inopinatam cernerent. Nam ut leo fremebat, & strictum dextera gladium versans, hostium complures orco demittebat, quorum sanguis a manibus & pedibus ejus fluminis instar decurrebat. Dominus autem Franciscus Toledus, quem supra nominavi, Achillem ipsum superabat, a dextris Imperatoris confligens, & instar aquilæ unguibus, & ore hostes concidens. Similiter Theophilus Palæologus ut Imperatorem dimicantem, & urbem in extremo positam discrimine animadvertit, flens exclamat; mori malo quam vivere: magnaque voce in medium globum irrumpens, partim hostes fugat, partim interficit. Quin etiam Joannes Dalmata ibi præsens, generosius quam miles ullus manum cum hostibus conserebat, ut præsentes & aspicientes, virtutem & vires virorum maxime militarium, ultera ac tertia impressione, & acerrima pugna impios in fugam vertentium, multosque occidentium, & quosdam de muris depellentium obstupescerent. Cumque constanter ac fortiter pugnavissent, multa prius hostium strage data, ipsi quoque oppetiverunt. Ita insuper milites alii minime imbelles, eodem in loco, prope portam sancti Romani in certamine ceciderunt, ubi helebolim illam Turcæ fecerant, & helepolim magnam statuerant. Ac diruto muro, inde primum in urbem irruperunt.

CAPUT XVII.

Cretensium nautarum pro turribus propugnantium laus. Ameræ in eos beneficium. Duo fratres Itali commendantur. Eorum capta urbe gemitus. Tempus captæ Constantinopolis. Enumeratio calamitatum, quas a Turcis pertulit. Templi S. Sophiæ epitheta.

EGo hora illa a domino meo aberam, quod ejus jussu in aliam urbis regionem ad eam lustrandam discesseram. Turcæ ingressi, Christianos in urbe helebolisciis, telis, sagittis, lapidibus insequi, & potiri rerum omnium, præter turres, quæ dicebantur Basilii, Leonis, & Aleaii, in quibus usque ad sextam & septimam diei horam e Creta nautæ mira constantia propugnabant, multosque Turcarum interimebant. Tot porro phalangas, totamque urbem subactam cum cernerent, noluerunt ipsi etiam jugum accipere, præoptantes mori, quam in servitute vivere. Turca autem quidam ad Ameram de horum virtute nuntius approperat. Jubet eos ex pacto descendere, & cum navibus, omnique gaza sua salvos ac liberos esse. Vix tamen etiam ita eis descensum persuasit. Duo quoque germani fratres Itali, Paulus & Troilus in locis suis, una cum aliis multis animose præliantes, repellebant hostes, & cum pugnantium, tum defensantium cædes edebantur. Respiciens autem Paulus, hostesque intra urbem conspicatus, ad fratrem conversus, o sol horresce, inquit, o tellus ingemisce; civitas capta est: jam non tali auxilio, nec defensoribus illis tempus eget: de nostra ipsorum salute, si qua spes est, solliciti simus. Atque ita Turcæ universam urbem in ditionem ac potestatem redegerunt die tertio hebdomadis (*die Martis*) hora ab initio diei tertia & reliqui, anno mundi 6961. Domini 1453. vicesimo nono mensis Maii. Qui irruerant, diripiebant, obvios capiebant, resistentes mactabant, & in quibusdam locis præ cadaverum objacentium multitudine stratura viarum non apparebat. Vidisses spectaculum novum, lamenta multa & varia, captivos trahi innumeros, nobiles item ac primarias fœminas, & virgines, & Deo consecratas, quanquam ejulantes, capillis ab ecclesiis avelli raptarique crudeliter. Clamores item & ploratus puerorum, sacerdotes, & ædes sanctas dicatasque dispoliari: & quod vel auditu est horrendum, vidisses sacrosanctum sanguinem, & corpus Christi in terram effundi ac projici, & honoranda vasa diripi, & partim confringi, partim integra in sinum abscondi. Perinde de ornamentis faciebant, & imagines auro argentoque, nec non margaritis decoratas, pedibus conculcabant. De ornatu item, lectulis & mensis inserebant, sericisque, & auro contextis vestibus sacris equos consternebant. Alii pro tapetibus cum cibum caperent sibi eas subjiciebant, pretiosos sanctorum cimeliorum lapides rapiebant, divorumque sacras reliquias pedibus proterebant. Alia item quam plurima sceleratissima, & lacrymis prosequenda præcursores illi Antichristi designabant. O plena sapientiæ Christe rex, & ininterpretabilia, atque inscrutabilia judicia tua. Erat insuper videre longe amplissimum illud, ac divinissimam Dei Sapientiæ templum, cœlum terrestre, thronum gloriæ Dei, Cherubicum vehiculum, & alterum firmamentum, facturam manuum Dei, spectaculum & opus eximium, totius mundi exultationem, illud elegans templum, & elegantib. elegantius, intra cujus adyta, & super sacras mensas edebant, & potabant, & incestas libidines suas cum virginibus, & pueris explebant. Quis te non lugeat templum sanctissimum? Ubique calamitas, & dolebat omne caput. In domibus lamenta & lacrymæ, in triviis planctus, virorum gemitus, fœminarum ululatus, raptationes, captivitates, distractiones. Genere illustres ad contemptum redigebantur, impii ditescebant, plateæ & anguli ubique malis omnibus redundabant. Nullus remanebat locus, quem non scrutarentur, & excuterent. O Christe rex, qualis tunc tribulatio, & angustiæ? Omnia domicilia, & loca Christianorum perquirebant, & perfodebant impii, ut pecuniam abditam invenirent: plurimisque thesauris, & veteribus ac novis, iisque pretiosissimis rebus implebantur.

CAPUT XVIII.

Ameras serio de vita Imp. inquirit. Cadaver repertum honestissime sepeliendum curat. Ætas ejus. Notaram simulatorem, & mendacem quomodo deluserit, & cum filiis duobus capite punierit, ut item alios viros nobiles. Veneti quidam pecunia numerata, ac promissa necem effugiunt. Galatæi multi trucidantur: contra fidem datam fiunt tributarii: Halimbassa propter consilium de Constantinopoli non oppugnanda necatur.

CApta igitur urbe, Ameras ingressus, studiosissime super Imperatore quæsivit: nihil enim ei prius erat, quam viveretne, an interiisset cognoscere. Quidam adeuntes ajebant fugisse: alii, in urbe latitare: alii, in pugna oppetiisse. Volens autem explorare quod res esset discere, misit ubi Christianorum impiorumque cadavera acervatim & promiscue jacebant. Abluebant porro capita occisorum plurima, si forte & Imperatoris oscitarent: nec poterant: nisi quod corpus exanime invenerunt, idque ex imperatoriis calceamentis agnoverunt, in quibus (ut Imperatoribus consuetum erat) aquilæ aureæ depictæ visebantur. Hujus rei certior factus Ameras, summopere gavisus, & mire exhilaratus est, deditque negotium his qui superfuerant Christianis, ut corpus ejus cum honore Imperatoribus convenienter sepelirent. Heu heu mihi quoque, quem in hæc tempora divina providentia reservavit. Vixit venerandus hic, & placidissimus Imperator, annos omnino undequinquaginta, menses tres, dies viginti. Ameras victoria tanta tumefactus, crudelem se, & immanem præbuit. Ad eum enim accedens Lucas Notaras Magnus Dux, adoravit, thesaurumque opulentum, quem absconditum habuerat, eidem obtulit, gemmas nimirum, uniones, & alia item cimelia regalia. Quibus visis Ameras ipse, quique illi a consiliis erant, admirati sunt. Tum Notaras, hæc omnia servavi majestati tuæ; & ecce ea nunc tibi pro munere dedo, quæsoque magnopere, famuli tui preces ne aspernere. Confidebat enim, per hæc se cum tota domo sua libertatem consecuturum. Tum Ameras, hem semicanis, homo inhumane, fraudum sutor, veterator. Cum tantum thesaurum possideres, cur Imperatori domino tuo, & huic urbi patriæ tuæ non succurrebas? Nunc cum hujusmodi nequitiis, & calliditatibus, quibus deditus fuisti a pueritia, me quoque supplantare, & quod tibi debetur, malum studes effugere. Dic mihi, impie, hasce divitias tuas, & urbem hanc quisnam gratuito in manus meas tradidit? Subjecit Notaras, Deus. Tum Ameras. Quoniam igitur Deus hæc mihi donavit, & te, & omnes in manus meas dedidit, quid tu ais improbe, & nugator? Cur non ista ad me misisti, priusquam bello vos peterem? ita tibi gratias, & remunerationem deberem. Nunc non tu ista mihi largiris, sed Deus, ut dixisti: statimque lictoribus mandavit, uti eum in carcerem compingerent, & tuto custodirent. Die altera rursus eum ad tribunal sisti jussit, & his verbis compellavit. Quandoquidem dicissimo istoc thesauro tuo quem habebas, Imperatori ac patriæ tuæ commodare noluisti; & quia eidem Imperatori auctor & suasor non fuisti, cum ei conditionem proponerem, ut urbem pacifice mihi dederet, aliumque locum cum benevolentia & amicitia a me datum acciperet, ne tantæ inter nos cædes factitarentur; hic Notaras interpellans, non se, sed Venetos & Galatæos culpam sustinere affirmavit, qui contra Imperatori suaserint, classemque ei subsidiariam missuros receperint. Et Ameras, mendaciorum doctus es artifex: at nunc non est tempus utilitatis tuæ caussa mentiendi, nihil enim tibi proderit: præcepitque ut sequenti die in Xerolopho, inspectante ipso, duo filii ejus capite plecterentur, super quibus Imperatorem oraverat, uti alterum Contostauli, alterum Magni Logothetæ dignitate exornaret; deinde & ipsi cervices præciderentur, quod factum est. Atque hunc finem res Lucæ Notaræ invenerunt. Postea multos nobiles ac illustres interimi jussit. Ex Venetis Angarum, & filium ejus. Astanden Cataloniæ, & duos item filios ejus. Præterea Contarenum, aliosque de nobilitate Veneta a medio tollere voluit, qui pecunia partim ipsi persoluta, partim Sogambassæ promissa, vitam impetrarunt. Misit nihilominus Galatam, multosque ibidem comprehensos trucidavit. Quæcunque etiam Galatæis pollicitus fuerat, ad nihilum reciderunt: ipsos enim quoque stipendiarios sibi fecit. Halimbassam in turrim inclusit, & paucis post diebus vita privavit, ob caussam supra a nobis expositam: quod videlicet ab urbe obsidenda illum dehortaretur, ne Christiani Principes in occidente conjunctis viribus tota Europa eum expellerent, & quæ ibidem diximus. Ejus mors universo exercitui multo luctuosissima accidit, quod diligeretur ab omnibus, & præclaras semper in consultationibus sententias dicere consuevisset.

CAPUT XIX.

Annorum numerus a Constantino Magno ad Heraclium, sub quo Mahometus extitit. Turcarum tria nomina. Tempus ab Heraclio ad Constantium Palæologum. Quamdiu is, & quamdiu Palæologi imperaverint, & quamdiu imperii Romani domicilium Constantinopoli fuerit. Ameræ capta urbe triumphus. Christianis benecupit. Patriarcha novus eligitur. Imperatores quid novo Patriarchæ, & qua cærimonia donare soliti. Eam ex parte servat Ameras, & Patriarcham tractat humaniter, ac honorifice. Synodus in Trullo. Cur Mahometes tantam in Christianos humanitatem finxerit. Colonias Constantinopolim deducit. Prærogativas & immunitates Patriarchæ impertit.

AB Augusto usque ad ter beatum, venerandum, memoriæ immortalis Flavium Constantinum, qui a vetere Roma imperii sedem Constantinopolim (olim Byzantium dictam) transtulit, quam ipse restauravit & dilatavit, & novam Romam indigitavit, anni intercesserunt trecenti triginta duo. A Flavio Constantino Chloro usque ad Heraclium Magnum anni * quibus temporibus vixit ter execrandus, & Pseudopropheta Mahomet, ex posteritate Ismaelis, ex tribu Cedar primogeniti Ismaelis, cujus detestabilem sectam sequuntur Turcæ, qui tripliciter nominantur, Saraceni, Ismaelitæ, & Agareni. Saraceni quidem, quoniam Sara, Agar & Ismaelem hæreditate cassos dimisit. Ismaelitæ, quoniam ab Ismaele descendunt. Agareni propter Agar primævam matrem ipsorum. Ab Heraclio Magno, & Pseudopropheta Mahometo usque ad imperium Constantini Palæologi, qui de genere Palæologorum octavus imperavit, & imperavit annos quatuor, & menses totidem, anni numerantur 848. Imperarunt autem Palæologi in hac regina urbium annis centum nonaginta quatuor, menses decem, dies quatuor. Et quemadmodum sub Flavio Constantino cœptum, sic sub Constantino Palæologo finitum est imperium Constantinopolis. In hac porro infelicissima urbe viguit Romanorum imperium annis mille centum quadraginta tres, menses * dies * Ameras die tertio a capta urbe triumphum duxit, & gaudium ingens publicumque ob victoriam agitavit, jubens prodire omnes minores juxta ac majores, qui se occuluerant, & esse liberos, nec a quoquam vexari. Similiter quotquot timore adacti ex urbe profugissent, ut supra retulimus, eorum unum-

qunmque redire domum suam, & vivere singulos juxta rationem religionis suæ, sicut antea. Præterea jussit, ut Patriarcham pro consuetudine & more suo crearent; vetus enim morti concesserat. Tum Episcopi qui forte aderant, paucique de clero, & laici sapientissimum, & doctissimum Georgium Scholarium, etiamnum laicum elegerunt, quem & Gennadium mutato nomine nuncuparunt. Erat autem munus & consuetudo Christianorum Imperatorum, ut electo Patriarchæ pedum seu virgam pastoralem auream, lapillis & margaritis distinctam, & electum equum de regio stabulo, sella & phaleris regifice & sumptuose ornatum, albo & aureo stratorio tectum donarent. Et Patriarcha illi insidens, e palatio, toto procerum collegio stipante, cum faustis acclamationibus in patriarchium revertebatur, atque ab Episcopis pro lege & more consecrabatur. Hoc modo e manibus Imperatoris futurus Patriarcha pedum accipiebat, sedente eo super solio regio, & tota procerum corona nudatis capitibus circumstante. Magnus Protopapas palatii benedictionem pronuntiabat, deinde parvam * Et Magnus Domesticus psallebat illud, *ubi enim regis præsentia*, & quæ sequuntur. Deinde, *Gloria*, *&c.* Et Lampadarius ex altero choro. *Et nunc & semper*, *&c.* Item, *Rex cælorum*, & cætera. Finito autem tropario, Imperator surgens, habet in manu dextera pedum. Accedit autem candidatus, cujus unum latus Cæsar, alterum Heracleæ Metropolita tegit. Corpus tertium omnibus inclinat. Deinde ad Imperatorem accedit, & consueta adoratione illum prosequitur, Imperator paulum attollens pedum, ait: SANCTA TRINITAS QUÆ MIHI IMPERIUM DONAVIT, TE IN PATRIARCHAM NOVÆ ROMÆ DELIGIT. Atque ita de manibus Imperatoris Patriarcha potestatem sumebat, eique gratias agebat. Deinde chori psallebant, AD MULTOS ANNOS DOMINE, idque tertio, & illud, [illegible], hoc est ilicet. Secundum hæc Patriarcha cum lampadibus ad diababala, sive atrium descendebat, paratumque inveniens equum, ascendebat. Alterius, ut Imperator urbis, Imperatorumque Christianorum imitator, idem facere cupiens, Patriarcham futurum, uti secum consideret ad colloquendum, & una epularetur, accersivit. Venientem magno cum honore excepit, longumque cum eo sermonem habuit, & infinita se ei daturum spopondit. Ubi tempus fuit e palatio exeundi, surgens Ameras, pretiosumque illi pedum porrigens, hortatur accipere, ac volente nolente Patriarcha, eum ad externum usque palatii deducit, & in equum eo modo quo diximus ornatum ascendere jubet. Mandat insuper omnibus aulæ suæ nobilibus, uti ipsum comitentur. Ita hi præcedentes, illi pone sequentes ad veneranda Apostolorum septa eum deducunt: quod templum Ameras in Patriarchium donaverat. Pulcherrimum autem divinumque Dei Sapientiæ templum, illud late decantatum templum, terrestre cœlum, & rem inauditam, Alterius sibi oratorium, seu Meschitam fecit. Ædes vero in Blachernis, opus admirabile incendio perierat. Deinde cum animadverteret Patriarcha, ibidem de infœlicibus Christianis nullum remansisse, timeretque, ne quid propter solitudinem mali sibi obveniret, quod die quodam Agarenus in vestibulo fani illius repertus esset mortuus, habitandi locum ad beatissimæ Deiparæ, a paucis quibusdam Christianis habitatum petivit, & obtinuit. Monachis porro eodem loci incolentes, ad sanctissimi Prophetæ & Præcursoris monasterium in Trullo recedere voluit, ubi imperante Justiniano ῥινοτμήτου (*id est*, *naso resecto*) sancta Synodus quinisexta celebrata est. Illa quippe ætate hoc palatium illustrissimum, juxta sanctissimæ Virginis ædem, versus Boream erat. Hic ergo sceleratissimus, Christianorumque mala pestis, & versipellis, ac vulpes hæc fecit: non quod be-

A nedictionem inde sibi quæreret, aut alloqui natura tam miti esset: sed ut Christiani ejus promissis auditis, in urbem confluerent, eamque incolerent, quæ ob quotidianas direptiones (& præsertim dum caperetur) deserta evaserat. Et ita factum, congregatique sunt Christiani nonnulli. Paulo post etiam colonias, quas Turcæ sua lingua Surgunides nominant, e Capha, Trapezunte, Synopio, Asprocastro eo deduxit. Sic eam civibus denuo implevit. Dedit etiam litteras Patriarchæ cum subscriptione auctoritatis regiæ, quibus illi a vexationibus cavit, rebellari vetuit, & quidquam tributi nomine ab eo exigi, vim a quoquam adversario & inimico afferri interdixit, & ut a vectigalibus, & publicis contributionibus ipse, omnesque successores, subjectique Episcopi in perpetuum vacarent, mandavit.

B

CAPUT XX.

Protovestiarius, uxor & liberi capti, venditique. Liberos Ameras ab Hippocomo emit. Ameræ ad Principem Serviæ de pace inter Hungaros & ipsum Ameram conciliaanda legatio. Connubium filiæ Ducis Veneti cum Constantino a nobilitate Constantinopolitana quare contemptum. Cur a Venetis auxilium negatum. Cardinalis Russiæ patriarchatum recusat. Quæ pro patria tuenda fecerit Imp. & a quibus ei fides servata non sit. De divina providentia locus. Cometæ visi augurium. Noctibus serenis fulgura. Terræmotus, æstus ingentes.

C EGo quoque in potestatem veni, omnesque difficultates servitutis expertus miser, postremo venditus, primo Septembris, anni 6962. Christi 1453. atque in Peloponnesum Spartam sospes sum perductus. Capta item uxor mea, & liberi, a Turcis quibusdam senibus, & bonis viris, venditique primario Ameræ Hippocomo, seu stabuli Præfecto, quem illi sua lingua Merochurum dicunt, qui præterea mulieres alias summo loco natas, easque non paucas mercatus est, & iis divendendis magnum quæstum fecit. Cum autem forma, & compositi mores liberorum meorum (*filiæ & filii*) latere minime possent, audito de iis, Ameras grandi pecunia numerata, ab Hippocomo, de quo dixi, eos abduxit. Remansit infelix eorum mater sola, cum una & sola nutrice sua: nam & aliæ concaptivæ diversis venierunt. Si quæras, quid egerit Imp. tempore quod obsidionem antecessit, dicam. Cum se A-

D meras ad obsidionem pararet, etiam externi Principes Christiani ad auxilium apportandum sese instruebant. Quanquam nec remotiores, nec viciniores quidquam re ipsa contulerunt, ut notum est omnibus. Immo vero ad Principem Serviæ Georgium Ameras Legatum misit, ut is se pacificatorem inter ipsum, & Hungaros interponeret. Cum Legato autem quidam Christianus litteratus erat, additus a Turcis consiliariis, qui Despotæ suaderet, uti amicitiam conciliare ne differret. Pace enim cum Hungaris composita, Ameras Constantinopolim statim erat invasurus. Misero consulere nobis cordi non fuit: nesciebat enim, capite a corpore ablato, membra emori. Tum quoque Venetiis celebri super hoc Patrum conventu acto, surgens in medium Dux Franciscus Fuscarus dixit. Non ex

E ignorantia ruditateque Joannem Imperatorem ipsorum amicitiam, & fœdus, & communionem religionis expetiisse: suo enim aliorumque qui ipsum vidissent, & cum eo collocuti essent, judicio, prudentiorem in Italia hominem non esse visum: sed nequitiam & invidiam ei obfuisse: nescit enim invidia utilitatis rationem ducere. Caussa hujus erat Aloysius Diedus. Is aliquando egit, ut beatæ memoriæ Constantinus, tunc Peloponnesi Despota, hujus Ducis filiam magna cum do-

te

te uxorem caperet. Qui non alia de caussa, nisi ut ejus principatus cum Venetis non concordiæ caussa jungeretur & unam fieret, hanc affinitatem admisit, nobis & aliis pluribus id approbantibus, & propemodum cogentibus. Ut autem renuntiatus est Imperator & in urbem venit, novum fuit, ac insolitum civitatis illustribus viris fœminisque, pro domina, & hera sua pati filiam Veneti, & generos Veneti, aliosque ejusdem affines & filios esse congeneros Imperatoris & fratres Imperatricis; honorati quidem fortasse Ducis, sed is honor temporaneus erat. Rursam postquam Imperator creatus est Constantinus, Dux idem de connubio rogans, nihil impetravit. De cætero factus est inimicus, multaque cum dixissent Aloysius Lauredanus, & Antonius Diedus, & alii multi, demonstrassentque, si urbs caperetur, maxima detrimenta etiam ipsorum rebus eventura, non poterant Duci persuadere, ut Imperatori succurreret: quin etiam Ecclesiam Romanam hujus rei sollicitudo angebat. Et cum versaretur Byzantii Cardinalis Russiæ, & ego cum venerando, & beatæ memoriæ domino meo Imperatore, de eo in Patriarcham Constantinopolitanum ascsscendo agerem, tum enim Papam illius temporis ejus auctoritate ad subsidium mittendum commoveri posse, multa disputatione, sermonibus, & consultationibus habitis, idem Cardinalis domino meo unum ex duobus omnino futurum ostendit. Sibi namque Patriarchæ creato necesse fore omnes obedire: aut dissidia dissensionesque inter ipsum, & rebelles existere. Interea si nobis foris bellum inferretur, & haberemus ariam bellum intus, quantum esset hoc mali? Memoriam autem Papæ in sacris hac necessitate nostra, propter spem auxilii fieri placuit. Et quotquot hoc facerent, in S. Sophia facerent: qui omitterent, extra culpam, & in pace essent. Et duodecimo Decembris, præterlapsis sex mensibus, cum tot verba essent facta de auxilio, quot fecit Sultanus Cayri, sive Ægypti: & a Servia posset non modica pecuniæ vis occulte multis modis, militesque similiter alio modo submitti, non fruitus est his Imp. nec vidit quisquam vel unum obolum. Contra pecuniam multam, & milites ad Ameram, urbem obsidentem miserunt, & triumphabant gaudio Turcæ, objectantes, etiam Servios nobis adversari. Quis Christianorum principum, aut Iberorum vel unum teruntium, vel militem ad urbis auxilium seu aperte, seu clam misit? Hungari Legatos ad Ameram miserunt. Summa legationis fuit, placere sibi, uti cum Imperatore pacem & amicitiam iniret. Fecisse & ipsos pacem cum illo. Sed quia non servaretur pacta mutua, se quoque pacem factam ratam amplius non habere. Cumque venissent Legati dum urbs oppugnaretur, qua hebdomade erat impressio facienda, Ameras & totum concilium ejus, sermonibus blandis eos morantes, responsum diutius extrahebant, nec id sine dolo: dum viderent nempe, quorsum res spectaret. Nam si urbem occuparent, dicturi erant, se illam occupasse, ipsi proinde abirent, & agerent, quod liberet, secumque aut pacem, aut bellum haberent: quod & factum est, & ita responsum legatis. Si eam non occuparent, dicere statuerant, propter pacem inter se & ipsos bellum esse sedatum, & secundum conventa obsidionem solvisse. Rumor tamen erat, Ameram cogitare ac dicere, si urbem nunc non occuparet, mox pacem facturum, quam in omni vita servaret. Beatæ autem memoriæ Constantinus Imperator, quid pro defensione urbis, & imperii, aut (ut verius dicam) pro salute sua palam & occulte non est molitus? Constat enim, si voluisset, facile fugere potuisse. Verum noluit: sed pugnavit ut *bonus pastor, qui ponit animam suam pro ovibus suis*, ut etiam posuit. Et quis alius talia, & cætera facta præter Joannem Cantacuzenum, & me noverat? quando scilicet Jancus ex Hungaria Selybriam, aut Mesembriam ab eo petivit, & fore se in potestate illius, magnumque illic præsidium habiturum, & tempore belli cum Turcis, eorum hostem, & civitati auxilio futurum spopondit. Bello conflato Mesembria, ut petiverat, cum bulla aurea per me conscripta illi data est, quam gener Theodosii Cyprii, Michaelis filius ad ipsum deportavit. Cui nota regis Catelanorum petitio, qui sibi Lemnum donari rogabat, & Turcas mari semper oppugnaturum, necessariisque temporibus urbi succursurum recipiebat? Quis norat, quam grandem pecuniam, & quæ promissa dederit Imp. miseritque in Chium per Galatam, ut mitterent militem, nec miserunt? Jejunavit per se, & sacerdotes, distributa in eos pecunia: immo pauperibus servivit; Deo plurima vovit, ut Christianos a servitute impiorum liberaret. Veruntamen hæc omnia partim sprevit Deus, nescio ob quæ peccata: partim ignorarunt homines, & quisque pro libidine sua loquebatur. Ego autem existimo hæc fuisse revera judicia Dei jam pridem justificata & rata, ut respub. Romanorum ad extremas miserias devolveretur. Ideo arcanas providentiæ rationes boni consulere conducit. Æstate anni 6962. Christi 1450. cometes supra horizontem quotquot vesperis, statim post occasum solis, in rhomphææ similitudinem apparere cœpit. Qui plenum lunæ orbem subiens, eclipsin efficiebat, juxta ordinem, & motum solitum in orbem luminum cœlestium. Quidam cometam hunc gladii speciem exprimere, & ab occidente in orientem moveri, ac lunæ appropinquare, defectionisque illius tenebras videntes, ita rem interpretati sunt, conspiratione facta, Principes Christianos ab occidente adversum Turcas venturos, eosque debellaturos. Turcæ quoque eo portento in timorem non levem inciderunt. Quin etiam noctibus illis luna illustribus, usque ad secundam vigiliam quotidie existebant fulgura, & tonitrua. Mane autem terra tremebat mediocriter, idque diebus decem & octo, quibus cœlum fervebat immodice.

CAPUT XXI.

Motus Albanitarum in dominos, quibus Turachanis filius suppetias venit, fratreque captivo in munus accepto abit. Filium Protovestiarii muliebria perpeti nolentem Ameras interficit. Protovestiarius fit domesticus Thomæ Despotæ. Iter ejus in Serviam impeditur. Alia itinera. Uxorem pecunia redimit. Turachanes Albanitas Principibus legitimis subjicit. Filius Thomæ nascitur. Protovestiarii filia captiva perit. Prospera ejus ad Venetos Legatio. Ameras a Janco & aliis pellitur.

EOdem autumno, anni 6962. Christi 1454. Peloponnesii Albanitæ adversus Despotas & dominos suos penitus insurrexerunt, & Manuelem Cantacuzenum Despotam creaverunt. Qua de re, unde & cur cœpta sit, non habeo dicere. Mense Decembri, cum rursus Ameræ Turachania filius cum copiis ad Despotas adjuvandos, quod rogaverant, advenisset, paulum afflictis Albanitis, & fratre suo captivo in præmium adepto, reversus est. Quo mense scelestissimus, & immanissimus Ameras charissimum mihi filium Joannem sua manu jugulavit. Volebat enim eo jam tum annum agente decimum quartum, & mensem octavum (sed qui prudentia annos præveniret) nefarie ac turpiter abuti. Me miserem, & infœlicem patrem. Eodem mense ego quoque Leontarim discessi, & Despotam Thomam Porphyrogenitum venerabundus salutavi: qui me in domesticos cooptavit, & Certezam oppidulum diplomate cum bulla aurea

mihi donevit, atque ad Despotas Serviæ, consocerum, & generum multis, necessatiis, & utilibus de caussis, vere ejusdem anni me destinavit. Comparatus ed iter veni Methonem, ne navi inde Epidanrum in Illyriam, & inde in Serviam deveberer: sed iter meum concitatus in Peloponneso tumultus impedivit. Nam e custodia Chlomutzæ frater uxoris Thomæ, Centurionis Principis filius effugerat. Hoc tempore per Dalmatiam Ameras in Serviam venit, & Homobrydon recepit: & ego per mare Patras contendi, indeque per Bostitzam in Ætoliam transivi. Ac 1. Septembris anni 6963. Christi 1455. Ænam perveni, ut ad tempus illic laterem, donec Ameras per Sophiæ regiunculam Adrianopolim repeteret, quo & ego veniens, domesticos meos captivos pecunia redimerem. Adrianopolim ut venit, affui & ego, & a primario Hippocomo Ameræ, cui vocabulum Prætzeles, conjugem meam, & cum illa Chrysoberginam nutricem ejus emi, & Februario mense Patras cam iisdem reverti, multa eo itinere passus incommoda, magnoque sumptu tolerato. Quo tempore autem Adrianopoli versabar, mense Octobri, Turachanes cum filiis & frequenti exercitu Despotis auxilium apportavit, & rebelles aliquando Albanitas, penitus illis subjugavit, ac Pseudodespotem Manuelem potestate expulit. Eodem anno, & die secundo Januarii, natus est Thomæ Despotæ filius Manuel Palæologus. Mense Septembri anni 6964. Christi 1456. mortua est ex pestilentiæ morbo Thamar bona filie mea, captiva in Sarajo sive palatio Ameræ, annos nata quatuordecim, & menses quinque; quam aliquando jussu venerandi Imperatoris domini mei Constantini, hæredi ac Toparchæ Æni, Imbrus, locorumque adjacentium desponderam, sicuti libro præcedente a me explicatum est. Et ego infœlix ejus mortem diu ignoravi. Heu heu me parentem calamitosum. Die 15. Octobris ad Venetorum magistratus legationem occœpi, Duca adhuc eodem Francisco Fuscaro: qui pecuniis, honore & literis cumulatum me dimiserunt. Sexto Aprilis Patras reveni, ac solius Dei ope maria pericalum in quod hoc itinere incurrebamus, evasimus. Junio mense Ameras urbem Athenas suam fecit. Julio in Albaniam movit, majoremque illius partem sub ditionem compulit. Sed postea a Janco, & Capistrano, aliisque viris præcellentissimis, qui subsidio venerent, victus recessit, & bonus ille Beglerbegus (Turachanes) in vivis numerari desiit.

CAPUT XXII.

Mortes Principum. Amerissa quare ad Ameram confugerit, qui subdere sibi Serviam conatur. Loca ab ea vastata & occupata. Corinthus ei traditur. Plura oppida a Thoma Ameræ deduntur. Demetrii filiam uxorem petit. Thomas ad bellum Demetrio faciendum sollicitatur. Quæ oppida illius invaserit. Discordia fraternæ melitorum reprehensio.

ANno 6965. Christi 1457. exercitus Hungerici dux & moderator Jancus vita excessit, Capistranus quoque, præterea Serviæ princeps Georgius Bulcus. Secundo Maii regina uxor ejus naturæ debitum persolvit: quo ferme die & hora se ad Ameram contulit filia ipsius Amerissa, cum primo fratre suo cæco, & avunculo Thoma Cantacuzeno sublatis secum omnibus facultatibus, sive rebus mobilibus: siquidem vitæ suæ propter avunculum, & uxorem ejus metuebant. Anno 6968. Christi 1458. mense Novembri diem supremum vidit ipse quoque Lazarus, & Ameras Mahometem Beglerbegum suum misit, ut si fieri posset, Torobum, totamque Serviam occuparet, aliamque pro ipsis uxori & liberis ejus, Lazari, inquam, locum daret: quod non processit, sed tantammodo Perliterin proditione obtinuit. Quodam tempore autem & Tosmontorobum, & locam altum, reginæque castra quædam dedit, quæ Ameras in Bosna possidebat. Eodem anno 5. Maii Ameras in Peloponnesum veniens, Corinthum exercitu circumdedit atque obsedit: loca vicine partim cepit, partim vastavit & incendit omnino, præsertim Acobam, Aetum, & Pentachiria, indeque recedens, Mochium incursavit, quod illi tunc Præfectus ejus, bonus scilicet Demetrius Asanes, pacifice dedit. Julio mense inde reversus Ameras, Corintham est aggressus, & a ducibus citra recusationem accepit, Matthæo Asane, inquam, fratre uxoris Demetrii Despotæ & filio Pauli Asanis, qui fuit vetus & novum malam, & Nicephoro Lucane, sexto die Augusti, quorum unus Præfectum ejus agebat, quem utinam ne egisset. Asanes vero dedita opera, & festinato ad eam diligentius tuendam missus fuerat, qui tamen sine mora eam tredidit. Nesciebant porro se Corinthum tradere. Nam si rem æstimes, quod caput in corpore, hoc erat in Peloponneso Corinthus. Deinde & pacis conditiones dicto sacramento fecerunt, at Thomas Despota Patra, & finitimis cederet: præterea Calabryta, & omnino his, quæ beatæ memoriæ Imperat. Constantinus in Peloponneso habebat. Quæ ut audivit Thomas, Mantineæ vivens, cum tota domo locum juxta Tripisbuna petivit, ubi & frater ejus erat, & nominati a me illi Præfecti, qui res tam laudabiles, si diis placet, gessetant. Ac sine deliberatione, aut contradictione, sine dilatione alia misit Thomas magnam suam Primiceriam Chazarum, omniaque dicta oppida Ameræ, ut olera horti donavit. Eodem propemodum die postquam Ameras Peloponneso excedere certa de caussa compulsus fuit, filium Turachanis Anaren, ad ea pro se occupanda reliquit, ipse inde abiit. Mense Octobri 6997. Christi 1459. Ameras Demetrii Despotæ filiam pro uxore per Legatum poposcit: quam ille ex Pauli Asanis, patris Matthæi filia, legitima conjuge susceperat. Si negaret, bellum inter eos fore. De hoc conjugio Legatus etiam ad Thomam, qui in Pontico erat, sacramentum amicitiæ detulit. Et de nominatis quidem oppidis dandis pactum, de quo diximus, secum auferens discessit. Januario autem mense etiam vir optimus Nicephorus Lucanes, vel potius Peloponnesi pernicies, cum de primis, & fidelibus Despotæ Demetrii proceribus haberetur, & alii quidam cum ipso Albanitarum, & Peloponnesiotarum, ignorantes, quæ molirentur sibi detrimento fore, Thomæ persuaserunt, ut bellum fratri indiceret, & adversus Ameram rebellaret, juramentaque paulo ante eum ipsis suscepta, ut olem comederet. Hoc quidam vir egregius, scilicet, Matthæus Asanes, ad Ameram super consobrinæ Ameræque conjugio missus, nesciebat. Egressi igitur principio mensis Februarii ejusdem anni ex Arcadia Thomas, & qui pro ipso, imo contra ipsum faciebant, ut progrediens oratio docebit, receperunt a Turcis Calabrytam, solam ex urbibus, quas se sperabant recepturos, quæque a Turcis tenebantur. A Demetrio autem quibus ipsi operarii malorum præerant, Chariteuam, S. Georgium, Bordoniam, Castritzam, & alia nonnulla oppida, ut rursum ea, non tanquam gubernatores, sicuti prius, sed ut domini retinerent. Nihil igitur aliud prudentes isti, & rebus gerendis idonei, ac generosi primores egerunt, quam quod omnium conditorem, & dominis terrestribus potentiorem contra se irritarunt. Ita inter fratres inimicitias severunt: non cogitantes miseri illud oraculi, *omne regnum in seipsum divisum desolabitur*: nec illud proverbii, ne Hercules quidem contra duos. Quin etiam contra

tres insurreaerunt. Et bis ita procedentibus, primum quidem Deus neglexit eos, & quid facerent, nesciebant: sed erant velut pisces in sagena, seque omnes in terram tractam iri, non videbant. Interim appetuntur, consumuntur, perduntur minores a majoribus, & hi quoque similiter.

CAPUT XXIII.

Quæ oppida fratrum alter alterius obsederit, quosque consiliorum socios habuerit. Albanitarum improbitas, & infidelitas. Inter eos, & Romanos prædationes mutuæ. Turcarum insolentia. Nicolai Melisseni junioris deploranda conditio. Georgius Raulus vir illustris Demetrio se adjungit. Vota pro pace, & concordia fratrum. Ameras Dei carnifex. Irruptio Turcarum, a quibus Thomas obsidetur. Ad Demetrium amicum Spartam abeunt. Fratres Despotæ pacem sacrificio durante sanciunt, quam Demetrius frangit. Mutua rursum bella.

DEspota quippe Thomas germani fratris sui urbes & loca obsidere instituit, Zarnadam, puta, & alia provinciæ Melisseni, Calamatam, & cætera ditionis Demetrii in sinu Messeniaco, habebatque adjutores Protostratorem, strenuissimum Francopulum Nicolaum, Joannem Leonem Eudæmonem, vicarium, & congenerum fratris sui, & charissimum axoris patruam, Cydoniden potius quam Tzamplaconem appellatum. Despota autem Demetrius contra Leontarin, & vicina ejus, & Acobam obsidebat: qui & ipse administros invenit, Georgium Palæologum, & quendam hujus patruelem, & generum ejus Manuelem Buchalen, qui contra Thomam ipsius negotium & bellum curabant. Et hic quidem, Thomas, inquam, Zarnatam, & Leactrum, & magnam partem regionis Manes, Calamatam insuper occupavit. Demetrio autem ad Leontasin invadendam accedenta, rescilscens frater, properavit, & præoccupata urbe intravit. Ita Demetrii consilium effectu frustratum est, Georgio Paleologo, & Buchale solis fugientibus, & cum ipso Spartam reverteote abeuntibus. Albanitæ item, genus hominum nequissimum perdicissimumque inventa occasione cogitationi suæ, & rapaci atque injustæ naturæ accommodata, quid non fecerunt? aut quid non designarunt mali? Infidi enim, ter in sabbato (in *hebdomade*) ab uno domino ad alium transibant: & pro eo ut vicos, aut oppida nominarent, castras secaodum linguam suam barbarie miatam nominabant, & ad capitaneatum seu ditionem illa petebant. Atque ita aliquando ad alterum Desporarum se adjungebant: aliquando alii eorum ad alium. Inter hos igitur omne genus miseriarum reperiebatur, inter Romanos, inquam, inter Albanitas, cognatosque & domesticos ipsorum, quorum bona omnia sæpenumero diripiebantur auferebanturque penitus. Denique talia ac tanta committebantur, ut ea pro dignitate deplorare nemo satis queat. Quin etiam Turcæ ipsi, qui Corinthi, Amyclis, & Patris degebant, arrepta opportunitate, alios in servitutem abstrahebant, alios occidebant, dominos ipsos & nobiles irridebant, quibus strictos enses intentabant. Hæc factitari nos in Arcadia intelligebamus, ubi ista consulta fecerant: & nobiscum bonæ radicis fructus Nicolaus Melissenus junior, idemque orphanus manebat; quem ego infœlix generum tempore procedente habiturus eram, qui a Despotis duobus vicissim ipse quoque male acerbeque tractabatur. Demetrius quippe ad Thomam illum mittebat, Thomas ad Demetrium remittebat: nec desinebant eum invicem missitare, cum interea nec unde viveret ei relinquerent: sed ipsi sibi omnia, quæcunque in Peloponneso possidebat (quorum historia supra meminit) vendicarent. Et in tantis offen-

Georg. Phranz.

sionibus non mediocre in discrimen vita ejus veniebat. Nos tumultus adeo magnos cernentes, eorumque eventa ponderantes, priusquam Thomas ex Arcadia egrederetur, causis prætaatis egressi sumus etiam Pidasum, quæ hodie Merbone nuncupatur. Immo etiam prudentia, rebus gerendis, & nobilitate generis eximius, Georgius Raulus, avunculus Nicolai Melisseni, de quo diximus, quique gener meus futurus erat, relicta sattapia, & omni ditione ac facultatibus suis, extremo Decembri ejusdem anni nobiscum Methonem venit: sedentesque utrique in portu, fluctuum tantorum finem exspectabamus, si forte Deus patientiam haberet, dum stulti aliquando saperent, & insipientes intelligerent, & ad concordiam pacemque redirent, ac Deum precarentur, ut ipsis misericordiam, ut misericors Deus, tribueret, mandaretque carnifici suo Ameræ, uel eos diutius spiritum ducere pateretur. Habet enim ipse quoque locum & ordinem suum apud Deum, veluti cæteri ejus carnifices, cujus mandata & jussa facessunt, tametsi eaosi sunt, & abominandi. Hisce malis tota Peloponneso misere deformata, manus externa Turcarum, omnia incursavit: ut quas clades incolæ, domini, & nobiles non voluntate, sed resistentium virtute omiserant, ipsi darent. Et unius quidem Despotæ hostes, alterius amici erant. Cujus hostes erant (Thomæ scilicet) eum prope Leontarin inventum, ut hostem persequentes obsidione clauserunt, multosque de ejus militibus partim ceperunt, partim interfecerunt. Deinde prope Leontarium castra communiverunt, & paulo post Spartam ad amicum ipsorum Demetrium cum victoria, & captivorum pecorisque magno numero profecti sunt. Tandem aliquando fratres mala ex istoc bello promanantia cum amicis reputantes & dolentes, apud Catitzam dictis sacramentis pacem instituerunt, Lacedæmonis, sive Spartæ Metropolita cum sacco (genus sacræ vestis est) sacris operante. Cumque in divino sacrificio populo sancta ostenduntur, cum his verbis, *cum timore ac fide accedite*, eo tempore ipsi accesserunt, & se se pacem servaturos juraverunt. Ac Demetrius quidem aliquandiu pactis conventis stetit, ut accepimus: rursus tamen contempto jurejurando, bella & scandala nova molitus est. O patientiam & lenitatem tuam Christe tea & in ipsum, & in eos, quorum consiliis hoc ausus est! Sacramentis tremendis ac recentibus contemptis, pristinas calamitates redierunt, & uterque alteri damnum dabat quantum poterat, spemque ponebant, hic quidem (Demetrius) in amicitia & auxilio Ameræ, volutans animo injurias, quas a subditis suis fuisset passus: ille in perjurio alterius, & quod sibi contra impios (Turcas) decertandum videret.

CAPUT XXIV.

Ameras utrumque Despotam oppugnatum venit. Demetrius cum Sparta capitur. Dicterium Ameræ in captum. Ejus filiam ducit: omnia suo arbitratu administrat. Monembasiotæ deditionem detrectant. Eorum virile ac pium responsum, cum laude urbis uberiore, a natura, a civium & magistratuum præstantia, ab honoribus quos ei Imperatores impertiverint. Privilegium ab Andronico juniore.

CUm hæc ita calamitose gererentur, hyems anni 6968. Christi 1460. exivit. Et ecce eodem anno, mense Majo Ameras contra ambos expeditionem suscipit, rectaque Spartam progreditur; quoniam illic Demetrius Despota commorabatur propter Thomam fratrem & hostem suum, qui erat Calamæ, & Mantineam, reliquaque in circuitu sinu Messeniaci, Nicolai Melisseni obsidebat, quæ a Demetrio tenebantur. Ameræ Spartam venienti, Demetrius sponte sua

obviam procedens, se capiendum permisit. Hoc modo Ameras ipsum & Spartam cepit, & custodia illi apposita, his verbis eum compellavit. Hem Despota, quoniam res tuæ huc redactæ sunt, locum hunc cum imperio retinere non poteris. Et quoniam filiam tuam ducere, teque patrem habere constituimus, hunc locum nobis cede: tu autem & filia tua nobiscum venitote: alium quippe locum, unde vectigal & vitæ necessaria suppeditent, vobis donabimus. Demetrius quanquam invitus, conditionem accepit. Confectis igitur sponsalibus, & rebus cæteris, ceteroque apud se Demetrio, omnia pro voluntate administrabat. Misit item nobiles Turcas & Christianos Monembasiam, simul uti conjugem, & reginam Amerissamque adducerent (illic etenim, quod urbs munita, & difficilis expugnatu esset, cum gynæceo morabatur) simul ut ipsam oppidum deditione acciperent. Quorum illud de fœminis factum est. Egressæ sunt enim, voleatesque ubi Ameras & Despota erant, venerunt: occupari autem urbem Monembasiotæ (quorum ut jam pridem facinora erant, commemoratione digna, sic tum quoque virtus se ostendit) non siverunt. Perinde & Manuel Palæologus, qui Præfecti ibidem munere fungebatur, civium collaudata voluntate, de urbe tradenda mentionem nullam ferebat. Missos autem cum a Despota, tum ab Amera viros nobiles, & quos secum ad occupandam urbem ducebant milites, malis verbis, cum hoc responso repulerunt. Urbem quamvis, castellumque opera & arte humana exædificatum & communitum esse, habereque incolas potestatem ipsius: patriæ ipsorum sedis aliam esse rationem, quæ naturæ dono sit, & a Deo, locique natura munitionem, & securitatem suam acquisierit. Si autem & voluntas Dei in cœlo fuerit, fiat: non se posse contradicere: cui placuerit, eam donet. Quæ Deus condiderit, de iis decernendi, eaque largiendi aliis, nullam se auctoritatem habere. Hoc responsum Ameras admiratus, Monembasiotas de prudentia amplissime laudavit. Retinentes igitur oppidum, ipsum Thomæ Despotæ tradiderunt, & ille postmodum Papæ. Quare pergemus dicere, & narrando apponere, quæ ad honorem & prærogativas magnas, & quæ dona maxima propter urbis clarissimæ elegantiam, & civium virtutes, Imperatores ordina sanctæ ipsorum Ecclesiæ, ipsisque adeo civibus impertiverint. Et sane urbs hæc nomen suum (*μονεμβασία*) proprie, & vere gerit. Nam ingredi volentibus, unum præbet introitum tantum: nec eum machina, aut sollertia humana comparatum, ut diximus: sed ipsa eam natura munivit, nec alia sub sole tam inconcussa, inexpugnabilis, & imperturbabilis quavis machina bellica inveniri potuit. Et ad oppidum quidem quod attinet, strictim istæc dicta sunto. Magistratuum autem, civium, & populi virtutes, ac strenuitatem age memoremus. Terra marique ad omnia fortes, & idonei sunt. Ac mare quidem scienter navigant. Naves lastitoriae habent magno numero, suntque gubernatores & naucleri optimi, non modo suarum navium: sed insuper non pauci eorum classem regiam gubernant. Similiter in terra qua equitando, qua jaculando milites lectissimi, & pedites ad dimicandum paratissimi, probatissimique. Magistratus porro intelligentes ac sapientes, & spectati, quosvis peregrinos hospitio excipientes, foventesque. Ante omnia fidem & benevolentiam erga Deum, & imperium Romanum jam inde a majoribus hucusque integram, inviolatamque conservant. Ob hæc & similia ornamenta virtutesque, & in Imperatores studium atque fidem, domini ejus Imperatores diversis temporibus varie Monembasiam honorarunt, & magnis prærogativis sanctam illam Ecclesiam extulerunt. Ac primum quidem cum oppidum hoc nobile, & in arduo situm, episcopatum haberet subjectum metropoli Corinthi, ob civium virtutes, de quibus explicavimus, urbisque amabilitatem, æternæ memoriæ Imperator Mauricius, cognomento Tiberius, Metropolis eam dignitate illustravit, & tricesimum quartum ei thronum constituit, anno * indictione * aliasque libertatis, & immunitatis prærogativas eidem donavit. Temporibus insequentibus Imperator Alexius Comnenus, cæterique donationes illas approbarunt & confirmarunt. Postmodum immortali dignus memoria senior Andronicus Palæologus, anno 6900. Christi 1393. indictione * virtute & sapientia ejusdem Ecclesiæ (cui tum Dominus Nicolaus præsidebat) commotus, zeloque divino incitatus, propter ipsum Episcopum, & prompta ac parata erga se civium studia fidemque, a throno quarto & tricesimo, propria & imperatoria auctoritate, suffragante Synodo ad decimum atque eam evexit, & alia plura privilegia eidem sanctæ Ecclesiæ largitus est. Hæc omnia vestigia avi secutus Imperator Augustus junior Andronicus rata habuit, & Reipublicæ illi bullam auream dedit, in qua vetera beneficia renovat & approbat, & denuo ipse quoque civibus, & sanctæ eorum Ecclesiæ nova confert. Hæc omnia mihi ex secretario imperatorio nota sunt, frequenterque legi. Ipsam vero bullam, postquam captivus sum factus, acquisivi.

CAPUT XXV.

Ameras Demetrii filiam sibi desponsam mittit Constantinopolim. Bordonensium primorum timiditas. Castritzensium deditio, & Ameræ perfidia. Leontarium a civibus desertum occupat, quos Gordica recepta, quo confugerant, omnes cum uxoribus & liberis interficit. Buchaleorum in Beglerbegum animus ingratissimus. Georgii Palæologi fortuna adversa. Crocanteles Toparcha se cum duobus filiis dedit. Thomas Despota, & ejus uxor & liberi, quo loca. Cujusdam Palæologi misera mors. Ameras urbes occupat: Peloponneso excedit. Iter Protovestiarii in monasterium, quo Despota cum aliis concesserat. Ameræ in Præfectum Calabrytæ, & urbanos cives crudelitas. Alia loca ab eodem subacta.

IGitur cum Demetrius Despota Monembasiam a Monembasiotis sibi traditam adhuc teneret, Ameras reginam & filiam ipsius sibi desponsam, cum quibusdam de suis, & ipsius sponsæ comitibus Constantinopolim mittit, Despotam apud se retinet. At postquam Ameras Bordoniam venit, generosi (si credere dignum est) optimates illic timore perculsi eam deserunt. Castritzenses ubi aliquandiu restiterunt, pugnaruntque, tandem positis conditionibus ai se venerabunde dediderunt: nimirum, ut ipsorum consuetudines & legitima ne convelleret: qui & hoc illis dedit, & alia beneficia plurima promisit. Cumque egrederentur ati pro more, ob virtutem scilicet, præmia acciperent, quibusdam eorum capita præsecuit; quosdam palo per corpus adacto suffixit; Prænococam excoriavit. Ita dignum beneficii & factis suis præmium invenerunt. Ameras Leontarium accedens, ubi a civibus fugitivis desertum animadvertit, occupavit. Gordicam autem oppidum munitius securitatis caussa se se contulerant. Quod similiter Ameras aliquandiu obsessum, tandem subegit, ea pacto, & jurejurando, neminem se turbaturum, aut occisurum, aut captivum abducturum pollicitus. Cæterum spreto sacramento, & ultionis cupiditate atque ira hortantibus, in parvo quodam campo coactos & vinctos, cum uxoribus & liberis gladio trucidandos objecit. Inde supplicium, & Præsides eorum Buchalei pertulissent, nisi Mahometes Beglerbegus vitam ipsis impetrasset, quod uxor Manuelis Buchalei ejus soror patrue-

lis esset. Qui male gratias retulerunt. Nam cum illis custodiam attribuisset, qua quieti, & citra laborem viam in locum alium ducentem ambularent, ubi in Ponticum venientes navigandi copiam repeterunt, dolose duces suos a Beglerbego sibi adjunctos intetemerunt, conscensaque navi, Corcyram, & inde rursus Neapolim profugerunt. Et servituti quidem quomodocunque tandem se eripuerunt: socer vero Manuelis Buchalæ Georgius Palæologus ferro vinctus ducebatur. Nam hic Leontario fugiens, cum genero suo Spartam venit, ut in Demetrii obsequio esset: in obsidione autem Bordoniæ, & Tripes, accepto vulnere in potestatem venit. Hunc vinculis constrictum ad dominum quondam suum Thomam Despotam abducebant. Postquam sanatum est vulnus, quanquam custodia sepiretur, quoquo tandem modo deceptis custodibus Dyrrhachium effugit, iterumque ad Demetrium Despotam se adjunxit, ac Nauplii diu mansit, quod ibidem (in ditione scilicet Venetorum) uxor cum liberis viveret. Croconrelus, sive (ut aptius dicam) Crocodilus, Ameram Leontarim, & vicina loca, insuper S. Georgium subjugasse cernens, ipse quoque ad illum defecit, eique cum castro duos filios dedidit: præmium autem tetulit *Eloi*, sive *Eli*, & quæ sequuntur, hoc est, *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me*. Dicam porro melius; cur non & ipsum prædictorum malorum primum auctorem reliquisti? His ibi evenientibus, Thomas relicta Calamata, Cosmenam, & Petalidim trajecit, venitque Abarinum, & inde Marachin, cum jam ante regina Arcadia excessisset, eoque cum liberis, & Arcadiæ primoribus advenisset. Ameras his oppidis subactis, præterea Cerytena a Sguromalle Palæologo, & fratre uxoris magni Lucanis, qui obiit anima in secessu emissa (quod olim visceribus simul effusis passus est Arius) Andrusam, & Ithomen transmisit. Quibus cum finitimis omnibus occupatis, ad Coronen videndam abiit. Inde recedens etiam Methonen lustravit. Inde Pylum, sive Abarivum movit, quo die Thomas quoque ante ædificatis navibus Peloponneso egressus, & ad portum longum (ut ab Italis vocatur) appulsus est, ut idoneam nactus tempestatem, inde Corcyram navigaret, ut navigavit, & eo salvus 28. Julii pervenit. Nos quoque opportunitate inventa, 31. Julii conscendentes, eo transmisimus, quod præter alias miserias etiam pestifera lues Methonen invasisset. Secundo Augusti Corcyram tenuimus, volentes in Cretam navigare, aut Berrhœam prope Thessalonicam, quod illic erat monasterium pulcherrimum in honorem S. Nicolai ab avo meo materno a fundamentis exædificatum. Georgius autem Raulus, ipsiusque gener, & filia ante eodem profecti, hortabantur, ut in eundem locum se conferret, etiam consobrinum suum (qui meus erat futurus gener) Nicolaum Melissenum, & ille idem mihi suadebat. Jam vero & Despota, & aliis ibi versantibus, & nos, ut ibidem mœreremus, abivimus, donec quid tempus ferret, videremus. Postquam autem Ameras Arcadiam sub ditionem subjunxit, & inde inferiorem Peloponnesum petivit, omniaque illic occupavit, insuper & operibus bene firmatam Chlomutzam, & Santamerio, quæ a quibusdam cognomento Beglerbegis possidebantur, ipsi quoque metu perculsi, omnia deseruerunt, & Corcyram abierunt. Processit autem Parram usque, ibique mansit, & Calabrytam occupavit, cui oppido Præfectus nec Despotiæ, nec Ameræ fidem servabat: sed neque Deo, ut, opinor. Verum Ameras condigna eum pœna mulctavit: pellem quippe detrahendam ei curavit, & omnes cives ejus partim capita amiserunt, partim in servitutem abducti sunt. Oppidum bene communivit, & undequaque tutum reddidit. A Patra movens Salmenicum, Lestenam, Bostitzam transiit, & has quidem duas urbes fecit suas: Salmenicum Palæologus quidam, cognomento Graitzas aliquandiu servavit.

CAPUT XXVI.

Ameras cum Thoma Despota pacem facere cupit. Nuntius ad Papam. Exspectatio Despotæ. Legati ab Amera vincti, & soluti rursum. Ameras ad se mitti vult Despotæ filium, cui benefaciat. Thomas Despota ad Pontif. Rom. navigat: caput S. Andreæ offert, ab eo monasterium ad habitandum, & redditus accipit. Desperato auxilio comites, & apud Corcyram domestici ejus flentes disperguntur. Melissenus in Cretam fugiens, uxorem ducit. Thomas Venetiis Romam redit, filia Epidaurum proficiscitur; uxor Corcyræ diem obit.

DEspota autem, ut narravimus, cum tota familia Corcyram profecto, litteræ illi a Procuratore Angelocastri allatæ sunt, quibus hæc continebantur. Ameram cupere aliquem de proceribus a Despota ad se mitti ad amicitiam, & locum quendam Despotæ cum conditione daturum, in quo vitam agitaret. Re cum suis deliberata, Despota Georgium Raulum ad Ameram, generum autem ejusdem ad Papam mittendum judicavit, qui & hæc, & Despotæ profectionem Corcyram eidem nuntiaret, ut videret, cognosceretque, quorsum Ameras tenderet. Profecti sunt igitur, ille nono Augusti, hic undecimo. Peste vero etiam Corcyræ grassante, Despota, & nos circumjecta loca peragrabamus, Legatorum re confecta reditum exspectantes. Joannes itaque Rales Angelocastrum transiens, Ameram Berrhœam prævenit, statimque ejus jussu cum omnibus comitibus in vincula traditus, & compedibus alligatus est. Cum ita vincti mansissent, post dies nonnullos juxta colles Maurimontis exempti sunt; ajebatque Ameras, exspectasse se, ut cum esset prope Peloponnesum, aut veniret ipse Despota, aut filium suum cum proceribus mitteret, cui benefaceret, quemque stabili in sede locaret, ubi securè ævum duceret. Quoniam igitur nihil factum est, inquit, rursum jubemus, fiat, si vult, & post abitum tuum veniat Despota, aut unum filiorum suorum mittat, cui benefaciamus. Rale re infecta reverso, mense Octobri, anni 6969. Christi 1461. decimo sexto Novembris Corcyreorum navim ingressus Thomas, cum pluribus de nobilitate Anconam cursum direxit, ut inde ad Papam, & Ducem Mediolanensium, & alio iter, relictis Corcyræ regina cum liberis, & nonnullis aulicis, famulis autem domesticisque se prosequentibus. Ut Anconam venit, & inde Romam, nihil aliud effecit, quam quod Papæ Pio II. anno altero Pontificatus ipsius S. Andreæ Apostoli (qui primus a Christo vocatus est) caput dedit. Ipse contra illi & comitibus monasterium incolendum attribuit, & quantum ad vitam sustentandam sufficeret. Ut igitur viderunt viri nobiles eum securi, & qui Corcyræ manebant audierunt, omnem auxilii spem funditus periisse, alii huc, alii illuc calamitatem suam deflentes dilapsi sunt. Tunc etiam mihi charior filio, & futurus gener meus Nicolaus Melissenus, Magni Protostratoris filius, navim mercatoriam Cretensem, Scholei cujusdam Venetiis venientem conscendens, Cydoniam Cretæ urbem delatus est, mensis Aprilis undecimo, anni 6970. Christi 1462 flentibus & lamentantibus nobis inprimis, quod eo privaremur: mire enim erga me officiosus erat. Thomæ, ubi aliquandiu Romæ vixit, visum in ditionem Venetorum redire, & inde Anconam rursum tendere, quo filia ejus, regina Serviæ advenerat. Cumque ad eam visendam aliquot ibi dies hæsisset, ipse Romam rediit, regina Epidaurum in Illyricum discessit. Mater autem ejus, Thomæ conjux, Corcyræ vitam infœlicem exigens,

Deo miserante eodem anno die Augusti secundo defuncta, & in monasterio SS Apostolorum, Jasonis, inquam, & Sosipatri sepulta est.

CAPUT XXVII.

Sinopium, Cerasus item & Trapezus, & Toparchia a Turcis occupantur. Demetrius Adrianopoli vivit, attributis ab Amera locis aliquot pro redditibus. Similiter fit regi Trapezuntis, quem ex caussa non vera facultatibus denuo spoliat. Lesbum occupat. Turachanis filius Naupactum in circuitu vastat. Venetis damnum dat, qui st ulciscuntur. Isthmum capiunt, & muniunt. Frustra Corinthum oppugnant. Monembasiam subjugant. Lemni oppidulum Palæocastrum traditur Venetis. Lauredanus Lesbum frustra conatur occupare. Thomas Despota liberos ad se Romam vocat, ubi, antequam eos videret, de vita exit.

PRinceps autem impiorum (Turcarum) eodem anno Sphentiarem invadens, fama celebrem illius urbem Sinopium occupavit, quam & ego vidi. Nec urbem hanc solum, sed vicinum quoque locum omnem. Præterea Cerasuntem, & Trapezuntem manibus Davidis Comneni regis, & circumjectam regionem universam eripuit, & omnes propemodum dynastas, ac Principes ibi habitantes, miseros, nihilque proficientes, suis toparchiis exuit; quibus discedens locum ad habitandum Adrianopoli descripsit, ubi etiam Demetrius Despota Peloponnesi dominus vivebat, cui de vita sustentanda providit, eique, & quos secum habebat magnam Ænum, Lemnum, Imbrum, Samothracen in eam rem addixit. Regi autem Trapezuntis Davidi Comneno oppidis quibusdam attributis, ad Maurum montem domicilium assignavit. Quem post modici temporis intervallum, reperta adversus illum caussa non vera facultatibus omnibus spoliavit, ac pugno interfecit. Vere ejusdem anni Ameras in magnam Valachiam ad res ordinandas transiit, revertensque Lesbum classem misit, & insulam in potestatem redegit. Anno 6971. Christi 1463. mense Novembri, filius Ameræ Turachanis incursione facta, omnia circum Naupactum Æoliæ (Galatam vocant) vastavit, & omnes illic mortales servos fecit. Nec Venetos tantum, sed & tributarios suos minoris Valachiæ. Quod ut cognovit Venetarum triremium Præfectus, auxilio accurrens, urbem Ameræ e regione, Bostitzam nomine, adortus incendit, captivosque inde Naupactum abductos, cum suis illos commutavit. Cæterum bellum in Ameram jam præmeditatum a senatu Venetorum, collatum est in opus, & initium factum. Veniensque generalis Præfectus classis, Aloysius Lauredanus, multo apparatu & præparatione & copiis, cepit Isthmum, illumque communivit: sed male propter celeritatem ac festinationem: non enim in festinatione securitas, ut est in proverbio. Deinde frustra Corintho tentata, relicto Isthmo discessit. Anno 6972. Christi 1464. Veneti Monembasiam subegerunt, non tam voluntate & gratia, quam utilitate Præfecti ejus; quomodo scilicet inertia, & infortunio Præfecti, Lemni oppidulum, dictum Palæocastrum, surreptum potius, a peregrinis qui intus erant, & Venetis traditum est: ex quo totam insulam adepti sunt. Quin etiam Lesbum idem Lauredanus armis aggressus, nullum fecit operæpretium, inanisque discessit. Vere autem anni 6973. Christi 1465. Thomas Despota filios, & filiam ad se venire jussit. Qui postquam incolumes Anconam pervenerunt, audito tantum de eorum adventu, antequam eos aspiceret, 12. Maii ad dominum emigravit, anno ætatis quinquagesimosexto, & paulo amplius. Liberis adhuc Anconæ subsistentibus, Bessario Cardinalis ad eorum Pædagogum epistolam exaravit, qua se excusat, cur hactenus non responderit. Narrat quantum pecuniæ Papa Thomæ & filiis in mensem decreverit; & docet quomodo ea distribuenda & collocanda sit. Quemadmodum cum Romam venerint adolescentes, in omni pietate, ac civilitate morum instituendi sint præscribit. Alia demum ad eos pertinentia prudenter differit.

CAPUT XXVIII.

Filii Thomæ Despotæ accitu Papæ Romam veniunt, paternis vectigalibus fruuntur. Andreas primogenitus ab eodem honoratur. Mors Dorothei Patris spiritualis. Itinera Protovestiarii inopia cogente. Romæ sanctorum sepulchra visit, & colit. Vastatur Epirus & capitur Scanderbegus. Veneti Imbrum insulam, & Athenas occupant, Patrensem agrum populantur, Turcas subsidio accurrentes cum strage repellunt. Temeritas Præfecti Veneti in hostibus persequendis. Ejus & collegæ supplicium. Metropolita Patrarum suspectus Turcis, palo suffigitur. Jacobus Lauredanus fit navarchus.

PApa, ut Principes Anconam delatos audivit, curavit, ut diligentia, studio, & ope reverendissimi Cardinalis, & Patriarchæ Constantinopolitani Bessarionis Romam venirent, quæque pater ad vitam sustentandam habebat, iis reliquit, ac primogenitum filium, Andream Palæologum honoribus ornavit. Anno autem 6974. Christi 1466. Octob. die 15. etiam spiritualis Pater noster & frater, & amicus optimus Dorotheus, in domino ex hac luce discessit, & nos ex absentia sua tristes reliquit: & ego inopia conflictatus, 18. Aprilis Peloponneso excedens, Anconam Maii 17. rursumque Kal. Junii Viterbium deveni: siquidem illic in thermis Cardinalem & Patriarcham Bessarionem esse audiebamus. Novem post diebus Romam intravimus, & in ædes dominorum nostrorum, Despotarum, inquam, Andreæ, & Manuelis Palæologorum divertimus, mansique Romæ diebus quinquaginta sex, & sepulchra sanctorum Petri & Pauli veneratus sum, multorumque aliorum sanctorum illic sepultorum cineres colui: lustratisque locis in urbe illa magna, celebri, & antiqua, 16. Julii egressus, recta via Anconam veni, ubi paulum moratus, per mare Venetias contendi, ejusdemque mensis die 18. eodem perveni. Ibi in monasterio S. Crucis dies sex & viginti, usque ad Augusti vicesimum secundum hæsi: unde sero, Deo juvante, discedentes, salvi hoc Corcyram venimus, 5. die Septembris, anni 6975. Christi 1467. Quo tempore autem nos Romæ morabamur, impiorum Turcarum Princeps Ameras in Albanitiam irrumpens, Scanterinum ipsius dominum affligit, cepit, omnia vastavit, & condito oppido prope principem ipsius urbem Croam nominatam, ad eum inde lacessendum scilicet, Constantinopolim reversus est. Vere ejusdem anni Victor Capellius, classis Venetæ Præfectus generalis, insulam Imbrum, rursumque Athenas navigans, totam urbem reipub. subjecit. Deinde mense Augusto Patrensem agrum popularionibus miscuit. Amera ad ferendum auxilium accurrente, Præfectus classis Venetæ cum tota classe, & Michael Ranius collega cum probatis multisque militibus, potenter hostes in fugam verterunt, & complures eorum occiderunt, diuque persequentes, fugiendi spatium eis non dederunt, ut aliqui perire milites facere adversariis consueverunt, nec ipsi ad suam classem (quod Romani ipsius loci magistratus, & totus populus suadebat) reversi sunt. Præfectus enim spreto consilio, & victoria elatus, potius contra consulentes verba minacia profundebat, eos ea ignavia, & diffidentia non una hostes insequi dictitans. Ita exercitus volens nolens usque Sabellium, & ultra, usque ad ardua Siderocastri ho-

stes insecutus est. Ameras importunam insecutionem Ioanem, & confusam intuitus, relictis aliquot manipulis in insidiis locis aliquot, per quæ transituri erant, conversus eos in fugam vertit, & persecutus, & consecutus, nominatum classis Præfectum mulo insidentem occidit, ut pronus decideret. Alii item perempti, multi capti. Ipsum quoque Michaelem Raulum equo lapsum ceperunt, & palo infixarunt. Tandemque ut victores, ad mare procurrentes, ubi stabant triremes, & plures earum in littus subductas invenientes, vectores partim jugularunt, partim, & quidem multos, captivos fecerunt: suspectumque habentes ejusdem veteris Patræ Metropolitam, ut qui in caussa esset, cur classis Venetorum in illos incurrisset, comprehensum palo induerunt. Hoc casu gravissimo navarchus contristatus, & gravi morbo correptus, in Europa cum esset, decessit: cujus locum subiit Jacobus Lauredanus, Petri illius Lauredani filius, Aloysii Lauredani, qui eum in hoc munere antecessit, patruelis. Et hæc quidem hyeme hujus anni contigerunt. Patræ autem clades ante autumnum, mense Augusto contigit.

C A P U T XXIX.

Matthæi Asanis mors. Despota vacationem petit. Ameras parte pensionum, & famulorum ei relicta, reliquos Constantinopolim transfert. Suspicio Ameræ de Despota, & pœna inflicta. Obviam sibi procedentem miseratur, in equo secum Adrianopolim ducit, redditus restituit. Pestilentia sævit multis locis. Multæ myriades pereunt, in his Amerissa Despotæ filia. Protovestiarius victum annuum quærit. Albanitiæ partem regulo mortuo occupant Veneti, partem ex sorore nepos. Protovestiarius fit monachus, appellaturque Gregorius. Similiter uxor jam monacha, dicitur Eupraxia. Fidem orthodoxam pro consuetudine recepta utcunque profitetur. Symbolum Nicænum ad verbum e sacris literis haustum Protovestiarius demonstrat.

ANni porro ejusdem, Martii die 28. in quem & nostrum Pascha incidit, Matthæus Asanes, omnium Peloponnesi miseriarum auctor, animam efflavit. Et ecce carmen Davidis impletum est, *dissipentur inimici ejus, & fugiant a facie ejus, qui oderunt eum.* Posthæc, ut a quibusdam didicimus, etiam Demetrius remisit Ameræ redditus, nolens amplius onus in exercitu sustinere. Ajebat enim, se ad istam muneris functionem propter senectutem amplius aptum non esse. De cætero multi isti redditus impenderentur ubi ipse jussisset: sibi hic sedenti cum paucis, tantum daretur, quantum ad vitam tuendam sufficeret. Respondit Ameras, bene habet: segreget Despota quot vult. Ubi segregavit, dedit ei ex vectigalibus frumenti asprorum quinquaginta millia: plures ministrorum ac famulorum ipsius Constantinopolim transtulit. Alii rem aliter narrant: nempe malorum omnium architectum Matthæum Asanem cum quibusdam ad littus Æni habitantibus quasdam pecunias furatum, Despota ignorante. Quod ubi rescivit Ameras, eundem Matthæum suffigere palo voluit: qui præ timore in loco ubi vivebat expiraverit. Ameram suspicatum, Despotam quoque hujus consilii participem fugam facturum, Didymotichum eum relegasse, eique omnes redditus abstulisse, & ita male multasse. Die quodam, veniente Amera a venatione, & transituro ubi Despota erat, pedibus obviam processit, eumque ut generum suum adoravit. Videns ambulantem Ameras doluit vehementer, & insuper ejus senectutem miseratus, ile regiis equis unum ei præberi jussit: quo conscenso Adrianopolim cum Amera abiit, ubi in victum asprorum quinquaginta millia e frumento capienda ei decrevit. Hoc verius est. Verna tempestate ejusdem anni tam gravis pestilentia Constantinopolim, Adrianopolim, Calliopolim, finitimasque in circuitu urbes, vicos, oppida, regiones vexavit, quam longis retro temporibus non extiterat: ut (quemadmodum fama est) multæ hominum myriades, nedum chiliades e medio abierint, & in his Amerissa Despotæ filia. Mense Januario anni 6976. Christi 1468. etiam Albanitiæ domino Scantari natura vivendi finem fecit, cujus loci & dominii partem Venetorum respub. partem sororis ejus filius Turca, qui erat apud Ameram, missus ab ipso occupavit. A medio autem vere ejusdem anni, & tota æstate mihi a catarrho morbo meo male fuit. Tandem mundanis vestibus abjectis, primo die Augusti ad monachismum me contuli, & pro Georgio Gregorius sum nuncupatus. Ipsa autem Helena conjux mea in ordinem monacharum cooptata, dicta est Eupraxia. Edidimus autem prius fidei nostræ in Deum confessionem, uti mos est orthodoxis, monasticum induentibus habitum, & ita cœpi primum quidem sanctum symbolum exponere, ostendereque, unde a sanctis Patribus esset compositum: & ut cognosceremus, non eos id a se ipsis habuisse, sed ex divinis oraculis tum verba, tum sententiam mutuatos, id pie conscripsisse. Propemodum igitur divini symboli voces singulæ e sacris scripturis sunt depromptæ, ut particulatim docuimus.

C A P U T XXX.

Helena Palæologa Venetiis prædatores accusat. Terræmotus ingentes. Ænum Veneti capiunt, Bostitzam instaurant. Nivium copia in Peloponneso. Turcæ Lemnum occupant. Navarchus Venetorum de Euboea deserta deprehenditur. Insulam Turcæ armis, victuas præterea deditione voluntaria accipiunt. Beglerbega urbes Peloponnesi se dedunt. Nicolaus Decanalis cum filio, & scriba vinctus mittitur Venetias. Mors Demetrii Despotæ & uxoris. Gravis morbus Protovestiarii. Bessario in reditu e Francia moritur, corpus Romæ sepelitur. Zuchasanes Ameram vincit, & ab eodem vincitur. Helenæ Palæologæ, & Hierothei Patris spiritualis obitus. Ameras Capham subjugat, in Valachia rem infeliciter gerit. Catarrhus & gravedo Protovestiarii: ejus querimonia super miseriis suis, & humilis confessio peccatorum, & precatio ad Deum. Ameræ contra Naupactum, & S. Mauram nihil proficit Operis totius conclusio.

ATque ita autumno anni 6977. Christi 1469. regina, Domina Helena Palæologa, Thomæ Despotæ filia, Despotæ Serviæ uxor, ad Venetorum rempublicam abit, accusatum eos, a quibus Corcyræ facultatibus suis exuta fuerat. Vere ejusdem anni terræmotus multi & graves in S. Maura, Cephalenia, & Zacyntho extiterunt, multaque ædificia per urbes, vicos, quin & oppida quædam cum mœnibus corruerunt. Cephaleniæ porro oppidulum quoddam omnino procubuit, nec pauci ruinis elisi sunt. Æstate ejusdem anni Venetorum navarchus Nicolaus Decanalis cum triremibus Ænum invasit, ac die septimo cepit. Inde in Peloponnesum navigans, Bostitzam reparat, æstate ejusdem anni videlicet. Hyeme autem anni 6978. Christi 1470. Januarii die quinto & vicesimo, tota insula tam alta nix cecidit, ut similem Corcyræi non meminissent: adeo, ut manibus vulpes, & lepores caperent. Idem versus Occidentem fiebat, multoque magis versus Asiam, sive Orientem. Ad finem autem veris, exeunte Junio, eodem anno, impiorum Turcarum Princeps contra Euboeam classem instruxit. Quæ antequam exercitus per terram Calliopoli veniret, Lemnum excurrit, & Cotzyæum, & omnia loca circumcirca per insulam subegit, excepto Palæocastro (si-

ve veteri oppido) & Scala, & ita revarsa est. Ex Nicomedia autem, & aliunde urbanis copiis supervenientibus, una exeuntes, ad Euripum venetunt. Quibus visis Exarebus, sive Navarchus Venetorum recessit. Ac forsitan bene fecit: immo male, quando Eubœam urbem sive oppidum confirmare ac munire præsidio noluit. Transiens autem Ameræ exercitus, Imbrum en itinere cepit. Inde ad Eubœam appulsus est: quo mense affuit etiam Ameras. Pugnatum est vehementer terra marique, & duodecimo Julii oppidulum armis in potestatem tedactam. Quo facto omnes in circuitu parvæ insulæ & oppida altro se dediderunt. Ameras aliquandiu ibidem moratus, ineunte Augusto Constantinopolim venit, misitque Beglerbegum suum in Peloponnesum. Qui Boitinam incolebant, alii metu territi aufugerant: alii eum summisse venerantes, urbem tradideruut. Progredienti idem fecerunt Bumeri, Olenæ, & Chalidonis, & Pontici incolæ. Loca porro omnia maritima usque ad fundamenta evertit: cætera retinuit. Progressus usque ad Principatum, inde reversus Peloponneso exivit. Pro Nicolao autem Decanale Veneti alium classis Præfectam, Nicolaum, familia Mocenicum miserant, qui eundem Nicolaum cum filio & Notario comprehendit, & ferreis vinculis oneratos Venetias ad senatum misit. Principio autem autumni anni 6979. Christi 1471. Demetrius Adrianopoli obiit monachus, & David appellatus, cum paulo ante filia ejus Amerissa a mortalibus demigrasset. Uxor autem ejus regina non multo post maritum decessit. Die vicesimo sexto mensis Julii, anni 6980. Christi 1472. in tam gravem morbum, quod non putaram, incidi, ut perfecte monachus μεγάλῳ σχήματι factus sim. Circa autumnum vero anni 6981. Christi 1473. reversus est ex Francia a rege, & Duce Burgundiæ Bessario Cardinalis, ad eos pacificandos ab Ecclesia missus, & in itinere decimo quinto Novembris vitam reliquit. Corpus ejus Romam honorificentissime delatum, & in æde sanctorum Apostolorum, prope quam habitabat, juxta monumentum martyris Eugeniæ sepulturæ mandatum est. Circa ver ejusdem anni expeditionem molitus est Zuchasanes contra Ameram Mahometem, & aliquot ejus loca in Oriente, sive in Asia incursavit. Contra quem Constantinopoli summis viribus egressus est Ameras. Conflictu statim inito, Ameræ exercitus Zuchasani succubuit. Ibi cæsus est Beglerbegus Palæologus, filius quondam Thomæ Palæologi Gidi illius, Beglerbegus occidentis, multique alii Principes ac duces occidentis. Postea cum supervenisset Ameras, victus est Zuchasanes, & ille in urbem suam, Ameras Constantinopolim rediit. Ineunte Julio ejusdem anni Veneti castrum Strobolen juxta Corcyram occuparunt. Novembris die septimo, anni 6982. Christi 1474. mortua est apud S. Mauram regina Helena Palæologina, monacha facta, mutatoque nomine dicta Hypomene per magnum habitum, quique nobiscum erat hieromonachus, & spiritalis Pater domi-nus Hierotheus. Æstate autem anni 6983. Christi 1475. impiorum Princeps ad superiora ponti Euxini classem misit, & Cherronesi Tauricæ magnam urbem Capham occupavit. Æstate anni sequentis Valachiam quantis potuit copiis adortus est. Mense Septembri anni 6985. Christi 1477. e Valachia victus magis quam victor rediit. Et Beglerbegum quidem in urbe Sophia reliquit, ipse Adrianopolim petivit. Ejusdem anni primo Octobris caput mihi, & genua rheuma invasit, tantumque pituitæ ex ore, naribus, auribus profluxit, ut salus mea in desperatis poneretur ab omnibus. Ter immaculata mysteria sumpsi. Atque utinam mors me abstulisset, medicina & requies malorum meorum omnium: senectutis, inquam, morborum, & egestatis. Nec enim multis bonis tantummodo, quibus frui inde ab ætate florida assueveram, privatus eram: sed etiam quotidianum, & necessarium victum non reperiebam. Veruntamen patientiam tantorum incommodorum, & gratiarum actionem qua utor erga Deum, ipso bene propitio veniam multis adversus ipsum peccatis meis impetratura confido. Nec enim ab aliquo mortalium commissum est peccatum, nec quidquam ullo modo factum scelerate, quod ego indignus, & miser non fecerim, qui cogitatione, verbo, voluntate proposito, judicio, actione peccavi, quantum nemo unquam alius. Verum enim vero liberatus a morte, ex hujuscemodi morbo diu mansi surdus, ut nec prope mea verba prolata audirem. Atque ut ad supremam providentiam revertar, ubi præteriissent relicti mihi dies hujusmodi vitæ, & advenisset mors ac quies virorum, ut divinus Job appellavit, sic Deum orabam. Si, o Salvator, necesse est me pati (quis enim novit profunditatem judiciorum tuorum, benignitatis tuæ, mala mea quidem exectantis, justitia autem faciente, quod suum est) sortem meam in terra excipientem, tempus tamen pœnitentiæ da mihi hic, non in futurum, ubi nullus finis, ubi nulla rerum reparatio. Hic igitur cum purgaveris me, usus omnibus huc pertinentibus, sic me hinc transferre dignare, ut non incidam a tuis miserationibus, in secundo, & horribili adventu tuo. Æstate anni ejusdem Ameras misit ingentem exercitum ut Naupactum caperet: deinde S. Mauram invaderet. Verum Deo nos adjuvante, neque Naupactum illo anno subegit, nec S. Mauram invasit: sed desiderio suo frustratus recessit.

Finis libri præsentis historiei, sive Chronici, quem ego conscripsi, nobilibus quibusdam Corcyræis rogantibus: ne quæ oculis vidissem, audissem, legissem, silentio premenda existimarem. Ita manu mea hæc conscripsi, & in religiosissimi sacerdotis Antonii manus tradidi. Lectores per Deum obsecro, pro me precentur. Si quid deest, senectus mea, & corporis invaletudo non siverunt, ut par erat, emendare. Colophon huic scriptioni impositus est, anno ab orbe condito 6985. Christi 1477. Martii vicesimo nono, indictione undecima.

F I N I S.

IN PROTOVESTIARII CHRONICA NOTÆ.

In proœmium.

COmplures ante nos historici docuerunt) *In ipso limine videlicet historiarum suarum. Ut Diodorus Siculus, ut Nicetus, ut Gregorus, ut utroque horum sæculis aliquot vetustior Theophylactus Simocatta, quem nunc fœlicibus, precor, auspiciis in lucem efferimus. Alii demum, quos tu, cedo, meministi, & hic recensere nihil admodum refert. Istiusmodi autem historiæ commendationes ad parandam lectorum benevolentiam attentionemque pertinent. Etsi hæc historicus etiam de se & proposito argumento commemorando consequi potest, ut Sallustius & Livius fecerunt: alios enim taceo.*

Suscep. veru res novas ac recent. a nemine adhuc) *Istuc magis de duobus posterioribus, quam de libro primo accipiendum. In iis enim multa legas licet, quæ apud alios aut non leges, aut non tam disposite, ac plenè leges. Laonicus Protovestiario aliquanto posterior (si modo anno Domini 1490. claruit) cum de rebus Turcarum scriberet, non potuit non complura attingere. Sane quædam ab eodem etiam uberius declarata non inficiabor. Verum ut ex illa Chronographus noster crescere interdum & illustrari, sic ex nostro ille vicissim corrigi, atque etiam aliquot locis augeri potest.*

Quidam enim inde usque ab orbe cond.) *Faciunt hoc Georgius Syncellus, Zonaras, Cedrenus, Glycas, Constantinus Manasses, Julius Pollux nondum evulgatus, & alii, a me nondum visi, partim historici, partim Chronographi. Vere ab ovo ordiuntur, ut est proverbium. Latinos idem facientes mitto. Verumtamen utrique respondebant, se œcumenicam, seu generalem quandam communemque historiam, scribere voluisse, quamvis postea ad unum imperium magis magis descenderint.*

Eorum plerique opinion. dissens.) *Cedrenus præfat. & dissensisse, & (quod mox apud nostrum sequitur) alios ad gratiam, alios ad odium & invidiam scripsisse affirmat. Nam Theodorus, inquit, Daphnopates, Nicetas Paphlago, ac reliqui Byzantini, tum Nicephorus Diaconus Phryx, Leo e Caria, Theodorus Sida oriundus, alterque Theodorus Augustanus, Demetrius item Cyzicenus, ac Joannes Monachus (Zonaras, sic enim sæpe appellatur) horum quivis peculiari sibi proposito argumento (verbi gratia, laudatione alius regis, alius Patriarchæ vituperatione, alius amici prædicatione) procul a nominatorum (supra) virorum sententia aberrarunt, ipsique inter se dissenserant. Hæc Cedrenus ad verbum ex proœmio Joannis Curopalatæ transcripsit, ut nescias ex utro Protovestiarius sumpserit, quod dicit.*

Nec quenquam vel ad grat. vel ad invid.) *Bene Sallustius principio belli Catilinar. Statui res gestas populi R. strictim, ut quæque memoria digna videbantur, prescribere: eo magis, quod mihi a spe, metu, partibus reipub. animus liber erat. Anna Cæsarissa Alexii Comneni filia, proœmio Alexiados, quam de rebus a patre suo gestis 20. libris composuit, sic ait:* Nam qui historiam, ut debet, scribendam suscipit, is gratia & odio vacet oportet: frequenterque inimicos, eam id actiones ipsæ postulaverint, summis præconiis cohonestet: contra, necessitudine conjunctissimos, ipsorum erratis admonentibus, sæpe redarguat. Quocirca citra dubitationem & amici vituperandi, & hostes commendandi sunt. *Subiit memoriam Georg. Phranz.*

Sannazarii epigramma lepidum in Pogium Florentinum, historicum.

Dum patriam laudat, damnat dum Pogius hostem,
Nec malus est civis, nec bonus historicus.

Oblivione quam longinque temp.) *Adversum edacitatem temporis, seu dentes ævi, (ut nominat Ovidius) quibus omnia conficiuntur consumunturque, certissimum ac validissimum remedium est historia. Hoc idem (ut alios testes omittam) pulcherrima similitudine eadem, quam paulo ante nominavi Cæsarissa, mulier omni liberali eruditione politissima, & eloquentissima his verbis, unde scriptionem suam inchoavit, testatur.* Tempus irrequieto cursu, & perenni motione sua trahit secum, atque ad ortum ciet omnia: & nunc quidem res haud dignas monumentis lapideis, nunc magnas, & ad posteritatis memoriam egregias e medio aufert, ac velut profundo quodam summergit, non apparentia producens, & quæ apparebant abscondens, ut habet tragœdia. Adversum cujus continentes fluentis impetum tutamen ac munimen firmissimum est historia, violentam ejus cursum cohibens, ac sistens quodammodo, & quæcunque per id transacta excepit, colligens, constringensque, nec in barathrum oblivionis defluere permittens.

Et citharam dulci strepitu) *Ut concentus fidium aures, ita profecto historiæ lectio permulcet ac delectat animos. Eadem metaphora Simocatta in dialogo Philosophiæ & Historiæ, jucunditatem illius expressit. In nulla scientia cognitioneque major voluptas reperitur, quam etiam morbos a corporibus depulisse legimus. Cic. ad Lucejum lib. 5. Nihil est enim aptius ad delectationem, quam temporum varietates, fortunæque vicissitudines, quæ etsi optabiles nobis in experiundo non fuerunt, in legendo tamen erunt jucundæ. Cæteris vero nulla perfunctis propria molestia, casus alienos sine ullo dolore intuentibus, etiam ipsa miseria est jucunda, & quæ sequuntur. Homerica fictio de Sirenum cantibus, utilem & suavem hominibus historiam esse demonstrat. Prætervehentes enim non dulcedine vocum, aut novitate cantus, sed multarum rerum ac narrationum professione, promissioneque ad se pellexisse videntur, sic, ut capti amore præterita discendi, ad ipsarum saxa adhærescere haud recusarent. Invitant autem Ulyssem hisce versibus, ut eos Cicero convertit, lib. 5. de finibus.*

O decus Argolicum, quin puppim flectis Ulysse,
Auribus ut nostros possis cognoscere cantus?
Nam nemo hæc unquam est transvectus cærula cursu,
Quin prius adstiterit, vocum dulcedine captus:
Post variis avido satiatus pectore Musis,
Doctior ad patrias lapsus pervenerit oras.
Nos grave certamen belli, clademque tenemus,
Græcia quam Trojæ divino numine vexit.
Omniaque e latis rerum vestigia terris.

Innumerab. annorum spatia penetrantem) *Historia sola per orbem dissipata, custodem sui habet æternitatem. Nam cum reliqua omnia vel vi ex-*

tinguantur, vel vetustate consumantur, intereant imperia, respub. urbes, historia, nisi genus humanum totum pereat, nunquam interit, ut prudenter quidam vir doctissimus scriptum reliquit.

Et Greg. cognominatus, ubi me ad monach. aggregavi) *Viris ac mulieribus in monachismo profitendo sollemne fuit mutare nomen, etiam Imperatoribus & Imperatricibus, quorum quarumque multi & multæ diu ante obitum, multi ac multæ sub horam mortis habitum sanctum in pœnitentiæ signum induerunt. Cujus rei apud Protovestiarium quoque exempla non desunt. Morem inde fluxisse crediderim, quod se tunc quasi iterum baptizari, & novum hominem induere arbitrarentur: & ita etiam quod ad nomen attineret, nihil sibi amplius cum veteri homine negotii esse demonstrare vellent.*

IN LIBRUM PRIMUM.

AD CAPUT I.

AB Italis tot tantisque cladib. affectum) *Nomine Italorum in recentiorum Græcorum historiis Latinos, & Latinorum nomine occidentales, & Pontificis Romani auctoritati subditos, sive populos ad civile ecclesiasticumve Romæ veteris imperium pertinentes, intellige, quos sæpe item communiter Francos nominant: suos enim Romanos vocare solos gaudent, & in eo sibi plaudunt. De calamitatibus & cladibus istis, vide Nicetam lib. 3. de Imperio Alexii Comneni: præterea ejusdem Alexium Ducam Murzuflum, ubi de capta a Gallis, Flandris, Venetis, Constantinopoli agitur, & quomodo cædibus, rapinis, incendiis in urbe grassati sint, ostenditur.*

Purpurea inducere sandalia jussit) *Calcei purpurei signum imperii sunt aut præsentis, aut futuri, ac destinati: & illos gestans, aut imperat, aut imperabit. In historiis Byzantinis frequens eorum mentio.*

Theod. Lascar. qui junior. Alexii natam) *Nicetas lib. 3. de Alexio Angelo Comneno de geminis hisce nuptiis in hunc modum scribit. Imperator vero cum filias suas ob adolescentiam & formam secundas nuptias desiderare videret, delectu ex omnibus gentibus Christianis habito, eos Principes præferebat cæteris, quos metuebat. Tandem eo consilio omisso, Romanis eas despondit. Irenem Alexio Palæologo, cum prius formosam uxorem repudiasset, Annam Theodoro Lascari, adolescenti animoso, & bellicosissimo. Ex quibus verbis patet, utramque antea in matrimonio fuisse.*

Quod nomen cæteri quoque Palæol. deinceps) *Hæc a me interjecta, & parenthesi nota inclusa sunt, perspicuitatis gratia, & ad tollendam dubitationem, cum se Palæologos etiam Comnenos ceteri nominare. Exemplo sint subscriptiones duæ, altera Michaelis, de quo sermo est, quam alicubi inveni: altera pronepotis ejus Andronici junioris.*

ΜΙΧΑΗΛ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΤΩ ΘΕΩ ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ, ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ, ΔΟΥΚΑΣ, ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ, Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

MICHAEL IN CHRISTO DEO FIDELIS IMP. ET ROMANORVM AVGVSTVS, DVCAS, ANGELVS COMNENVS, PALEOLOGVS.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΤΩ ΘΕΩ ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ, ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ, ΔΟΥΚΑΣ, ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ, Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

ANDRONICVS IN CHRISTO DEO FIDELIS IMP. ET ROMANORVM AVGVSTVS, DVCAS, ANGELVS COMNENVS, PALEOLOGVS.

Sic subscripsit diplomati, quo Monembasiotis immunitates & prærogativas complures donavit, cujus mentio est lib. 3. cap. 24.

Dupliciter Palæologi) *Etenim Irene Alexii Angeli Comneni Imp. filia nupta cum Alexio Palæologo filiam genuit, quam postea Andronico Palæologo conjunxit. Illa ex eodem Andronico Michaelis mater, & reliquorum deinceps Palæologorum avia, proavia, abavia fuit, cum a patre similiter Palæologo esset. Verum igitur, ab utroque genere, paterno maternoque fuisse Palæologos, & ita dupliciter Palæologos.*

Theodorus Lascaris junior præsidebat.) *Alexius Angelus Comnenus filiam minorem Theodoro Lascari in matrimonium cum imperio dedit. Lascaris virili sobole carens, Joanni Batatzæ (qui alias Ducas) viro nobilissimo Irenem ex se natam copulat, & generum Imperatorem renunciat: fuitque is alter Nicænus post socerum Imp. nam imperii sedes Latinis Constantinopoli dominantibus Nicææ fuit. Joannes Theodorum Ducam generat, qui hic Lascaris ab avo materno nuncupatur. Theodorus Joannem Ducam, in quo (inquit Cantacuzenus præfat. historiæ suæ) intercisa propagatione imperatoria, ad Michaelem Palæologum ea asse respub. demigravit. Qui a nimirum tutelam ejus nimis mala fide, & improbissime gessit, & impuberem visu privavit, imperandi libidine impulsus scilicet, quod ex hac etiam historia, cap. 5. liquebit.*

Ferrum candens manibus prunasque in sinum) *Mirabile quiddam in hoc ipso genere de muliere adultera, sed prævalente, & Episcopo Didymotichensi commemorat Cantacuzenus lib. 3. cap. 27. lege ibidem Annotat. doctissimam Jacobi Gretseri, cujus extremum placet adjungere ad verbum, ut qui secus sapiunt, se desipere intelligant.* De purgatione per ferrum candens, dicere supersedeo post Delrium, Tom. 2. Mag. Disquisit. lib. 4. cap. 4. quæst. 4. sect. 3. ne videar scribere velle Iliadem post Homerum. Satis est nosse, graviter, tanquam superstitiosam, a sacris Canonibus damnatam & interdictum esse Vide cap. Consuluisti, cap. Mennam 2. q. 5 & cap. Dilecti, exe. de purgatione vulgari: & cap. Sententiam, ext. ne clerici vel monachi sæcularibus se negotiis immisceant. S. Thomam 2. 2. q. 95. n. 8. ad 3. & Antonium Augustinum in Notis ad cap. 1. Pœnitentialis Romani.

Romanis nec in lege, nec in more) *Liberos homines Romanorum moribus in quæstionem dare, seu torquere fas non erat: multo minus nobiles. Servi tantum veri inveniendi caussa torquebantur. Immo & liberi, in suspicione conjurationis, & incestus. Apud Athenienses autem, & Rhodios tum servi, tum liberi. Testimonia quædam quæstiones esse, Aristoteles affirmat, quæ idcirco videntur fidem facere, quia necessitas quædam eis inest. Nam quæ sunt extorta vel minis, vel pollicitationibus, vel cruciamentis, videtur veritas ipsa dicere.*

AD CAPUT II.

Oblata occasione Michael talis repertus est) *Haud cognovi, qui tam callide tegeret animum sub vulpe latentem, ut Michael texit, quamdiu occasio bona defuit. Ea porro occasio diserte infra explicatur. Nec ejus perjuria, & scelus vel minuit, vel aliquam partem reticet Protovestiarius; tum ut historici officio fungatur: tum quia quem timeat Palæologorum familia una cum imperio propemodum deleta, habet neminem. A duobus Thomæ filiis Andrea, & Manuele exulibus, & altera*

liberalitate victitantibus, nullum erat ei periculum. A reliquit paucis, & civibus, & in servitutem redactis, multo minus.

Ad Sultanum Iconii aufugit) *Regnum Iconiense quibusdam Turquia dicitur, Aithono minor Asia. Prætor Græciæ subditos Iconiensi Sultano duplices facit, partim Musulmanos appellatos, partim Turcomanos. Turcomanos ait esse gentem, quæ Persarum (sic Turcas Iconienses vocat, velut e Perside oriundos) extremos fines insidebat, & implacabili odio Romanos, id est, Græcos persequens, agendis prædis ex horum agris delectabatur. Ita Leunclavius in Pand. ad Annales Sultanorum Turcicorum. Idem. Prætor Græciæ meus, nondum editus, qui Constantinopolis a Flandris captæ, rursumque a Michaele Palæologo recuperatæ LX. annorum plus minus historiam descripsit, Sultanos Musulmanorum Iconienses, Aladinis posteros, & Azatinem, &, Zaibatinem duos Persarchas appellat, quod e Persia profectis in ea minoris Asiæ loca populis cum imperio præessent. Idem ab aliis etiam Græcis historicis factum observare licet.*

AD CAPUT III.

Cum paulo ante mort. monachi habitum induisset) *Deus bone, quam ego multos orientis Imperatores nominare possem, qui hoc fecerunt? Quantopere autem Andronicus junior hunc divinum angelicumque habitum (θεῖον καὶ ἀγγελικὸν σχῆμα, ut sæpissime ab historicis Græcorum posterioribus nominatur) diem suum jam obiturus flagitarit, & quibus gaudiis cum consecutus exultarit, ut vix mente constaret, lege, si places, Cantacuzenum nostram lib. 2. cap. 24 & 26. Pauca huc adscribam.* Sive enim vivorum numero exemptus fuero, proderit mihi eorum incorrupto judice in terribili illo judicio cum pœnitentium habitu apparere: sive convaluero, multo melius erit, concessum vivendi spatium in peccatis meis per pœnitentiam expiandis consumere. *Hæc ille. Sic ergo est habitus angelicus, ut sit nihilominus pœnitentiæ habitus. Monachorum seu Religiosorum vitæ status, multis de caussis beatarum mentium illarum vitæ similis existimatur. Idem tamen propter varias asperitates, & (ut ipsi loquuntur) mortificationes, etiam non animo solo, sed re item & opere pœnitentiam agentium vitæ similis asseritur.*

Navium cum vect. in tot, tantisque fluctib.) *Rempub. civilem conferri solere cum navi, & cives cum vectoribus, turbas, seditiones, pericula, tempora denique dubia, ac formidolosa cum fluctibus, ecclesiasticam similiter (quæ Petri navis dicitur) annotat. in cap. 1. lib. 1. Simocattæ docuimus, quæ omnia huc transferas licet.*

Eam in nobil. & milit. greges profundeb.) *Imitatur liberalitatem largitio, quemadmodum cætera quædam vitia virtutum quasi personam sibi apponunt: & sæpe qui Curios simulant, bacchanalia interim vivunt. Verum ejusmodi largitiones aliud nihil, quam corruptelæ sunt. Nec mirum, inveniri, qui largitoribus, & bonorum studiorum corruptoribus hujuscemodi faveant, quando, ut dicitur, pecuniæ obediunt omnia.* Quisquis habet nummos, secura naviget aura. *Militum autem plerique non facile ferreos, ast argenteos ictus, ut Danista in Mostellaria, facillime patiuntur.*

AD CAPUT IV.

In clypeum sublat. Imp. declarunt) *Mos antiquus creandi, & salutandi ab exercitu Imperatoris, de quo nonnulla disserui annot. ad cap. 41. lib. 1. historiæ Cantacuzeni. Ibidem de acclamationibus militaribus in creatione Augustorum.*

Cum duobus ejus generis * ac Peloponnesi, &c.) *Ubi asteriscum reposui, scriptum est in græco, τὸν τῆς σικελίας ῥῆγα μανφρὲ* Siciliæ regem Manfredum. *Sequitur continenter. καὶ τὸν τῆς πελοποννήσου, καὶ ἀχαΐας πρίγγιπα.* Et Peloponnesi

Georg. Phranz.

atque Achajæ Principem *Manfredus Friderici II. Imper. ex pellice filius, & Siciliæ rex, quomodo potuerit esse gener Despotæ Epiri, & a Michaele Palæologo capi, quem Carolus Galliæ rex in prælio interfecit, ut narrat Thomas Fazellus rerum Siculorum Decade II. lib. 8. equidem non video. Omnino fugit ratio Protovestiarium, & alium nominare voluit, aut debuit, ut opinor. Peloponnesum autem Græci hodie Moream, ab arbore moro, tota regione frequentissima nominant: sicut Epirum Arbaniam sive Albaniam: tametsi apud hunc nostrum etiam Peloponnesi provincia quædam Albania sive Albanitia crebro nominatur.*

Monembasiam) *Vocatur item Monobasia veteribus, & Epidaurus. Sunt autem in Peloponneso Epidauri duæ, tertia in Dalmatia, quæ nunc Rhagusia. Nomen obtinuit Monembasia ab unico tantum ingressu quem habet. Urbis situ & natura loci munitissima, quam prædicabit lib. 3. cap. 24. copiosius. Hodie Malvasia nomen habet.*

Spartam Laconiæ caput) *Sparta propter leges & instituta præclara apud summos scriptores summe laudata reperitur, meritoque non Laconiæ tantum, unius regiunculæ, sed universæ Peloponnesi caput, & μητρόπολις dici potuit. In 1. græcor. epigrammatum ἀνδρῶν ἀγαθῶν πόλις vocatur, hoc est, il*lustrium, aut generosorum virorum patria. *Cic. 1. Toscal. cum Lacedæmonius quidam (nam & Lacedæmon dicitur) mortem tantopere contempserit, ut cum ad eam duceretur damnatus ab Ephoris, & esset vultu hilari atque læto, dixissetque ei quidam inimicus, contemnisne leges Lycurgi? responderit, ego vero illi maximam gratiam habeo, qui me ea pœna multaverit, quam sine mutuatione & versura possem dissolvere. O virum Sparta dignum, &c. Verum Spartam hujus temporis talem haud fuisse, nimis certum est, quando nec vetus illa talis fuit: fortis, & generosa scilicet, nisi quandiu Lycurgi leges viguerunt, ut eodem in loco testatur Cicero. Laconia porro Turcis hodie Tzaconia est.*

Quinquaginta ingressi vigil. occid.) *Vide occasionem receptæ urbis apud Gregoram lib. 4. non longe a principio. Occasionem receptæ Constantinopolis Sabellicus rerum Venetar. decad. 1. lib. 10. sic breviter explanat. His itaque calamitatibus circumventus (Balduinus) quadam fere amentia actus, nullo in urbe relicto præsidio, omne robur copiarum ad maris angustias occupandas miserat. Sed cum externum hostem informidaret, in domesticas incidit insidias. Quidam Græci (ut levia sunt gentis ingenia) præstitutum rerum cœperant pœnitere (quanquam ab initio eos Gallici nominis pertæsos credideim) rati, quod erat, absentia copiarum urbem hosti facile tradi posse. Itaque cum Palæologo per fidos nuntios agunt, ut certa noctis hora cum quibus sibi videretur copiis adesset, fore, ut in urbem receptus, sine ulla cæde rerum potiretur. Ille occasionem minime negligens, silentio noctis cum expeditissimis copiis ad urbem accedit: quas per aversa ab hostibus loca, ne quid illi præsentire possent, mœnibus admotas, tacitis portarum vigilibus proditores in urbem sine alia majore cæde acceperunt. Balduinus & Pantaleo Justinianus Antistes ad primum captæ urbis tumultum exciti, cum necessariis pretiosissimisque rebus, quas nocturna illa trepidatione asportare potuerunt, ad Euripum se trepide receperunt; ubi navem ingressi, continua navigatione in Eubœam sunt delati.*

Tali modo urbs mag. illa, & urb. Imperatrix) *Βασιλὶς τῶν πόλεων sexcenties a Græcis appellatur, quod vel* regina, *vel,* imperatrix urbium, *vel,* urbs imperans, imperatoria *transferre possis. Mirum dictu, quam ab ipsissimei Græcis cantetur. Nicetas in Alexio Murzuflo, ubi captam a Gallis, & pessundatam lamentatur.* O urbs, urbium omnium ocule, per orbem terrarum celebris, spectaculum ultramundanum, Ecclesiarum mater, princeps religionis, rectæ sententiæ dux, & eruditionis alumna, omnis pulchritudinis di-

versorium, &c. *Nicephorus Callistus præfat.* Constantinopolis veræ pietatis ærarium atque domicilium, quod quæcunque aliquis mente concipere possit, bona continet omnia, novum tabernaculum, altera Sion, novum sanctuarium Dei, altera, & ea duplex arca, pulcherrimus totius orbis oculus, seu potius cor ejus, nova Eden, terrestre cœlum, paradisi velut primarium exemplar, commune omnium Christianorum domicilium, urbium omnium regina, rerum omnium opportunissima, & ut simpliciter dicam, quidquid est in terris optimum omne. *Matthæus Camariotes epistolo, qua eandem a Turcis occupatam & vastatam lamentatur, quæque recitatur in Turcogræcia.* Patria capta est, cujus urbs in terris similis nulla: sed ejusmodi, quæ non humana potuerit extrui manu. Eadem magnitudine & pulchritudine præstabilis, sita & vetustate splendens: quam affirmare omnium uspiam urbium maximam pulcherrimamque ausim: quam unam omnes sperabant, & credebant in perpetuum ab omnibus mansuram inexpugnabilem: cui secundum Deum universi salutem credebant suam: quæ si oculus appelletur orbis terræ, aut cor, a vero non aberretur: de qua nemini gloriari non licebat: in qua civem adscriptum esse, non parum argumenti ad gloriam, commendationemque habebat. *Constantinus Manasses, qui ab hinc annis quadringentis floruit, in Annalibus, ubi de condita, seu potius amplificata & exornata Constantinopoli narrat*, seque ad opulentum Byzantiorum oppidum confert (Constantinus) e quo beatissimam & fortunatam urbem excitat, urbem, inquam, magnam, Romam novam, Romam carentem rugis, nunquam senescentem, sed perpetuo juvenescentem, seque renovantem, Romam illam denique, de qua gratiarum rivi profluunt: quam terra continens complectitur, & mare vicissim excipit: quam jucunde ornant Europæ manus, & ab altera parte os Asiæ deosculatur.

Post annor. 9. & 50. intervallum) *Non convenit inter auctores de annis, quibus Latini Constantinopolim tenuerint. Georgius Pachymerius ait, tenuisse annos 50. & menses octo. Paulo amplius sexaginta annos Cantacuzenus lib. 4. cap. 25.*

AD CAPUT V.

Hæred. imperii miserab. oculis spoliat) *Palæologus Joanni Lascari ignito crepitaculo (ὑγρῷ τῷ πυρώδει) vibrato adussit oculos, ut paulatim visus extingueretur. Holobolo autem Manueli, quod excæcati Imperatoris fortunas miseratus esset, nasus & labra præcisa. Wolfius in Annotationibus locorum aliquot ex Georgii Pachymerii historia lib. 3.*

Terræ ac cœlo scelest. facinus conqueri) *Veteribus mos fuit, in comœdiis præsertim ac tragœdiis, nocti, diei, soli, lunæ, cœlo, terræ miserias & ærumnas suas conqueri. Testis Plaut. in Mercat. ubi Charinus adolescens sic loquens inducitur.*

Non ego item facio, ut alios in comœdiis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut diei,
Aut soli, aut lunæ miserias narrant suas.
Quos Pol ego credo humanas querimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.

Apud Euripidem Medeæ nutrix, at quidem M. Tullius, versiculos latine expressit. Tuscul. 3.

Cupido cepit miseram nunc me proloqui
Cœlo atque terræ Medeai miserias.

Electra apud Sophoclem.

Ὦ φάος ἁγνὸν καὶ γῆς
Ἰσόμοιρος ἀὴρ, ὥς μοι
Πολλὰς μὲν θρήνων ᾠδὰς,
Πολλὰς δ' ἀντήρεις ᾔσθου
Στέρνων πλαγὰς αἱμασσομένων,
Ὁπόταν δνοφερὰ νὺξ ὑπολειφθῇ;

O lux pura & fulgida,
Æquisque ab humo distans undique
Intervallis æther,
Tristes o quoties sonus,
Nox cum cæca cecesserit
Audisti, inque vicem ferie
Sanguinolenta faciei
Pectoro palmis.

Vide Symbolas Virgilianas, in illud Eclogæ 5. ibi hæc incondita solus Montibus & sylvis studio jactabat inani. *Ad lamentationes quippe & querelas hujusmodi libenter etiam in loca sola, in sylvas, agros, montes secedebant, quo id liberius, sine pudore, & alicujus interdum periculi metu facerent.*

Elementa ipsa ad ulciscend. invocare) *Luculentissime dolorem hujus Patriarchæ ex indignissima sorte pueri Imperatoris perceptum descripsit Protovestiarius. Et est hæc etiam magni cujusdam luctus, doloris, iræ declaratio, a cœlo & elementis ipsis ultionem petere. In sacris literis diræ, & maledicta hujus generis ex divino zelo, & instinctu cœlesti profecta leguntur. In nostris scriptoribus, potissimum vero in poetis, memini me aliquot exempla legere, quæ memoria exciderunt: unum occurrit ex Ovidio in Ibin, poemate omni maledicentia dirisque, ut ita dicam, ditissimis refertissimo.*

Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas:
Deneget afflatus ventus & aura suos.
Nec tibi sol clarus, nec sit tibi lucida Phœbe:
Destituant oculos sidera clara tuos.
Nec se Vulcanus, nec se tibi præbeat aer,
Nec tibi det tellus, nec tibi pontus iter.

Arsenium hunc summa severitate Palæologum aversatum, quamvis facinus agnoscentem, & summisse genibus advolutum, & veniam orantem scribit Pachymerius lib. 3. Ubi item Epimethei pedissequam ait esse pœnitentiam.

AD CAPUT VI.

Concord. de fin. cap. tribus) *Hic erant, τὸ πρωτεῖον, τὸ ἔκκλητον, τὸ μνημόσυνον. Ut esset penes Romanam sedem principatus, ut eam appellare liceret Græcis, & memoria Pontif. una cum Patriarchis celebraretur. Ex Pachymerii lib. 5.*

Romam tanquam majus tribunal appellare) *Ecclesia Romana omnium per orbem Ecclesiarum parens & magistra est. D. Augustinus epist. 162. In Romana Ecclesia semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus. In hoc argumento versatur Bellarminus Controvers. tomo 1. de Pont. Romano lib. 2. Addamus insignem locum D. Leonis ex concione in SS. Petrum & Paulum.* Isti sunt viri, per quos tibi Evangelium Christi Roma resplenduit; & quæ eras magistra erroris, facta es discipula veritatis. Isti sunt Patres tui, verique pastores, qui te regnis cœlestibus inserendam multo melius, multoque fœlicius condiderunt, quam illi, quorum studio prima mœnium tuorum fundamenta locata sunt. Isti sunt, qui te ad hanc gloriam provexerunt, ut gens sancta, populus electus, civitas sacerdotalis & regia, per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta, latius præ-

fideres religione divina, quam dominatione terrena, &c.

Non quievit, populumque concitavit) *Leunclaus lib. 6. loquens de Concilio Florentino. Postremo eo res deducta est, ut Græci pariter, & Romani in religionis negotio consentirent, discordiaque omnis quam longissime submoveretur. Græci tamen reversi Byzantium, acta edocent eos, qui domi remanserunt; qui quidem actis stare noluerunt, putantes sibi neutiquam fas esse consensum præstare Romanis nefaria asserentibus. Hinc perpetuo discordiam fovisse Græcos in negotio religionis adversus Romanos constat.*

Maledictus omnis qui confidit in homine) *Adversus Balduinum, ultimum Constantinopolis ex Latinis Imper. Quinque enim fuerunt. Balduinus, Henricus, Petrus Altisiodorensis, Robertus Petri filius, Balduinus II. Et hic a Michaele Palæologo exactus, ad Caroli regis Franciæ opes confugit.*

Et Constantinum Porphyrogennetam) *Porphyrogennetas, ut scribunt Græci, sive Porphyrogennitus, ut plerique nostrum, dicitur, qui patre Imperatore, & in purpura constituto, hoc est, in imperio (cujus purpura signum est) & successor nascitur. Plura tamen me nonn de caussa, & veriloquio hujus vocabuli dubitare faciunt. Unum, quod ex filiis Imperatorum iis, qui patre purpuram gestante procreati sunt, quosdam non primogenitos (ad quos successio inprimis pertinet) sic nuncupari cerno; ut in hac historia Theodorum Joannis filium, Andronici & Manuelis seniorum fratrem: præterea Theodorum & Demetrium Manuelis filios Palæologos, quibus seniores erant Joannes & Andronicus. Alterum, quod Constantinus Manasse chronographus (ut a Vulcanio observatum est) ubi Constantino oculos ab eunucho jussu matris Irenes erutos fuisse memorat, ita habet, Leunclavio interprete.* Et quidem eo ipso in loco visum oculis effossis amisit, quo in loco primum radios solis aspexerat. Solent autem domum illam nuncupare porphyram, hoc est, purpuram. *Ibidem in margine libri annotat interpres,* ab ea domo porphyrogeniti appellati. *Quasi palatium quoddam fuisset, ubi Augustæ edere partum solerent. Lib. 3. de imperio Manuelis Comneni Nicetas de vicino partu Imperatricis ita loquitur. τῆς δὲ βασιλίσσης πρὸς τὸ τεκεῖν ἀκδύσης, φοινικίδες μὲν ἡ πορφύρα, ἢ ἐστρωνίδα πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ γεννήσεως ὡς δὲ κατέπειγον αἱ ὠδῖνες. καὶ ἐν τῇ τῆς πορφύρας ὑποστρωθεῖσα, παρὼν ἢ ὁ βασιλεὺς, θάλπων, ἢ παραγορῶν, καὶ τὰς ὠδῖνας κουφίζων αὐτῇ.* Cum autem Imperatrix partui propinqua esset, deprompta & adornata est purpura ad puerum suscipiendum. Doloribus vero urgentibus ea in purpura collocata, adest & Imperator, suaque præsentia conjugem solatur & sublevat. *Ex hisce verbis apparet, dictos porphyrogenitos, quod nascentes purpura exciperentur: seu quod illos mater in purpura effunderet. Cur autem non omnes purpura excipiebantur? Aut si omnes excipiebantur, cur non omnes Porphyrogeniti? Amplius igitur de hoc nomine, quod notissimum & facillimum videtur, quærendum est.*

Quod sinceram Ecclesiæ doctrin. deseruisset) *Immo quod insincera posthabita, sinceram amplecti voluisset. Quod a filio Michael tam parum honeste, & instar canis sepultus est, videtur per hunc contemptum tutelæ tam sacrilege in regio puero violatæ pœnam Deus ab homine exegisse: tametsi Andronicus ita populo, & clero præsertim placere voluit, cui Michael ob initam cum Ecclesia Romana concordiam vehementer displicuerat.*

AD CAPUT VII.

Beccum Patriarch. Athanas. excepit) *Cum Patriarcha creatus declaratur, dicitur ἀνάγεσθαι εἰς θρόνον. Cum loco suo movetur, κατάγεσθαι τοῦ θρόνου, ἢ καθαιρεῖσθαι. Cum malis artibus ad dignitatem grassatur, ἐπιβαίνειν, & talis ἐπιβάτης, & ἐπιβήτωρ, quasi inscensor & adulter, & alienæ mulieris insultor. In politicis ἐπιβαίνειν & ἐπιβαίνειν usurpat non semel Simocatta. Qui enim magistratus gerunt, cum dicantur in altiore, aut etiam altissimo dignitatis gradu locati, recte ita dici possunt ascendere, &, si latinitas pateretur, ascensores.*

Ex prima conjuge Hungar. regis filia) *Duas deinceps uxores habuit Andronicus, quarum prior Hungarorum rege nata, Anna audivit, & mares ei duos peperit, Michaelem, qui cum patre imperitavit aliquandiu, & Constantinum Despotam. Posterior Marchionis Montisferrati filia, enina est Joannem, Theodorum, Demetrium, & puellam Simonidem, liberos omnino quatuor. Andronicus viduus, inquit Pachymerius lib. 7. non ausus regias ambire nuptias, quod e secunda uxore imperii successores procreaturus non esset, Irenen Marchionissam, regis Hispaniæ neptem, bonus bonam non genere minus quam moribus uxorem ducit.*

AD CAPUT IX.

E monte Atho) *Mons hic Macedoniæ propter καλογήρων* honor senes *(sic enim monachos ibi habitantes Græci recentiores nominarunt) celeberrimus fuit, & nunc etiam ἅγιον ὄρος* mons sanctus *dicitur. A Cantacuzeno πόλις οὐρανία* cœlestis civitas, *apud quem multa de eodem variis locis. Adhuc ferunt illic superesse monasteria circiter 23. & quondam singula habitata ducentis, aut trecentis. A Turcis monastir vocatur. Quicunque porro hujus montis monachi alio venirent, ob arctiorem, quam colebant, disciplinam, majoremque opinionem sanctitatis, venerabilius tractabantur, quod etiam ex historia Cantacuzenica lib. 3. perspicias.*

Sustulerunt triem. num. ne augeret neve. n. p. aut vet. refici) *Puzenus quidam magnæ auctoritatis, apud Manuelem Comnenum effecit, ut res utilissima, & omnibus insulis salutaris, & a superioribus Imperatoribus constanter observata inutiliter abrogaretur. Nam vectigalia nautica olim in classem conferri solita, hic in fiscum referenda curavit: ac triremes, quæ ex edicto ab insulis præbebantur, pœne cum ipsis vectoribus in mare demersit: cum diceret, triremes non semper reipub. esse utiles: sumptus vero qui in eas fierent, & annuos esse, & immensos. Eos igitur in fiscum referendos: necessitate vero postulante ex imperatoriis thesauris stipendia promenda esse. Quæ cum dixisset, vir optimus, & rerum gerendarum peritissimus est habitus, cum revera sententiam crudelissimo dignam pirata dixisset. Imperatorem enim sumptuum magnitudine decepit, & parvitate impensarum rursus exhilaravit. Qua sive temeritate, sive tenacitate factum est, ut piratæ optatissima occasione mare tenerent, & maritimæ provinciæ latrociniis vexentur. Nicetas lib. 6. de rebus Manuelis Comneni.*

AD CAPUT X.

Cum quibusdam æqual. & conjurat. fug. Adrianop.) *De clandestino Andronici Nepotis discessu, seu fuga potius Constantinopoli Adrianopolim, Cantacuzenus lib. 1. cap. 18. ubi aliam narrationem offendes. Hoc te semel scire velim, Protovestiarium adhærere Gregoræ ut in hoc, ita in reliquis pœne omnibus, viderique cum eodem Gregora Cantacuzeno infensum. Cum autem duo illi toties tantopere discrepent, uterque verum dicere non potest. Ego ut Cantacuzenum aliquando minus vera scribere concesserim; sic Gregoram propter rerum ignorantiam & affectum quendam sinistrum sæpius falsa pro veris penere non negarim.*

A Christo nato 1328.) *Græcus codex expresse habet αφκη, id est, 1528. errore evidentissimo. Itaque pro φ. ponendum τ. ut sint trecenti, non quingenti.*

AD CAPUT XI.

Potitus urbe & Imp. avo de victu, & vitu prosp.) *Supra contrarium scripsit. Jam quo pacto illi de victu providerit, quamque illum nihilominus reverenter ac liberaliter habuerit, docet Cantacuzenus lib. 2. cap. 1. Nimis inhumanum & crudelem Nepotem Gregoras & alii faciunt.*

AD CAPUT XII.

Monach. q. Calaber Barl. Constantinop. venit) *Non primum Constantinopolim, sed Thessalonicam venit. Qualis autem homo fuerit, quod utrobique egerit, & quas turbas commoverit, uberrime traditum est a Cantacuzeno lib. 2. cap. 34. & sequentibus.*

Lumen illud in monte Thabor creat. esse) *Mirum Græcos errorem tam putidum errasse, ut lumen illud, quod e corpore Christi in monte Thabor transfigurati splendidissimum emicait, increatum quiddam, & deitati coæternum, nec tamen divinæ substantiæ partem aliquam esse vellent, & in Deo quiddam statuerent, quod Deus non esset, idque accidens. Pluribus de isto lumine in historia Cantacuzenus. Lege annot. Gretseri in cap. 40. lib. 2.*

Quod Joanni Chrysoloræ ead. sentienti) Hic primus græcas litteras variis barbarorum irruptionibus expulsas post 700. annos in Italiam reportavit: quamquam nulla ejus extant præter Grammaticæ regulas gravioris doctrinæ monumenta. Byzantino emissus a Joanne Imp. ut totius Europæ reges adeundo, pereunti Græciæ maturam opem imploraret, officium quidem laboriosa peregrinatione ita implevit, ut in Italia subsisteret, Græcia scilicet præsenti metu liberata, cum Tamerlanes terror orientis Bajazetem ad Stellam montem vivum cepisset. Itaque Chrysoloras diro Graciæ hoste sublato lætus, Venetiis primum, & mox Florentiæ, Romæque, ac demum Ticini, evocante ingentibus præmiis Joanne Galeatio Principe, græcarum litterarum studium excitavit, tanta fœlicitate, ut ex ejus schola summæ, nec ideo interituræ laudis ingenia prodiderint, in quibus fuere Leonardus Aretinus, Franciscus Barbarus, Philelphus, Guarinus, & Pogius. Postremo cum ad tollendam pseudopontificum controversiam indicta synodus tanti spectaculi cupidum eacivisset, exauctorato Balthasare Cossa, Constantiæ interiit, cujus tumulum Pogius aliique exornarunt. *Hæc ego carptim ex elogiis Paulli Jovii. Tumulatus est Chrysoloras Constantiæ in Prædicatorum monasterio ante aram, cujus hoc fertur ibidem legi epitaphium.* D. Emmanuel Chrysoloras, miles Constantinopolitanus ex vetusto Romanorum genere, qui cum Constantino Imp. migrarunt. Vir doctissimus, prudentissimus, optimus. Qui tempore generalis Concilii Constantiensis diem suum obiit, ea existimatione, ut ab omnibus summo sacerdotio dignus haberetur. Die 15. Aprilis 1415. *Quod dicitur miles Constantinop. intellige equitem auratum fuisse. Ejus gener non discipulus modo fuit Franciscus Philelphus, cui Theodoram filiam nuptum dedit.*

Quæ illi fil. duas, quar. major Mysorum Principi) *Unicam filiam, Mariam nomine Andronico juniori Anna Sabauda genuit, quam parentes postea vix dum nubilem Michaeli Alexandri Mysorum, seu Mæsorum regis filio collocarunt: Nuptiæ apud Adrianopolim celebratæ sunt. Cantacuz. lib. 2. cap. 24. Aliam quæ Orthani Turcarum regi nuberet, non genuit. Hoc loco ἀνεπιστασίαν Protovestiarii demiror, cum præsertim tam prope ab Andronici & Cantacuzeni ætate abfuerit. Cantacuz. non Andronici filia, Theodora nempe Orchani conjuncta est, & ille generi, non autem Joannes affinis armis adjutus est sæpius. Testatur idem Laonicus lib. 1. Tempore deinde multo interjecto, inquit, Cantacuzeni Græcorum regis filiam uxorem duxit. Quæ affinitas ubi intercessit, pax inter Græcos & Turcas facta est. Infra. Cum Orchanem data in uxorem filia generum ascivisset, eum & amicissimum & familiarissimum in posterum expertus est.*

Joannem Cantacuz. ai curat. ac tutor. dedit) *Hujus in fidem puerum regnumque tradidit, ac jurejurando eum obstrinxit, sine dolo in administratione regni, ac pueri educatione versaturum.*

Auctorit. & opib. præpot. ab Imp. secund.) *Multa de hoc viro ὡς ἐν προλεγομένοις ante historiam ipsius a me disputata sunt, ex quibus nonnulla hic repetam. Auctoritas ejus, potestas & existimatio incredibilis: ita, ut eo inconsulto, aut refragante nihil gereretur, ipseque administraret omnia: & esset non quidem vocabulo (nam id una cum habita, licet non semel ab Andronico invitatus, & enixe rogatus, constanter fugit) sed opere ipso Imperator. De copiis suis, facultatibus, pecuniæ thesauris, variis locis ipse confitetur, in quibus insulas, oppida, castella recenset. Pecuniam quam Byzantii, & in aliis urbibus per Thraciam apud amicos depositam habebat, nec ipsi qui eandem diripuerunt, inimici, quam magna esset pro certo nosse potuerunt. Tritici, hordei, frugum fructuumque infinita illi copia, innumerabiles acervi. Boum pascualium numerat quinque millia, aratorum juga mille, equos pascuales mille quingentos, camelos ducentos, mulos trecentos, asinos quingentos, porcorum quinquaginta, ovium septuaginta millia. Satin' hic homo dives?*

Cui pater Cantacuz. filiam jungi matrimon. mand.) *Id quod factum est, juncta illi Helena, ut ipse Cantacuzen. narrat lib. 4. cap. 1. & peperit mares quatuor, Andronicum, Manuelem, Theodorum, Demetrium: filiam unam Irenem. Laudatur eximie in eadem historia lib. 4. cap. 34. Joannes hic moriente patre novem duntaxat annos natus erat, non 12. ut Laonicus vult: capta autem a Cantacuzeno Constantinopoli, quindecim. Eundem Joannem his verbis commendat cap. 1. lib. 4. Cantacuzen.* Cœpit enim statim vehementissime juvenem diligere, non solum ob amorem, quo in patrem ejus fuerat: sed etiam quod videbat Gratiarum omnigenarum, ut ita dicam, domicilium. Nec enim forma solum ei inerat digna imperio: verum etiam fortitudinis atque prudentiæ non vulgarem præ se ferebat indolem: quæ virtutes postea quoque (ut sperabatur) in eo eluxerunt. Nulli quippe majorum suorum intelligentia secundus est: & generosam sæpenumero audendi fiduciam hostibus demonstravit.

Quos qui curar. propemod. torid. numerab.) *Si canes venaticos amplius mille quadringentos, & accipitres supra mille habuit, ergo curatores propemodum ultra duo millia quadringentos habuit. Quis hoc credat? quid enim ὑπερβολικώτερον? Hausit hoc a Gregora. Laonicus lib. 3. Bajazetem a Tamberlane captum affirmat habuisse septem millia virorum, qui accipitres curarent: præterea aluisse canes sexies mille. Credat cuilibet.*

Vixit annos 45. imperavit 40.) *Ita quidem Gregoras rationem subduxit. Cantacuzenus lib. 2. cap. 40. de ejus obitu in hunc modum. Ad vesperam die Mercurii, 17. Kalend. Quintiles, anno 49. supra 800. & 6000. ab orbe condito, Indictione 9. morbi sævitia confectus, e hac luce migravit. Diutius autem multo eum vixisse, & imperitasse, ex eadem historia colligitur. Si enim expleverat annum ætatis 27. antequam secundam uxorem duceret, ut lib. 1. narratur, eaque ducta adhuc annis aliquot cum avo bellum gessit: si eo victo, ut isti volunt annis 20. solus regnavit, sequitur quinquagenarium, aut eo natu grandiorem obiisse.*

AD CAPUT XIII.

Conjugemque ut Dominam coronat) *Uxores apud poetus vocantur dominæ, quanquam etiam apud alios scriptores. Amatores item amicas suas ita appellabant. Eodem vocabula Augustæ, & reginæ, id est, Imperatorum regumque conjuges afficiebantur. Hæc omnia prolatis exemplis probavimus Symbolor. lib. 11. qui est in 6. Æneid. ad illum versum.* Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti. *Proinde vocem Despœna, latinæ huic plane respondentem, interpreti aut retinere, aut vocibus Domina, & cum de Imperatorum uxoribus ducitur, Augusta etiam, & Imperatrix exprimere licebit.*

Matthæo filio calceos purp. ferre dat.) *Supra cap. 2. Alexius Comnenus Irenæ filia, quam Augustam designavit, copulatam Alexio Palæologo, hoc dedit.*

Palæolog. ad Orchanem Ameram Turcar. confug.) *Manifeste falsum, ex Cantacuzeni historia, cui plerumque major fides, quam istis Chronologis tribuenda est.*

In Serviam ad generum suum) *Etiam hoc commentitium. Tres tantum habuit filias, quarum Mariam uxorem dedit Nicephoro Ducæ Acarnaniæ Principi, Theodoram Orchani, Helenam Joanni Imperatori locavit.*

AD CAPUT XIV.

Sæpenumero mecum ipse) *Hæc epistola gravis sane & vehemens, si vera, & a Joanne conscripta est, parum vera esse oportet, quæ ad amoliendam ab se tyrannidis suspicionem toties affert Cantacuzenus: dum tutor potius ac patronus, non invasor imperii ac tyrannus videri studet. Profecto tam speciose ac verisimiliter se ubique purgat, ut nihil possit magis. Vide Laonicum post initium lib. 2.*

Et generis conjunctionem imperans) *De filii Joannis matrimonio cum filia Cantacuzeni, quod vita excessurus mandaverit Andronicus, nec apud Cantacuzenum, nec apud Græcorum quidquam lego. Est autem id propter incredibilem amorem, quo Cantacuzenum ipsum prosequebatur, admodum probabile.*

AD CAPUT XV.

Monach. induit, ac Joasaphi nomen) *Laonicus ait, Cantacuzenum in Nazaræorum, sive monachorum ordinem translatum, & mutato nomine Matthæum appellatum. Utrumque falsum. Testatur ipse in historia sua lib. 4. se imperium retinere potuisse, si voluisset. Et cap. 42. id sibi a Joanne suasum affirmat. Joasaph autem, ut ibi videre est, nomen accepit, postquam cucullam induit.*

Bellumque gessit annos 6. menses 7.) *Imo vero annis quinque tantum, ipsi enim potius affirmanti credendum.*

Manualem gubernare Thessalonicam) *Paulo aliter Laonicus lib. 1. Manuelem cum regeret Thermam sive Thessaloniceam, nactum auxilium Pheriæ urbi insidias struxisse, & res novas contra Amuratem molitum. Adversus quem ille Charatinem miserit, qui Thermam occuparet, & Manuelem vinctum adduceret.*

Apud Lesbi dominos locum) *Lesbus hodie a Græcis Mitylene, ab urbe sua primaria dicitur. Traditum est, a Joanne Andronici filio donatam Francisco Catelusio Genuensi, propter navatam sibi fideliter operam adversus Cantacuzenum, anno 1355. Cum a Mahomete II. occuparetur, anno 1462. Principem habuit Dominicum Catelusium. Inde annos amplius centum in ditione Genuensium fuisse colligitur.*

Prusam altro abeundi consilium) *A Prusa rege Bithynia nomen urbi huic inditum, in ora maris ad radices montis Olympi sitæ. Hic mons inde nomen accepit, quod olim velut Athos in Europa, frequentia haberet monasteria, Constantinopoli degentibus, & Propontidem navigantibus eximia altitudine spectabilis. Prusa etiam Διόπολις.* Dei civitas *in constitutione Leonis Augusti de thronis appellatur. Eam subegit Orchanes 1327. Principio domicilium imperii Turcici fuit, quamvis non ita diu. Sultanorum sepultura ibidem diutissime, etiam post captam Constantinopolim permansit.*

AD CAPUT XVI.

Quosdam de Satrapis suis in Asia descivisse) *Historiam de Amuratis expeditione Asiatica contra Præfectos, & de conjuratione regiorum juvenum adversus parentes absentes, luculenter exsequitur lib. 1. Laonicus, quem lege: noster brevitati studet.*

Suum volens nolens luminibus privatum) *Qui infundens oculis ei acetum fervidum, visum ejus ademit. Laonicus ibid.*

Unusquisque fil. manu sua jugul. jussus) *Si plenum crudelitatis est, filium ante oculos patris mactare, quanto magis parentem compellere, ut sua manu filii se se carnificem præbeat? Occiderunt aliquando parentes filios suos: sed ulciscendi causa: innocentes nunquam. Laonicus lib. 1. conjurationem duorum istorum regiorum juvenum, quorum alterum, Turcam nempe, Sauzem vocat eorundemque pœnas fuse describit. In extremo ejus descriptionis, patres, inquit, duo fuere, qui tam crudele imperium exequi noluere. Hinc & ipsi trucidati sunt cum filiis. Dicebat enim, nequaquam istos citra consilia parentum defecisse ad Sauzem. Nunc autem cum fortuna utantur dubia, eos nutare in utramque partem.*

AD CAPUT XVII.

Aliquot triremib. in Italiam ad flagit. opem) *Pæne omnia hujus capitis aliquanto plenius a Laonico differuntur. Etiam a Venetis retentum ait, non sinentibus eum pedem usquam ferre, donec creditoribus satisfecisset.*

AD CAPUT XVIII.

Bajazetes Aliforius) *Plures Turcicorum Imperatorum habent sua cognomina. Nam ut hic est Alisurius, ita alius Gazi, alius Gilderun sive Lelaps, alius Aleterius, alius Cecyrizes &c. Quemadmodum videlicet Christiani Imperatores, Reges, Principes a corporis habitu, aut a moribus cognominantur Pulchri, Calvi, Crassi, Barbarossæ, Aucupes, Audaces, Simplices, Casti, Pii, &c. ne pluribus exemplis in re perspicua utamur.*

Una cum fil. ad Bajazetem supplex) *Vide Laonicum principio lib. 2.*

Lupus turbinem vid. gaudio exilit) *Homo ferus, rapax, violentus apte cum lupo comparatur. Lupus autem, cælo præsertim nubilo & caliginoso prædatum exit. Non alieni sunt ab hoc loco versus Maronis de 2. Æneid.*

—— inde (lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies, catulique relicti
Faucibus exspectant siccis) per tela per hostes
Vadimus.

In Palatio Peges) *Πηγὴ fons extra urbem, ad quem (seu potius circa quem) Leo Thrax Imp. Deiparæ templum exædificavit, miraculis nobilissimum. Juxta hoc templum fuisse palatium extructum vel hinc intelligere possumus.*

Utrum e duob. frat. Imp. præoptent.) *Male Laonicus. Misso nuntio explorabant Byzantiorum animos, quemnam sibi regem dari, Manuelem an Bajazetem vellent. Hac ratione pulchre expiscabatur ut Byzantii erga se animati forent. De Ma-*

nuele & Andronico, non de se ipso quærebat Bajazetes.

Ad annum mundi 6800.) *In codice græco non plus est, quam 60. majorem autem oportere numerum esse, locus præcedens indicat de morte Andronici, quem extinctum narrat 6840. Nec inveni adscriptos annos imperii ejusdem Joannis, quos quidam faciunt tantummodo 13. ab anno scilicet Domini 1341. ad 1354. quidam multo plures. Regnavit tamen cum eo Cantacuzenus etiam annis aliquot, ut patet ex historia lib. 9. post Constantinopolim ab eodem Cantacuzeno occupatam.*

AD CAPUT XIX.

Sigismundus Germaniæ rex) Quanquam Carolus Magnus non tantum jure belli, & S.P.Q.R. voluntate, Pontificiaque consecratione verus & legitimus, si quis unquam alius, Imperator effectus esset: sed transactione insuper cum Irene regina, eamque secutis Nicephoro & Basilio Imperat. interposita, certisque terminis utriusque imperii divisione & separatione facta, jus suum abunde confirmasset, ideoque legati Byzantini eum βασιλέα palam salutassent, & omnino inter utrosque Principes ita convenerit, dinque inter successores observatum esset, ut æquo jure Byzantini & nostri Augustos, adeoque fratres se appellarent: paulatim tamen invida, & ambitiosa illa natio nostris Cæsaribus eum titulum detrahere conata est, & suos solos Romanos & Basileas, & αὐτοκράτορας ῥωμαίων in diplomatis & numismatis proscribere, dominosque orbis terrarum, ceu unius familiæ jactare: nostros autem Latinos tantum, & Alemanos, Francosque & Cæsarem nostrum ut novo, ita inepto commento μέγα ἐπαμύνειν ἢ φυγεῖν. Unde factum, ut a nostris paria reponentibus, non aliter quam Græcorum reges, aut Constantinopolitani Imperatores vocarentur. *Hæc Marquardus Freherus præfat. in jus Græcorum.*

Excusarat se etiam Basilius Imp. orientis Ludovico II. Imp. occidentis, cur eum nomine τῦ βασιλέως afficere non esset ausus, tametsi hoc ipsum ambage quadam, & obscurius. Cui ille his verbis rescripsit, quæ tomo 10. anno Christi 871. a Baronio afferuntur. Indicat itaque dilectio tua, se maledictum legis (Deuter. 19.) pavescere, & idcirco terminos æternos transferre, & veterum Imperatorum formas commutare, ac præter canonica, & paterna præcepta converfari renuere, & recusare. Et tamen, qui sint illi, vel ubi aut unde fuerint prolati termini æterni, vel veteres formæ, aut illa canonica & paterna præcepta, minus aperte declaras: nisi forte Imperatoris nomen velit hæc cuncta sentiri. Verum apud nos multa lecta sunt, multa quidem indefesse leguntur: nunquam tamen invenimus terminos positos, aut formas, aut præcepta prolata, neminem appellandum Basilea, nisi eum, quem in urbe Constantinopoli imperii tenere gubernacula contigisset, cum gentium singularum monumentis interim postpositis, sacræ nobis affluenter historiæ monstrent, plurimos fuisse Basileas nuncupatos, & non solum electos quosque, quales fuere Melchisedech, & David, verum reprobos, quales primorum Assyriorum, Ægyptiorum Moabitarum, & cæterorum nationum (quas enumerare longum est) extitisse probantur. Ergo cum ita sit, frustra caussandum ducit prudentia tua, alios præter se Basileas appellandos, nisi forte radendos ducas totius codices mundi, in quibus pœne cunctarum gentium Principes u priscis temporibus, & deinceps Basilei inveniuntur scripti. Et certe ut de Latinis interim codicibus taceamus, si græcos, & noviter editos revolvas, invenies proculdubio plurimos tali nomine vocitatos, non solum Græcorum, sed & Persarum, & Epirotarum, Indorum, Bythinensium, Parthorum, Armeniorum, Saracenorum, Æthiopum, Vandalorum, & Gothorum, & aliarum gentium Prælatos βασιλέων appellatione veneratos. Intuere igitur frater, & considera, quod multi fuerunt, qui Basilei diversis temporibus, & in diversis locis & nationibus nuncupati sunt, vel hactenus nuncupentur: & noli vel nobis quod dicimur invidere: vel tibi singulariter usurpare, quod non solum nobiscum, sed & cum pluribus Præpositis aliarum gentium possides.

Jus Provinciæ illius ad regni sui jura pertin.) *Pertinent partim antiquitus, partim etiam nunc hæc ad Hungariam regna. Dalmatia, Croatia, Slavonia (id est, Illyricum) Ramia vel Roma (quo nomine in Hungarorum titulis intelligitur Bozina) Servia, Gallicia sive Valachia, Lodomeria, Comania, Bulgaria. Leunclavius.*

Jus meum in Bulgar. hæc arma hunc appar. esse) *Vox tyrannica. Cic. 1. off. Maxime autem adducuntur plerique, ut eos justitiæ capiat oblivio, cum in imperiorum, honorum, & gloriæ cupiditatem inciderunt. Et infra non longe, invehens in Julium Cæsarem ut tyrannum, & dominationis cupidissimum. Declaravit id modo temeritas C. Cæsaris, qui omnia jura divina atque humana pervertit, propter eum quem sibi ipse opinionis errore finxerat principatum. Ejusmodi verbum est etiam Agamemnonis apud Homerum 1. Iliad.*

Εἰ δέ κε μὴ δώῃσιν, ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἕλωμαι.

Ipse equidem eripiam, si tradere forte gravetur.

Hi sunt, quibus jus in manibus & in armis est. Pyrrhus Epirotarum rex moriturus interrogabatur ab adolescentiore filio, cuinam ipsorum regnum relinqueret. Respondit, ὃς ἂν ὑμῶν τὴν μάχαιραν ὀξυτέραν ἔχῃ, qui vestrum acuriorem habuerit gladium. *Immo fama est, unum ex missis ab eo centurionibus, qui pro curia stabat, & audiebat, nolle Cæsari senatum prorogare provinciam, dixisse, at hic prorogabit, manu capulum gladii pulsantem. Plutarchus in Julio.*

Exercitum e conduct. &c. suos item armat) *Laonicus lib. 2. narrat eum Pontificem rogasse auxilium coram, pecuniam virosque, impetrasse. Misisse quoque auxilia regem Gallorum, Burgundiæ ducis fratrem præfuisse toti exercitui. Conscriptum exercitum e Germanis. Ab Hispanis item, Italisque militibus & pecunia adjutum. Habuisse præterea Pannones & Dacos. Bajazetem usque ad Istrum summa celeritate ex Asia, & Europa collectis copiis occurrisse. Lege reliqua de infelici illi prælio ad Nicopolim. Caussa mali fuit, audacia, impudentia, fuga Gallorum, quibus se Pannones & Germani socios adjunxerunt. Festinantibus autem Istrum transire, inquit, maxima pars exercitus flumine absumpta est, & quæ sequuntur.*

Terra marique obsid. admoru) *De caussa hujus obsidionis lege Laonicum lib. 2. post principium.*

AD CAPUT XX.

Ad patruum Imperatoremque profugit) *De hoc perfugio, & de profectione Manuelis in Italiam, & Franciam petendi auxilii, Laonicus simillima lib. 2.*

Spartæ principat. societat. Joan. Bapt. vendit) *Equites Rhodios Nazaræos vocat Laonicus, ac Theodorum etiam Argos non magno pretio vendidisse narrat. Nazaræi in veteri Testamento dicebantur Deo oblati & consecrati, sicut apud nos monachi & religiosi. Quare & hi a Græcis scriptoribus eodem nomine sæpius vocantur. Equites autem Rhodii, Hierosolymitani, Melitenses in Religiosis numerantur. Quare a Græcis etiam φρέριοι Freres voce Gallica dicuntur:* frer *cum gallice frater.*

Anno ab ortu Christi 1445.) *Numerus aperte falsus: quare ejus loco asteriscum posui. Alioqui*

qui enim ad expugnatam Constantinopolim tantum 9. anni superessent, cum regnante Manuele plurimi superfuerint. Regnavit autem hoc tempore Manuel, quem Joannes, & Joannem Constantinus excepit.

AD CAPUT XXI.

Despota Andron. Thessalon. Ven. sen. venunded.) *Scribunt nonnulli lege permutatione Tervisinæ civitatis redditus ei cessisse. Mortuum in itinere dum Venetias navigaret. Nihilominus urbe potiti Veneti, suos eo Rectore misere: quorum primus fuit Martinus Bandomerius, cum titulo Comitis Thessalonitæ. Vendita idcirco, quod Græci viderent, se eam adversus Turcarum vim tueri nullo modo posse, licet urbs ipsa magnitudine insignis, copiis locuples, Thermaici sinus porta nobilis (unde etiam Therma dicitur) nec ulli Græcarum civitatum cæteris ornamentis inferior esset. Anno deinde 1431. Sultanus Muratee eam obsedit, ac multoties oppugnatam Venetis tandem eripuit. Ex Leunclavii Pand. Vendita autem anno 1423.*

In hoc item capite locum reperi miris tenebris implicatum, valdeque intricatum, de profectione 5. filiorum Bajazetis in occidentem, & rebus eorum aliorumque: nec satis liquebat, utrum scriptor dicenda sibi, an omittenda proponeret. Aliqua enim quæ non proponit, tamen postea narrat: & alia quæ promisit, prætermisit. Quia igitur verius illi commode abesse poterant, eos induxi. Unum quiddam in iis memoratu haud indignum. Ex filiis illis quinque Bajazetis Jusuph (sic enim Joseph illi pronunciant) Christo nomen dedisse, appellatumque Demetrium, cui frater Ameras Mahometes liberalissime res vitæ necessarias providerit. Post Baptismum vixisse annos 7. atque ad dominum evolasse.

AD CAPUT XXII.

Temires Massagetarum, & Persarum rex) Scytharum Imperator Tamberlanes propter inauditam animi feritatem atque sævitiam, portentosasque vires, orbis terror, & clades Orientis appellatus est: ex humili militiæ loco per omnes honorum gradus ad eximiam bellicæ virtutis opinionem, & denique ad summum imperium ascendit. Homo ore truculento, recedentibusque oculis semper minaci, corpore autem ingenti, validisque nervis adeo firmo, lacertosoque, ut Scythici ingentis arcus chordam (quod paucissimis præstare licebat) ultra aurem tenderet, cupreumque mortarium pro scopo sagittariis in ludo propositum, emissæ arundinis spiculo perfoderet. Sed eum nonnulli auctores altero crure debilitatum, ideoque deformiter incedentem scribunt. Se Dei maximam iram profitebatur, quæ depravati sæculi mores ulcisceretur. *Plura Jovius in elogio. Vide insuper initium lib. 3. Laonici, & finem.*

De nomine Temires ita Leunclavius. Quem nostri non recte Tamerlanem, & Tamburlanem Græci Temirem vocant, is a Turcis plerumque Temir, vel Temur Chan (quod regiæ dignitatis est nomen) dici solet: ac si nominaretur Hispanorum more Don Temir. Significat autem von Themir sive Themur ferrum, id est, gladium. Tartari propter successus rerum prosperrimos Temir Cutlu cognominarunt: hoc est, ferrum, seu gladium fælicem. Nonnunquam tamen Temir Lane appellatur, quod Temirem claudum significat. Claudicabat quippe, ut ipse confitetur in primo cum capto Bajazete congressu & colloquio. Claudicationis caussam affert Laonicus, quod privatus adhuc, & inops murum, quo inclusi pecorum greges erant, furti committendi caussa conscenderit: cumque se visum a patrefamilias animadvertisset, in terram desiliens, crus fregerit. Alii, quod inter pugnandum pede vulneratus, ex eo tempore claudus fuerit.

Georg. Phranz.

Ameram Bajazetem cum uxore & filio cep.) *Pugnam describens lib. 3. Laonicus addit. Temires cum prius præconem dimisisset per castra, ne quem de Bajazetis exercitu caperent, & ad mancipiorum miseram conditionem deducerent, curavit, ut spoliatis abire liceret. Non enim fas esse ducebat, gentiles suos ad mancipiorum formam redigere. Bajazetes contra, præconis voce nuntiari jussit, ut quemcunque de Temiris militibus fuerint nacti, eum illico obtruncarent. Sequitur de capta Bajazete cum ducibus pæne omnibus, uxore & filiis.*

Hic qualis fuerit, ubi regnarit) *Propositionem istam parum exsequitur Protovestiarius. Nos supra de Tamberlane nonnihil adduximus. De Scythis multa Laonicus lib. 3. & alii, qui de gentium moribus scripserunt. Lege etiam Herodotum, si lubet.*

Cyrus ille mag. rex a Tomyride dein cæsus) *Unico sibi filio a Cyro Persarum rege interfecto, Tomyris Scytharum regina orbitatis dolorem non in lacrymas effudit; sed in ultionis solatia intendit: hostesque recenti victoria exultantes, pari insidiarum fraude circumvenit. Quippe simulata diffidentia propter vulnus acceptum refugiens, Cyrum ad angustias usque perduxit. Ibi compositis in montibus insidiis, ducenta millia Persarum cum ipso rege trucidavit. In qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nuntius quidem tantæ cladis superfuit. Caput Cyri amputatum in utrem humano sanguine repletum conjici regina jubet, cum hac exprobratione crudelitatis, satia te sanguine quem sitisti, cujusque insatiabilis semper fuisti, Justinus lib. 1.*

AD CAPUT XXIII.

Equis adeo strigosis) *Ut totus locus aliquid lucis accipiat, adscribam verba Nicetæ in Joanne Comneno Alexii filio. Forsitan autem Neocæsarea potitus esset Imperator, nisi casu quodam improviso inconsulta & contumax superbia & iracundia prorsus effrænis Joannis nepotis ex fratre Isaacio Sebastocratore illi obstitisset. Nam cum acie cum Persis decernendum esset, viso insigni equite Italico, Joannem fratris filium, quippe cui equos non deesse sciret, Arabico equo descendere, eumque Italo dare jussit. At is homo elati animi, & jactantior quam decebat, Imperatoris dicto non audiens, audacius, ne dicam impudentius refragatus est, Latinumque per contemptum ad pugnam provocavit, jure accepturum equum, si vicisset. Sed cum patruo Imperatori, cui bilem effervescere cerneret, diutius resistere non posset, equum dat invitus, alioque conscenso animo æger, & iracundia æstuans, directa hasta in hostilem aciem tendit: at paulo longius progressus, ea reflexa, & humeris imposita galeaque capiti detracta, ad Persas* (ad Turcas, sæpius enim Persæ dicuntur, quia a Persis oriundi) *transfugit, a quibus cupide & amanter suscipitur, tum quod eis dum cum patre exulabat, innotuerat: tum quod præsentia sua ipsorum res firmatum iri esse putabatur. Neque multo post Christiana religione abjurata, Iconiensis Persæ filiam uxorem duxit.*

Nomine Solimanum Scacchum) *Scacchus aut regum, aut magnorum Principum, aut filiorum Imperatorum atque regum, procerum denique nomen, præsertim apud Persas, quemadmodum apud Hispanos Doni vocabulum. Padiscacher numero multitudinis sunt supremi Principes sive Scacchi, παντοκράτορες, velut habentes universum imperium, reges regum.*

Plurimas Imp. novellas in Arabicam) *Novellæ appellatæ sunt novæ Justiniani constitutiones, ut quæ codicis editionem secutæ sunt. Extant legum novellarum Theodosii, Valentiniani, Marcianique libri. Harmenopolus lib. 1. αἱ δὲ νεαραὶ, αἱ παρὰ τῶν μετὰ νόμους βασιλέων νέαι ἐξετέθησαν, πρὸς τὰς ἀνακυπτούσας ὑποθέσεις γινόμεναι.*

AD CAPUT XXIV.

Sultanus Azatines (*forte Aladines*) Christian.) *Parenthesin ego interposui. Hunc magno luxu in Byzantii completis totos dies potando & comessando exegisse scribit Pachymerius lib. 3.*

AD CAP. XXV.

Ex præfectura Æni, & Peritheorii) *Urbem Ænum Æneas Trojanus exul in Thracia condidit, ut est 3. Æneid.*

—— feror huc, & littore curvo
Mœnia prima loco, fatis ingressus iniquis.

A Plinio lib. 4. cap. 11. & Mela lib. 2. non Ænum, sed Ænos genere muliebri, a Dionysio Æna dicitur, & id cum verbis poetæ consentit. De Peritheorio sic scriptum est a Cantacuzeno lib. 2. cap. 38. Quin & aliam Thraciæ maritimam urbem, ab Anastasio Imperatore, ut fama est, conditam, & ab eo dictam, tum autem destructam restituit (Andronicus junior videlicet) non totam illam quidem: sed quantum potuit mœnibus complexus, & Peritheorium indigitavit. Videtur dicta, quasi undique, seu ex omni parte spectatu digna.

AD CAPUT XXVI.

Othomanes patern. regnum occipit) *Othmanes, sive Osmanes (non autem, ut plerique scribunt, Othomanus) in Annalibus Turcicis habet nomen Sultani Gazi, qua voce strenuus magnanimusque miles significatur. Idem cognomentum Orchani filio, & Amurati urpoti, seu Urchani, & Murati (quomodo quidam malunt) tribuitur.*

Filii Amurii quidquid a Songael fluvio) *De partitione provinciarum armis acquisitarum inter 7. duces Turcicos, vide Laonicum, non longe a principio historiæ.*

AD CAPUT XXVIII.

A Lazaro dolo necatus est) *Modum exponit Laonicus in extremo libri primi. Addit, regno præfuisse annis 37. longe pluribus videlicet, quam nostre vult. Laudat eundem eximie.*

AD CAPUT XXIX.

Dictus est idiom. Turcico Gilderun.) *Gilderun, sive Hilderim appellatus est; quæ voces Turcis & Tartaris sunt idem quod cum tonitru fulmen horribile. Tribuitur eidem & græcum cognomentum* λαίλαψ*, id est, procella, sive turbo, quod præceps esset in actionibus. audiretque neminem. Titulum hunc ejus, castris ipsius conspectis tristis Temires sive Tamberlanus, eoque non propter animi virtutem, sed præcipitem audaciam dignum esse affirmavit. Scipiadas duo fulmina belli nominat Virgilius. Et Lucret. lib. 3.* Scipiades belli fulmen, Carthaginis horror. *Sic Ptolomæus Lagi nepos, Philadelphi frater dictus est* κεραυνὸς*, quod in bello quasi fulminaret, ut Maro de Julio 4. Georg.* Cæsar dum magnus ad altum Fulminat Euphratem.

Suis sedibus a Bajazete pulsi ad Temirem) *Occasionem belli, quod Bajazeti Temires, seu Tamerlanus intulit, ejusdem legationem ad Bajazetem, & arrogans illius responsum, in fine libri 2. diserte Laonicus persequitur.*

Constabat Ameeæ exercitus centum quinquag.) *Longe minores copias Bajazetes duxit, quam Temires: nempe centum quinquaginta millia duntaxat: aut, (ut tradit Laonicus lib. 3.) duodenas tantum myriadas, ex Europa & Asia collectas, cum mille Triballis satellitibus, & custodibus suis, in quibus spei reponebat plurimum. Ille vicenas supra octuagenta millia in aciem eduxisse fertur. Nihilominus Bajazetes tantam multitudinem, se cum Alexandro M. (cujus minor fuit exercitus) Temirem cum Dario (cujus multis partibus major) comparans contempsit.*

Caveam ferream f. cur. in qua eum includ.) *Accumbente Tamberlane sub mensa item tanquam canis frustilla sibi projecta miser colligebat. Equum ascendenti, dorsum vice scabelli præbebat, ut Sapori Persarum regi Valerianus Imperator. Conjux item pro pocillatrice ad mensam famulabatur. Magnum humanæ fortunæ ludibrium.*

Ac paulo post morte afficit) *Laonicus lib. 4. refert ex aliis, nimia ægritudine ægrotantem, fato suo functum esse. Regnasse annis 25. Adeo præfractum, & temerarium fuisse, ut neminem monitorem sequeretur; sed sibi soli consideret, quando eundum esset in hostes. Expirasse in Jonia, cum eo in hyberna movisset Temires.*

AD CAPUT XXXII.

Qui Cyritzes cognominatus est) *De hujuscemodi Sultanorum cognomentis supra diximus. Notio autem hujus mihi nondum liquet: nec eam ignorare magni est detrimenti.*

Apud Varnam oppid. rem male gessit) *Cladem hanc Varnensem, sub Ladislao Hungarorum & Polonorum rege acceptam anno Christi 1444. diserte & distincte Bonfinius rerum Hungaricar. Decad. 3. lib. 6. describit.* Rex ferventissime præliatus, dum Corvinum (Joannem Hunniadem) ipsum eripere studentem, & ut vitæ suæ parceret, hortantem minime audit, sed Martio furore provehitur, dextero interim armo confoditur equus. Qui cum prolaberetur in præceps, inter medios Janizarorum enses regem ejecit: & ita confluente ingenti Prætorianorum manu, cum regia gestaret insignia, telorum sylva confossus est. In acie ac fuga innumera utrinque multitudo cæsa. Ex Turcis multo plures in acie, e Christianis, quos ad sedecim millia hominum fuisse perhibent, vix tertia pars periit. Ex Turcis autem, qui ad hoc bellum cum sexaginta millibus hominum fane confluxerunt, triginta circiter millia interfecta fuisse dicuntur. *Sed hanc ipsam cladem non male etiam noster Chronographus, quanquam breviter, explicavit. Lege ibidem apud Bonfinium quibus verbis Amurates Turcarum rex Deum Christianorum ad ulciscendam rupti fœderis injuriam invocarit.*

Tond. vit. monast. apud Prusam cecoluit) *Apud Varnam magno in discrimine constitutus, vovit, si incolumis, & victor evaderet, abdicaturum se regno, abiturumque in Asiam, & ultam inter sacerdotes ac Nazaræos acturum. Voti damnatus Prusam petivit, ubi cum Zechidis qui sunt Turcarum monachi, & cum aliis doctis ac religiosis Mahometanæ sectæ versatus est. Alii Mamissam urbem nominant, ubi multitudo Religiosorum degeret.*

AD CAPUT XXXIII.

Nec tantam regni molem ætati tam immaturæ) *Natus erat tum Mahometes annos non plus viginti, aut certe non multo plus. Prudenter itaque Vezires Amuratem jam senem monebant, ut puero gladium, quod est in proverbio. Nam adolescentes, aut stulti atque imperiti homines potestate abutuntur, rempub. male administrant, ad suam utriusque, alterumque perniciem. Calimbassam tamen, seu Halimbassam inter Satrapas Turcarum auctoritate & opibus eminentem ei pro rectore attribuit, cui (ut suo loco videbimus) parum se se gratum præbuit. Verum ista a Vezirebus admonitio facta est, cum Pater ex Pannonia victor reversus, regnouitro cessit.*

Caraman. Aliusr. e mont. d. plerumque reg. occup.) *Mortuo Amurate Caramanus Alisurius, qui jam antea non cessabat Asianos ad defectionem sollicitare, ut potentiam inde suam augeret, tum id maxime faciebat. Invadens igitur cum exercitu regionem Mahometis, populabatur, & prædas agebat. Mahometes rei indignitatem non ferens; cum copiis illi occurrit,*

ejus provinciam vastavit, eumque rursus in montes compulit. Princeps hic Cariæ ab aliis Caramanus dicitur, & ab eo appellata Caramania Cilicia, seu Caria.

Profect. Trapezunt. illud quoque reg. cæt. addidit) *Anno circiter octavo a subacta Constantinopoli, Mahometes II. cum exercitu numerosissimo Trapezuntem terra marique oppugnatum profectus, ea citra prælium ac laborem potitus est, nec urbem ipsam tantum, sed provinciam, sive regnum totum obtinuit, quod ab Amisunte initium sumens, usque ad Iberiæ (hodie Georgianam appellant, & Iberes illos Georgianos) fines porrigitur, oppidis, urbibus, hominibus frequens. Cives Trapezuntios trifariam partitus est. Unam partem ipse sibi ac purpuratis suis in ministros ascivit. Alteram in urbem Constantini colonos deduxit. Tertiam illic in patria habitare jussit, non quidem intra urbem, sed extra mœnia. Ipsum regem Davidem Comatnum, cum liberis, cognatis, & omnes ejus primores in navim conjectos, Constantinopolim deportavit. Hæc paucis ex Turcogræcia. Obsidio duravit dies 32. Finis Trapezuntio imperio impositus est anno Christi 1460. vide Laonicum.*

Oppidum Hydruntem obsed. & occupavit) *Hydrus Pomponio Melæ, Hydruntum Straboni, Hydra Ptolomæo, Hydruns Appiano, oppidum Apuliæ. Hoc Turcæ aliquot diebus obsessum, muris ictibus tormentorum prostratis in potestatem redegerunt, die 11. Augusti anno Christi 1481. Cives partim cæsi, partim in servitutem abrepti. Matronæ stupratæ, virgines raptæ, sanctimoniales fœdatæ, adolescentes immani feritate trucidati, senes equorum calcibus conculcati, sacerdotes in templis jugulati, prægnantes cum fœtu dilaniatæ. Ipse Archiepiscopus senex, pontificia veste indutus, crucem tremulis manibus tenens, Christianos ad constantiam fidei exhortans, serra lignea frustatim dissectus. Octingenti circiter capti, cum nollent fidem Christi abnegare, educti oppido nudi, inter se ad constantiam cohortati, in parva valle (quæ nunc Martyrum vallis vocatur) occisi sunt. Earum virtutem egregiam & invictam fortitudinem pluribus explanat Leander Albertus in descriptione Salentinorum, regione Italiæ nona. Mortuo Mahomete, post crebras cum Turcis, qui Hydruntem tenebant, & infœlices dimicationes, oppidum Alphonso regi, Ferdinandi F. restitutum est.*

AD CAPUT XXXIV.

Hexamilium reædificavit) *Isthmum denuo communivit, seu muro inclusit, & firmavit. Sæpius in his annalibus sic nominatur Isthmus, a sex milliarium longitudine, ut videtur. De eo vide Laonicum lib. 4.*

Patricius Nicetas trirem. per arid. Isthmi.) *Fecit quiddam simile Mahometes in obsidione Constantinopolis, ut lib. 3. narratur. Fecit primus Augustus in bello Actiaco. Atque hac de caussa, quia navigationi impedimento est, multi perfodere Isthmum, sed frustra conati sunt. Vide paræmiam, Isthmum perfodere.*

AD CAPUT XXXV.

Omnes Michael. Balbum Aug. auxil. posceb.) *Quæ hic de Agarenorum populationibus, & Creta ab iisdem incursata referuntur, compendio a Zonara in Michaele Balbo, sub finem recensentur.*

Insulæ bonitat. fertilitatemque) *Uberrima regna vocat Virgilius. Plin. lib. 25. cap. 8. persuasum fuisse ait, Cretensibus ipsis, ac aliis, quidquid in Creta nasceretur, infinito præstare cæteris ejusdem generis alibi genitis.*

Quam p. his verbis commend. Creta honorat. Jovis nut.) *Poeta ille, ni fallor, Homerus est. Locus non occurrit. Honorata autem Creta vel ob hoc ipsum, quia Jovis nutrix,* & quid Jove majus habetur? *ut est apud Ovidium. Jovis magni insulam vocat Anchises 3. Æneid. Nam cum multæ sint nationes, quæ apud se natum, & educatum Jovem glorientur, verior est sententia, in Creta natum & educatum, cujus etiam sepulchrum in eadem insula ostendebatur, ut testis est Cic. 1. Tusculana.*

Georg. Phranz.

Naves ne una. q. excep. concrem.) *Alexander M. transiturus cum exercitu in Indiam, cum præ multitudine spoliorum gravem jam videret, tardumque exercitum, instructis summo mane curribus, primum suis, sociorumque impedimentis ignem injecit, idemque deinde reliquos facere Macedonas jussit, & quæ sequuntur apud Plutarchum in Alexandro. Quonam modo delusus sit Julianus Imp. a duobus transfugis simulatoribus in Perside, ut igni suis navibus injecto, omnes præter 12. cremaret, cum essent triremes 700. oneraria 400. narrat Zonaras in Juliano.*

Creta una ex septem nobilib. insulis) *Unde Creta appellata, quære apud Stephanum. Plinius lib. 4. cap. 12. Dosiades eam a Creta Nympha Hesperidis filia, Anaximander a rege Curetum, Philistides, Mallotes, Crates primum Æriam dictam, deinde postea Curetin, & Macaron nonnulli a temperie cœli appellatam existimavere. Hodie quidem Candiæ nomen obtinet, a vocabulo urbis recentioris, quæ in ea est. Sabellicus initio lib 9 Decad. 2. rerum Venetarum, ubi plura de ejus nominibus, quam & ibidem describit. Quæ autem sint istæ septem insulæ nobiles, alius dixerit. Forsan in eo numero Cyprus, Sicilia, Anglia reponantur.*

AD CAPUT XXXVI.

Est autem hæc insula montib.) *Tota descriptio hujus insulæ, & quomodo ab Agarenis occupata sit, ex Joanne Curopalata sunt petita. Describitur etiam a Strabone lib. 10. Plin. lib. 4. cap. 12. Solino cap. 70. Mela lib. 2. cap. 7. post alia hæc de Creta. Urbium notissima Gnosus, Gortyna, Lyctos, Lycastos, Holopyxos, Phæstos, Cydon, Monethusa, Dictynna, &c.*

Urbes antiquæ supra nonag.) *ἑκατόμπολιν vocat Homerus 2. Iliad. Ex quo Virgil. 3. Æneid.* Centum urbes habitant magnas. *Horat. Ode 9. Epod.*

> *Aut ille centum nobilem Cretam urbibus*
> *Ventis iturus non suis.*

Plin. lib. 4. cap. 12. Ipsa Creta altero latere ad Austrum, altero ad Septentrionem versa, inter ortum occasumque porrigitur, centum urbium clara fama.

Cum Rhadamanto in beator. insulis Judicem) *De Minoe Virgil. lib. 6.*

> *Quæsitor Minos urnam movet: ille silentum*
> *Conciliumque vocat, vitasque & crimina discit.*

Idem de Rhadamanto eodem lib. Gnosius hæc Rhadamantus habet, durissima regna, *Æaci, qui tertius est judicum, nusquam meminit. Duos priores etiam nominat Cic. 1. Tuscul. Mentio Minois est apud Horatium Ode 7. lib. 4.* Cum semel occideris, & de te splendida Minos Fecerit arbitria. *De rebus Minois Diodorus lib. 5. cap. 15. De insulis beatorum Cic. 5. de finib. Veteres Philosophi in beatorum insulis fingunt qualis sit vita sapientium. Et in Hortensio. In beatorum insulis, ut fabulæ ferunt, immortale ævum degunt. Dicuntur & insulæ Fortunatæ & fortunatorum: a Græcis μακάρων νῆσοι, & ὀλβιόνησοι. De his Plaut. Trinummo.*

> *Sed iste est ager profecto, ut te audivi loqui,*
> *Malos in quem omnes publice mitti decet.*
> *Sicut fortunatorum memorant insulas,*
> *Quo cuncti qui ætatem egerunt caste suam,*
> *Conveniant: contra istoc detrudi maleficos*
> *Æquum videtur. qui quidem istius sit modi.*

Eas festivissime describit Muret. variar. lect. lib. 5. Strabo lib. 0. Plin. lib. 6. cap. 32.

Alias igni græco incendit) *Ignis hic in isto Commentario semper vocatur ὑγρὸν πῦρ, ignis in humido ardens, ut opinor.* Est autem qui a nobis dicitur ignis græcus, inventus anno Domini 679. sive ut aliis placet 664. Callinicus enim Architectus ab Eleopoli Syriæ ad Romanos confugiens, ingenio ignem a se compositum edidit, quo usi in Saracenos Romani, illorum naves exusserunt. Ubi igitur in usu esse cœpit, maximæ ex eo res in superandis hostibus confectæ sunt. Cum enim Inger Russorum rex Constantinopolim mille, & eo amplius navibus profectus expugnandæ urbis caussa fuisset, a Romano tum ibi rerum potiente profligatus est, omnibus navigiis græco igni exustis. Sed & Hugo olim in Gallia se pro rege gerens, cum ignem hunc ab Imperatore Constantinopolitano ad se missum accepisset, Fraxinetum diu oppugnatum, etiam navibus Saracenorum exustis expugnavit. Hinc illi nomen græcus, quod Græco inventore in orbem prodierit. Alii illum maritimum appellant, quod maritimo bello conficiendo sit aptissimus, dum maritimis aquis contemptis, orendi usum exercet. (*Hinc etiam intelligi quodammodo potest, cur, ὑγρὸν πῦρ vocetur.*) Ejus autem vis tanta est, ut nullo liquore, præterquam aceto extingui possit. Quod si arte confectus, aut compositus sit, tametsi Latini inventores fuerint, Græcum dicemus ob virtutis similitudinem: at si id natura igni sit inditum, quia artis non est inventum, proprio alio nomine ex loco, vel ex effectu denominabimus. Exemplo sit ignis ille, qui apud Coloniam Ubiorum visus est, cum Agrippina Claudii ibi moraretur, paulo antequam obiret. In ea enim urbe agroque magnis hiatibus aperta est tellus, ignemque emittebat, qui neque aquis, neque humore poterat extingui; saxis autem & pannis duntaxat opprimebatur. *Hæc breviter ex Canicularibus Simonis Majoli, Colloquio XXII. ex optimis scriptoribus, quos adducit, ab eodem desumpta.*

AD CAPUT XXXVII.

Imperator Romanus Puer) *Puer dicebatur, non quod puerili ætate regno potitus esset (jam enim vir erat) sed ad discrimen Romani, avi materni, senis provectæ ætatis. Si quis autem eum Puerum dictum putet ob vitam pueriliter actam, id quoque moribus ejus est convenientissimum. Zonaras. Is vero potestatem universam malis & imbellibus eunuchis tradens capiendis feris, & venando misere occupabatur, inquit Manasses.*

Omnis insulæ castella sub se redigit) *Nicephorus Phocas, Magister, Domesticus legionum, cum justis copiis contra Cretenses Saracenos missus, & septem mensibus sæpissime cum iis congressus, atque omnibus obsidionalibus machinis eorum oppidis admotis, ea subegit: Chandacem metropolim vastavit: Curupem Ducem eorum, & ab illo auctoritate proximum cepit. Ac nisi ob constantem famam, qua ferebatur, Romanum, qui Agarenos Creta pulsurus esset, omnino Romana sceptra arrepturum, Phocas inde revocatus fuisset, fortasse insula penitus subacta, Saraceni pulsi essent. Ita Zonaras, unde noster decerpsit. Similia in Annalibus Constantinus Manasses.*

Ipsam metropolim Chandacem) *Chandax non Cretensium, sed Agarenorum metropolis fuit. Fossam primum altam fecere (ingressi insulam Agareni) inquit Curopalata, quam valle bene muniendam curarunt, in quo etiam nunc cognomen tunc impositum retinet locus, Chandax appellatus, ibique pernoctabant. Charax verius diceretur, sed usus unam consonantem in alias duas mutavit.*

Cum Itali (Latini) monarch. in princip. var. divis.) *Quomodo diviserint ostendit, sed parum accurate. De eadem sortitione Nicetas libro de rebus post expugnatam urbem gestis. Occasione autem occupatæ a Latinis Constantinopolis, & imperii sede Nicæam translata, duces nonnulli, qui provincias occidentales regebant, eas sibi ut proprias vendicarunt; quoniam Romanis Imperatoribus Thraciam, & Macedoniam Latinis tenentibus, ad illas transitus non patebat. Ita docet Mag. Domesticus, Cantacuzen. lib. 11. cap. 36. Idem ex Prætore Græciæ, auctore nondum in latinum converso, quem penes se habuit, Leunclavius refert, in hæc verba. Qui duces aliis in locis alii fuerant hactenus, singuli regionem administrationi suæ commissam, tunc sui juris efficiebant: vel ad hoc impulsi motu proprio: vel ab incolis ad defendendam regionem arcessiti.*

Balduinus Fland. comes Constantinop. Imper. salutatus) *Danduli Venetorum Ducis opera, cui res commissa. Hunc Balduinum ita commendat Nicetas.* Vir erat pius & modestus, ne impudico quidem aspectu mulierem intuitus, quamdiu a sua conjuge abfuerat. Vacabat divinis laudibus, necessitatibus conflictantes sublevabat, suæ sententiæ adversantes æquo animo audiebat. Et quod maximum est, bis qualibet hebdomade vesperi proclamari jubebat, ne quis in suo palatio cubaret, qui alienam mulierem attigisset.

AD CAPUT XXXVIII.

Latitud. ab uno mari ad alt., ὀργυιαὶ 3800.) *Videndum quomodo hoc mensuræ genus accipiamus. Suidas, ὀργυιὰ τὸ μῆκ. τῶν ἰδίων χειρῶν μέτρον,* mensura quæ inter expansas utrinque manus continetur, *quam Plinius appellat ulnam, & ita plures Lexicographi interpretantur. Hesychius exponit etiam τρεῖς πήχεις* tres cubitos. *Porro Plinius ὀργυιὰν decem pedes longam facit, Herodotus tantum sex. Quidam apud auctores veteres passum, alii, tres passus. In descriptione peloponnesi Strabo lib. 8. Isthmum, inquit, qua naves per sulcum quemdam terra ab uno mari ad alterum traducuntur, stadiorum esse quinquaginta dictum est.*

Ad pontum Euxinum, sive nigrum mare) *μαυροθάλασσα, dicitur, propter nebulas ibi assiduas. Fertur etiam in eodem quotannis ad sexagima naves interire. Propter inhospitalitatem & immanitatem accolarum pontus hic olim dictus Axenus: postmodum sublatis Scytharum latrociniis, ubi Jones aliquot circum oppida condiderunt, ubi cum Græcis commercium cœptum est, mutato nomine appellatus est Euxinus. Ovid. de Ponto.*

Frigida me cohibent Euxini littora Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.

Pontus olim dictus Euxinus, vel hospitalis (inquit in Pandect. ad annales Turcicos Leunclavius) per contrarium sensum, velut Axenus & inhospitalis, nunc a Turcis Caradenizi vocatur, a Græcis μαυροθάλασσα, idem utroque nomine significante, videlicet mare nigrum; Nomen hoc ei datum, non quod aquas habeat nigras, quæ profecto limpidissimæ sunt: sed a subitis fœdisque tempestatibus, quæ prius placidum ac serenum, paulo momento nigris tenebris involvunt. E diverso mediterraneum mare, non tantis obnoxium mutationibus, sed longe serenius, illis Acdenizi dicitur, his aspra thalassa, id est, album mare. Germani etiam Das Schwarze Meer.

AD CAPUT XL.

Simil. esse form. auctori relig. ip. Mahometo) *Suo quidem ipsorum judicio magis laudare non potuerunt. Ego tamen de forma scelerati illius singulari & regia nondum quidquam legi. Vidua illa dives asserit, quæ ipsi servo suo nupsit. Quam cum morbo comitiali laboraret, impudentissimo mendacio de Gabriele Archangelo sibi apparente, secumque colloquente, cujus splendorem & majestatem ferre non posset, indificatus est.*

AD CAPUT XLI.

Per divin. angelicumque habitum Matthæus) *De ista pietate Græcorum Imperatorum Imperatricumque supra dixi. Tantum moneo lectorem, observet, quam reverenter de habitu monastico loquantur Græci, quo his temporibus apud multos nihil est despicabilius. Divinus est, & angelicus, quoniam revera qui eum induti vivunt, ut debent, divini quidam, & angelici homines sunt. Atqui plurimi non ita vivunt ut debent. Quid tum? nec in purpura, & diademate omnes fuerunt, quales esse debuerunt: ipsa tamen purpura & diadema etiam in malis regibus, & Imperatoribus venerationem & dignitatem retinent. Quam multi sub habitu & insignibus Magistrorum & Doctorum indoctissimi sunt? ipsa tamen insignia spernenda minime sunt.*

Quod Despœnæ form. nat. negavisset) *Moribus quidem optimam, sed non ita formosam, etiam Laonicus ait lib. 4. Proinde nec cohabitabat, nec Veneris fœdus cum ea inibat: tantum mulieris obrepserat fastidium. Mulier animadvertens, se marito esse invisam admodum, nave conscensa ad genere propinquos se recepit. Ipse interim matrimonio sibi junxit Sarmatiæ (quæ & Russia) principis filiam. Affirmat tamen idem Laonicus lib. 5. ei reconciliatum, suaviter in posterum cum eadem vixisse. Sed hoc ante discessum ejus in Italiam contigerit. Nam inter conjuges bellum & pax vicissim sunt.*

IN LIBRUM SECUNDUM.

AD CAPUT I.

SPiritualis pater ejus Macarius) *Hujusmodi dicebantur πνευματικοὶ, erantque Imperatoribus, a confessionibus, & consiliis spiritualibus, & eorum animas ad salutem regebant & dirigebant, & non secus quam patres ab illis observabantur colebanturque. Officium spiritualis patris exponitur in historia Cantacuzenica libro 2. cap. 26. Patrem etiam spiritualem nominabant monachi eum, cujus se arbitrio in monasteriis totos tradebant ac dicabant: quem nunc Abbatem, aut Priorem, aut Præpositum dicere solemus.*

AD CAPUT II.

De modo monasticæ professión. Theod.) *Hunc Theodorum non Andronici, Joannis, Constantini, Demetrii ac Thomæ fratrem, sed Andronici filium fuisse scribit Laonicus his verbis. Andronicus autem profectus ad fratrem in Peloponnesum, victum in Mantinea Laconiæ habuit. Morbus cum in dies invalesceret, tandem vita functus est, Theodorum, qui defuncti quoque filius erat, misit ad fratrem Theodorum Porphyrogenitum, ut eum Peloponnesi successorem relinqueret, &c. sed errat Laonicus; nam noster aperte Constantini fratrem vocat.*

Consobrina Caroli Theod. adducitur) *Hic Carolus fuit Caroli Principis filius, & consobrinam hanc suam, id est, Leonardi patrui sui filiam, Constantino collocavit.*

Ad sinum Messeniacum) *Sinus porro sunt (Peloponnesi puta, Messeniacus, Laconicus), Argolicus tertius, quartus Hermionicus, tum Saronicus, quem alii Salaminiacum dicunt. Horum alios Africum, alios Creticum, & Myrtoum maria implent. Sunt qui Saronico etiam maris nomen tribuant. Strabo.*

Omnibus odiosus ille fluvius) *Παμμίσητον ποταμὸν appellat Auctor. Quis autem sit hic fluvius, adhuc quæro, & tu licet mecum quæras. Quis enim aut novit omnia, aut quæ novit recordatur omnium?*

AD CAPUT III.

Qui cum Padiate egerant) *Forsitan officii, aut magistratus nomen est Padiates, aut familiæ, e qua quispiam Patris magistratum gerebat. Apud Nicetam in Manuele Comneno dux quidam, Theodorus Padiates vocatur. Permulta sunt in his libris, ad quæ percipienda conjecturis opus est. Porro quoniam multus est sermo apud nostrum de obsidione, expugnatione, possessione hujus urbis, visum est faciendum, ut quædam e Laonici lib. 5. ad perspicuitatem toti rei conciliandam hic apponeremus. Postea duxit exercitum (Joannes) contra Patras Achajæ urbem quam obsidione circumdedit. Deinde relicto fratre Constantino, cui urbis oppugnationem mandarat, navem conscendit, & Byzantium proficiscitur. Cum multum jam temporis mœnibus urbis assedisset, nec tamen urbs in manus venisset, proditionis consilia oppidani cum Constantino agitant. Aberat enim urbis Episcopus, profectus in Italiam auxilii petendi gratia: & longas ibi agebat moras, ut a Pontifice id acciperet. Hanc Achajæ urbem Italici Principes, qui Peloponnesum regebant, ex familia Malatestarum orti, occupantes, unum quidem dederunt urbi Principem: alterum elegerunt, qui eam administraret, & semper apud Pont. Rom. moraretur. Urbs ista ubi concessit in jus, & potestatem Romani Pontificis, accepit episcopum, quem misisset Pontifex, ut urbem eam gubernaret. Eo tempore Episcopus qui repub. curabat, missus a Romano Pontifice, natus erat ex familia Malatestarum. Hanc urbem ubi domino suo junxit Constantinus, etiam arcem expugnare aggressus est; cui expugnationi integrum annum insumpsit.*

AD CAPUT V.

Sorori trium Archiepiscoporum, &c.) *Quanam ratione istuc verum sit, alius exquirat, cui plus otii est. Sane a matre nobilissimum fuisse Nicolaum Cabasilam hinc planum fit. In historia Cantacuzeni lib. 4. est sacellii curator, idest, sacrarum ædium Præfectus. Eidem Cantacuzeno monachismum parturienti addebant se socios Cabasilas, & Demetrius Cydonius, qui externæ sapientiæ fastigium attigerant, & moribus philosophantes, vitam cælibem, conjugaliumque molestiarum expertem amplexi fuerant. Quocirca præcipuum gratiæ, & amicitiæ & familiaritatis locum apud Imperatorem obtinebant. Hujus Cabasilæ cum libros VI. de vita in Christo in bibliotheca Bavarica reperissemus, eos nuper latinitate donatos publicavimus.*

Inque S. Demetrium poemata) *Thessalonicensis Prætor fuit hic Demetrius Martyr. Cognomen illi datum μυροβλύτου, propter oleum ex sacro ejus corpore distillans, multis morbis sanandis salutare. A Græcis ponitur 28. Octob. a Latinis 8. ejusdem mensis. Summa illum veneratione, & a puero coluit Andronicus junior, ut est videre lib. 1. apud Cantacuzenum. Multa præclara de eodem Martyre Gretserus noster, annotat. in cap. 53. lib. ejusdem.*

AD CAPUT VIII.

Ut legi transcripsi, rursumque obsig.) *Græce est, ἐξ ἀναγνωσθεὶς αὐτοῖς, καὶ μεταγράψας, πάλιν σφραγίσας ἅπαντα αὐτοῖς. Quæritur, quo pacto il-*

lud verbum, obſignavi, *intelligendum ſit, ſi litteas obſignavit. Si enim antea cera obſignabantur, quo tandem modo rurſus ſigno ſalvo & integra obſignare potuit? hæreo.*

AD CAPUT IX.

Ad S. Mauram inſulam) *Parva inſula eſt Maura, vicina Tenedo, habens urbem ejuſdem nominis, ut aliquot aliæ inſulæ.*

Inclytam Theſſal. armis ſubjugavit) *Rogabatur Amurates a Joanne Imp uti a bello Theſſalonicenſibus inferenda deſiſteret. Reſpondit. Si illa civitas regno tuo ſubjecta eſſet, abſtinerem, amice, hac expeditione. Quia vero ditionis Venetorum eſt, ibo contra, & Deo bene juvante, expugnatam, mihi ſubjiciam. oppugnavit, cepit, magno Græcorum numero interfecto. Noluerant enim ullo modo deditionem facere, quamvis magna pollicito: ſed ad extremum uſque ſpiritum reſtiterant. At Latini, qui numero pauci intrant, fœminarum modo clam aufugerunt. Acciderunt indigenis Teſſalonicenſibus multa graviſſima, cædes, captivitates, in alia ex aliis locis venditiones, charorum inter ſe diſtractiones, per orientem occidentemque diſperſiones, dulcis patriæ amiſſio, & alia generis ejuſdem, nullo crudelitatis genere ab impiis, ceu ferociſſimis beſtiis prætermiſſo. Hac Turcogræcia.*

AD CAPUT X.

Domina Cleopa filia Malateſtæ) *Hæc mulier Itala, Malateſtæ ducis Marchiæ filia cum Theodoro ex Andronico fratre nepote nupta fuit, ſi vera narrat Laonicus, qui odio uxoris permotus, monachus fieri voluit. Theodoro Porphyrogenito conjugem tribuit Rhainerii Corinthi & Athenarum Principis filiam, ex qua nullos genuerit liberos. Veruntamen Protoveſtiarius expreſſe Theodori ſenioris & Porphyrogenitæ uxores facit, qui cum ſentire mala. Eam funebri oratione laudavit Georgius Gemiſtus Pletho. Extat in manuſcripto codice Auguſtana. De Malateſtis Arimini Principibus multa ſane in deſcriptione Italiæ Leander Albertus, in Romanula. Nominat ejus familiæ complures viros inſignes. Sed hanc mulierem, quæ tantum decus ſuis peperit, nominare conveniebat.*

Feſti dominici quod ὑπαπάντα) *Sciendum, Græcis δεσποτικαὶ ἑορταὶ* dominica feſta *appellari præcipuos dies feſtos anni, quales ſunt Chriſto, aut Spiritui ſancto dicati, ut Natalis, Circumciſionis, Purificationis, Reſurrectionis, Pentecoſtes, &c. Jam vero qui dies apud nos Purificationis nomen habet, eum iidem Græci nominant ὑπαπάντην* occurſum. *Tum enim mirabiles, & inexſpectati occurſus contigerunt. Occurrit enim viduitas virginitati, infantia ſenectuti, hominibus Deus.*

Injuſſu magni Domini) *Docuimus antea, ab Italis Turcarum regem Il gran Signor vocari. Græce eſt τὸ μεγάλου αὐθέντα. Miram vim addit epitheton, Magnus, adeo, ut Magnus Dominus plus, quam magnus Princeps, aut magnus rex ſignificare videatur.*

AD CAPUT XII.

Incredulitatem veſtram magniloquent. Iſaias) *De fide adhibenda in rebus divinis & captum noſtrum ſuperantibus, locus eſt egregius apud Theodoretum ſermone 1. de Fide. Opus eſt nobis oculis intellectus, inquit, ad ea cognoſcenda, quæ vim habent, ut intellecta percipiantur. Sicut enim oculis corporis indigemus ad ea conſpicienda quæ cerni poſſunt: ita indigemus & fide ad divinarum rerum aſpectum. Nam quod eſt oculus ipſe in corpore, hoc eſt fides in diſcurſu animi, & ratione. Aut potius, ſicut luce oculus indiget, per quam ſibi viſibilia oſtendantur, pari modo & intellectus indiget fide, quæ divina ſibi oſtendat, quæque ſtabilem de iis rebus conceptum, perpetuumque conſervet.*

AD CAPUT XIII.

Florentiæque coactam ſynod.) *Primum Ferrariam indicta fuit: peſtis cauſſa poſtmodum Florentiam traslata, ibique finita poſt biennium. Sed ad initium hujus capitis illuſtrandum, cauſſamque ſynodi coactæ, & exitum ejus intelligendum, juvat quædam ex Turcogræcia huc tranſcribere.*

Hæc & ſimilia Imperator (Joannes) cernens, quomodo immanis iſte Agare oriundus canis urbes ſubigeret (quaſdam prætextu ſpeciem habente: nonnullas verbis lenibus, & falſis promiſſis: alias vitque oppreſſione, omnem lapidem movens, nullum dolum omittens, ſemper aliquid devorare cupiens) de proficiendo in Italiam conſilium cepit: & conſtituendo quamlibet difficili cum Latinis Religionis conſenſu, ut hoc modo aliquibus ſubſidiis comparatis, Agarenum propulſaret. Qua de re cum ad Papam Eugenium ſcripſiſſet, huic res auditu jucunda fuit, de conciliòque conflando cogitavit, in quo una ex duabus concors Eccleſia efficeretur, ſi fieri poſſet. Itaque & ſumptus miſit naveſque neceſſarias. Nec Papa modo, ſed etiam Cardinales, & alii conſenſus cupidi erant: quippe quem ſæpe tentaſſent, ſed nihil profeciſſent, multarum offenſionum incurſu. Significavit igitur Imp. ditionis ſuæ Principibus, ſacerdotibus, & viris ſtudio literarum deditis, eruditioniſque laude præſtantibus, qui Conſtantinopolim advenerant. Horum præcipui erant Trapezuntius, Philoſophus Amyrutza, Nicææ Beſſario, Ruſſiæ Iſidorus, Gemiſtus Pletho philoſophus, & alii delecti. Qui cum ad ſacrum faciendum cum Patriarcha Joſepho (qui poſtea Florentiæ diem ſuum obiit) conveniſſent, liturgia in maxima divini logi Sapientiæ templo peracta, navigare inde decreverunt, Exarcho, ſeu inceptore ſynodi deſignato Marco Eugenio Epheſi Metropolita. Delati in Italiam cum ad Latinos veniſſent, poſt plures congreſſus, & integri biennii moram, inne unionem ſeu conſenſum fecerunt, quemadmodum acta Florentina hujus quæ octava nominatur ſynodi perhibent: ſed exitu nullo bono: eo quod ſubſcribere recuſaret Epheſinus, & verborum concertationes, poſtquam Conſtantinopolim rediiſſent, alias denuo multi ferrent. Ea cauſſa fuit nullius poſtea ſummiſſi auxilii. Sed Hylam, ut proverbio dicitur, tanto tempore clamaverunt.

Non Imp. princip. o. ſed œconom. quærit) *Imperium Orientale olim ampliſſimum (quod & Conſtantinus lib. 3. cap. 24. oſtendit, cum milites ſuos in ultimo illo certamine ad rem fortiter gerendam hortatur) hodie tantopere imminutum & acciſum cernitur, ut qui illud regit, non jam Imp. id eſt, multorum regnorum dominus, ſed unius cujuſdam, licet magnæ familiæ curator videri poſſit: cui non tam quomodo rem ſuam augeat, quam quomodo conſervet, laborandum ac providendum ſit. Hanc ego verborum iſtorum ſententiam eſſe judico.*

AD CAPUT XIV.

Ei obviam volant naviculæ, &c.) *Splendidiſſimo apparatu a Venetis Joannes Imp. exceptus eſt. Adventus illius Venetias meminit quidem in hiſtoria Veneta Sabellicus: ſed qua pompa, quibus plauſibus introductus ſit, nec unum γρῦ habet. Ac miror, hominem diligentem nihil horum inveſtigaſſe. Magis etiam in ea mutus eſt quam piſcis Laonicus. Immo nec de ejus adventu in Italiam & Ferrariam ullum verbum facit.*

Urbem vere admirandam) *Et hoc, & alio loco lib. 3. ſatis hanc urbem commendat. De ſitu ejus & conſtructione Caſſiodorus lib. 12. Variarum. Venetiæ prædicabiles quondam plenæ nobilibus, ab Auſtro Ravennam Padumque contingunt, ab o-*

virate jucunditate Jonii littoris perfeuuntur: ubi alternus æstus egrediens modo claudit, modo aperit faciem reciproca inundatione camporum. Hic vobis aliquantulum aquatilium avium more domus est. Namque nunc terrestris, modo cernitur insularis. Ut illic magis æstimes esse Cycladas, ubi subito locorum facies cernis immutatas. Earum quippe similitudine, per æquora longe patentia, domicilia videmus sparsa, quæ natura non protulit, sed hominum cura fundavit. Viminibus enim flexibilibus illigatis, terrena illic soliditas aggregatur, & marino fluctui tam fragilis munitio non dubitatur opponi, &c. Cui otium est, legat Sabellici rerum Venetarum Panegyrica. Ejusdem præterea de situ urbis Venetæ libros 3. Leonicus lib. 4. inter alia multa de laudibus & institutis hujus urbis. Civitas ista duobus omnes Italiæ urbes antecedit, videlicet domorum magnificentia, & ædificiorum, quæ in mari sunt ædificata apparatu. Excellit & opulentia, quæ penes cives est. Nam cum sit mercaturæ & negotiationibus idonea, fit ut incolæ plurimas hinc colligant opes, &c. Adscribam epigramma Julii Scaligeri de potentia Venetiarum.

Pervia barbaricis tellus Oenotria turmis
Pertulit impositi pondera dira jugi.
Ipsa suos flevit populares Roma Quirites:
Sensit & indomitæ noxia tela manus.
Haud tulit hoc Genius: cujus fatalibus ausis
Tutior in medio Roma renata mari est.
Clara virum virtus animo: insatiata cupido
Imperii: vastæ non numerantur opes.
Jupiter, haud temere tua sunt ita dissita cœli
Mœnia. Si possunt tangere, parte carec.

Templum illud S. Marci) *Qua occasione Veneti corpus S. Marci Evangelistæ Alexandria avexerint, narrat ordine, & diligenter in historia Veneta lib. 2. Decad. 1. ad finem Sabellicus.*

AD CAPUT XV.

Hora sexta cum honore, &c. ingressus est) *Anno 1438. cum fratre, & quatriduo post Josephus Patriarcha senex. Celebratum concilium in templo S. Georgii. Disputarunt Græci 6. Marcus Ephesius ἐγγυητής, Isidorus Rhutenus, Bessario Nicænus, Theodorus Xantopulus magnus Sacrista, Sylvester Balsamon, magnus Bibliothecarius, Georgius Gemistus Pletho. Præcipui fuerunt Marcus & Bessario. Præcipue respondit Julianus Card. Cæsarius. Nicolaus Secundinus Cretensis Græcorum sententias latine est interpretatus.*

Habens in Stratorio aquilas aureas) *In gratiam Imp. etiam Veneti, ut supra vidimus, cum aquilis aureis occurrerunt. Et in calceis quoque gestabant auro depictas aquilas, ut cognosces lib. 3. cap. 18. dum urbs capitur. Ideo autem insigne Romanorum aquila, quod ut illa avium regina, ita ipsi gentium domini. In ea etiam omnes virtutes regiæ elucescant. Vide Pierii Hieroglyph. in Aquila.*

AD CAPUT XVII.

Pro consuetud. serta nob. imposuer.) *Sacerdos sponso & sponsæ nuptias acturis serta imponebat, & octava die iisdem serta demebat, non sine solemni precatione. Vide Euchologium Græcorum, ubi vocatur ἀκολουθία στεφανώματος,* officium coronationis.

Qui canicleo præerat) *Genus quoddam honoris summi fuit præesse Canicleo. Fuit autem Canicleum arx & monasterium Constantinopoli in urbe, quod socero Imperatoris, si esset, honoris ergo dabatur incolendum. Et is coram Imp. genero vehebatur, nec tenebatur coram eo in pedes procidere, ut alii omnes qui in dignitate erant Imperatoris beneficio. Ita Scholiastes Curopalatæ de Officiis aulæ Constantinopolitanæ.*

Et Bessarion Nicææ Episcop. qui Romæ sedem) *De hoc summo viro nonnulla ex elogio, quod illi confecit Paulus Jovius, apponam quæ huic loco sunt perapposita.* In celeberrimo gentium omnium concilio, quo Florentiæ disceptantibus Græcis & Latinis, præsidenteque Eugenio, Christiani dogmatis fides publici consensus auctoritate firmata est, Bessarionis Nicæni mirifica virtus senatorii ordinis ornamentum promoverit. Datum est enim honori totius Græciæ ab antiqua pertinacia discedenti, ut duo ejus nominis, Isidorus scilicet atque Bessarion in purpura conspicerentur. Sed in Bessarione virtutes omnes usque adeo præcellenti temperamento concentuque ad imitationem responderunt, ut nemo eo Christiana probitate spectatior, nemo admirabilior doctrina, & nemo denique generosis moribus ornatior atque splendidior hoc ipso, a morte ejus sexaginta annorum curriculo in senatu conspectus sit. Senatoriam enim gravitatem ore probo atque blandissimo condiebat, ac ipsam viri optimi famam domi & foris nitida ac hospitali disciplina, & liberalis animi beneficentia tuebatur: cum subactæ Turcarum armis, & ideo concidentis Græciæ ingenia diu jactata mari & terris, apud eum certissimum salutis portum invenirent, & qui in Academia nomen darent, eodem patrono atque hospite uterentur. Habitabat sub Quirinali ad sanctos Apostolos: deducebatur autem mane in Vaticanum, non excultu quidem & numeroso, sed uno virtutis nomine decoro maxime comitatu: quandoquidem præclara græcæ, latinæque linguæ lumina, peregrinorum requisita oculis, circa eum in triviis civium digito monstrarentur. In his enim sæpe conspecti sunt Trapezuntius, Gaza, Argyropylus, Plethon, Philelphus, Blondus, Leonardus, Pogius, Valla, Sipontinus, Campanus, Platina, Domitius nullo ævo perituri, &c. *Adde his ex Lavaici lib. 6. Bessario tanto erat instructus a natura intellectu, ut præstantissimos Græcorum non dico æquaret, sed superaret. Judicio in re qualibet plurimum pollebat. Græcarum, latinarumque litterarum peritia tanta huic viro inerat, ut facile eruditionis palmam inter omnes caperet. Nicolaus Eugenii successor virum hunc coluit plurimum. Quapropter urbi Bononiæ opulentæ illum præfecit. Cum autem ea urbs usque seditionum procellis jactaretur, & seditiosi usque contendere inter se non cessarent, plane inter istos tumultus vir ille divinus apparuit.*

AD CAPUT XVIII.

Uti rex per se prælium confereret) *Non æque prudens horum juniorum consilium fuit suadentium, at postea Janci dissuadentis, cui etiam eventus favit; quamvis ex eventu consilia æstimanda non sint. Prudentius autem consuluisse patet ex doctrina Onosandri, eximii doctoris militaris, eadem sed fusius differentis Strategici cap. 33. Imp. si quando ipse decertet, caveat diligenter ne sit audacior, aut potius manum cum hoste non conserat. Nam licet præstabilem fortitudinis operam navare possit, non tamen tantum suis pugnando prodierit, quantum occumbendo oberit. Illius enim prudentia longe anteponenda fortitudini. Et sane animam suam induxisse censetur, de rei & exercitus totius interitu minime esse sollicitum, quia scilicet ejus, in quo omnium salus versatur exitium parvi facit, & omnes quoque omnino secum una profligari dolo malo velle videtur. Reliqua ne sim longior, omittam.*

At Jancus magister militiæ) *De clade Varnensi differitur hoc capite, in qua pugna temeritatis suæ pœnas morte luit Ladislaus rex, dum consiliis Janci parere non vult. Jancus autem hic, cujus aliquoties in his annalibus est mentio, est Joannes Huniades, quem & Choniaten, & Corvinum, & Candidum scriptores nominant: quo præstantiorem*

domi militiæque virum illa tempora non viderunt. Valacho patre, Græca oriundus, industria & virtute supra omnium opinionem genus suum illustravit. Vide plura apud Bonfin. rerum Hungar. Decad. 3. lib. 3. Defendit Albam Græcam adversus Mahometem anno 1456. eaque obsidione soluta est mortuus. Quem F. Joannes de Capistrano ejus commilito, sic inter cætera deploravit. Salve aureola cœli, quæ cecidisti, corona. Regni extincta es lucerna. Orbis corruptum es speculum, in quo nos diutius inspicere sperabamus, & alii. Nunc in devicto inimico triumphas coram Deo & angelis, o bone Joannes. Hæc ille. Hic Matthiæ regis Hungariæ pater fuit, Turcarum fulmineus terror appellatus. Traditum est, adeo ejus nomen fuisse terrificum, ut pueris plorantibus matres potissimum Huniadis adventum minitantes, cessationem impetrarent.

Chamatzes vocab. & Peloponnesioru) *De nomine hujus Janitzari controversia est; in Annalibus enim Turcicis Cheter, seu Chefer, apud Laonicum Therites dicitur. Vide Leunclavium Pand. pag. 358. Dies pugnæ fuit 10. aut 55. Novembris. Cæsa Christianorum millia decem, Turcarum viginta. De sacra hostia a Ladislao pignori accepta, & ab Amurate in summo discrimine e sinu prolata, cum testatione numinis Christi, & detestatione violatæ ab rege fidei, vide eundem pag. 317.*

AD CAPUT XIX.

Et Lazaro fil. Georgii Desp. nuberet) *Ex Annalibus Sultanorum Turcicorum docet in Pandecte Leunclavius.* Turcas a Lazaro vel Eleazaro Bulco, ut a Laonico nominatur, qui primus regionem Istro adjacentem, sive Serviam a Stephano rege Bulgaro nactus fuit, successores omnes Serviæ Despotas, sive Principes appellasse Lazaros, ut omnes Constantinopoleos Imperatores itidem dixere Constantinos. Laonicus ipse quodam in loco, Georgium Serviæ Despotam (hujus Lazari patrem) more Turcico Eleazarum, sive Lazarum vocare videtur, ubi dicit, Eleazarum pro Belgrado multas urbes in Pannonia consecutum a Sigismundo. Iidem Principes a Turcis alicubi etiam Bulcogli nominantur, ab hoc primo Lazaro Bulco, tanquam Bulci filii, vel posteri, sicut & Michalogli, & Malcozogli sunt Michalis, & Marci posteri. A Serviis autem ratione prorsus consimili Bulcovitzli fuere vocati, velut Bulcii filii, sive posteri. Nam id linguæ Sclavorum, aut Venendorum qua Servii utuntur, familiare est. Sic etiam hodieque Moscovii Basilovitzios, Theodorovitzios, Joanovitzios pro filiis Basilii, Theodori, Joannis dicunt. Sic Cratevitzii Bulgarorum Principes erant a Crate. Sic ab auctore generis appellati Cernovitzii, Catari Dalmatiæ, regionisque vicinæ quondam reguli. Sic Karlovitzii dicebantur in Albania, vel Epiro Dyrrhachini, vel Durantzii Principes, quod a Karulo propagati fuissent, ex regum Galliæ familia, &c.

IN LIBRUM TERTIUM.

AD CAPUT I.

Quæ Demetrius eum f. fua moliebatur) *De contentione Demetrii pro imperio, de ejus adversariis, de sacramento inter fratres dicto, & a Thoma violato, de Turcis a Demetrio in auxilium vocatis, lege extrema lib. 7. apud Laonicum.*

Apud Calliopolim) *Sæpe invenies scriptum Callipolis. Ajant distare quatriduì itinere Constantinopoli, magnam nunc etiam urbem esse, carentem mœnibus, habitari a Græcis, Judæis, & Turcis. In suburbano specie collium cerni sepulcra regum veterum Thraciæ.*

Ad Principem Iberiæ Georgium) *Iberes Europæi sunt Hispani, & Iberia Europæ Hispania. Iberes Asiatici sunt, qui hodie Georgiani, Hispanorum coloni: & Iberia Georgiana. Ne quis igitur in Iberia, & Iberes nominibus hallucinetur.*

Quia vitam ultra centum quinquag. annos) *Merito igitur passim. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci macrobios. Ctesias gentem ex his quæ appellatur Pandoræ, in convallibus sitam, annos ducentos vivere, in juventa candido capillo, qui in senectute nigrescat. Artemidorus, in Taprobana insula longissimam vitam sine ullo corporis languore tradunt. Plinius lib. 7. cap. 2. Cæterum tota propemodum ista senis narratio de mirabilibus Indiæ, sumpta est ex Cedreno, & instar episodii a Protovestiario inducta.*

AD CAPUT III.

Ut fœminæ dotem dent viris, sed contra v. fœm.) *Plutarchus in Solone & Lycurgo scriptum reliquit, eos sponsas, ut magno conjugia inirent, viris dotes dare legibus vetuisse. Tacitus de moribus Germanorum narrat, viros uxoribus dotes dare coactos. Qua non exhibita, nihil consortium, aut fœderatum sponsalia haberent. Apud Cantabros etiam, nisi a viro sponsæ dos soluta fuisset, nullum enim matrimonium. Multa de dotibus dandis & accipiendis Alexand. Neapolit. lib. 4. cap. 8. Notanda præterea quæ in hoc capite de variis gentium moribus scribuntur. In extremo adscripta erat promissio, quam dabat rex Iberiæ Protovestiario his verbis. Quando autem tu, Deo juvante, ad illam (filiam ipsius, nuptam Constantino Imp.) abducendam veneris, donabo tibi serici partes quatuor. Sericum illud minime exolescit, venditurque pare aureis quingentis. Itaque donum promittebatur paranympho huic duum millium.*

In qualibet regione & gente quæd. scripto) *Quæ hic a rege Iberiæ ex Cæsarii, fratris Gregorii Nazianzeni libello de variarum gentium legibus, consuetudinibusque differuntur, ex Cedreno ad verbum descripta sunt.*

AD CAPUT IV.

Ut filia regis esset sibi uxor) *Hanc tamen non duxit, quod ea hac historia appareat, obsidione interveniente. Antea 2. habuerat: consobrinam Caroli Principis filiam, & Catelusii postmodum, domini Lemni insulæ, quarum prior Theodora, posterior Æcatharina nuncupata est.*

AD CAPUT VII.

Capiti huic præscripsi hæc verba, De expugnatione & vastatione Constantinopolis. *Hoc enim calamitatis illius decantatissimæ narratio sumit initium. In codice græco ista verba, velut inscriptio & summa quædam capitum sequentium leguntur.* ἀρχὴ τῶν ὠδίνων καὶ ἀφανισμοῦ τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων, συγγραφεῖσα παρὰ γεωργίου τοῦ φραντζῆ. Principium dolorum & vastationis reginæ urbium, conscriptum a Georgio Phranza. *Describitur ejus expugnatio lib. 1. Turcogræciæ. Et rursum ibidem ex epistola Matthæi Camariotæ. Item a Laonico lib. 8. ab Æata Sylvio Europæ cap. 7. Leonardo Chiensi, & Isidoro Cardinali, qui eo tempore Eugenii Pontificis Legatus ibi versabatur, & Sabel-*

Sabellico in historia Veneta Decad. 3. lib. 7. Omnes tamen hi in commemorandis cladibus potius & miseriis, quas ultimo ille die pertulit Constantinopolis, quam in ejus oppugnatione & propugnatione ante oculos ponenda occupati sunt; Atque haud scio, an non inter illa tam lacrymosa & indigna quæ afferunt, quædam falsa & commentitia, ipsisque veris ad majorem in Turcas indignationem commovendam afficta fiat. Ut brevis sim, auctori nostro plurimum in ista narratione fidei tribuendum censeo.

Quidnam ipse quoque perenni. d. m. perpetrare) *Sine dubio ingentis spiritus & animi argumentum, parta a majoribus gloria contentum non esse. Virgil. 3. Georg.*

> *——tentanda via est, quam me quoque possim*
> *Tollere humo, victorque virum volitare per ora.*

Juxta Asomatum) *Ultra S. Phocam Archangelus est, locus sic ab Archangelo Michaele dictus, veteres Catascepen nominabant. Nicetas. Monasterium in Ponti faucibus, loco qui Catascepe dicitur, extruxit, archiducis Michaelis nomine. Vocant nunc etiam Græci Asomaton, propterea quod angeli corporis expertes sunt. Habes in his verbis rationem vocabuli.*

Ad angustias castell. sive arcem construere) *Ad hoc castellum condendum (ut est in Turcogræcia) etiam cives Constantinopolitani quæ usui erant suppeditarunt, alimenta ex parte, lapides, & hujusmodi. Id metu adducti faciebant, ne bellum sibi ipsis inferret. Et quanquam prohibere possent, spem tamen quidam habebant in fœdere, & juramento, quod cum patre ipsius factum fuerat, quod etiam ipse a se confirmatum servabat, summamque erga Byzantios benevolentiam præseferebat. Habebant spem oppidani, se, si quid periculi viderent, posse illud, ut in propinquo situm, diruere. Sed ea spes fallax fuit. Nam Agareni incrcea equestribus excursionibus de more factis, homines rapiebant, quos obvios habuissent. Urbem, & Læmocopiam vocat Laonicus principio lib. 8.*

Ut ibid. mœnia urb. & fossas, &c. si. q. a. u. contempe.) *Græca sic habent. Σιέβο δὲ τλαὶ ἀδρονύνοδαρ, ὡς φαίνεται, ἵνα ταῖς δυσὶ αὐταῖς ἡμέραις ἴδῃ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἢ τάφρας, καὶ οὕτως ὕστερον ἀνεπιλογίζηται. Sensum & verba expressi. Forsitan mœnia aut ampliabat Adrianopoli Mahometes, aut firmabat magis, aut instaurabat, aut novis urbem muris & fossis communiebat.*

Cum copiis ingent. in Peloponnes. mittuntur) *Diserte de hac expeditione quem sæpe nominavi Laonicus, ipso initio lib. 8.*

Parvæ Romanor. scintillæ hæres natus) *ἐκ τοῦ τῆς ῥωμαϊκ. μικροῦ σπινθῆρος κληρονόμος. Supra lib. 2. cap. 13. dixit Manuel, Imper. Rom. illis temporibus propter imperium tam diminutum magis œconomum, quam Imperat. videri: hic longe plus dicitur, cum id quod de Romano imperio superfuit, parva scintilla, hoc est vestigium, seu portiuncula exigua, & propemodum puncti instar vocatur. Non potuit dicere ὑπερέντιμον.*

Andreas Palæol. Thomæ Desp. filius) *Hic postea Romæ scorto vulgari in uxorem ducto est mortuus. Natu minor Manuel, Roma profugiens Constantinopolim venit, suasu quorundam familiarium, qui montes aureos apud Sultanum illi pollicebantur. Acceptus est humaniter, & aliqua loca ei in victum perpetuum attributa, & Salarii nomine in singulos dies centum asperi, duo etiam ministri cum duabus ancillis non deformibus. Ex harum compressu Joannem & Andream filios genuit. Vitam fœlicem exegit, in honore habitus. Selimus postea Imper. Andream in castrum regium transtulit, quem Agarenicis sacris initiatum, Mehemetam appellavit. Joannes in morbum delapsus animam efflavit, humatusque est in Pammacaristæ monasterio. Ex Turcogræcia.*

Georg. Phranz.

AD CAPUT VIII.

Helepoles, & helebolicas) *Adde his etiam helebolas, & heleboliscos. Fuerunt tormenta, e quibus lapides majores minoresve ad oppugnandas & capiendas urbes, unde nomen invenerunt, jacerentur. Tormentorum curulium æneorum, qualibus nostra militia utitur, usus nondum fortasse fuit: nihil enim affirmo, propter locum infra sequentem.*

Naves ex Liguria tres, &c.) *Quidam ita numerant & distinguunt. Genuensium septem, Cretensium tres, ex Chio insula paucæ, omnibus rebus necessariis ad urbis defensionem instructæ. Sabellicus historiæ Venetæ lib. 7. decad. 3. Ad ejus (catenæ de qua infra) præsidium tres Venetarum triremes erant, quæ ex pontica negotiatione sub id tempus redeuntes, ut Christianæ urbi auxilio essent, in portu subsidere. Erant & Cretenses quædam naves, ac oneraria una Ligustica eximiæ magnitudinis, cui Georgius Aurius præerat. Inde 3. aliæ Genuensium, ejusdem pæne magnitudinis ex Chio affuere, commeatus & virorum plenæ, &c.*

Ejus ambit. decem & octo milliar. circund.) *Videndus Petrus Gyllius in descriptione Constantinopolis. Centum & undecim stadia in circuitu continere dicit Laonicus. Quare cum milites defensores per tantam amplitudinem distribuerentur, nec essent multa admodum millia, necesse fuit eam parum bene munitam, vel potius immunitam esse.*

Catenam ferream prægrand. ante os portus prætend.) *Venientibus Turcis catenam eximiæ crassitudinis objecit ad angustiae sinus, quæ inter Byzantium & Peram sunt. Ea a Gallorum turri ad Peranæ Claræ pontem protendebatur. Sabellicus in historia Veneta. Lib. 7. de rebus Manuelis, narrat Nicetam non procul a continenti, in mari extruxisse turrim Damalim, quæ tum Arcula vocaretur: & alteram turrim e regione juxta Manganium monasterium: eo consilio, ut ferrea catena utrinque extenta barbaris navibus aditus in loca urbis arci vicina, & tractum illum omnem, usque ad Blachernam regiam, intercluderetur.*

Cujus os pateb. spithamas duoden) *Hinc quispiam suspicabitur fuisse hanc helepolim tormentum æneum murale, nostrorum simile, quandoquidem os habuit: & multo magis ex verbis mox sequentibus.* Magna porro illa helepolis propter continentem jaculationem, & quia metallum adeo parum non erat, dum exploditur, magistrum tormentarium flamma haurit, & ipsis in complura frusta dissiliens, multos percussu necat. *In Annalibus Turcicis ita legitur. Bellica quoque tormenta fundi jussit, instar draconum. Ignes scilicet vomentia. Laonicus etiam ante hoc tempus, cum a Baiazete, & ejus patre Amurate Byzantium obsideretur, bombardarum, & globorum, qui inde torquentur sæpius meminit. De inventione bombardæ, materia, forma, usu, pulvere tormentario differit idem lib. 5. Ita esto, quædam machinæ tales fuerint: credibile est alias ligneas fuisse, unde grandia saxa exploderentur.*

Non amplius 4970. præs. extran. vix 2000.) *Egregius profecto defensorum tantæ urbis numerus, septem millia: addamus enim 30. si placet, ad 70. Faciunt rem credibilem, quæ statim de subductu ratione subjunguntur. Extranei illi partim Veneti, partim Genuenses fuerunt. Quidam ajunt fuisse Græcorum militum millia sex, auxiliariorum Venetorum Genuensiumque tria millia, cum haberet Mahometes ad trecenta millia, quæ per longa locorum ac temporum intervalla adduxerat; quæ quidem multitudo maxime ex vicinis gentibus collecta fuit, quæ adhuc sub Christiani nominis titulo diram serviebant servitutem, vel saltem desertis religionis Christianæ sacris, turpiter ad barbarum hostem defecerant. Constabat nimirum ex Græcis, Illyricis, Valachis, Dardanis, Thracibus, Bulgaris, & Triballis. Turcæ pauci fuerunt, & eorum pars fuit ex Asia, Bithyni, Galatæ, Lidi, & Cilices. Ex Bizaro, historiæ Genuensis lib. 12.*

L

AD CAPUT IX.

Ligur quid. Joan. Jestinian. Longus) *Quemodo hic laudes suas ad extremum fœdaverit, infea cognosces. Finis principiis non respondit.*

Joannes quid. German. in machin. bellicis) *Existimo hunc ipsum esse, de quo in historia Genuensi his verbis scriptum est a Bizaro. Habebat ipse dux (Justinianus) Joannem Grandem Alemanum, passim in historiis notum, cujus opera & vel bellica peritia fortiter irrumpentes Turcas repellebat.*

Cum lignis * paravit) μετὰ ξύλων αχοτρῶν κατεσκεύασε. *Legendum fortasse* χόνδρων, *sic interpungendo.* μετὰ ξύλων, ϰ χόνδρων. χόνδρος *est cartilago, ut funes nervicеos, & alia hujusmodi vincula indicentur, in ista machina componenda & vincienda adhibita.*

Int. & extra triplicat. corio bubal. & boum tergor. contexit) *Helepolis hoc loco descripta, longe alia est ab ea, quam supra infrusta dissiluisse retulit, & ad turres potius referenda, non absimilis illi, quam lib. 3. Poliorcet. dialogismo 1. ex Ammiani lib. 23. Lipsius describit. Coriis autem ciliciis, velis molliter ita suspensis, vim ballistarum, catapultarum, leviumque telorum excipiebant, & frangebant: immo & ignita jacula repellebant. Vide plura apud Lipsium Poliorcet. lib. 3. dialogismo 9.*

AD CAPUT X.

Tres naves Ligusticæ in Chio oneratæ) *Male Laonicus, duas tantum fuisse, unam Januensium, alteram regiam. Immo regia quarta fuit. Multo autem harum 4. navium cum Turcica classe certamen virtutemque luculentius noster describit.*

Manus sibi ut canis mord. erripit) *Præ ira in semet sævire, seque laniare, sine dubio magis bestiarum quam hominum, aut certe insanorum & furentium hominum est. Tamen laniatus crinium, & genarum, in funeribus præsertim, & tragœdiis legimus: sed in luctu, cujus magnitudini ista venia danda. At in Christiano homine, qui rebus perditis spes suas in domino locare, & charissimos in vitam redituros credere debet, nescio an istiusmodi mores probandi sint. Satis porro graphice Mahometes iratus a Protovestiario depingitur.*

Et pede humum pulsat) *Gestus irascentium. Cic. 2. Tusculan. cum Heracleotes Dionysius affirmasset, cum tantum operæ philosophiæ Stoicæ dedisset, dolorem tamen ferre non posset, satis esse argumenti, malum esse dolorem, tum Cleanthem, cum pede terram percussisset, versum ex Epigonis ferunt dixisse, &c. Alioqui pulsare humum pedibus, etiam de saltantibus dicitur, a poetis.*

Aut Nicetem petricium, quando & ipse) *Supra lib. 1. cap. 36. Per montem 70. naves hoc modo traduxisse, & in littore portus collocasse, auctor est Laonicus, qui pontis quoque ex doliis construcli meminit. Vide lib. 8.*

AD CAPUT XI.

Ballo Hieronymo Mino) *A Laonico redditur* ἐπίτροπον, *quæ vox idem sonat, quod Administrator, Præfectus, Prætor. Alter, & aliis nonnullis regiones urbis ad tuendum distributas narrat Leonardus Chiensis, ut recitat in Annotat. auctor Turcograeciæ.*

Ad numerand. palat. pecun. deficieb.) *Cives ditiores nihil conferre in stipendia volebant, & Imperatore petente, sibi pecuniam esse negabant. qui postmodum capta urbe totos thesauros suos Turcis fodientibus perdiderunt. Sic enim infra clauditur cap. 19. omnia domicilia & loca Christianorum perquirebant, & perfodiebant impii, ut pecuniam abditam invenirent, plurimisque thesauris, ac veteribus & novis, iisque pretiosissimis rebus implebantur. Reprehenditur ob hoc idem etiam Notaras a Mahometo, ut videbis cap. 18.*

Sed domino suo quadrup. restituturum) *Alexius Comnenus Novella quadam, nulla de caussa, ac nulla in necessitate vasa Deo dicata in usum profanum converti vult, & ejus velut peccati veniam a Deo petit, restituturum, quamvis cogente necessitate ablata pollicetur: secus facientem devovet his verbis, quæ ad sacrilegos terrendos subjiciam, qui etiam nulla compulsi necessitate Ecclesias auro, argento, veste pretiosa, thesauris ipsarum denique audacissime spoliant.* Quod si quis in posterum, mi Domine ac Deus manus injicere rebus ante consecratis, aut etiam deinceps dedicandis sacris divinisque cimeliis, & supellectili, & vasis, & sacrosanctis ac venerandis Ecclesiis tuis ausus fuerit, is lucem nullam videat in die visitationis tuæ: non ei tempore matutino sol orietur, non vel hic tuum impetret auxilium, vel post hanc vitam abs te juvetur: sed inspectionis & custodiæ tuæ prorsus sit expers. Tantum nunc propitius esto, mi rex, hæreditati tuæ. Siste justam contra nos iram tuam, &c.

Quadrag. juven. Græcos & Italos) *De his juvenibus brevius, & dissimiliter scriptum extat in Turcogræcia lib. 1. Oppidani navigio parvo ac celeri quadraginta juvenes emiserunt, qui clam hostilem classem incenderent, Cynegia porta egressi. Id cum Latini, qui Galatam incolebant, percepissent, studii sui erga Turcas significandi caussa, flammæ de magna turri indicio, hostibus eos prodiderunt. Qui globo bombardæ e triremi emissa, celocem summerserunt. Ita præclari illi juvenes vitam aquis suffocati amiserunt. De supplicio, ut cætera taceam, longe aliud a nostro scribitur, ut vides. Libet etiam verba Laonici attexere. Turcæ intellecto Græcos accedere, arreptis bombardis, duas eorum naves summerserunt. Vectores qui natare nesciebant, a Turcis capti sunt. Turcæ, ubi primum diluxit, captivos ad urbis portas adductos, in conspectu Græcorum mactant. Erant & apud Græcos Turcæ quidam in vinculis, quos in pinnas muri rapientes, e regione hostilium castrorum interemerunt.*

AD CAPUT XII.

Nolite mutuum belligerare) *Quid perniciosius discordia militari? præsertim cum exercitus est exiguus. Nam ut paucorum conjuncta & conspirante virtus invicta est: sic quamvis multorum robur dissidio & seditione intercedentibus facillime vincitur. Itaque meritissimo Constantinus Imper. in sedandis ducum discordiis & nunc, & infra rursum laborat.*

Ore scelesto contumel. in miser. Imp.) *In Imperatorem probra jaciebant, quia miser, nec tum se vindicare poterat, & magis ipse in eorum, quam ipsi in illius potestate erat. Capite sequenti Turcæ etiam Amenæ non dubitant maledicere, a quo se in summum periculum adductos arbitrantur.*

Quosd. etiam præter. sibi convitiant. e. s. audiebat) *Audiebat quidem, sed ut paulo supra dictum est, nihil respondebat, Davidem imitatus. Trajanum quævis convitia toleranter ferre solitum scribunt historici, cum diceret, Imperatorem Deo similem esse debere, atque oris maledici petulantiam commode perpeti.*

AD CAPUT XIII.

Ex decem unum illis opponere satis) *Locus sumptus apparet ex Homeri Iliade, ubi Agamemno volens ostendere copiarum græcarum ingentem numerum, ait, si decem Græci deberent propinare uni Trojano, multas decurias non habituras, cui propinarent. Hoc voluit, decies, & amplius Trojanos a Græcis multitudine superari. Sic paucitatem Hierosolymitanorum Rabsaces Assyrius Legatus irridebat. Dabo vobis duo millia equorum: videte num habere valeatis ascensores 4. Reg. 18.*

Deus solus tibi timendus est) *Deus superbos humiliat, & humiles exaltat,* in cujus manu sunt o-

mnes fines terræ. Donec scias (*inquit Daniel Nabuchodonosori cap. 4.*) quod dominetur excelsus super regnum hominum, & cuicunque voluerit, det illud. *Et tamen plurimi reges, & privati hunc non timent, qui in flagitiis, & sceleribus suis sine ullo desinendi ac resipiscendi voluntate liberrime volutantur. Ad frangendos spiritus arrogantiores nihil illa similive admonitione utilius, qua ad Ulyssem Minerva utitur apud Sophoclem, cum ei Ajacem Deum contemptorem jam miserum, & mente captum ostendisset.*

Τοιαῦτα τοίνυν εἰσορῶν, ὑπέρκοπον
Μηδέν ποτ' εἴπῃς αὐτὸς εἰς Θεοὺς ἔπος,
Μηδ' ὄγκον ἄρῃ μηδέν', εἴ τινος πλέον
Ἢ χειρὶ βρίθεις, ἢ μακροῦ πλούτου βάθει.
Ὡς ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν
Ἅπαντα ἀνθρώπεια. τοὺς δὲ σώφρονας
Θεοὶ φιλοῦσι, καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς.
Hæc intuetor, nec ferocioribus
Unquam lacesse cœlites dictis deos,
Nec insolenter te geras, si plusculum
Quam cæteri dextra, vel auro polleas.
Mortalium res auget, & premit dies.
Amant modestos, execrantur dii malos.

AD CAPUT XIV.

Rem om. sæculor. mem. dig. peragite) *Nec ita auribus percepti tubarum clangores animos ad pugnam acuunt, aut irritant, ut hortatrix ad virtutem & gloriam oratio, intrepidas expeditæ aciei mentes ad opposita pericula erigit, stabilitque timore & metu conterritos, pæneque jacentes, sæpe constanti roborat allocutione. Onosander cap. 1.* Immensum gloria calcar habet, *ait Ovidius.*

Contra singulos nost. plur. 500. pugnarent) *Imo hoc multo plus est, quam decem contra unum, quod antea Sogambassa dicebat.*

Portantes sanct. ac venerand. imagines) *In rebus tristibus, ac periculosis circumferre & confugere ad sanctorum imagines & reliquias, ibique preces effundere, semper in Ecclesia Catholica usitatum fuit. Habes exemplum de imagine non manu facta Salvatoris in historia Mauricii, quæ per exercitum a ducibus circumfertur. Capta Constantinopoli a nepote Andronico, avus ante imaginem Deiparæ invenitur. Cantacuzenus lib. 1. cap. 59. Et Imperatrix Anna cum filio Joanne capta eadem rursus a Cantacuzeno lib. 4. cap. 5. Nicetas in Joanne Comneno, ubi de prælio cum Scythis agit. Illud autem insignem etiam pietatem ejus testatur.* Nam cum Romanæ phalanges urgentibus hostibus, & audacius se inferentibus laborarent, imaginem Dei genitricis cum gemitu, & miserabilibus gestibus intuens, lachrymas bellicis sudoribus calidiores fundebat: neque id frustra. Statim enim cœlesti robore armatus, Scythicam aciem profligat. *Idem lib. 3. de imperio Isaacii Angeli.* At Imperator obscuris principio vocibus acceptis, deinde in tentorium suum concursu plurimorum viso, & fratris (Alexii) declaratione addita, nec multo post facinoribus istis nunciatis, cursu represso, signo crucis se munit: & Christi pace implorata, Deum sæpius oravit, se ex illo discrimine liberari: & Dei genitricis imaginem ex sinu prolatam, crebro amplectens, partim supplex efflictim orabat, ut imminens periculum effugere liceret.

Cum lacrymis per urb. quoquo vers. incend.) *Canentes quod sequitur*, κύριε ἐλέησον, Domine miserere. *spectaculum hoc quis potuisset videre sine lacrymis? Quam apte dici tum potuit de Constantinopoli:* Quomodo sedet sola civitas plena populo? facta est quasi vidua domina gentium. Plorans ploravit in nocte, & lacrymæ ejus in maxillis ejus. Non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus. Omnes amici ejus spreverunt eam, & facti sunt ei inimici.

Viri nobiliss. clarissimique) *Si quid judico, hæc luculenta, magnifica, & ad animos militum commovendos apta est oratio, qua belluam illam*

Georg. Phranz.

Mahometicam acriter, & pro eo ac decet insectatur. Habet etiam locos alios illustres, de Virgine Deipara, de potentia urbis & imperii orientalis.

Est autem dies sept. & quinquages.) *Obsedit Byzantium Mahometes a die 5. Aprilis, ad 29. Maii, quo die victor intravit.*

Pauci Carthag. elephanti tant. equor. Rom. multit.) *Tangit nonnunquam reconditiores historias Protovestiarius, de quibus est hæc quoque. Quod Carthaginiensium hos elephantos fuisse narrat, peccatum memoriæ est: fuerunt enim Pyrrhi Epirotarum regis bello Tarentino, de quibus ita Florus l. 1. cap. 18. Actum erat (de Pyrrho) nisi elephanti conversi, in spectaculum belli procurrissent: quorum tum magnitudine, tum deformitate, & novo odore simul ac stridore consternati equi (Romanorum) cum incognitas sibi belluas amplius quam erant, suspicarentur, fugam stragemque late dederant.*

Qui assavit cochleas, dixitque) *Fabula Æsopi non tota hic recitatur. Est autem hæc. Rustici filius assabat cochleas. Cum autem audiret eas stridentes, ait, o pessimæ animantes, domibus vestris incensis vos canitis? Videtur Constantinus reprehendere Galataeos, qui lætarentur, & gauderent, cum ipsis pernicies in cervicibus esset, quod non videbant. Nam, ut scite Horatius,* Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Gloriatio omnium per orientem habitant.) *Oriens, sive Ecclesia Græcorum quam inconcusso studio, quibus precibus ac cærimoniis Deiparam salutarit, ex Menæis, Pratroftario, & similibus eorum libris liquido perspicitur. Ipsa urbium regina & imperii domicilium hanc sibi Divam tutelarem delegit, & a Constantino Magno eidem dicata est.*

AD CAPUT XV.

Lætisonis vocibus frementes) *Commiscentur copiæ cum jubilatione & barritu, & aliquando etiam citato cursu. Nam & aspectus, & clamor, & rigidi armorum horrores, hostium mentibus terrorem stuporemque incutiunt. Onosander in Strategico. Huc spectat illud quoque præstantissimi vatis,* Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum.

AD CAPUT XVI.

Commilitones, & fratres mei) *Facit officium boni ac strenui Imp. dum etiam in ipso certamine militum animos confirmat. Prior appellatio moderationis est, posterior Christianæ charitatis.*

A pristina virtute immutat, & pavore ictus) *Pluribus verbis Justiniani Genuensis imbellis animus describitur, quem nec præterita decora, nec Imperatoris preces, nec urbis salus, quæ eo potissimum nitebatur, in acie retinere potuit, vulnere non ita magno, nec lethali saucium. Proinde elogium illud, quo ab Uberto Folietta ornatus est inter claros Ligures, ideo non ei convenit, quia ad extremum vertit omnia, & suæ claritati ipsemet tenebras offudit. Bizarus quoque historiæ Genuensis lib. 12. convenienter Protovestiario scribens, ibi rursus conversa est fortuna prælii, inquit, vulnerato Genuensi Justiniano Duce, cujus casum miseratus Imp. jubet & hortatur bono esse animo, neve stationem sibi demandatam aliquo modo derelinquat, præsertim cum ipsum vulnus non esset lethale. Verum Justinianus fatali, puto, casu, potius animo fractus, quam vulnere debilitatus, nullo sibi in ea specula substituto, qui cæteros confirmaret, & regeret, aufugit: adeo mehercule, ut milites animadversa ducis sui fuga, illius exemplum secuti, pari modo stationem, ubi aditus in urbem patebat, relinquerent. Turcæ magno agmine ibi in urbem infunduntur. Justinianus in vicinam Galatam medendi vulneris gratia se recepit. Unde postea in Chium navigans, seu vulnere, seu mœrore animi inglorius periit. Mitto cætera quibus idem Bizarus ignaviam eidem exprobrat. Quod autem manum illi bombardæ globulo vulneratam narrat Leonicus, non placet.*

Relictis exterioribus per portas ad interiores) *Inter murum interiorem, qui erat altior, & exteriorem humiliorem stabant propugnatores, spem omnem in fossis, & antemurali illo ponentes. Quo amisso, confertim se in urbem ad altiores defendendos consulerunt. Fuerunt autem obseratæ primum portæ urbis, per quas aditus ad antemurale patebat, ne miles pedem referret. Turcogræcia. Urbs, inquit non procul ab exordio lib. 8. Laonicus, qua continentem spectat, muros habet duos, eosque firmissimos. Unus, magnus & memorabilis est: alter extra situs est, verum præcedente minor, fossam subjectam habens latitudine jugeri, lapidibus exstructam. Imperator cum Græcis deliberabat, ubi nam resistendum esset hosti. Tandem visum est, ut irent in exteriorem murum, ibique hosti repugnarent, uti fecerant, cum Amurates Byzantium oppugnaret. Idem, quo pacto fugientes cadeerent, sesequi obtererent, perspicue docet.*

Primoque impetu omnes de muro præcip. agit) *Exemplo etiam, non verbis duntaxat suos in ultimo discrimine animat Constantinus, plane egregius & nomine & re Imp. κρατερὸς αἰχμητής, ut hoc capite videre licet. Docet etiam Onosander, Imperatorem manu & exemplo militem provocare debere. Conspiciens enim aliquis ducem suum in re attrectanda omnium principem, festinandum esse animadvertit, cessare erubescit, imperatisque non parere veretur: nec jam ut servus, aut imperio subditus, sed commilitonis instar ad opus quoque provocatus accedit. Hoc loco Sabellici mendacium præterire nequeo, scribentis in historia Veneta, cum Justinianum nec precibus, nec hortationibus ullis a fuga cohibere posset, ipsius locum subiisse cum paucis, quos penes se habebat, tentasseque vi hostem jam in muros scandentem repellere. Verum ubi propugnatorum infrequentia barbarum irrumpentem sustinere non posse vidit, tum sibi manum injicere voluisse. Inde quia id parum hominis esse Christiani succurrit, suos hortatus est, ut se ferro transfigerent, &c. Nihil vero magis absonum scribi potuit.*

AD CAPUT XVII.

Usque ad tert. & sept. diei horam propugnab.) *Civitas, ut infra scribitur, occupata est hora ab initio diei tertia & semis. Videntur ergo nautæ isti Cretenses etiam post occupatam, amplius tribus horis constantissime se, & turres illas defendisse. Exemplum magnæ virtutis.*

O sol horresce, o tellus ingemisce) *Quid enim urbem jam captam videntes τραγικώτερον exclamare aut potuerunt, aut debuerunt? Magni doloris, luctus, gaudii indicium etiam muta, & nullis sensibus aucta ad commiserationem, lætitiam, affectumque nostri affectus similem provocare. Exempla multa in sacris profanisque scriptoribus obvia sunt. Vide annotata ad cap. 3. lib. 1.*

Die tertio hebdomad. anno 1453. vicesimo nono Maii) *Consentiunt in hoc, quicunque de expugnatione hujus urbis scripserunt. Addunt aliqui imperium illud stetisse annos mille centum & nonaginta. Sub Constantino I. cujus mater Helena, constitui cœptum: sub Constantino VIII. cujus item mater Helena, eversum ac perditum. Mahometes tum singulis Janitzaris mille aspros donavit. Asper facit apud nos ferme duos cruciferos: ita mille aspri erunt 20. ducati. Fuisse autem dicuntur in Annalibus Turcicorum Sultanorum 10. millia Janitzarorum. unde æstimes licet, quantum hoc donativum fuerit, quam liberale & magnificum. Hanc expugnationem calamitatemque prospicientes multi nobiles, & eruditi homines maiore profugerunt, quo quemque tulit animus. Turcogræcia pag. 90.*

Qui irruerant, diripie. obvios capieb.) *Describitur Turcarum in captam urbem grassatio, furor, crudelitas, impietas. Cum hac descriptione confer, si placet, illam Nicetæ in Alexio Murzuflo, qua Latinorum in eandem a se occupatam sacrilegam tyrannidem, & inauditam feritatem copiose commemorat. Initium est,* Hostes vero, cum præter exspectationem, &c. *Direptiones, cædes, & flebilem captæ hujus urbis casum plures descripserunt: sed nemo nostro auctore credibilius, ut opinor. Ingens auri, argenti, & lapidum pretiosorum vestiumque vis in castra exportata. Additur in margine Laonici mei prædam universam æstimatam quadragies centenis ducatorum millibus. Venetos damnum passos 50000. Genuenses 20000. Florentinos 20000. Anconitanos 15000.*

Præ cadaverum objacentium multitud.) *Ad portam S. Romani ultra 800. occisorum, & vulneratorum cadavera reperta quidam tradiderunt. Tota urbe cadentibus & cæsis, fugientibus & persequentibus omnia plena erant. Quibusdam etiam victis redibat in præcordia virtus, nec omnes inulti moriebantur.*

Nobiles item ac primar. fœminas) *Impotens Turcarum furor & libido, omnia divina & humana conculcantium. Eadem in Galliis & Belgio ab impiis, patrum & nostra memoria facititata sunt, quos proinde ut nostros Turcas, recte Antichristi præcursores appelles. Retulerunt quidam, Constantini Imp. uxorem, filias, & alias nobiles fœminas jussu tyranni in convivium adductas, & post constuprationes in frusta dissectas. De Imperatrice falsum puto: nam Constantinus tum uxorem non habuit, etsi quartam, Iberæ scilicet regis filiam, parabat ducere. De filiabus quoque ejusdem nihil in hac historia lego.*

Longe amplis. ac divinis. Dei sap. templum) *Hujus templi laudes cum ex hoc, tum ex aliis scriptoribus posuimus annotat. in Simocattam. Dignum sane Dei Sapientia, hoc est, Dei filio, si quid ea dignum fieri potest. Apponam ejus elogium ex Constantino Manasse.* Templum illud splendidissimum, & amplissimum condidit (Justinianus) delubrum Dei mei, cœlum terrestre, quod ipsos etiam Seraphos cum veneratione admirari arbitror. Nam si Deus commorari dignatur in iis, quæ hominum manus perpoliverant, omnino hic, nusquam alibi habitat. Ac splendent omnia quidem hujus urbis templa perpetuis quasi luminibus, suisque gratiis coruscant, ipsam rerum naturam collustrantia, tanquam lucida mortalium sidera: verum ubi sol exoritur, aliorum omnium facies occultantur. Etenim inter hæc quoque minora sidera, quæ sacra sunt delubra, fanum illud divinitus extructum, terræ totius ornamentum, veluti sol alter, cœlestisque gigas insigniter fulget.

Et dolebat omne caput) *Alludit ad locum Esaiæ, cap. 1.* omne caput languidum, & omne cor mœrens: *Deplorat vastatam a Latinis Constantinopolim multis verbis, & admodum τραγικῶς Nicetas in Murzuflo. Ea deploratio quoniam ad hunc locum, & tempus vehementer quadrat, non pigebit inde nonnulla transcribere.* O urbs urbs omnium oculis, ita ne de manu domini calicem furoris bibisti? Itane pars extitisti ignis multo vehementioris eo, quo olim Pentapolis divinitus conflagravit? Quodnam tibi tribuam elogium? cui te comparem? An poculum contritionis tuæ amplificatum esse, ut lacrymosus Hieremias veterem Sionem deplorans ait? Qui mali genii te ad cribrandum efflagitarunt? Qui alastores, invidi, & implacabiles dæmones, ebrietatis in te suæ intemperies effuderunt? Qui infesti, & insani proci thalamum tibi non concinnarunt, nec facem nuptialem, sed carbones exitiales incenderunt? O fœcunda genitrix, bysso & purpura imperatoria amicta pridem, modo sordida & squalida, & germanis orbata liberis. O pridem in alto solio collocata, longis & altis incedens passibus, augusto vultu, statura magnifica, nunc humilis & depressa. Laceratæ sunt tuæ delicatæ vestes: elegantibus atque imperiosis spoliata es redimiculis: extincta est lux gratiosorum oculorum: similis carbonariæ similis ex incendii fuligine extitisti: profundis rugis splendida prius, &

suavis tua facies est arata. *Lege reliqua. Crede etiam verum esse, excidium Byzantii & cladem superasse omnium excidia & clades urbium.*

AD CAPUT XVIII.

Studiosiss. super Imp. quæsivit) *Metuebat enim, nisi adhuc viveret, aliunde acquisitis auxiliis, injuriam ulcisceretur. Non enim nesciebat multos reges ac Principes regna & provincias, quibus pulsi fuerant, virtute duce, comite fortuna recuperasse.*

Quidam adeuntes ajebant fugisse) *Cum nullum vitæ subsidium, vel spes, nisi in sola fuga relinqueretur, vitæ retinendæ studio ipse, & proceres plerique, dum urbem egredi vellent, in ipsa porta vel trucidati, vel collisione interempti sunt. Ita quidam narrant. Sed fugere ex ignavia voluisse, vehementer ab iis abhorret, quæ a nostro auctore de ejus magnanimitate ac fortitudine praeclarissima prædicantur.*

In quibus (calceamentis) aquilæ aureæ depictæ) *Nam ex veste, quam vilem induerat, ne agnosci ab hostibus posset, non internoscebatur. Calceos fortasse oblitus erat mutare: aut ibi Imperatorem a Turcis requisitum iri non putabat.*

Corpus exanime invenerunt) *Credibile est, occisum, cum non agnosceretur. Leonicus auctor est, in humero vulneratum periisse. Sabellicus Decad. 3. lib. 7. Constantinus imperatoris insignibus depositis, ne cognitus vivus caperetur, stricto ferro in irrumpentium barbarorum cuneum irruit, fortiterque pugnando, princeps æterna memoria dignus, hostili manu concidit.*

Ut corpus ejus cum honore Imp. conven. sepelirent) *Quod est in Turcogræcia, in pugna et caput præcisum pugnanti, & servitutem neutiquam subire volenti: & id inde factum, qui ignorarent esse imper. & quod Laonicus addit, caput ejus a quodam Janizarorum ad Mahometem allatum, qui proinde munera ab eo, & principatum acceperit, cum historia nostra haud consentit: nec illud, hastæ infixum, & ita per totam urbem exercitumque Mahometi jussu circumlatum. Non fuisset hoc cum honore Imperatoribus convenienti sepeliri. Et quomodo ei caput mortuo præcidebatur, si non agnoscebatur?*

Dom. Lucas Notaras Mag. dux) *Hunc duabus de caussis una cum duobus filiis jugulatam affirmat Protovestiarius, quod thesauro tam ingenti, quem Mahometi pro munere offerebat, Imperatori ac patriæ succurrere noluisset (supra enim audivimus, pecuniam in obsidionem tolerandam defuisse) & quod eidem Imperatori auctor & suasor accipiendæ positæ conditionis non fuisset: non quod filium 12. annorum tyranno mittere recusasset, ut refert Laonicus. In convivio, spectante tyranno, cum filiis Isaacio & Joanne decollatum, duos alios ejusdem filios in pugna cecidisse, filiam Annam ante urbem captam in Italiam missam scribunt alii. Hic autem Lucas Notaras varie nominatur, Chirlucas, Zirelucas, Gerlucas Leontares.*

Multos nobil. ac illustres interimi jussit) *Post quinque dies ab urbe occupata quæsiti sunt viri illustres. Comprehensus est Magnus Dux, & Magnus Domesticus, & Protostrator, Imperatoris curatoris Cantacuzeni F. aliique complures amplissimo genere, & virtute dignitateque eximia conspicui viri: qui capitis supplicio affecti sunt. Ea procerum cædes omnis uno eodemque die peracta. Ex Turcogræcia. Testatur Laonicus multos viros nobiles jam libertate donatos, jussu Mahometis denuo captos, & jugulatos esse.*

Qui pecun. partim ipsi persol.) *Catharinus Contarenus, & seu nobiles Veneti, amplius 7. aureorum millibus, post jam antea concessam libertatem datis, vix dimissi. Periisse in pugna dicuntur nobiles, sive patricii Veneti ad 47.*

Ipsos enim quoque stipend. sibi fecit) *Operæ pretium erit adscribere locum ex historia Genuensium Bizari, lib. 12. unde Mahometana fides apparebit. Perenses* (Galata enim alias Nicetæ Peræa, alias Pera ἀπὸ τοῦ πέραν, quod sit ultra sinum, sive e regione Constantinopolis, veteribus ab arborum ficus ferentium copia Syca appellata, Genuensium colonia) *cognita Byzantinorum clade, cum tam immanem, & barbaram hostem viribus, ac recenti victoria exultantem, & ob oculos versantem viderent, veriti, ne idem periculum adirent, majoribus, vel saltem paribus ludibriis reservarentur, citra aliquam longam deliberationem, deditionem sponte fecerunt. Sed quamvis ipsa deditio sub certa transactionis formula subsecuta sit, tamen crudelis hostis pactorum & fœderum immemor, muros Perensium diruit, bona diripuit, fœminæ ac viri juxta per omne ludibrii, & contumeliarum genus habiti & distracti, non secus ac si viribus expugnati, & ad deditionem coacti fuissent, parem fortunam cum Constantinopolitanis victis subiere.*

Halimbassam vita privavit, quod ab urbe obsid.) *Varie scriptum invenio hoc nomen. Alimbassa, Cholilbassa seu Chalimbassa. Halimbassa, quod extremum placet, itaque semper ita scripsi. Unam caussam necis ejus affert Protovestiarius. Invenio præterea duas, quod accitu ejus pater Mahometis Amurates ab oriente in occidentem bello Hungarico redisset, imperiumque recepisset: & quod ab ipso in multis castigaretur, quæ per juvenilem petulantiam committeret.*

AD CAPUT XIX.

Ad ter. beat. venerand. memoriæ immortal. Flavium Constant.) *Nicephorus Callist. præfat. historiæ suæ: Constantinus artibus imperatoriis magnus, prudentia incomparabilis, ardore autem erga Deum, magnisque rebus gestis & certaminibus pro vera pietate susceptis, supra omnes, quemadmodum sol supra astra relucens. Græci anniversaria celebritate illum cum matre colunt die Maii 21. eumque vocant ἰσαπόστολον,* æqualem apostolis.

Et imperavit annos 4. menses totidem) *Decessit Joannes Octobris die ultimo, anno Christi 1449. capta est Constantinopolis 1453. ergo Constantinus imperavit annis quatuor, & menses 7. September & October de primo anno imperii ejus tribuendi sunt Joanni.*

Annis mille centum quadrag. tert.) *Plures annos stetisse Romanum imperium Constantinopoli, ex ante dictis perspicuum est, ex aliorum subductione, inquam. Fortassis scribere voluit nonaginta quatuor. Græce tamen expresse est. ἐν δὲ τῷ [illegible]*

Die tertio a capta urbe triumphum duxit) *Magna sine dubio lætitia triumphum duxit, quod se tam illustri & nobili urbe potitum, jamque Imperatorem Romanum, ac dominum orientis totius, nec parvæ partis occidentis factum videret. Quam cum propemodum vacuam hominibus cerneret, e pluribus locis novos cives accersivit. Qui singuli pro dignitate sua acceptis domibus urbem incoluerunt, multis etiam agris in eos divisis, mancipiisque datis.*

Jussit ut Patriarch. pro consuetud. & more suo crear.) *Quoniam Mahometem minime fugiebat, Patriarcham semper Constantinopoli fuisse, cum ie ad obsequium et deferendum nullus veniret, iratus quæsivit, quid caussæ esset. Cum responderetur, neminem Patriarcham jam pridem visum, jussit creari, idque astute & vafre. Nam cum etiam a Christianis urbem deinceps frequentari cuperet, voluit palam constare omnibus, Patriarcham denuo Constantinopoli habitare, ut ita ad redeundum (multi enim profugerant) & ibidem habitandum allicerentur. Hanc caussam & historicus noster tangit.*

Georg. Scholar. etiamnum laicum eleger.) *Dictus est Gennadius postea, ante judex imperialis.*

Quem Joannes Palæologus secum ad Concilium Florentinum in Italiam duxit, ut hominem doctissimum sicut erat. Patriarchatum haudquaquam volens suscepit. Hic ab urbe in potestatem Turcarum redacta primus numeratur Patriarcha, de cujus honoribus ab ipso Mahomete in illum collatis, multa in Turcogræcia lib. 1. & 2. Simiam enim Tyrannus Christianorum Imperatorum in creando & confirmando Patriarcha egit. Notandæ cærimoniæ inaugurationis. Quinque annos & menses aliquot in eo munere versatur, nascentibus turbis ac dissidiis magnis, convocato Pontificum, Clericorum, optimatumque Concilio, illis frustra ad manendum hortantibus se abdicavit, & in monasterium Joannis Baptistæ in monte Menæcei prope Serras situm discessit, ubi vitam finivit.

Locum ad beatiss. Deiparæ petivit) *Erat id templum foris totum circumcirca habitatum hominibus: vicinia tota domorum plena, supra & infra colonis, & aliunde ex oppidis eo deductis, ibique habitare jussis. Cum itaque multitudine hominum totus ille tractus celebris esset, ea fuit caussa, cur de eo Patriarcha Sultanum appellaverit, qui & illi hoc templum concessit, in quo ab eo tempore tanquam in patriarchio illic resedit. Ex Turcogræcia.*

Ad Præcursor. monast. in Trullo) *Palatium Constantinopolitanum fuit Trullum, ubi Synodus habita Episcoporum CCXXVII. Est autem inter Concilia partim confirmata, partim reprobata, de quibus agit Bellarminus 1. Tomi Controversia 4. generali, cap. 7. Vocatur in græco πενθέκτη σύνοδος ex Balsamone, quinisexta, quia nec quinta nec sexta Synodus est, sed canones addidit quintæ & sextæ Synodis.*

Imperante Justiniano ῥινοτμήτῳ) *Bellarminus incertum existimat, quo tempore hæc synodus celebrata sit. Justinianus hic Constantino Pogonato, sive Barbato successit, de quo vide Zonaram. De eo sic Manasses inter cætera. Vir quidam nobilis, senator, patricius, cui nomen Leontius, cum plebem sibi adjumento auxilioque præsto fore cerneret, universis odio Justinianum Imp. persequentibus, suis cum sociis eum noctu aggreditur, quasique cinctum indagine capiens, præcisis naribus, mari Chersonesum deportari curat. Supra. Qui magnam illam, splendidamque domum in regia a fundamentis extruxit, & aureis calculis distinxit, parietibus & pavimento de marmore confectis.*

AD CAPUT XX.

Etiam externi Princip. Christ. ad. n. fer. sese instrueb.) *Ne tam opportunus locus (Byzantium) Christiano nomini adimeretur, decreverunt Patres triremes decem ad ipsius urbis præsidium. Statuerunt adhæc, ut duæ celebres naves fabricarentur, quarum utraq; duum millium amphorarum esset. Nec ita multo post Lauredanus præfectus decretus, cum 5. triremibus domo erat profectus, cum quinq; alias in Dalmatia & Creta senatus ornandas mandaverat. Decem & Alphonsus fuerat pollicitus, ac Pontifex totidem, ut 30. triremium classis communi nomine expleta, ad Byzantii præsidium mitteretur. Sed Othomanus interim cum trecentis, &c. Sabellicus historiæ Venetæ lib. 7. Decade 3.*

Dux Franciscus Fuscarus) *Creatus est Dux Venetorum Fuscarus anno Domini 1423. cujus in historia Ducum Venetorum hoc est epitaphium.* Accipite cives Francisci Fuscari vestris Ducis imaginem. Ingenio, memoria, eloquentia, adhæc justitia, fortitudine animi si nihil amplius, certe summorum Principum gloriam æmulari contendi. Pietati erga patriam meæ satisfeci nunquam. Maxima bella pro vestra salute & dignitate terra marique per annos plusquam triginta gessi, summa fœlicitate confeci, labantem suffulsi Italiæ libertatem, turbatores quietis compescui, Brixiam, Bergomum, Ravennam, Cremam imperio adjunxi vestro. Omnibus ornamentis patriam auxi. Pace vobis parta, Italia in tranquillum fœdere redacta, post tot labores exhaustos, ætatis anno 84. Ducatus quarto supra tricesimum, salutisque 1457. Kal. Novemb. ad æternam requiem commigravi. Vos justitiam, & concordiam, quo sempiternum hoc sit imperium, conservate.

Sedis honor temporan. erat) *non hæreditarius: libere enim senatus Ducem Venetiarum eligit.*

Cum versaretur Byzant. Cardinalis Russiæ) *Isidoro huic viro nomen fuit, antea Metropolitæ Kioviensi apud Russos, quem Eugenius IV. Pont. Roman. quod se cum Latinis in Concilio Florentino conjunxerat, in Cardinales cooptaverat. Eum a suis pulsum, & Romam reversum, Nicolaus Pontif. Constantinopolim legatum ad res denuo componendas miserat, quod præstitit: sed illa reconciliatio nimis sera fuit. Captus & Galatiam ductus ac venditus, in Peloponnesum evasit ignotus. Cognitus enim nunquam evasisset.*

Hæc fuisse revera judicia Dei) *Etiam, fuerunt judicia Dei, justificata in semetipsa, ut periret orientale imperium, propter schismaticam discessionem videlicet: & qui Ecclesiam Romanam contempserant, ipsi vicissim contempti, & omni Principum Christianorum auxilio destituti, teterrimo hosti subderentur.*

Cometes supra horizontem) *Crinitam stellam, crinitum sidus quidam nominant, quem Græci κομήτην. De quo ita vulgo prædicatur, eum imperiorum mutationem, & summis potestatibus exitium portendere, quorum utrumque jam factum erat Constantinopoli. Nisi forte Palæologinæ familiæ interitum & ἐξολόθρευσιν quæ consecuta est portendit hoc genus cometæ, in speciem gladii conformatum.*

AD CAP. XXI.

Ad despotae Serviæ, consocerum, & generum) *Thomas filiam suam junxit Lazaro Despotæ, Georgii filio: ita Lazarus fuit gener Thomæ, & Thomas socer ejus. Georgius item socer, propter filiam Thomæ, quæ erat illi nurus. Nisi quis dicat, Thomam Georgii filiam duxisse, quod non ita quadraret ad consocerorum nomen: nec noster quidquam, si memini, de hoc connubio.*

Centerionis Princip. filius) *Putant hunc fuisse Martinum Zachariam Genuensem, cognomento Centerionem. Hujus sororem, filiam Asanis Zachariæ Centerionis, qui Achajæ imperabat, habebat in matrimonio Thomas Palæologus.*

Per Sophiæ regiuncolam) *Sophia Bulgariæ metropolis est, etiam nunc magna & populosa, sed non munita.*

A Janco, & Capistrano, aliisque) *De Janco supra diximus nonnulla. Capistranus fuit monachus e familia D. Francisci, homo sanctissimus, & ad excitandos populos dicendi copia instructissimus. Ejus in obsidione Belgradi, sive Albæ Græcæ, quam Mahometes II. 13. Junii anno 1456. obsidere cœpit, præcipua virtus enituit, cum per muri ruinas ingressis in urbem Turcis, & atroci prœlio commisso, ipse e turri clamitans, Christianos hortaretur, vexillum crucis ostenderet, opem de cœlo promitteret, hostibus malediceret, Dei præsens auxilium imploraret. Omnino in ejus Christianorum propugnaculi defensione præclarissimam navarunt operam Hunniades, & Capistranus. Complura super eo Bonfinius Decade 3. lib. 8. ipso principio. Plurima & magna ad Jesu religionem pertinentia docens, magnam ad gloriam & claritatem emersit, eruditione & contemplatione facile totius occidentis princeps. Boemos ad verum fidei lumen adduxit. Hæc carpsim ex Laonico. Qui quod ait, eos tunc ignem pro Deo coluisse, melius dixisset Joannem Hussum coluisse, ne Boemos Persas faceret, & Capistranum eos non ab idololatria ad Christianismum, sed ab hæresi ad Catholicismum revocasse.*

AD CAPUT XXII.

Quod cap. in corp. hnc in Peloponneso Corinthne) *Cicero in Maniliana totius Græciæ lumen appellat: sed lumen, antequam a L. Mummio everteretur, de quo in 1. Officiorum. Nihilominus eum ista scriberentur adhuc lumen Peloponnesi jure dici potuit,*

& caput, hoc eſt, urbs omnium illius peninſulæ urbium florentiſſima, & præcipua, & unde cæteræ penderent. Varia hujus urbis nomina profert Stephanus. Vaſa Corinthia, & æs Corinthium apud ſcriptores celebrantur. Eorum cum eſſet percupidus Auguſtus, dictus eſt Corinthiarius.

Contra tres inſurrexerunt) *Contra Demetrium, contra Mahometen, contra Deum ipſum.*

AD CAPUT XXIII.

Mandaretque carnif. ſuo Ameræ) *Attila Hunnorum rex iram Dei, Tamberlanes ſe flagellum Dei nominabat.*

AD CAPUT XXVI.

Contra ambos expedit. ſuſcipit) *Cum intellexiſſet Sultanus de diſcordiis fratrum, nec tributum ab illis pendi, & Thomam conventis non ſtare, ac veteres Patras & Calabrytam, quæ ipſius majeſtati dedita eſſent ad hunc inclinare, cumque ex ditione fratris prædas agere: cumque his de cauſſis ab eodem Demetrio litteris ad ipſos, & oppida capienda evocaretur, ita ille percitus, infeſtis armis Peloponneſum contendit. Ex Turcogræcia. Contigit Palæologis ut leoni & urſo apud Æſopum, qui magnum nacti hinnulum, de eo pugnabant. Graviter itaque mutuo affecti, ut ex multa pugna etiam vertigine corriperentur, defatigati jacebant. Vulpes autem circumcirca eundo, ubi eos proſtratos vidit, & hinnulum in medio jacentem, hunc per utroſque percurrendo rapuit, fugienſque abivit. At illi videbant quidem ipſam, ſed quia non poterant ſurgere, nos miſeros dicebant, quia vulpi laboravimus. Peloponneſus fuit iſte hinnulus, leo & urſus Palæologi fratres de urbium poſſeſſione belligerantes, vulpis Turca.*

Simul ut ipſum oppid. dedit. acciperent) *Oppugnatum primo a Turcis affirmat lib. 9. Laonicus. Deinde ſuperveniente ipſo rege Mahometo, miſſum Joſuam legatum, virum prudentem, qui cum Aſane urbis præfecto de deditione ageret. Noſter Manuelem Palæologum Præfectum facit. Orationis autem ab eo ad legatum habitæ ſummam ponit duntaxat, quam apud Laonicum legere integram licet.*

Ipſam bullam poſtquam cap. ſ. factus acquiſivi) *Inſeruerat Protoveſtiarius hiſtoriæ ſuæ bullam hanc, eique hæc verba præſcripſerat.* Nunc mihi viſum eſt faciendum, ut in hoc libro ac monumento noſtro etiam iſta extent, quo agnoſcamus merita, quibus Monembaſiotas Imperatores cumulaverunt, propter virtutem & integritatem eorum videlicet: ne temporis loginquitate oblitterentur: & ut qui audiunt, & alii excellentiam factorum præſtantiam ſibi æmulandam, imitandamque proponant. *Veruntamen diploma hoc epitomæ huic ideo minus neceſſarium putavi inſerere, quia epitome. Deinde quia obſcurius, & ad interpretandum locis aliquot difficilius. Tamen quia ab Imperatore profectum, & alibi nuſquam extat, placuit ad verbum, & citra immutationem, correctionemque (niſi librarii imperitiſſimi qui id mendoſiſſime deſcripſit, ut alia in codice illo permulta) hic ſubjicere; atque ita curioſo lectori, & in lingua græca non amplius germana ac ſincera melius verſato, ad exercitationem quandam proponere.*

DIPLOMA ANDRONICI
JUNIORIS IMPERATORIS
PRO MONEMBASIOTIS.

Ἐπεὶ οἱ μονεμβασιῶται, οἵ τε ἀπὸ τῆς θεοσώστου πόλεως μονεμβασίας καὶ ἀπὸ τῶν πηγῶν. διερισκόμενοι, καὶ κατοικοῦντες ἀρτίως, εἴς τε τὴν θεοδόξαστον, καὶ θεοφύλακτον, καὶ θεομεγάλυντον κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δὲ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις καὶ χώρας τῆς βασιλείας μου εἶσιν ἀποτεταγμέναι διὰ χρυσοβούλλων, καὶ προσταγμάτων τῶν ἁγίων, ἀοιδίμων, καὶ μακαρίων μου αὐθέντων καὶ βασιλέων τοῦ τε πατρὸς, καὶ πάππου, καὶ προπάππου τῆς βασιλείας μου ἵνα ἐφ' αἷς ἂν ποιῶσι πραγματείαις εἰς τὴν θεοδόξαστον κωνσταντινούπολιν, τὴν σηλυμβρίαν, τὴν ἡράκλειαν, τὸ ῥοδοστὸ, τὴν καλλιούπολιν, καὶ τὰς ἄλλας τῆς μακεδονίας, καὶ διδῶσι χάριν κομμερκίου εἰς ποσότητα νομισμάτων ἑκατὸν νομίσματα δύο εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς πάντας τόπους καὶ χώρας καὶ σκάλας τῆς βασιλείας μου διαμένωσιν ἀνώτεροι ἀπαιτήσεως κομμερκίου παντελῶς. διατηρῶνται δὲ καὶ ἔνθα ἂν εὑρίσκονται, καὶ κατοικῶσιν ἀνενόχλητοι καὶ ἀπὸ πασῶν ἄλλων δόσεων καὶ ἀπαιτήσεων. παρεκάλεσαν δὲ ἵνα τύχωσι καὶ ἐκ νέου εὐεργεσίας ἰδίας παρὰ τῆς βασιλείας μου, δι' ἣν ἔχει αὐτὴ τῇ χάριτι, τοῦ ἐφίεσθαι καὶ ὀρέγεσθαι εὐεργετεῖν πάντας τοὺς εἰς αὐτὴν ἀναφερομένους πιστοὺς, καὶ εὐυπολήπτους. προστάσσει, καὶ διορίζεται ἤδη ἡ βασιλεία μου, ἀπολύουσα τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον αὐτοῖς, ἵνα πάντες οἱ μονεμβασιῶται, οἵ, τε ἐν τῇ θεοσώστῳ πόλει μονεμβασίας κατοικοῦντες, ἀλλὰ δὲ καὶ ἐκ τῶν πηγῶν, καὶ ὅπου ἄρα εὑρίσκονται καὶ κατοικῶσιν, εἴς τε τὴν θεοδόξαστον κωνσταντινούπολιν, ἤ τε καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπολαύωσι μὲν τῆς ἧς εἶχον προτέρας ἐξουσίας, καὶ διεφενδεύσεως, διὰ τῶν ῥηθέντων χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων, ὡς εἶχον οἱ ἀπὸ τῶν πηγῶν ῥηθέντες μονεμβασιῶται· κατεπέκεινα δὲ τῆς τοιαύτης ἐξουσίας εὐεργετεῖ ἡ βασιλεία μου αὐτοὺς κοινῶς ὅλως τοὺς μονεμβασιώτας, τούς τε ἐκ τῶν πηγῶν, καὶ τοὺς ἐκ μονεμβασίας, ἵνα ἀφ' αἷς ἂν ποιῶσι πραγματείαις, δίδωσιν εἰς τὸ κομμέρκιον τῆς θεοδοξάστου κωνσταντινουπόλεως ὑπὲρ ἐκβολῆς ποσότητος νομισμάτων ἑκατὸν νόμισμα ἓν καὶ ὑπὲρ ἐκβολῆς ἀγορᾶς ἑτέρας πραγματείας ποσότητος νομισμάτων ἑκατὸν νόμισμα ἕν· εἴ τε δηλονότι διὰ σίτου ἐν τῷ προφορίῳ, καὶ ἀλλαχοῦ ἔνθα βούλωνται· εἴ τε διὰ οἴνου ἐὰν ἐξ οἵας δήποτε χώρας διακομίσωσι τοῦτον, ἢ διὰ προσφαγίων πασῶν, ἢ τομαρίων, ἢ πετζίων, ἢ πανίου, ἢ λινοκόππου, ἢ τζοχαρικῆς, ἢ τετραπόδων, ἢ ἑτέρων εἰδῶν, ὧν ἂν βούλωνται, μηδ' ὅλως παρὰ μηδενὸς κωλυόμενοι, ἐπὶ ταῖς διαπράσεσι τῶν τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν, ἢ καθελκόμενοι εἰς ἀπαιτήσεις καμπανιστικοῦ, μεσιτικοῦ, ζυγαστικοῦ, μετζιατικοῦ, παχιατικοῦ, γομαριατικοῦ, σφωνίου, σκαλιατικοῦ, βιγλιατικοῦ, δεκατίας, ἁλιευτικῆς, πετραμοιρίας ξυλαχύρου, ὁρμιμοῦ τῆς ἐνιάδος, ὡς τὰς εἰς αὐτοὺς περὶ αὐτὴν ἁπάσας σκάλας. ἀλλὰ δὴ καστροκτισίας, κατεργοκτισίας, μαγειρείας, ἀντιναύλου, ἐξωπρασίας κοσμιατικοῦ, καπηλιατικοῦ, μιτατικοῦ, ἐργαστηριακοῦ, μεταξιατικοῦ. τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ πανίου τοῦ ἐν τῷ φόρῳ πωλουμένου· ἔτι δὲ καὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ σιταρείου, τοῦ εἰσαποταχθέντος ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τῶν καραβίων, ἢ ἑτέρου τινὸς κεφαλαίου τῶν νῦν ἐνεργουμένων, ἢ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς μελλόντων ἐπινοηθήσεσθαι. ἀλλὰ διατηρῶνται ἀπάντων τούτων ἀνενόχλητοι, καὶ ἀδιάσειστοι παντελῶς. ὡσαύτως οὐδὲ οἱ πωλοῦντες πρὸς αὐτοὺς, ἢ ἐξωνούμενοι ἀπὸ τῶν πραγματειῶν αὐτῶν, εἴ τε ζῶα εἰσὶν, εἴ τε γεννηματικὰ εἴδη, ἢ καὶ ἄλλο τι, ἢ ἐν τῇ θεοδοξάστῳ κωνσταντινουπόλει, ἢ ἐν ἑτέροις τόποις τῆς βασιλείας μου, ἀπαιτοῦντες χάριν κομμερκίου ἕνεκεν δηλονότι τῆς διεφενδεύσεως, τῶν τοιούτων μονεμβασιωτῶν, ἔσται δὲ καὶ ὅταν διακομίζωσι διὰ καραβίων τὰς τοιούτων πραγματείας, εἴτε ἀπὸ τῆς ἄνω θαλάσσης, εἴτε καὶ ἀπὸ τῆς κάτω, εἴτε ἀπὸ τῆς θεομεγαλυνθέντου κωνσταντινουπόλεως κόλπου, εἴτε σῖτος ἐστὶ, εἴτε οἶνος, εἴτε ἑτερόν τι εἶδος. ἰσάζονται μὲν οἱ δηλωθέντες μονεμβασιῶται, ἐν τῷ μερκίῳ τῆς θεοφυλάκτου κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἵνα δίδωσιν ὅσον ἀνωτέρω διορίζεται ἡ βασιλεία μου. οἱ δὲ ἔχοντες τὰ καράβια διαμένωσιν ἀνενόχλητοι, χάριν τῶν τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν· μήτε τετραμηνιαίου, ἢ ἄλλην ἀπαίτησίν τινα, χάριν τῆς τοιαύτης ἐξουσίας παρά τινος ἀπαιτούμενοι. ἐὰν δὲ διέρχωνται μετὰ πραγματειῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ δύσεως εἰς ἀνατολὴν, ἢ ἀπὸ ἀνατολῆς εἰς δύσιν, ἢ ἀπὸ μέρους τῆς ἀγορᾶς διαβιβάζοντες ζῶα, ἢ ἄλλο τι, εἴτε εἰς τὴν σωζόπολιν, ἢ εἰς τὴν ἀγαθόπολιν, ἢ εἰς τὴν μηδίαν, καὶ τὰς λοιπὰς χώρας τῆς βασιλείας μου ὀφείλουσι, διατηρεῖσθαι ἀνενόχλητοι, καὶ ἀδιάσειστοι παντελῶς, ἀπό τε τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ κομμερκίου τοῦ διαβατικοῦ, καὶ τοῦ πορθμιατικοῦ, παρά τε τῶν κατὰ καιροὺς εὑρισκομένων εἰς κεφαλὴν τῶν εἰρημένων κάστρων καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖσε τὰ δημόσια διενεργούντων ἐφ' οἷς δεῖν ποιῶσι πραγματείας, ἐν ἑτέροις τόποις τῆς βασιλείας μου γεννηματικάς τε, καὶ λοιπὰς, εἴτε κατὰ ἀνατολὴν, εἴτε κατὰ δύσιν, εἴτε ἐν νήσοις, εἴτε καθ' ἤπειρον, εἴτε κάστροις, καὶ πανηγύρεσιν, εἴτε

ἐν

ἐν ἄλλοις τόποις. Ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰς τῆς Πελοποννήσου ἁπάσας χώρας, καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου γινωσκομένας πανηγύρεις, ὀφείλουσι ἐλευθεροῦσθαι μὲν καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλαίων πάντων ἀνώτεροι, ἐλευθεροῦσθαι δὲ καὶ παντελῶς ἀνενόχλητοι καὶ χάριν δόσεως κομμερκίου. μηδὲ ἕνεκεν πραγματειῶν διδόντες τὸ τυχὸν, ὅθεν ὀφείλουσι ἐλευθεροῦν αὐτοὺς εἰς τὴν τοιαύτην ἀνενόχλησιν, καὶ διαφυλάττειν. εἰς τε τὸ κομμέρκιον τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἱ εἰς τὰς ἄλλας πάσας σκάλας, καὶ χώρας, καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου ἐνασχολούμενοι κατὰ καιρούς. ἀλλὰ δὴ καὶ πάντες ὅσοι ἐπικρατοῦσι κτήματα, ἢ ζευγαλατεῖα, ἢ κάστρα ὁρισμῷ τῆς βασιλείας μου, εἴτε τῆς περιποθήτου μου αὐγούστης εἰσὶν οὗτοι, εἴτε τοῦ ἐρασμιωτάτου υἱοῦ τῆς βασιλείας μου βασιλέως, εἴτε τῶν πρὸ μικροῦ ἀρχόντων τῆς βασιλείας μου, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων, καὶ ἀρχοντοπούλων αὐτῆς. οὐδὲ αὐτοὶ ὀφείλουσι χάριν μαγειρείας, ἢ ὀψωνίου, ἢ ἄλλου τινὸς ζητήματος ἀπαιτεῖν τι ἐξ αὐτῶν, ἢ ἄλλοτε ἐπάγειν αὐτοῖς ἐπιτίμιον, καὶ ἐπιβλαβὲς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ καιρὸν μέλλοντες ἔχειν τὴν ἐνοχὴν τῆς θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλεως, ἀφέξονται τελείως τοῦ ἐπάγειν ἐπηρείας αὐτοῖς, καὶ ἀπαιτεῖν τὴν τυχοῦσαν, ἢ ὀψώνιον ἢ μαγειρείας, ἢ συγκαταλέγειν αὐτοὺς τοῖς λοιποῖς ἐποίκοις ταύτης. ἐπὶ τὰς κατὰ καιροὺς γινομένας κοινωφελεῖς ἴσως χρείας συγκροτήσουσιν, ἢ ἰδίας ὅλως ἀπαιτεῖν τούτους τῆς τοιαύτης συγκροτήσεως ἕνεκα· ἀλλ᾽ εἰ δὲ εἰς ἃς ἔχουσιν οὗτοι ὑποθέσεις, ἢ μετ᾽ ἀλλήλων, ἢ μεθ᾽ ἑτέρων τινῶν κληθήσονται παρ᾽ αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἐν τῷ σεκρέτῳ τῆς βασιλείας μου. τῇ γὰρ ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου, τὰ κατὰ μέρος περὶ αὐτῶν διορίζονται. ἀπολαύσουσι ταύτης κατὰ τὸ ἴσον, καὶ ὅμοιον τρόπον, καὶ οἱ ἐξ ὀσφύος παῖδες, καὶ ἀπόγονοι τούτων, μέχρις ἂν ὁ τοῦ γένους αὐτῶν ἐκφέρηται σπορά. εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτων ἁπάντων βεβαίωσιν ἀσφαλείας, ἐγένετο, καὶ ἐπεβραβεύθη καὶ ἐπιχορηγήθη αὐτοῖς καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου. ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα νοέμβριον τῆς ἐνισταμένης ἰνδικτιῶνος ια. ἔτους ϛ ,ωκε. ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς, καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς, αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων,

Δούκας ἄγγελος κομνηνὸς, ὁ παλαιολόγος.

Τὸ παρὸν ἴσον ἀντεβλήθη, καὶ εὑρέθη κατὰ πάντα ἰσάζον τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ ἐγράφη δι᾽ ἀσφάλειαν.

AD CAPUT XXV.

Reginam, & filiam ipsius sibi desponsam) *Non tamen eam cognovisse nuquam scribitur, venenum, aut aliquem dolum ea ipsa metuentem. Transtulit autem eam Constantinopolim, eique victum quotidianum praebendum quamdiu viveret, curavit.*

AD CAPUT XXVI.

Papæ Pio II. caput S. Andreæ Apostoli) *Venienti Thomæ Despotæ Pius Pontifex usque ad Milvium pontem, cum frequenti clero obviam processit. Atque eo loco, ubi Apostoli caput primum veneratus est, marmoreum sacellum erigendum curavit. Inde augustius aliud in D. Petri templo, ubi caput ipsum postea sollemni dedicatione locavit. Sabellicus lib. 8. Decad. 3. rerum Venetar. Idem Pontifex venienti in Italiam Thomæ Despotæ occurri usque Anconam jussit, atque omnia regio more subministrari.*

AD CAPUT XXVII.

Cui de vita sostentanda providit) *Salarium vectigal civitatis Æni dimidium ei concessum narrat Turcograecia. Quo accepto vitam egerit dissolutam ac profusam, luxui venerique deditus. Cum autem Salarii pecuniam regiam cum ipso intervertissent, ea ad aures Sultani perlata, ad quæstionem jussa ejus abrepti sunt. Qui in tormentis ediderunt, peculatum de sententia Despotæ factum esse, partitione nummorum inter ipsos facta. Ob id capitis ipsum supplicio afficere Sultanus voluit, sed obstitit Mahometa Bassa. Attamen vectigali salinarum, & omni reliquo redditu eum privavit. Quo factum est, ut aula ipsius diffluxerit, singulis quo voluntas ferret abeuntibus, non suppeditante amplius ad victum cultumque facultate. Eidem postquam Adrianopolim venisset (Amerat) facultas equitandi prorsus adempta est, ingloriam vitam degere coacto. Appropinquante Sultani in Adriani urbem ingressu, egressus inde miser ille pedes, ei obvius factus est. Quem Sultanus conspicatus, miserans, jussit ei equum unum de eximiis adduci, quo conscenso Sultanum equitans præcessit. Accepi & ex Georg. Phranz.*

guum quid annonæ, ad sustentationem duntaxat vitæ. Nec multo post decessit ipse, & Despœna uxor ejus. Hanc narrationem cum Protovestiarii narratione compara, si vis.

Regi autem Trapezuntis Davidi Comneno) *Qua ratione regnum Trapezuntinum ad Comnenos pervenerit, docet lib. 9. Laonicus hoc modo. Colchidis reges feruntur olim Byzantii fuisse, nati e familia Comnenorum. Qui cum excidissent regno Constantinopolitano, Isaacius patre a populo propter odium interempto in Colchida & Trapezuntem abiit. Advenientem Colchidis incolæ ducem pronuntiarunt, & eiade regnum Colchidis Trapezuntem contraxit. Et ex eo inde tempore hic regnantes, ad nostra usque tempora durarunt, existentes Græci, mores, linguamque Græcorum retinentes. Affinitatem junxerunt cum barbaris finitimis, quos Albos Probatantes nominant. Item cum Græcis Byzantii, nam & Alexius Comnenus Joanni Byzantio regi filiam suam collocavit.*

Reperta advers. illum caussa non vera) *Dedit Sultanus illi ex promisso regionem & oppida victus vestitusque nomine, juxta Serras. Filiam ejus ex pacto non duxit, sed præceptori suo conjunxit, qui multum laboravit, ut Saracenam faceret, sed frustra. Ideo & repudiavit ipsam. Postea bello contra Uxucasanem orto, cum adversus eum Sultanus profectionem susciperet, afflictum illum, quondam Trapezuntis Imp. de medio sustulit. Caussa vera a nemine cognosci potuit: sed suspicio tantum fuit. Ex Turcograecia.*

Bessario Card. ad eorum pædagog. epist.) *Hujus epistolæ summam quandam ponere satis fore statui. Propter memoriam autem hominis eruditissimi, & de Ecclesia latina optime sine controversia meriti, ipsam ad verbum, & qualem inveni, hoc loco apposui. Sunt etiam in ipsa tenebræ multæ ac densæ, quod lector vel mediocriter græce doctus judicabit. Scribæ lapsus quam plurimos emendavi, interpunctiones necessarias, quatenus qua legi intelleni, adhibui. Ad captum Pædagogi se Bessarion demisit, & cum balbo balbutivit, cum græco vulgari ista conscripsit, non indigna sunt, quæ latine legerentur.*

EPISTOLA BESSARIONIS
CARDINALIS, AD PÆDAGOGUM
FILIORUM
THOMÆ PALÆOLOGI, ANCONAM.

Εὐγενέστατε ἄνερ, καὶ ἡμῶν φίλτατε φίλων, ἐδεξάμην καὶ πρότερον, καὶ νῦν διὰ τοῦ ἑρμυτιανοῦ γράμματα τῆς εὐγενείας σου, πρὸς ἃ οὐκ ἀποκεκρινάμην, ἀναμένων, ἵνα γένηταί τις ἀποκατάστασις εἰς τὴν πρόνοιαν τῶν αὐθεντοπούλων. ἐπειδὴ οὖν ἐγένετο, νῦν γράφω. παραμυθεῖσθαι μὲν καὶ ὑμᾶς, καὶ τοὺς αὐθεντοπούλους διὰ τὴν ἀφόρητον λύπην τοῦ μακαρίτου ἐκείνου, καὶ ἁγίου δεσπότου, οὐκ ἔστι τοῦ παρόντος καιροῦ. διὸ παραιτέσομαι τοῦτο τανῦν. γίνωσκε δὲ ὡς ὁ ἁγιώτατος πάπας διὰ παρακλήσεως φίλων τινῶν, καὶ οἰκείας καλοθελείας, ἔταξεν ἵνα δίδωνται τὸν μῆνα τοῖς αὐθεντοπούλοις δουκάτα τριακόσια. ὥσπερ ἐδίδω καὶ τῷ ἁγίῳ τῷ δεσπότῃ. θέλει δὲ καὶ ὁρίζει ὁ ἁγιώτατος πάπας, ἵνα τὰ μὲν διακόσια κατὰ μῆνα μένειν διὰ τὰ τρία ἀδέλφια ἐπίσης ἀνήκουσα, νὰ ἐξοδιάζωνται ἐς τροφὴν ἐκείνων, καὶ ἀνθρώπων ὑποχειρίων μικρῶν, ἕξ, ἢ ἑπτὰ τοῦ καθ᾿ ἑνός, καὶ εἰς ἀγορὰν καὶ τροφὴν ἀλόγων τεσάρων τὸ ὀλιγώτερον, καὶ εἰς ῥόγαν τῶν αὐτῶν ὑποχειρίων, καὶ εἰς ἐνδύματα τῶν αὐθεντοπούλων, ναῖναι καλὰ ἐνδύματα. καὶ κάποια περισσεύσῃ, καὶ τύποτε τὸ καθ᾿ ἕνα διαναβοηθηθῶσι κάπου εἰς ἀσθενειάτους, ἢ εἰς ἄλλην ἀνάγκην. καὶ τοῦτο θέλει ἵνα γίνῃ ἐξάπαντος, καὶ νὰ μηδὲν γίνῃ ἄλλως. τὰ δὲ λοιπὰ ἑκατὸν δουκάτα τὸν μῆνα, ἤγουν χίλια καὶ διακόσια τὸν χρόνον νὰ ἐξοδιάζωνται ὡς τινας ἄρχοντας, καὶ καλὰ πρόσωπα, ὁποῦ ναῖναι ἀσυτὶ τῶν καταδουλεύουν, καὶ νὰ τὰ συντροφιάζουν, καὶ νὰ τὰ φυλάττουσιν. ἀκούσας δὲ ὁ ἁγιώτατος πάπας τὸ πόσοι εἶναι αὐτοί, ὑπερεθαύμασε, καὶ κατὰ γίνωσκε ταί μας, καὶ γὰρ ἐὰν εἰς τὸν αὐθέντην τὸν μακαρισμένον ἐκεῖνον τοιοῦτον ἄνθρωπον. ἐθαύμαζον δὲ πῶς εἶχον ἐδῶ τόσους, καὶ ἐκατηγόρουν τον, ὅτι εἰς ξενιτείαν νὰ θρέφῃ τόσους μεξ ἕνα δουκάτο καὶ ξένας ἐλπίδας, πόσον μᾶλλον τώρα ὁποῦ ἦλθον καὶ ἄλλοι πλειότεροι παρὰ ὁποῦ ὅσαν ἐδῶ καταγινώσκονται τῶν καὶ κατηγοροῦσι τον. καὶ μάλιστα εἰς αὐθεντόπουλα νέα καὶ ὀρφανά. ὁποῦ οὐδὲ ἀξίωμα, οὐδὲ ὄνομα, οὐδὲ φόμον ἔχουσι. καὶ οὐ μόνον καταγινώσκονται τῶν, ἀλλὰ μὲ οὐδὲ βούλονται νὰ ἐξοδιάζωσιν ἕνα τορνέσιν πλέον. καὶ ἄμποτες τὸ μᾶς ἔταξαν νὰ τὸ φυλάξωσι τελείως καλὰ μηδὲν μεταβληθῶσιν, ὥσπερ ἐποίησαν καὶ ἄλλοτε. δι᾿ αὐτὰ εἶναι χρείαν νὰ φροντίζῃ ἡ εὐγένειά σου μετὰ τοῦ ἄρχον τούτου κριτοπούλου τοῦ ἰατροῦ τούτου. ὅπου κατὰ τὸ παρὸν ἔχετε τὴν φροντίδα τῶν αὐθεντοπούλων. ἐπαναστήσωμέν τις νὰ τὰ διοικῇ, ὃ δὶς ἦναι ἀναγκαίως νὰ κρατηθῇ καὶ μετὰ ταῦτα θέλουσι μεριθεῖν μετὰ βουλῆς ἰδικῆς μας εἰς ἐκείνους ὁποῦ θέλουσιν ἀπομένειν. ἐμένα γοῦν προηγουμένως φαίνεταί με ὡς ἀναγκαιότατον ὁποῦ οὐδὲν ὑπορεῖ νὰ λείψῃ. πρῶτον ὁ ἰατρός, δεύτερον ὁ διδάσκαλος ἕλλην, τρίτος ὁ διδάσκαλος λατῖνος, τέταρτον δραγουμάνος. οὗτοι οὖν εἰσὶν ἀναγκαιότατοι καὶ οὐδὲν ὑπορεῖ νὰ λείψουσιν. ἔτι δὲ καὶ εἷς, ἢ δύο παπάδες λατῖνοι εἶναι ἀναγκαιότατοι διὰ νὰ ψάλλουσι λειτουργίαν λατινικὴν συνεχῶς. εἶναι γὰρ χρεία νὰ ζῶσι τὰ παιδία λατινικῶς, ὥσπερ ἐβούλετο καὶ ὁ μακαρισμένος ὁ πατὴρ τῶν. καὶ οἱ ἄρχοντες ὁ τοῦ θέλουσιν, εἴθε μετ᾿ ἐκείνους, εἶναι χρεία νὰ προσέχωνται εἰς τοῦτο, νὰ μηδὲν φεύγουσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ μνημόσυνον τοῦ πάπα, ὡσὰν τὸ ἐποίησαν εἰς τὴν στράταν ὁποῦ ἤρχεσθε, διότι ἂν φεύγουσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν εἶναι χρεία νὰ φεύγωσι καὶ ἀπὸ τὴν φραγγίαν. οὐδὲ δύναται γὰρ θέλει ἄνθρωπος ὁποῦ τὸν ὀνομάζει ἄπιστον, καὶ αἱρετικόν, καὶ ἀποστρέφεται τὸν φανερά. ἀφ᾿ ὅτου γοῦν τοῦτοι οἱ ἀναγκαῖοι τοὺς εἴπαμεν νὰ κατασταθῶσι, καὶ στηθῇ τὸ μερτικόν των, τότε θέλει εἰδεῖν. τοῦτο δὲ θέλω τὸ καὶ τάξιν ἐγὼ ἐδῶ καὶ θέλω τὰς καταστήσειν, τότε θέλετε ἰδεῖν τὸ ὑπόλοιπον πόσον εἶναι, καὶ πόσον ἀπομένει ἀπὸ τά, α, σφλόρια. καὶ τότε ἡ εὐγένειά σας ὅλοι ἂν τὰ μὰ θέλετε ἀποκαταστήσειν τίς νὰ ἀπομείνῃ, καί τινα ἔχῃ ὁκαθεὶς εἰς μοναβουλῆς ἡμετέρας. ἐμένα οὖν φαίνεταί μοι, ὅτι ὅσον εἶναι πλέονες καὶ ἐλαφρότεροι ὁποῦ μέλλουν νὰ κρατηθοῦν μὲ ὀλίγον ὁ καθείς. εἶναι δὲ ἄλλως χρήσιμοι. πόσον θέλει εἶσθαι κάλλιον, διότι θέλουσιν ἔχειν τὰ παιδία πλείονα συντροφίαν, καὶ πλείονα δουλευσύνην, καὶ πλείονα τιμήν. ὅμως τοῦτο θέλομεν τὸ σκέψεσθαι ἐν θάμα, καὶ θέλομεν ποιήσειν τὸ κάλλιον. ἡ εὐγένειά σου εἶναι κατὰ τὸ παρὸν ὥσπερ διοικητὴς τῶν παιδίων μετὰ τοῦ κριτοπούλου. εἶναι γοῦν ἀνάγκη πρὸ πάντων νὰ φροντίσεται τὴν παίδευσιν τῶν. καὶ τὰ ἤθη τῶν. νὰ γίνουν καλά, καὶ πεπαιδευμένα, ἂν θέλετε νὰ ἔχουν τιμὴν ἐδῶ. εἰ δὲ μὴ θέλουσι νὰ καταφρονήσουν καὶ αὐτά, καὶ ἐσᾶς ἐδῶ. καὶ οὐδὲ στραφεῖν θέλουν νὰ σᾶς ἰδεῖν με τὸν μακαρίτην τὸν αὐθέντην τὸν πατέρα τοὺς ἐσυντύχαμεν περὶ τούτου, καὶ ἐκεῖνος ἐβούλετο νὰ

τὰ ἐνδύσῃ καὶ νὰ πλύνῃ νὰ ζῶν φράγγικα παντελῶς. ἔχουν νὰ ἀκολουθοῦσι τὴν ἐκκλησίαν κατὰ πάντα ὡσὰν λατῖνος, καὶ οὐχὶ ἀλλέως, νὰ ἐν ἐνδύωνται λατινικῶς, νὰ μάθουν νὰ γονατίζουν, τοὺς ὑπερέχοντας καὶ πάπα, καὶ καρδιναλέας, καὶ τοὺς ἄλλους αὐθεντίας. νὰ ἀποσκεπάζωνται τὸ κεφάλιν τους, νὰ τιμῶσι τοὺς χαιρετοῦντας αὐτοὺς, ὅταν ὑπάγουν, νὰ ἰδοῦν καρδηνάλιν, ἢ ἄλλον ὅμοιον αὐθέντην, νὰ μηδὲν καθίσουν ποσῶς, ἀμὴ νὰ γονατίζουν. καὶ ἀπέκει ὅταν τοὺς εἰπῇ. κεῖνος νὰ σηκωθοῦσιν. ὁ δὲ μακαρίτης ἐκεῖνος ἔλεγεν, ὅτι καὶ πολλάκις ἂν τοὺς τὸ εἴπωσι νὰ μηδὲν καθήσωσιν. αὐτὰ οὖν ὅλα ἐνθυμᾶσθαι τὸ νὰ τοὺς εὐθετήσετε, καὶ νὰ τοὺς παιδεύσετε καλά. ἔνι ποιήσετε ὅνι τὸ βαδισμάτης νὰ εἶναι σεμνὸν, καὶ τίμιον, ἡ ὁμιλία τοὺς χρησιμωτάτους, καὶ ἡ φωνὴ τους νὰ εἶναι μετρία. καὶ ἠρεμία, τὸ βλεμμάτης προσεκτικὸν, νὰ μηδὲν χάσκωσιν ἐδῶθεν κἀκεῖθεν. ἂς τιμοῦν πάντας, ἂς ἀγαποῦν πάντας, ἂς συντυχένωσι πάντας καὶ τοὺς ἰδικοὺς τῶν, καὶ τοὺς ξένους μετὰ τιμῆς, μηδὲν εἶναι ἀλαζονικοὶ, ἂς εἶναι ταπεινοὶ, καὶ ἤρεμοι, καὶ μηδὲν ἐνθυμοῦνται, ὅτι εἶναι βασιλέως ἀπόγονοι, ἀμήας ἐνθυμοῦνται, ὅτι εἶναι διωγμένοι ἀπὸ τὸν τόπον τῶν. ὀρφανοὶ, ξένοι, ὁλόπτωχοι ὅτι ἔναι χρεία νὰ ζῶν ἀπὸ ξένα θέρια. καὶ ὅτι ἂν δὲν ἔχωσιν ἀρετὴν, ἂν οὐδὲν εἶναι φρόνιμοι, ἂν οὐδὲν εἶναι ταπεινοὶ, ἂν οὐδὲν τιμῶσι πάντας, οὐδὲ τοὺς θέλουν τιμήσειν οἱ ἄλλοι. ἀ μὴ θέλουν τοὺς ἀποστρέφεσθαι πάντας. αὐτὰ οὖν ὅλα φρόντισε τὰ καλὰ ἡ εὐγένειά σου μετὰ καὶ τὸ κελλοπούλλου, ἐπειδὴ τὸ γομάριν ἀπάνωσας ἔναι. πρὸς τούτοις ἂς ἐπιμελοῦνται νὰ μάθουν γράμματα νὰ προκόψουν, μηδὲν ἐνθυμοῦνται, ὅτι εἶναι εὐγενικοὶ, ἡ εὐγένεια χωρὶς ἀρετῆς οὐδὲν εἶναι τίποτες. καὶ εἰς πάντας μὲν τοὺς αὐθέντας ὅπου ἔχουν καὶ μεγάλας αὐθεντίας καὶ ἀρχὰς, ἢ μάλιστα αὐτοὺς ὅπου ἐχάσαν ὅλα. διὸ ἀσπουδάζουν νὰ μανθάνουσιν, ἂς ἔχουν εὐπείθειαν, καὶ ὑποταγὴν, καὶ ὑπακοὴν εἰς τὴν εὐγένειάν σου, καὶ εἰς τὸν ἰατρὸν ὁπού τοὺς ἀνέθρεψε, καὶ εἰς τὸν διδάσκαλον τῶν, καὶ ἅπαντας ὑπακούωσι, καὶ ἂς ποιοῦν τὸ τοὺς λέγεται. ἐξ ἅπαντα ἂς μαθοῦν, ὁ καθεὶς ἀπ' αὐτοὺς ἐν εὐθὺς ἕνα προφώνημα τὸ πλέον μικρὸν εἰς τὸν πάπαν, νὰ τὸ εἴπωσι τοῦ πάπα γονατιστοὶ, καὶ ξεσκέπαστοι ὅταν ἔλθωσιν ἐδῶ, καὶ μηδὲν γένῃ ἀλλέως, ὅταν περιπατοῦν εἰς τὴν στράταν. Καὶ ἐν ἄνθρωποι ἀποσκεπάζονται τους καὶ τιμοῦν τους, ἂς ἀποσκεπάζωνται καὶ αὐτοὶ τὸ καπάσιν τῶν, ἢ ὁλόπλα, ἢ πλέον ἢ ὀλιγώτερον, ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. ὁμοίως καὶ ἂν ἔρχωνται ξένοι εἰς τὸ σπίτιν, τίμιοι ἄνθρωποι, νὰ τοὺς βλέπουσιν, ἂς τοὺς προσκυνοῦνται, ἂς τοὺς ἀποσκεπάζωνται, ἂς τοὺς παρεμβάλωσι μετὰ τοὺς ἀνθρώπους. ἂς συντυχένωσι ὀλίγα μὲν, ἐν τιμᾷ καὶ εὐχαριστικὰ, καὶ ταπεινὰ μηδὲν γελῶσι ποσῶς μηδὲν διαχύνονται, ἀλλὰ μετὰ καθεστηκότος, καὶ σοβαροῦ φρονήματος αὐτοὺς συντυχένωσιν, εἰς τὴν τροφὴν τῶν ἂς εἶναι προσεκτικοὶ, καὶ ἐγκρατεῖς εἰς τὸ τραπέζιν τῶν, ἂς κάθωνται μετὰ προσοχῆς, καὶ παιδεύσεως. ἂν θέλετε νὰ εἶναι πεπαιδευμένοι εἰς τοὺς ἰδικοὺς τῶν. νὰ μηδὲν ἀναισχυντοῦν τινα συνήθεια τὸ τοὺς ἀπὸ τώρα. καλὰ ἤθη, καὶ ταπεινὰ, καὶ ἥμερα. ἂς μανθάνωσιν ἀπὸ τὸ ῥανὰ γονατίζουν ἐπιτήδεια καὶ εὔμορφα. καὶ μηδὲν τὸ ἔχωσιν ἐν τροπὴν ὅτι μεγάλοι ῥήγαδες καὶ βασιλεῖς τὸ ποιοῦσιν, ὅταν σηβαίνουν εἰς ἐκκλησίαν λατινικὴν ἂς γονατίζουν, καὶ ἂς εὔχωνται, ὥσπερ οἱ λατῖνοι. ὑπαγένετε τους συνεχῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς λειτουργίας, καὶ ἀστέκωνται μετὰ εὐλαβείας, καὶ προσοχῆς, χωρὶς γέλωτος, χωρὶς λαλίας, ἂς γονατίζουν καὶ ἂς ἀποσκεπάζωνται ὥσπερ οἱ λατῖνοι, καὶ ἂς μιμοῦνται ἐκείνους, ἂν οὕτω ποιήσι, θέλουσι βοηθηθεῖν, θέλουν ἔχειν τιμὴν παρὰ πάντας, θέλω δυνηθεῖν καὶ ἐγὼ νὰ τοὺς συνεργῶ, εἰδὲ τὸ ἐναντία ποιοῦσιν, ἐγὼ οὐδὲν θέλω δυνηθεῖν, νὰ τοὺς βοηθήσω οὐδὲ ὅλως. οἱ ἄνθρωποι θέλουν τοὺς ἀποστραφεῖν, καὶ τινας οὐδὲν τοὺς θέλει τιμήσειν οὐδὲ ποσῶς. ταῦτα οὐδὲν λέγω γράφων τὴν εὐγένειάν σου, καὶ τοὺς ἄλλους μετόσιω πολυλογίας ἔκκαιρα καὶ μάταια, ἀλλὰ διὰ νὰ λέγεται συνεχῶς τὰ αὐθεντόπουλα. νὰ ταιάσετε, νὰ τοὺς τὰ ἀναγινώσκῃ συνεχῶς ὁ διδάσκαλος τῶν, νὰ τὰ ἐγροικοῦν καλὰ, διὰ νὰ τὰ ποιοῦσιν. ἐκείνους τὰ ἤθελα γράψειν. ἀλλ' ὡς παιδὶ ἐκεῖνοι ὡς νέοι ἀκόμη. οὐδὲν τὰ ἐγροικοῦν καλὰ διατοῦτο γράφω τὰ τὴν εὐγένειάν σου νὰ τοὺς παρακινεῖτε καὶ ἀπὸ λόγου μου, καὶ ἀπὸ ἰδικοῦ σας, νὰ ποιῶσιν ὡσὰν γράφομεν, ἐνταῦθα ἔναι θανατικὸν κατὰ τὸ παρόν. δι' αὐτὸν ἐφάνη καλὸν μετὰ βουλὴν τῶν ἀρχόντων. ὅπου εἶναι ἐδῶ, καὶ μετὰ θέλημα τοῦ ἁγιωτάτου πάπα νὰ μηδὲν ἔλθουν τὰ αὐθεντόπουλα ἐδῶ διὰ τὸ κίνδυνον, ἀλλ' ὁ δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγκῶνα νὰ εἶναι, ἐπειδὴ οὐδὲ αὐτοῦ ὁ τόπος εἶναι γερὸς, ἀμὴ νὰ διαβῇ τὸ νὰ ὑπάγετε εἰς ἄλλην χώραν τὴν λέγουσι τζίγκολον, ὅπου ἔναι καλὸς ἀὴρ, νὰ γίνετε ἐκεῖ ἕως τοῦ σεπτεμβρίου, ἢ ὀκτωμβρίου μὲ τοὺς αὐθεντοπούλους καὶ τὴν αὐθεντοπούλαν. σκέψασθε ἐσεῖς ἐν τῷ μέσῳ ἂν πρέπῃ νὰ ξεσμαίνῃ αὐτοῦ πάντοτε, ὡσὰν βουλεύονται καὶ οἱ ἄρχοντες ὅπου εἶναι ἐδῶ. ὁ μακαριώτατος πάπας, καὶ ἐγὼ, γράφομεν τὸν λεγάτον τῆς μάρκας ὅπου νὰ σᾶς βοηθήσῃ καὶ νὰ σᾶς συνδράμῃ εἰς ὅ τι εἶναι χρεία. αὐτοῦ ἔναι καὶ τὶς ἐπίσκοπος τοῦ κόσμου ὅπου ἔναι ἰδικόσμου καὶ κἶτον, καὶ δουλευτὴς τοῦ ἁγίου τοῦ διακόνου, τὸ τζίγκολον εἶναι ἐξουσία του, καὶ ἔχει καὶ ἐκεῖ καλὸν ὁσπίτιν καὶ θέλει σᾶς τὸ δώσειν νὰ κατοικήσετε ἐκεῖ. καὶ θέλει σᾶς συνεργήσειν εἰς τὸ εἶναι δυνατόν. ἐκ ῥώμης αὐγούστου θ, α ,υξε, ἔτους. ✝. ὁ βησσαρίων καρδινάλις, καὶ πατριάρχης κωνσταντινουπόλεως.

AD CAPUT XXVIII.

In Albanit. irrump. Scanterin. ipsius dom.) *Georgium Castriotam, ejus patris Epiri principem, quæ olim dicta est Æmathia. Hunc obsidem a patre Joanne datum Amurati, Turcæ circumciderunt, & Ischenderbeg nominarunt. Itali Scanderbegum dixerunt.*

Insulam Imbrum, rursumque) *Insula Aeolica Imbrus, haud procul a Lemno, e regione Tenedi. Proverbio* ἴμβριοι *vocabantur* οἱ φυγοδικοῦντες, *seu* τὰς δίκας ὑποδυόμενοι, *qui judicium subterfugiebant, simulantes se Imbros esse.*

AD CAPUT XXIX.

Matthæus Asanes animam efflavit) *Caussam mortis aliam refert Protovestiarius, aliam Turcogræcia, ægritudinem videlicet ex affinis Demetrii calamitate susceptam.*

Ex vectigalibus frumenti asprorum 50. millia) *Ex vectigalibus salinarum tantum cepisse scribitur in Turcogræcia. Aspra, sive aspri monetæ genus Turcis, quorum 40. dicuntur facere talerum. Ab albore ajunt nominari. Asper nummus latinis est recens, tactu adhuc asper, nondum tritus & levis.*

AD CAPUT XXX.

Oppidulum armis in potestatem redactum) πολίχνιον *est in græco. Quodnam illud oppidulum? Chalcis fuit, in quo oppugnando pene 30. hominum millia amisit, & post dies 30. a Veneto navarcho destitutam expugnavit, omnique genere crudelitatis in Græcos, & Italos desævit. Paulus Ericus, Prætor urbis, filiam virginem habebat formosissimam & maturam viro, quæ ad Sultanum adducta, cum ejus se libidini prostituere nollet, jugulata fuit.*

Perfecte monachum μεγάλου σχήματος) *In Euchologio Græcorum duæ sunt* τάξεις, *sive ordines & cærimoniæ duplices monachos investiendi, seu sacro habitu induendi, & consecrandi. Unus dicitur* μικροῦ σχήματος, ἤτοι μανδύου parvi habitus sive mantelli, *qui monachorum nondum perfecte initiatorum erat. Alter* τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος, *sive* μεγάλου σχήματος divini, & angelici, sive magni habitus, *ad quem a minore habitu transibant, quasi qui hodie post novitiatum professionem faciunt, ut loquimur. Et hic quidem habitus major ac venerabilior fuit, qui perfectum, & consummatum monachum indicaret.*

In itinere vitam reliquit) *Adscribam hic ex elogio Pauli Jovii, quæ ad Bessarionis mortem, sepulturam & scripta pertinent.* Nec multo post cum honore legationis in Galliam est missus. Sed dum e Gallia rediens, concepto morbo Ravennæ substitisset, anno septuagesimo septimo ætatis moritur. *Funus autem Romæ celebratum, in templo Apostolorum, ubi marmoreum tumulum vivens sibi cum hac græca inscriptione extruxerat.*

Bessarion feci hunc tumulum, qui conderet ossa:
Venerat unde olim, spiritus astra petet.
Τοῦτ' ἔτι Βησσαρίων ζῶν δῶκα σώματι. αὐτὰρ
Πνεῦμα δὲ φεύξεται πρὸς θεὸν ἀθάνατον.

Obiit Ravennæ anno Christi 1473. Funebris ejus laudatio a Platina habita, legitur cum vitis Pontificum. Scripsit de Eucharistia, & Platonis defensionem adversus Georgium Trapezuntium, qui Aristotelem longe anteponebat. De Græcis latina fecit Aristotelis ac Theophrasti μετὰ τὰ φυσικά. Xenophontis item de dictis ac factis Socratis libros IV. aliaque. In Florentina Synodo, cui interfuit, opus scripsit contra Marcum Ephesinum, male cum Græcis de processione sancti Spiritus sentientem, quæ nondum typis edita, sunt in bibliotheca Italiæ: nam & suam ipse moriens testamento reipub. Venetæ legavit, asservaturque ad D. Marci.

Valachiam quantis p. copiis adortus est) *Dacia quondam appellabatur amplissima regio, quæ Transylvaniam cum utraque Valachia continebat. Et cingunt ambæ Valachiæ Transylvaniam, quarum una majoris nomen habet, altera minoris. Major ad Euxinum mare se porrigit, & nostris Moldavia, Turcis Carabogdania, quasi nigra Bogdania, sive Bogdani regio dicitur, a frumento nigro, cujus est ager ille feracissimus. Minor propter Danubii ripas extenditur, & plerumque nominatur Transalpina, Bonfinio Montana quoque, sicut & aliis. Valachiam vocavere Græci, & incolas Ulachos, pro quibus interpretes Zonaræ & aliorum Blachiam & Blachos, contra molliorem pronuntiandi rationem Græcorum. Lege cætera apud Leunclavium in Pandecte Annalium Turcicorum, quibus originem vocis Valachus investigas.*

F I N I S.

EPISTOLA GEORGII TRAPEZUNTII,

Qua Excelsissimum, Sacratissimumque

JOANNEM PALÆOLOGUM

ROMANORUM IMP.

Cohortatur, ut in Italiam ad Synodum naviget.

IN hac epistola Basileense Concilium, quatenus auctoritatem ac potestatem Romani Pontificis decretis suis imminuere conatum est, graviter insectatur. Fraudem & studium serendæ discordiæ demonstrat. Varia judicia super profectione ista, menteque Imperatoris ostendit, quem ad proficiscendum proposita rei necessitate vehementer urget atque impellit. Ecclesiarum resarciri concordiam en animo desiderat. Imperatori tamen nimium in eo videtur blandiri, quod ab ipso potissimum non græcæ tantum, sed latinæ item Ecclesiæ bonum statum, & incolumitatem omnem dependere, non obscure significat. Quanquam in hoc ad Patres Basileensis Concilii potius respicit, quos de Papa aut Gallo in Gallia, aut Germano in Germania introducendo valde suspectos habet: quorum improba studia Imperat. adventu suo in Italiam redigere ad nihilum possit. Hæc autem epistola referri poterit ad cap. 13. lib. 11. & reliqua deinceps, in quibus de Imp. in Italiam transmissione adventuque Venetias, & Ferrariam agitur.

DE EODEM TRAPEZUNTIO, EX ELOGIIS PAULI JOVII.

GEORGIUS Trapezuntius in Creta natus, quod paternam originem e Pontica celebri urbe duceret, vetustæ patriæ nomen ascissere, quam natale solum fateri maluit. Is Græcorum fere primus, Romæ eo tum sæculo renascentibus literis, qui græca fœliciore stylo in latinum verteret, existimatus est: uti liquidissime constat ex Aristotelis, sacrisque Eusebii Cæsariensis operibus, & ex rhetoricis præceptis Hermogenis. Erat enim ingenio ad lucubrandum maxime valido, vehementique, sed uti mox apparuit, tetrici livoris pleno. Nam cum se Peripateticum profiteretur, unumque Aristotelem extollendo celebraret, usque adeo superba aure fuit, ut nec divini quidem Platonis ingenium laudari pateretur: cujus etiam dogmata & mores peracerbe, & insolenter edito famoso volumine laceravit. Sed Bessarione generosa eruditione illustrique facundia Platonem defendente, Georgius vim tanti fluminis sustinere non potuit, cum publica invidia deflagraret. Habitavit juxta Minervam. Ad exactam senectutem pervenisse fertur, ita ut repuerascenti, ac propemodum deliro memoria tantarum rerum elaberetur, & circuiret urbem solus detrito in pallio, pileatus, & nodoso scipione vacillantis gradum sustinente, &c. *Hæc carptim ex Jovio.*

EPISTOLA.

NOn quia te, ut plerique opinantur, Imperator optime, penitus hærere ac dubitare existimem, num triremibus a principe Episcoporum (Pont. Rom. Eugenio IV.) *missis in Italiam transmittas, cohortationem istam institui: sed quoniam potentiæ tuæ etiam atque etiam majoremque in modum gratificaturum me judicavi, si illa literis ad te conscriberem, quæ tibi, utpote eadem magnopere sentienti, voluptatem, mihi vero excusationem atque veniam conciliarent, qui tametsi usum & exercitationem linguæ Græcæ, velut in remotam coloniam deductus, pridem intermiserim, nihilominus ad tuam celsitudinem scribere non formidarem. Quemadmodum enim hominis sanæ mentis neutiquam foret, si ejusmodi Imperatori, sapientiæ scilicet, ac disciplinis deditissimo, conarer dare consilium, & tamen quod ad persuadendum valere posset, non haberem: ita candidi hominis fortasse videbitur, ac fidelis, & obsequentis, multis interim de voluntate ac sententia tua ambigentibus, tibi placita scribendo persequi, existimarique persuadere voluisse jampridem persuaso: immo vero, qui ultro ad hoc incumbat, & complures jam*

in eandem voluntatem inflexerit. Cæterum principium aliquod orationis constituendum censeo, ut ratione & via procedamus, ne idem mihi usu veniat quod illis, qui cum non nisi exiguis oneribus ferendis sint, multa tamen & grandia suscipiunt. Nam si ordinem rerum servaverimus, idipsum nostram in dicendo ruditatem forsitan adjuvabit.

Basileæ, quæ est urbs Germaniæ, congregata Synodus, Imperator, simul ac congregata est, sanxit, ut si ei, qui nunc Ecclesiæ clavum tenet, e vita excedere pro humana conditione, Synodo durante contigisset, soli Synodo supremum eligere Episcopum fas esset. Quo quidem decreto satis declaravit, se ad Romani Pontificis primatum, ad Germanos, aut Gallos transferendum coivisse. Et hodie, quæcunque aut dicis, aut facit, hac de caussa dicit & facit: non illa sane tota: etenim qui virtute, & sanctioris vitæ rationibus inter eos antecellunt, mentem meliorem induerunt; perversi autem non magis de Græca Ecclesia cum Latina concordiæ vinculis astringenda, quam de Latina hac distrahenda, multasque in partes discindenda sunt solliciti. Cujus rei gratia triremes etiam Avinione comparasse dicuntur, quæ te cum Synodo tua ultra columnas Herculis, & Gadira deportent. Hoc verum est, ut fama canit: & istuc non ad consensionem, sed confusionem potius Ecclesiarum spectare, quilibet cordatus intelligit. Probe enim noverunt, Romanorum Imperatorem cum tanta sanctorum Patrum multitudine ad extremos terrarum fines navigare non posse. Ad unionem igitur Ecclesiarum te incitant. Si ita est, cur locis, in quo facilis est abitio relictis, eum proponunt, in quem devenire propemodum est impossibile? Quid? cum illis facillimum sit in Italiam ascendere, ubi est summus Pontifex, & cum eo Synodus, quo & majestas tua facillime juxta ac celerrime appelletur, quare ea præterita, cum sibiipsis difficilia, tum Pontifici maximo, & potentiæ tuæ impossibilia concupiscunt? Verum enimvero, ut apparet, non eos fugit, postquam in Italiam profectus, Ecclesias pacificaris (quod utique in beatissimo Papa Eugenio, & in majestate tua situm est) non amplius fore ullam machinam, Primatum Romæ in Gallium movendi, & transferendi terminos, quos Patres posuerunt, quanquam undarum allisu vacillantes, & vetustos adeo, ut cedere videantur. Usque eo autem de recto non cogitant, ut eorum quæ expediunt ac decent, nihil intelligant: sed arbitrentur, aut sapientiam tuam se posse vincere, & consilio tuo dominari, Romanorumque Imp. longe a sede sua ad extremos Oceani fines abducere: aut tuam in Italiam navigationem impedire: utrovis enim horum Ecclesiam se divulsuros opinantur: quam si quirent, jam discerpsissent: quibunt autem, si tu in Italiam trajicere nolueris. Sive enim te illuc inclinante, beatissimi Papæ res frixerint; sive ab itinere impedito, opportunitatem adepti, Ecclesiam scindere meditantur. Ita tribus propositis, aut in Galliam, aut in Italiam navigare, aut neque huc, neque illuc, si in Italiam non naviges, reliqua duo geminum schisma pro simplici, heu me, in Ecclesiam importabunt. Nam quo Romana Ecclesia confundetur, ac permiscebitur, hoc Græcorum Ecclesia cum ipsa stare qui poterit? Præterea, cum liceat Ecclesiæ Romanæ uniri, quis hoc neglecto aut Ariminensi, aut Narbonensi, aut nescio cui demum alterum uniri studebit? ut non secum reputet, si minus prisca illa, quando Galli, cum Romanos Pontifices secum conspirantes haberent, regnum distraxerunt, & Ecclesias dilacerarunt (quæ duo se mutuo sequuntur) si hæc non reputet, inquam, at saltem recentia, quæ Lugduni tentata ad nihilum reciderant. Haud enim idoneos esse judico, ad distantia coaptanda & copulanda, qui copulata semper turbant, & salva dirumpunt, & incolumia quantum possunt dilaniant, & hoc tempore in his ipsis elaborant. Sed antiqua e memoria deleamus. Quale porro velamentum sumentes (pacem nimirum Ecclesiarum) te ad Synodum ipsorum adducere nituntur? cujus ut radices malæ, & fundamenta putria, sic ultima quoque erunt infamia. Ego vero talia Basileæ factitantes non Synodi populares, absit, sed viros sanguinum, & Concilium malignantium potius appello. Quis, quæso, Synodum illam sanctam dicere ausit, unde abest summus Episcopus, non corpore solo, sed animo quoque, & judicio, & voluntate penitus? nec abest solum, sed insuper a quibusdam de illo numero oppugnatur, ac dira partim passus est, partim patitur? dolens, quod Ecclesiæ navim illorum dementia versari in discrimine conspicit. At enim rerum mirabilium Deus etiam ipso malo curare malum novit, quod summæ illius bonitatis est. Quapropter excitavit, & instigavit multo magis quam prius hunc novum Mosen, Eugenium dico, antistitem Episcoporum cum ipso consentientium, & quotquot Synodum optant, & bonum commune diligunt, ut missis triremibus potentiam tuam in Italiam accerseret. Cum autem varia rumore spargantur, nemo tamen, prope dixerim, te in triremes Avinionenses propendere credit: tantam temeritatem & incogitantiam navigia ab ipsis comparata habent. Multi porro in ea opinione sunt, te nec in Italiam navigare statuisse: quorum nonnulli fortasse cum id summopere expetant, vix sperant: alii a sententia tua aberrant, quod promptum & alacrem animum tuum ad pacem Ecclesiæ conficiendam perspicere non valent: quidam quod volunt id etiam futurum augurantur. Volunt autem res nostras semper in angusto sitas esse: & erunt angustiæ in schismate. Quemadmodum namque diviso imperio dirempta est Ecclesia: ita putant (nec male putant) Ecclesia rursum coalescente, imperium in sublime erecturum caput. Qua enim alia de caussa sic sentiunt? Etenim qui Synodo intersunt, non omnes in eandem sententiam eunt: sed optimi pro hac re etiam sanguinem profunde-

rent, quos diligere, & venerari, eorumque judicium omnium cæterorum judicio præferre justum est utique. Sunt qui suspicentur, te cum synodicis fœdus inuisse. Quocirca illorum non nemo cum Papa facit. Alii nec locum, nec modum servant, partim dum ferme extra orbem nostrum habitabilem expellere majestatem tuam nituntur; partim cum res præsentiam beatissimi Papæ flagitet, & hoc in conventis & pactis scriptum sit, neutiquam, nisi Pegasis inequitet, aut Persei alas accipiat, ad locum destinatum pervenire possit. Quod sine controversia ad occasionem inducendi schismatis machinati sunt. Alii affirmant, cum volueris ad Synodum proficisci, ad Synodum minime venturum. Quid ais? inquiunt, ad Synodum œcumenicam jam coactam coaclus est Imperator? quis hoc aliquando audivit, idque cum Synodi œcumenicæ complures celebratæ sint? quarum primæ partes post Romanum Pontificem semper penes Romanum Imperatorem fuerunt. Numera mihi synodos, & percurre omnes, unicam duntaxat profer œcumenicam, cui Imperator Romanorum non initium fecerit. Nullam proferes. Quid ergo? alios Imperatori Romanorum idem cum supremo Episcopo sentienti convocare licuisse censes, hanc autem futuram Avinionenses quosdam, aut Narbonenses, aut Lugdunenses, aut quoscunque volueris, cogere posse arbitraris? Quis prudens hoc ferat? immo quis non ore aperto clamet, non esse hanc sanctam Synoaum, nec vestigium synodi, nec similem umbræ synodi, sed insanorum hominum inventa nequam, orbem terrarum perturbantia? Quid ita? quoniam non ex sententia Romani Pontificis; quoniam Imperator Romanorum, cui hæc desuper mandata sunt, non ipse convocavit: sed ad prius convocatam velut quispiam idiota, & privatus arcessitur. Tu vero, Imperator optime, leges a patribus tuis latas, divinoque jure conservatas considera, & admirare. Illi cum multis gentibus imperitarent, Romani Episcopi auctoritate synodos cogebant. Fortuna postmodum commutata, eadem nihilominus dignitate tua, & antiquorum permanente, cum ad emendationem Ecclesiæ agitandus est conventus, & nemo jure præter Imperatorem Romanorum tempus & locum & modum definire possit, quia opes tuæ infirmæ sunt, Deus judicio quod ipse novit in hoc necessitatis rem conclusit, ut tu solus non sis, sicuti oportebat, & loci, & temporis & modi, & unionis ipsius dominus, nemine, aut paucis admodum in præsens contradieentibus: paulo autem post ad unum omnibus majestatem tuam ut bonorum omnium caussam & caput prædicaturis. Atque hoc tam mirabile non est, Imperator, tametsi est mirabile, quam illud recte factum erit, si tantummodo navi conscensa, in Italiam discesseris. Istuc cujusmodi sit audi, quamvis per te nosti, & ab aliis forte accepisti: nihil enim obest talia sæpius dicere & audire. Das tu operam pro officio Imperatoris, uti Christianorum genus in unum gregem, sub uno pastore colligatur. Hoc ipsum intuens Princeps hujus mundi diabolus, cruciatur, cœpta tua impedire, Ecclesiamque Latinorum, quæ nunc una videtur, discindere molitur. Tantopere enim ad explendam cupiditatem suam Germanorum, & Gallorum quidam feruntur, eum scilicet, qui nunc pontificatum maximum gerit gradu movendi, & alium Pontificem, Gallum puta, aut omnino barbarum contra substituendi, ut jam diripuissent Ecclesiam Dei, sursumque ac deorsum miscuissent omnia, nisi vererentur, ne te in Italiam profecto, Papæ rationes corroborentur, ipsorumque debilitentur. Ex quibus perspicuum fit, nisi in Italiam ad concordiam resarciendam naviges, amplius te Ecclesiam scissurum, & cum Christianos in unum congregare studueris, dispersurum, & afflicturum plagis insanabilibus. Sola igitur voluntate illuc navigandi seditionem compescuisti, procellam sedavisti, flammam adversus Ecclesiam furentem extinxisti; id, quod non ego solus, sed universi loquuntur. Sic enim Ecclesia tumultuatur, tantumque amorem & hic degentium, & transalpinorum (ut ex his qui inde veniunt cognoscere licet, si cui curæ est interrogare) erga tuam potentiam cumulavit Deus, ut omnes uno ore, & voce clament, nisi Romanorum Imper. Ecclesiam adjuverit (cui sola res ipsa testimonium fert, tantum non voce missa mandatum a Deo, ut & pridem dirupta consuat, & quæ sunt coadunata, illæsa, integra conservet) actum est de Ecclesia, periit imperium, dæmon adversarius noster regnat, & nihil prorsus exspectandum est, quantum judicio humano perspicere possumus, quod Christianos istis miseriis exsolvat. Hæc ego assiduo audiens, Imperator (novit Deus, qui te prædestinavit, & restituendis in concordiam ecclesiis ad æternam nominis tui memoriam elegit) lacrymas tenere nequeo, nunc animo prævidens, quantum Ecclesiæ periculum impendeat, cum tu nondum veneris: non quod te non venturum existimem, ut alii quidam; sed quod magnum desiderium timor comitatur; nunc lætitia plane captus, & me Imperatorem Romanorum cum sua Ecclesia Romanam unientem cernere ratus: quin ipsam Romanam observantem, & reconciliantem, & ab adeo manifesto casu custodientem, ut dicere nemo possit, non esse Romani Imperatoris tam præclarum facinus. Quo enim pacto, ubi in Italiam veneris, quispiam non Salvatorem te, bonorumque omnium caussam secundum Deum proclamare sustinebit, quem etiam modo, quibuscunque ista cordi sunt, iisdem appellationibus cohonestant? Insignem profecto gloriam tibi Imp. offerre decrevit Deus, tua nimirum recreatus virtute, & gaudens te amare unionem, ac futurorum tibi, & per te generi Romano bonorum, summam pelagi tranquillitatem largitur, nisi tu non veniendo prohibeas. Sic igitur imperatorium, & naturæ tuæ pulchrum est, ne Ecclesia Romanorum dilanietur, solum navigationem in Italiam suscipere, tanta nunc pecunia quasi præ-

ter destinatum in adventum potentiæ tuæ fœliciter coacta, an non cupide navim conscendes, & primo quoque tempore ecclesias consensione devincies? Quis autem recte ratiocinans, tantis etiam navigationis difficultatibus propositis, ut pro iis superandis Christianus quilibet mille mortes subiret, eam differret? Præsertim cum quanto est gloriosius veniendo scandala tollere, tanto sit probrosius non veniendo Ecclesiam confundere; & cum totam Europam liceat constituere, & bona in pace collocare, contra, pro dolor, ad bellum intestinum exemplo pessimo excitare. Cunctari enim & tergiversari vitio dandum est. Oportet itaque, Imperator, istiusmodi occasionem divino munere oblatam non negligere: sed cœlestem providentiam admirari, & gratias agere, quoniam tibi cupienti pro simplici duplicem unionem donat. Nec enim ignoro, te frequenter rogasse Deum, uti simpliciter Ecclesiæ in pristinam concordiam reducerentur. Ille vero, quo promptius venias, dupliciter id tibi concedit. Quid igitur? quo Deus zelum tuum magis exsuscitat, & amorem vehementius accendit, hoc, ne impedimento sit, a quibusdam timebitur? Istuc simile est, ut si quis oleo ignem non pasci, sed extingui autumet: aut si quis affirmet, decem talentis acceptis volentem quippiam facere, idem bis decem talentis acquirendis nolle facere. Sed hæc omittam, nec enim video, quid te ab adventu retardare queat. Cui plurimum studuisti, in foribus adest ecclesiarum pax. Nec ipsa tua solum, sed & Romana Ecclesia pustulis & tumoribus laborat, tuamque opem flagitat. Quos autem negotii istius cura sollicitat, simul omnes, Imperator, ad te respiciunt, non minus quam si, ut Constantino illi Magno, aut Theodosio, aut Justiniano, splendida tibi fortuna aspiraret. Et revera, cum veneris, haud secus, quam a solis fulgore stellarum lux, præcedentium Imperatorum fama gloriæ tuæ claritate obscurabitur. Nam illi multa etiam per vim (si juste rem expendamus) bene fecisse videri possunt. Magni quippe Principes ac dynastæ violentiæ suspicionem non effugiunt. Tu vero ante multas jam ætates generi tuo adversante fortuna, prudentia, justitia, mansuetudine, cæterisque virtutibus, quibus imperium tuum condecorasti, & Ecclesiam navigatione in Italiam peracta incolumem conservabis, & male disjuncta probe copulabis, & imperium instaurabis, & quam nunc obtines civitatem, multis gentibus post te imperantem relinques. Quod si non venias, omnino horum contraria te sequentur. Haud enim erit, haud, inquam, erit in posterum spes, Imperator, si tempus hoc præterierit, ad contritorum curationem accedi posse. Qui enim? quando & quæ prævalida, & tanquam muri Babylonii apparent, res Romanæ scilicet concutiuntur, & fluctibus agitantur? Nec fas turbinem ventorum evitare, nisi tu gubernaculo dexteram admoveris. Equidem adeo infaustum vaticinari nolim: veruntamen rebus ipsis compulsus continere me non possum. Nisi in Italiam navigaveris, scito te Christianorum genus prodidisse, & Ecclesiam in ultimas calamitates præcipitasse. O casum, Nec erit Ecclesia Romana, quæ cum Græca consocietur: & illa labefactata, vereor dicere, sed dicam tamen, summa respub. pessum ibit.

Hæc Imperator Auguste, cui nunc potestatem ecclesiarum divino impulsu tota Europa tradit, tecum voluta. Quo quidem ceu signo, non multo post tibi, Deo volente, tradendi complurium gentium principatus quispiam utatur. Et cum hisce cogitationibus, quibus te ventura ut præsentia puto intueri (ut de Themistocle narratur) exere animum, & prudentiam tuam. Alio te ducentes, aut seducentes repelle, siquidem vera sunt quæ diximus. Et si triremes Avinionenses Constantinopolim tenuerint, & non expulerit eas Deus, aut eorum a quibus mittuntur mentes, admirabiliter virtute tua flexus mutaverit, & his, & illis in Italiam te deducat. Ego igitur scripsi, non quod eloquentiæ meæ confiderem (sum enim conscius mihi paupertatis Græcarum artium) sed quod Ecclesiarum pacem mirifice desiderarem, & genus nostrum in antiquum dignitatis locum per celsitudinem tuam revocari optarem. Hac una re commotus, multo antehoc etiam cum beatissimo Papa super his disserui. Quod restat, sacratissime Imp. vive, genus nostrum ad veterem fœlicitatem extolle, imperitiamque & verbositatem meam æqui bonique consule.

ΠΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΨΗΛΟΤΑΤΟΝ

ΚΑΙ ΘΕΙΟΤΑΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΡΩΜΑΙΩΝ

ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ εἰς Ἰταλίαν πλοῦν προτροπὴ Γεωργίου Τραπεζουντίου ἐπιστολή.

Οὐχ' ὅτι σε καὶ τὴν πολλῶν δόξαν, ἄριστε βασιλεῦ, ἀμφιβαλεῖν ᾠήθην τὸ σύνολον, μεθ' ὧν ὁ ἄκρος τῶν ἀρχιερέων ἔπεμψε τριηρῶν εἰς Ἰταλίαν πλεῦσαι, τὴν παράκλησιν ταύτην ἐνεστησάμην, ἀλλ' ὅτι ὡς μάλιστα τῷ σῷ κράτει ἐνόμισα χαριεῖσθαι ἐκεῖνα γράψας, ἅπερ σοὶ μὲν ἡδονὴν τὴν σφόδρα τόποις ἔχεσθαι, ἐμοὶ δὲ παραίτησιν, καὶ συγγνώμην παρέξει πόρρωθεν ἀπῳκισμένῳ λόγων ἑλληνικῶν, καὶ ὅμως τολμῶντι πρὸς τὸ σὸν ὕψος γράφειν. ἐκεῖνο μὲν γὰρ οὐδ' ἂν ἦν ὅλως νοῦν ἔχοντος ἀνθρώπου, εἰ βασιλέα τοιοῦτον, ᾧ σοφίας καὶ λόγων εἰς ἄκρον μέτεστι, πείθειν ἐπιχειροίην, μηδὲν ἔχων τῶν πείθειν δυναμένων. Τοῦτο δὲ ἀγνώμονος ἴσως ἂν δόξῃ καὶ πιστοῦ ὑπηκόου, ἀμφιδοξούντων πολλῶν ταῦτά σοι ἄριστα γράφειν, καὶ δόξαν γοῦν τοῦ πεῖσαι πάλαι σου πεπεισμένου, μᾶλλον δὲ ὁρμῶντος πρὸς τοῦτο οἰκείᾳ γνώμῃ, καὶ πολλοὺς ἤδη πείσαντος· ἀλλ' οἶμαι δεῖν εἰς ἀρχὴν καταστῆσαι τὸν λόγον, ἵνα μοι κατὰ λόγον χωρῇ, καὶ μὴ πάθω ταυτὸ τοῖς μικρὰ μὲν καὶ ὀλίγα φέρειν δυναμένοις, πολλὰ δὲ καὶ μεγάλα ἐπιφορτιζομένοις. τὸ γὰρ τῇ τῶν πραγμάτων τάξει προβαίνειν, ἴσως ἄν μου βοηθήσει τῇ τοῦ λέγειν ἀπειρίᾳ.

Η ἐν τῇ λεγομένῃ βασιλείᾳ Γερμανῶν πόλει συναχθεῖσα σύνοδος, ὦ βασιλεῦ, νόμον θεῖσα εὐθὺς μετὰ τὸ συναχθῆναι, εἰ τῷ νῦν προκαθεζομένῳ τῆς ἐκκλησίας οἴακα οἷα ἀνθρώπῳ θανεῖν συμβῇ, συνισταμένης τῆς συνόδου, αὐτῇ μόνῃ ἐξεῖναι τὸν ἄκρον αἱρεῖσθαι ἀρχιερέα, ἔνδηλον ἐποίησεν, ὡς ἐπὶ τὸ μεταθεῖναι εἰς Γερμανοὺς ἢ Γάλλους συναχθεῖεν τὴν τῆς Ῥώμης ἀρχήν. καὶ νῦν ὅσα ἂν ποιῇ ἢ λέγῃ, πρὸς τοῦτο ποιεῖ καὶ λέγει· οὐ πᾶσα μέν, καὶ γὰρ οἱ κρείττους ἀρίστην ἐκρίνον, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν, συνεῖδον ἤδη τὰ βελτίω. οἱ δὲ πονηρότεροι, οὐ μᾶλλον φροντίζουσι τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἑνώσεως, Γραικῶν λέγω, καὶ Ἰταλῶν, ἢ τοῦ ἐξαρπάσαι τὴν Ἰταλίαν ταύτην καὶ εἰς πολλὰ κατατέμνειν οἱ ἄθλιοι. οὗ χάριν καὶ τριήρεις λέγονται παρασκευάσαι αὐτοὺς ἐν Ἀβιῶνι οἷς σε, καὶ τὴν μετὰ σοῦ σύνοδον, ἔξω τῶν ἡρακλείων στηλῶν καὶ πέρα γαδείρων ἐξάξουσι· τοῦτο δὲ ἀληθές, ὥσπερ ᾄδεται, ὅτι οὐ πρὸς ἕνωσιν, ἀλλὰ σύγχυσιν ὁρᾷ ἐκκλησιῶν, παντί που δῆλον τῷ νοῦν ἔχοντι. οἴδασι γὰρ καλῶς ὡς οὐχ οἷόν τε βασιλέα Ῥωμαίων μετὰ τοσούτου πλήθους ἁγίων πατέρων πλεῖν εἰς τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης. ἆρα οὖν εἰς τὸ ἑνῶσαι τὰς ἐκκλησίας σε προκαλοῦνται, καὶ οὐ τοὺς εἰς οὓς ῥᾴδιον ἐλθεῖν τόπους ἀφέντες, τὸν εἰς ὃν σχεδὸν ἀδύνατον προτίθενται; ἀλλὰ πάντως τὴν τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνην ἀποδέχονται, καί τι ῥᾷστα ὄντος ἐκείνοις εἰς Ἰταλίαν ἐλθεῖν, ὅπου καὶ ὁ ἄκρος ἀρχιερεύς, καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ σύνοδος, ὅποι καὶ τὸ σὸν κράτος ῥᾷον ἅμα καὶ τάχιστα καταχθήσεται, τοῦτ' ἀφέντες, τῶν δυσκόλων μὲν σφίσιν αὐτοῖς, ἀδυνάτων δὲ τῷ ἄκρῳ ἀρχιερεῖ, καὶ τῷ σῷ κράτει ἐφίενται; ἀλλ' ὡς ἔοικεν οὐκ ἀγνοοῦσιν, ὅτι σοῦ εἰς Ἰταλίαν πλεύσαντος, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἑνώσαντος, ὅπερ ἄρα τῷ μακαριωτάτῳ Εὐγενίῳ πάππᾳ, καὶ τῇ σῇ θειότητι ἐναπόκειται, ὡς οὐδεμία ἔτι μηχανὴ ἔσται τοῦ τὰ Ῥώμης πρωτεῖα εἰς μαρτυρίαν Γαλλίας κινεῖν καὶ μεθιστᾶν ὅρια τὰ ἤδη μὲν ὑπὸ τῶν πατέρων παγέντα, σαλεύοντα δὲ ὅμως τρίτον τοῦ κλύδωνος ῥύμῃ, καὶ τῷ παλαιὰ εἶναι, καὶ δοκοῦντα ὑπείξειν. ἔχουσι δὲ τοσοῦτον τοῦ καθήκοντος λογισμόν, ὡς μηδὲν συνορᾶν δύνασθαι τῶν δεόντων· ἀλλ' οἴονται ἢ κατακρατῆσαι τῆς σῆς σοφίας, καὶ κατακυριεῦσαι τῆς σῆς βουλῆς, καὶ ἀπάξειν βασιλέα Ῥωμαίων εἰς τὰ ἔσχατα ὠκεανοῦ, μακρὰν τῆς ἰδίας πόλεως· ἢ κωλῦσαί σε τὸν εἰς Ἰταλίαν πλοῦν. ἐκ παρέργου γὰρ τούτου κατεχόμενοι αὐτοῖς ἐξεῖναι τὴν ἐκκλησίαν δοκεῖ, ἣν ἤδη κατεσπάραξαν ἄν, δυνηθέντες. δυνήσονται δέ, μὴ πλεύσαντός σου εἰς Ἰταλίαν. εἴτε γὰρ ἐκεῖσέ σου νεύσαντος ἐξασθενήσει τὰ τοῦ μακαριωτάτου πάππα, εἴ τε κωλυθέντος πρόφασιν εὑρόντες σχίζειν ἐξαρκοῦνται. ὑπὸ τριῶν προκειμένων, εἰς Γαλλίαν, ἢ εἰς Ἰταλίαν σε πλεῖν, ἢ μετ' ἐκεῖσε, μήτε δεῦρο, πλὴν τῆς εἰς Ἰταλίαν σε πλοῦν τὰ λοιπὰ δύο, διπλοῦν ἀνθ' ἁπλοῦ παρεισάγει φοῦ, τὸ τῶν ἐκκλησιῶν σχίσμα· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ᾧ ἡ τῆς Ῥώμης συγχυθήσεται ἐκκλησία, τούτῳ τὴν τῶν γραικῶν μετ' αὐτῆς ἵστασθαι. εἶτα τίς τὸ ὕπτιον αὐτῶν, καὶ σκαιόν, καὶ ὕφαλον προτιμήσει τῆς Ἰταλίας; εἶτα τίς τῇ Ῥώμης ἐκκλησίᾳ ἐξὸν ἑνωθῆναι, τοῦτ' ἀφεὶς τῇ Ἀβιῶνος ἢ Ναρβῶνος, ἢ οὐκ οἶδα τί λέξω, ἑνωθῆναι σπουδάσει; καὶ οὐ λάβῃ κατὰ νοῦν, εἰ μὴ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα, οἷς οἱ Γάλλοι εὑρόντες τῆς αὐτῶν γνώμης Ῥώμης ἀρχιερεῖς, βασιλείαν διέ-

πασαν καὶ τῆς ἐκκλησίας συνεξέστησαν. συνακολουθεῖ γὰρ ταῦτα ἀλλήλοις, εἰ μὴ ταῦτα λάβῃ καὶ νῦν, ἀλλά γε τὰ νέα τὰ ἐν λαγδούνῳ εἰς τὸ μηδὲν προσχωρήσαντα. οὐδὲ γὰρ οἶμαι συναρμόζειν ἐπιτηδείους εἶναι τὰ διεστῶτα ἑνοῦν, τοὺς ἀεὶ τὰ ἡνωμένα ταράττοντας, καὶ διαρρηγνῦντας τὰ σῶα, τὰ ἀκέραια σπαράττοντας ὅση δύναμις, καὶ νῦν τοῦτ' αὐτὸ σπουδάζοντας. ἀλλὰ τὰ μὲν παλαιὰ ἐξαλειφθήτω τῆς μνήμης. πῶς δὲ πρόσχημα τῆς ἐκκλησιῶν εἰρήνης λαβόντες, θαρροῦσι σε προστάξεσθαι τῇ αὐτῶν συνόδῳ, ἧς ὥσπερ ἄρα αἱ ῥίζαι κακαί, καὶ τὰ θεμέλια σαθρά, οὕτως ἔσται καὶ τὰ τέλη δύσφημα· ἐγὼ δὲ ταῦτα πράττοντας τοὺς ἐν βασιλείᾳ τῇ πόλει οὐδὲ συνόδου ἄνδρας καλῶ, οὐδ' ἐγγύς, ἀλλ' αἱμάτων μᾶλλον ἄνδρας, καὶ πεφρονηματισμένων συνέδριον. τίς γὰρ σύνοδον ἐκείνην ἁγίαν εἰπεῖν τολμήσῃ, ὅθεν ἄπεστι μὲν ὁ ἄκρος ἀρχιερεύς, οὐ σώματι μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχῇ, καὶ γνώμῃ, καὶ βουλῇ πάσῃ, καὶ οὐκ ἄπεστι μόνον, ἀλλὰ καὶ πολεμεῖται παρά τινων ἐκεῖθεν, καὶ δεινὰ τὰ μὲν ἔπαθε, τὰ δὲ πάσχει, ἀλγῶν ὅτι τὸ τῆς ἐκκλησίας σκάφος κινδυνεῦον ὁρᾷ τῇ ἐκείνων ἀπονοίᾳ. ἀλλὰ γὰρ οἶδεν ὁ τῶν θαυμασίων Θεὸς καὶ ἐκ τῆς κακίας αὐτῆς ἰᾶσθαι τὸ κακόν· καὶ τοῦτο τῆς ἄκρας αὐτοῦ ἐστιν ἀγαθότητος. διήγειρε τοιγαροῦν, καὶ παρώξυνε πολλῷ μᾶλλον ἢ πρότερον τὸν νῦν τοῦτον Μωυσῆ, Εὐγένιον λέγω τὸν ἄκρον ἀρχιερέα, συνευδοκούντων αὐτῷ καὶ τῆς συνόδου ὅσοι σπουδαῖοι, καὶ ἀγαπῶντες τἀγαθόν, τετήρεσι μετακαλεῖσθαι τὸ σὸν κράτος εἰς Ἰταλίαν. καὶ ἔστιν ἀκοῦσαι γνώμας συχνάς, οὐδενὸς μέν, ὡς εἰπεῖν, εἰς τὰς Ἀβίωνος σε τετήρους ῥέπειν νομίζοντος. τοσαύτην ἀλογίαν ἔχει ὁ παρ' ἐκείνων στόλος. πολλῶν δὲ μηδ' εἰς Ἰταλίαν ἐθελησάντων πλεῦσαι, ὧν οἱ μὲν ἴσως τοῦ λίαν ἐφίεσθαι δύσελπτοι εἰσιν· οἱ δὲ τῆς σῆς γνώμης ἁμαρτάνουσι, μὴ δυνάμενοι νοῆσαι τὸ σὸν εἰς τὴν τῆς ἐκκλησίας εἰρήνην πρόθυμον· οἱ δέ, ὅπερ ἐθέλουσι τοῦτο καὶ δοξάζουσι· ἐθέλουσι δὲ μικρὰ εἶναι ἀεὶ τὰ ὑμέτερα· ἔσται δὲ μικρὰ τῷ σχίσματι. ὥσπερ γὰρ βασιλείας διαιρεθείσης διέστη τὰ τῆς ἐκκλησίας, οὕτως οἴονται, καὶ οὐ κακῶς οἴονται, συνελθούσης τῆς ἐκκλησίας, ὑπεραρθῆναι τὰ τῆς βασιλείας. τί γὰρ ἄλλο τῶν ταῦτα νομίζειν αἴτιον; ὅτι οἱ τῆς συνόδου πάντες οὐ συνευδοκοῦσιν, ἀλλ' οἱ ἄριστοι, καὶ τὴν ψυχὴν ἂν ὑπὲρ τούτου θεῖεν, ὡς ἀγαπῶντό τε, καὶ σέβεσθαι. καὶ τὴν ἐκείνων γνώμην τῶν πάντων προτιμᾶν, δίκαιον δήπου, ὦ βασιλεῦ. ἀλλ' ὅτι μετὰ τῆς συνόδου συνθήκας πεποίησαι; κἀκείνων οἱ μὲν μετὰ τοῦ πάππα ἑστήκασιν. οἱ δέ, οὔτε τόπον, οὔτε τρόπον ἐτήρησαν. τὸ μὲν ὅτι ἔξω που σχεδὸν τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἐξώσειν τὸ σὸν κράτος σπουδάζουσι· τὸ δέ, ὅτι τῶν πραγμάτων κατεπειγόντων παρεῖναι τὸν μακαριώτατον πάππαν, καὶ τοῦτο γεγραμμένον ἐν ταῖς συνθήκαις, οὐκ ἂν εἰ μὴ πηγάσους τινὰς ἱππάσαιτο, ἢ περσέως λάβῃ πτερά, ἀφικέσθαι δυνήσεται· τοῦτο δ' ἀτεχνῶς εἰς ἀφορμὴν σχίσματος αὐτοῖς μεμηχάνηται. ἀλλ' ὅτι εἰς σύνοδον βουλομένου σοῦ ἐλθεῖν, οὐκ εἰς σύνοδον ἐλεύσῃ. τί φῄς; εἰς συστᾶσαν ἤδη σύνοδον οἰκουμενικὴν κέκληται βασιλεύς; τίς ἤκουσε πώποτε, καὶ ταῦτα πολλῶν γενομένων συνόδων οἰκουμενικῶν, ὧν τὸ κράτος εἶχε ἀεὶ μετὰ τὸν ἄκρον ἀρχιερέα ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεύς. ἀρίθμησόν μοι τὰς συνόδους, καὶ διαδραμὼν πάσας, μίαν καὶ μόνην λέγε μοι οἰκουμενικήν, ἧς οὐ κατῆρξε βασιλεὺς Ῥωμαίων. ἀλλ' οὐχ ἕξεις λέγειν. τί δὲ τὰς μὲν ἄλλας βασιλεῖ Ῥωμαίων εἰς ταυτὸ συνελθόντι γνώμης τῷ ἄκρῳ ἀρχιερεῖ συγκροτηθῆναι νομίζεις, ταύτην δὲ τὴν μέλλουσαν Ἀβεῶνάς τινας, ἢ Ναρβῶνας, ἢ Λουγδίνας, ἢ ὥς τινας ἂν βούλῃ συγκροτήσειν δεῖν οἴει; καὶ τίς ταῦτα νοῦν ἔχων ἀνέξεται; μᾶλλον δὲ τίς οὐ διάρας στόμα μέγα βοήσει, ὡς οὐ σύνοδος αὕτη ἁγία, οὐδὲ συνόδου ἴχνος, οὐδ' ἐγγὺς περὶ σκιᾶς συνόδου, ἀλλ' ἀποπλήκτων ἀνθρώπων ἐφεύρημα πονηρόν, τὴν οἰκουμένην ταράττοντα; διὰ τί; διότι οὐ κατὰ γνώμην τοῦ Ῥώμης ἀρχιερέως. διότι βασιλεὺς Ῥωμαίων, ᾧ ταῦτα ἐρρῖται ἄνωθεν, οὐκ αὐτὸς συγκροτήσας, ἀλλ' εἰς προσυγκροτηθεῖσαν, ὥσπερ τις ἰδιώτης καλεῖται. σὺ δέ μοι, ἄριστε βασιλεῦ, βλέπε θείους, οὓς ἔθηκαν οἱ πατέρες σου θεσμούς, θείᾳ δίκῃ τηρουμένους, καὶ θαύμασον. ἐκεῖνοι μὲν πολλῶν ἐθνῶν δυναστευόντων, τῇ τοῦ Ῥώμης ἀρχιερέως γνώμῃ ἤγειραν τὰς συνόδους. τῆς τύχης δὲ μεταπεσούσης, καὶ τοῦ μὲν ἀξιώματος ὄντος τοῦ αὐτοῦ σοί τε καὶ τοῖς πάλαι, δέον γενέσθαι σύνοδον οἰκουμενικήν, ἐπὶ διορθώσει τῆς ἐκκλησίας, καὶ πρὸς τὸ συναχθῆναι ταύτην οὐδενὸς κατάγει τὸν τοῦ δικαίου λόγον, πλὴν βασιλέως Ῥωμαίων καὶ χρόνον καὶ τόπον, οἶμαι δὲ καὶ τρόπον ὁρίσαι δυναμένου, ἀδυνάτων ὄντων σοι τῶν τῆς τύχης, συνέκλεισεν ὁ Θεός, οἷς οἶδε κρίμασιν, εἰς τοῦτ' ἀνάγκης τὰ πράγματα, ὥστε σε μόνον εἶναι ὡς ἔδει κύριον καὶ τόπου, καὶ χρόνου, καὶ τρόπου, καὶ τῆς ἑνώσεως αὐτῆς, οὐδενὸς ἢ ὀλίγων πάνυ ἄν τι λεγόντων τινῶν, μικρῷ δ' ὕστερον πάντων ἁπλῶς τὴν σὴν θειότητα πάντων τῶν καλῶν αἰτίαν ἀνακηρυξόντων. καὶ τοῦτο οὐ τοσοῦτον θαυμαστόν, καίτοι ὂν θαυμαστόν, ὅσον ἐκεῖνο, ὅπερ τὸ ἐπιβῆναι μόνον τῆς νηός, καὶ πλεῖν εἰς Ἰταλίαν κατορθώσεις, ὦ βασιλεῦ· τοῦθ' οἷόν ἐστιν, ἄκουσον, καίτοιγε καὶ παρὰ σαυτῷ εἰδώς, καὶ παρ' ἄλλων ἴσως ἀκούσας. οὐ γὰρ κακὸν τὸ τὰ τοιαῦτα πολλάκις καὶ λέγειν τε, καὶ ἀκούειν. σπουδάζεις σὺ βασιλικῶς μάλα, ὦ βασιλεῦ, εἰς μίαν ποίμνην, καὶ ποιμένα ἕνα συνάγειν τὸ τῶν χριστιανῶν γένος. ἀλγεῖ τοῦτ' αὐτὸ ὁρῶν ὁ κοσμοκράτωρ διάβολος, καὶ σπουδάζει πρὸς τὸ κωλῦσαι ὃ σὺ σπουδάζεις, σχίσαι καὶ τὴν νῦν δοκοῦσαν μίαν ἰταλῶν ἐκκλησίαν. τοσοῦτον γὰρ ὁρμῶσι πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐφετὸν Γερμανῶν καὶ Γάλλων τινές, τὸν μὲν νῦν ὄντα καθελεῖν ἀδίκως βουλόμενοι, ἄλλον δὲ ἀν-

εἰσάγειν ἀρχιερέα, γάλλον, ἢ πάντως βάρβαρον, ὥς' ἤδη, διέῤῥηξαν ἂν τὴν ἐκκλησίαν Θεοῦ, καὶ συνεταράξαν πάντα, εἰ μὴ αἰδοῦντο μὴ ῥέψαντός σου πρὸς ἰταλίαν, κραταιωθῇ μὲν τὰ τοῦ μακαριωτάτου πάππα, συγχυθῇ δὲ τὰ αὐτῶν. ἐξ ὧν πρόδηλον, ὡς εἰ μὴ πλεύσῃς εἰς ἰταλίαν, ἑνῶσαι βουληθεὶς, πολλῷ μᾶλλον σχίσεις· καὶ συνάξαι σπουδάσας χριστιανοὺς, σκορπίσεις, καὶ καινώσεις ἀνίατα. τῷ γοῦν βουληθῆναι καὶ μόνον δεῦρο πλεῖν, ἔπαυσας τὴν στάσιν. τὸν ζάλην ἔστησας. ἔσβεσας τὴν ἀγριωμένην κατὰ τῆς ἐκκλησίας φλόγα. καὶ τοῦτο οὐκ ἐμὸς λόγος, ἀλλὰ πάντων ἁπλῶς. οὕτω γὰρ τὰ τῆς ἐκκλησίας πράττεται, καὶ τοσοῦτον ἔρωτα καὶ τῶν ὧδε, καὶ τῶν ἐπέκεινα ἄλπεων κατοικούντων ἀνθρώπων, ὡς ἐστιν ἀκούειν τῶν ἀρχομένων ἐκεῖθεν, εἴπερ τῷ φροντὶς ἐρωτᾷν, πρὸς τὸ σὸν κράτος ἤγειρεν ὁ Θεός, ὥσθ' ἑνὶ στόματι, καὶ μιᾷ φωνῇ πάντων βοᾷν ὡς εἰμὴ ὁ τῶν Ῥωμαίων βοηθήσῃ βασιλεὺς τῇ ἐκκλησίᾳ, ᾧ μόνῳ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ, μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιέντα ἐφεῖσθαι παρὰ Θεοῦ τά τε πάλαι διεῤῥωγότα συῤῥάπτειν, καὶ τὰ νῦν ἡνωμένα διατηρεῖν ἀκέραια, οἴχεται τὰ τῆς ἐκκλησίας, διέφθαρται τὰ τῆς βασιλείας, ὁ ἀντίπαλος πολιτεύεται δαίμων, καὶ οὐδὲν ὅλως ἐστὶ προσδοκᾷν κατά γε ἀνθρώπους λογισμοὺς, ὃ χριστιανοὺς ῥύσεται τῶν τοιούτων κακῶν. ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούων καθ' ἡμέραν, ὦ βασιλεῦ, οἶδεν ὁ προορίσας, καὶ ἐκλεξάμενός σε εἰς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἕνωσιν, εἰς ὄνομα αἰώνιον Θεὸς, οὐχ οἷός τε ὢν κατέχειν τὰ δάκρυα, ποτὲ μὲν συνορῶν οἷος τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπικρέμαται κίνδυνος, μὴ ἐλθόντος σου. οὐχ ὅτι τοῦτο νομίζω ὥς τινες, ἀλλ' ὅτι τῶν λίαν ἐπιθυμούντων δέος ἕπεται· ποτὲ δὲ τῇ χαρᾷ νικώμενος, καὶ δοκῶν ὁρᾷν βασιλέα ῥωμαίων οὐ μόνον ἑνοῦντα τῇ ἑαυτοῦ τὴν ῥώμης, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ῥώμης συντηροῦντα, καὶ φυλάττοντα, καὶ ῥυόμενον οὕτω φανεροῦ πτώματος, ὥστε μηδένα εἰπεῖν δύνασθαι, ὡς οὐκ ἄρα τοῦ βασιλέως ῥωμαίων τὸ κατόρθωμα. πῶς γάρ τι μετὰ τὸ ἐλθεῖν σε εἰς ἰταλίαν τολμήσει μὴ σωτῆρά σε, καὶ πάντων τῶν καλῶν μετὰ Θεὸν αἴτιον ἀνακηρύττειν, ὃν ἔτι καὶ νῦν ὅσοις τῶν τοιούτων μέλλει, τοῖς αὐτοῖς ἀποσεμνύνουσιν ὀνόμασιν; μέγα τοι κῦδος ὀρέξαι Θεὸς βούλεται, ὦ βασιλεῦ, τῇ σῇ παρακληθεὶς ἀρετῇ, καὶ τῷ ἐρᾷν σε τῆς ἑνώσεως χαίρων, ὡς πέρσι προοίμιον τῶν μελλόντων σοι, καὶ τῷ γένει ῥωμαίων διὰ σοῦ ἀγαθῶν, χαρίζεται τὴν γαλήνην τῆς γενησομένης τρικυμίας πάντως, εἰ μὴ σὺ τὸ ἐλθεῖν κωλύσῃς. εἰ γοῦν βασιλικὸν, καὶ τῇ σῇ φύσει πρέπον, ἵνα μὴ καταθῇ ἡ τῆς ῥώμης ἐκκλησία, καὶ μόνον τὸν εἰς ἰταλίαν πλοῦν ὑποστῆναι, τοσοῦτον νῦν χρήματος ὥσπερ ἐκ παρέργα κατορθουμένου τῇ παρουσίᾳ τοῦ κράτους σου, οὐκ ἐπιβοᾷσῃ ἀσμένως τῆς νηὸς, καὶ ὅτι τάχιστα συνθήσῃς τὰς ἐκκλησίας; καὶ τίς ὀρθῶς λογιζόμενος τοιούτων προκειμένων ἔργων τῷ πλεῖν, ὑπὲρ ὧν πᾶς χριστιανὸς μυρίους θανάτους ὑπέμεινεν ἂν, τὸ πλεῖν ἀναβάλλοιτο; καὶ μάλισθ' ὅτι ὅσον μεγάλη ἡ δόξα τῷ ἐλθεῖν παῦσαι τὰ σκάνδαλα, ὦ βασιλεῦ, τοσοῦτον μείζων ἡ δυσφημία τῷ μὴ ἐλθεῖν συγχῶσαι τὴν ἐκκλησίαν καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν εὐρώπην ἐξὸν καταστῆσαι καὶ εἰρηνοποιῆσαι καλῶς, ἐκπολεμῶσαι κάκιστα. τὸ γὰρ ὀκνεῖν κατηγορεῖ. οὐ δεῖ δὲ τοιοῦτον ἀφεῖναι καιρὸν, ὦ βασιλεῦ, συμπεσόντα θεόθεν. ἀλλὰ δεῖ θαυμάσαι τῆς προνοίας τὸ θεῖον, καὶ εὐχαριστῆσαι, ὅτι διπλῆν ἀνθ' ἁπλῆς δωρεῖται σοι ζητοῦντι τὴν ἕνωσιν. οἶδα γὰρ ὅτι πολλάκις αἰτήσειας παρὰ Θεοῦ ἁπλῶς ἑνωθῆναι σοι τὰς ἐκκλησίας, ὁ δὲ διπλῶς χαρίζεται, ἵνα προθυμότερον ἔλθῃς. τί οὖν, ὅπερ τὸ θεῖον μᾶλλον ἀνάπτει τὸν σὸν ζῆλον, καὶ ἀναῤῥιπίζει τὸν ἔρωτα, τοῦτο χρῆν σε φοβεῖσθαι, μὴ ἐμπόδιον γένηται; τόδ' ἐστὶ παρόμοιον, ὡς εἴ τις ἐλαίῳ μὴ τρέφεσθαι, ἀλλὰ σβέννυσθαι νομίζῃ τὸ πῦρ. ὁ εἴπερ τις συντείνεται τὸν δέκα ταλάντοις ἐθέλοντά τι ποιεῖν, τοῦτ' αὐτὸ μὴ βουληθῆναι ποιεῖν τῷ δισδέκα προσεξελίσκειν τάλαντα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐάσω· οὐδὲ γὰρ ἐρῶ τι τὸ κωλῦσον ἥξειν σε. ὑπὲρ πολλὰ ἐσπούδασας πάρεστιν ἐπὶ θύραις ἡ τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνη. καὶ οὐχ αὕτη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς ῥώμης ἐκκλησία φλυκταίνει οἰδαίνουσα, καὶ ἐπιβοᾶται τὴν σὴν προστασίαν. εἰς δὲ τῶν τοιούτων μέλλει, ἀπαξάπαντες αὐτοκράτορ εἰς σὲ βλέπουσιν, οὐχ ἧττον, ἢ εἰ κατὰ Κωνσταντῖνον ἐκεῖνον τὸν μέγαν ἢ Θεοδόσιον, ἢ Ἰουστινιανὸν λαμπρύνασαι ἐπέπνει τὰ τῆς τύχης. καὶ τῷ ὄντι ἐλθόντος σου, ὡς ὑπὸ ἡλίου ἀστέρες τῶν πρό σου αὐτοκρατόρων ἡ φήμη τῇ σῇ δόξῃ κρυβήσεται. ἐκεῖνοι γὰρ πολλὰ ἂν καὶ βίᾳ κατορθῶσαι δόξωσι τοῖς ὀρθῶς ἐξετάζουσι. τοῖς γὰρ μεγάλοις δυνάσταις ἡ τοῦ βιαίως πολλὰ ποιεῖν ὑπόληψις ἕπεται. σὺ δὲ πρὸ πολλῶν ἤδη γενεῶν ἀντιπνευσάσης τῷ γένει τῆς τύχης, φρονήσει, δικαιοσύνῃ, πρᾳότητι, καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς αἷς σου τὸ κράτος ἐκόσμησας, τήν τε ἐκκλησίαν εἰς ἰταλίαν πλεύσας ἀκέραιον συντηρήσεις, καὶ τὰ διαιρεθέντα καλῶς συζεύξεις, καλῶς καὶ τὰ τῆς βασιλείας ἐπανορθώσεις, καὶ παρέξεις τοῖς μετὰ σὲ πολλῶν ἐθνῶν βασιλεύουσαν τὴν τοῦ κράτους πόλιν· ὧν τοὐναντίον ἅπαν τῷ μὴ ἐλθεῖν σε ἕψεται. οὐ γὰρ ἔσται οὐκ ἔσται τῆς λοιπῆς ἐλπὶς ὦ βασιλεῦ τοῦ καιροῦ παρελθόντος ἐπιχειρεῖν ἰᾶσθαι τὰ συντριβέντα. πῶς γὰρ ὅπου καὶ τὰ δοκοῦντα εὐθενεῖ, καὶ ὡς τείχη βαβυλώνια, τὰ τῆς ῥώμης λέγω, σείεται, καὶ σαλεύει ἐπὶ κυμάτων ἰσάμμα; καὶ οὐκ ἔστιν ἐκφυγεῖν τὴν ζάλην, εἰ μὴ ἐπιβάλλῃς τῷ πηδαλίῳ τὴν δεξιάν· ἐγὼ δὲ οὐ βούλομαι μὲν τὰ κάκιστα προλέγειν, ἀθυμῶν δὲ τοῖς πράγμασιν, οὐ δύναμαι κατέχειν ἐμαυτὸν, εἰ μὴ πλεύσῃς εἰς ἰταλίαν, ἴσθι ὡς ἀπώλεσας τὸ τῶν χριστιανῶν γένος, διέφθειρας τὰ τῆς ἐκκλησίας. ὦ τοῦ πτώματος, οὐκ εἰ μὴ ἑνωθήσεται ἡ τῶν γραικῶν, ἐ-

σαι ῥώμης ἐκκλησία καὶ ἡ τῶν γραικῶν τούτων σφαλεῖσης, ὀκνῶ μὲν, λέξω δὲ ὅμως, τὸ παρὸν παροίχεται. ταῦτα, ὦ βασιλεῦ, ὦ αὐτοκράτορ, ὥσπερ ἤδη τὸ κράτος τῆς ἐκκλησιῶν παρέχουσι θείως πεπύσμεθα πάντες σὲ τὰς φρόντις, ἐνθυμηθεὶς, ὥσπερ σημείῳ χρησάμενος τῆς μετ' οὐ πολὺ σοι Θεοῦ θέλοντος ἐσομένης πολλῶν ἐθνῶν ἡγεμονίας, καὶ πρὸς τούτοις τοὺς σοὺς λογισμοὺς, οἷς ὡς παρόντα σε οἶμαι τὰ μέλλοντα ὁρᾶν, ὥσπερ τινὲς ἔφασαν τὸν Θεμιστοκλέα χρῆσθαι τῇ σῇ ψυχῇ, τῇ σῇ φρονήσει, ἀπόκρυφον τοὺς ἀλλοδαποὺς ἄγοντας, ἢ παράγοντας, εἴπερ ἀληθῆ τὰ λεγόμενα, καὶ κατελθοῦσιν εἰς ἀβιώτους εἰς τὴν Κωνσταντίνου τελεύρας, καὶ μὴ ἐξώσει αὐτοὺς ὁ Θεός· ἢ μεταβαλὼν τὰς ἐκείνων γνώμας θαυμασίως τῇ σῇ ἀρετῇ πεισθεὶς, ἐκ ταύτης, ἐκείνας ταῖς τελεύρεσιν εἰς Ἰταλίαν προπέμψαι σε· ἐγὼ μὲν οὖν ἔγραψα, εἰ τῷ λέγειν θαρρήσας, οἶδα γὰρ ὡς εἰ μήπερ μοι λόγων ἑλληνικῶν· ἀλλὰ τῷ ἐφίεσθαι σφόδρα τῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης, καὶ τοῦ τὸ γένος εἰς τὸ πάλαι ἀξίωμα διὰ τοῦ σοῦ ὕψους ἀποκαταστάσεως ὥσπερ καὶ μόνῳ κινηθεὶς πρὸ πολλοῦ, ἤδη περὶ τῶν τοιούτων καὶ πρὸς τὸν μακαριώτατον πάππαν διειλέχθην. σὺ δὲ ὦ θειότατε βασιλεῦ ζῆθι ἐπανάγων τὸ γένος πρὸς τὴν ἀρχαίαν εὐδαιμονίαν, καὶ τῆς ἀμαθίας ὁμοῦ καὶ πολυλογίας ἀνάσχομαι.

FINIS.

INDEX IN HISTORIAM GEORGII PHRANZÆ PROTOVESTIARII.

A

I N D E X.

